

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY.

A

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GOHL ÖDÖN.

XIV. ÉVFOLYAM.

1915.

BUDAPEST

HORNYÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA

1915.

KIADJA A MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT.

300714

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

TARTALOM.

I. FÜZET:

1. Réthy László dr.: XIV. Lajos körmöci érme	1. lap
2. Gohl Ödön dr.: A dunaszekcsői barbárpénzlelet	2. „
3. Neubauer Zoltán: A Szepesi Takarékpénztár szükségbankói	10. „
4. Dessewffy Miklós gróf: Újabb adatok a koisztobókus pénzek csoportjához	12. „
5. Gohl Ödön dr.: Háborús emlékek (II. közlemény)	15. „
7. Ötvös Gábor: Irodalom	19. „
7. Harsányi Pál dr.: Dr. Réthy László emlékezete	22. „
8. Társulati élet, tiszti- és tagnévsor	28. „
9. E füzet tartalmának német és francia kivonata	39. „

II. FÜZET:

10. Harsányi Pál dr.: Adatok a C. N. H. III. kötetéhez (III. közlemény)	41. lap
11. Szablya János: Modern érmek a „Kéve“ müncheni kiállításán	49. „
12. Gohl Ödön dr.: Háborús emlékek (III. közlemény)	51. „
13. Szablya János: A „Kéve“ művész-egyesület hadiérme	55. „
14. Leszih Andor: A miskolci kalapos céh bárcái	57. „
15. Gohl Ödön dr.: Gróf Dessewffy Miklós barbár pénzei (IV. rész)	58. „
16. Különfélék	61. „
17. Múzeumok, gyűjtemények	65. „
18. Éremleletek	70. „
19. Ötvös Gábor: Irodalom	72. „
20. Társulati élet	74. „
21. E füzet tartalmának német és francia kivonata	79. „

III. FÜZET:

22. Gohl Ödön dr.: Barbárpénzeink prototípusai. (Első közlemény.)	81. lap
23. Harsányi Pál dr.: Adatok a C. N. H. III. kötetéhez (IV. közlemény)	89. „
24. Börzsönyi Arnold: A győri főgimnáziumi múzeum és a környékbeli kincs- leletek	97. „

— IV —

25. Gohl Ödön dr.: Háborús emlékek (IV. közlemény)	101. lap
26. Gohl Ödön dr.: Magyar egyházi emlékérmek (III. pótlék)	107. "
27. Érem- és könyvvásár	118. "
28. Társulati élet	118. "
29. E füzet tartalmának német és francia kivonata	120. "

IV. FÜZET:

30. Mahler Ede dr.: Az úgynevezett „Simon-féle zsidóérmek“ kronológiájához	121. lap
31. Gohl Ödön dr.: A nagyhörcsökpusztai barbárpénzlelet	123. "
32. Kemény Lajos: Egy XVIII. századbeli kincslelet	127. "
33. Múzeumok, gyűjtemények	128. "
34. Harsányi Pál dr.: Adatok a C. N. H. III. kötetéhez (V. közlemény)	129. "
35. Zoltai Lajos: A debreczeni kollégium éremtárának keletkezése és a Kazay-féle gyűjtemény	137. "
36. G— —n: Éremleletek	143. "
37. Ötvös Gábor: Irodalom	144. "
38. Érem- és könyvvásár	145. "
39. Társulati élet	145. "
40. E füzet tartalmának német és francia kivonata	147. "

A Numizmatikai Közlöny XIV-ik (1915 évi) kötetének címlapja, tartalomjegyzéke és betűrendes tárgymutatója.

A NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

1915. évi (XIV.) évfolyamának

BETÜRENDES TÁRGYMUTATÓJA.

A

Adatok a C. N. H. III. kötetéhez 41—48.
89—96. 129—136.
Aera (zsidó és seleucida) 121—123. 148.
Agárdi éremlelet 122.
Agyagfalvi éremlelet 81.
Ágyúból készült hadi emlékérmek 54.
Alexandros III. aranypénzei 67. 123—127.
— pénzei 82. 83. 88. — IV. pénzei 86.
Államsegély 146.
Alsókubini éremlelet 87.
Alsószováti éremlelet 84.
Amulet-szó eredete 19.
Andizetes 59. 126.
Angolországi éremlelet 58.
Sz. Antal érme 111. — magyar hadiérmei 101.
Antigonos Doson pénzei 86. — *Gonatas* pénzei 86.
Antiochos VII. Sidetes Syria királya 122.
Apollonia pénzei 84. — leletben 70.
Aquilaiei fillérek 143.
Aquincumi római réztábla 141.
Arany éremlelet 67. 68. 71. 81. 82. 84—88.
98. 123—127. 143. — emlékérem 107.
142. — és ezüst együtt, a barbárpénz-leletekben 127. — és ezüst értékviszonya 127. — pénz 1. 2. 42—48. 66—68. 90—96. 98. 130—131. 141—142. — pénz (magyar) értéke 127. — pénz (hamis) 19.
Aranyosmedgyesi éremlelet 14.
Árpádházi éremlelet 68. 71. 99. 100. — pénzek 68.
Árpási éremlelet 97.
Asszonyfai éremlelet 97.
Athena-Alkis-típus 86—88.

Átverés indokolása 125—127. — szokása 126.

Átvert barbárpénzek 124—127.
Audoleon-csoportbeli barbárpénzek 123—125.
Aurioli kincs(lelet) 58.
Ayszker Ábrahám 18.

B

Babonák 19—22.
Baktriai barbár veret 60.
Balogh Albin 145. — Jenő dr. érme 102.
Balkányi Ernő 128.
Bankó 10—12. 20. 64. 67. 106. 107.
Baranyi Sámuel gárdista arany kitüntető érmei 142.
Barbár aprópénz 6—7. — bronzpénz 2—10. — bronzpénzverés 7—8.
Barbárpénzek 10—12. 58—64. 68. 69. 80. 97. 123—128. 141. 148. — átvert 124—127. — baktriai 60. — barbareszk 82. — Ciecín-csoportbeli 83. 86—88. — a Dessewffy-gyűjteményben 58—61. — elhurcolása 61. — kagylótípusú 82. 83. 87. — lapkái 2. — leletek 2—10. 68. 71. 72. 82. 84—88. 97. 98. 123—127. 143. 144. 147. 148. — mellékjegyei 61—64. 82. — ónozása 3. — Oroszországból 60. — prototípusai 81—88. 120. — Romániából 59. — típuscsoportjai a Dunántúlban 126—127.
Barburai éremlelet 70.
Baronay György 1.
Bárcák 57.
Bécsi éremlelet 87. — fillérek (lelet) 99—100. 143. — közös pénzügyi levéltár 1—2.
Beckereki éremlelet 82.

Bejczy éremlelet 143.
 Belényesújlaki éremlelet 70.
 Bélelt pénzek 67.
 Benedikti éremhamisító 19.
 Berán Lajos 102.
 Berlini orosz emlékérem 64.
 Besnyő 108.
 Bessi (nép) 73.
Biatec pénzei Romániából 72. — pénzeinek arany és ezüst közti értékviszonya 127.
 Bizánczi pénzleletek 98.
 Boham francia tábornok 1.
 Borsodmegyei éremlelet 125.
 Bothár Samu dr. † 145. 146.
 Börzsönyi Arnold 97—100.
 Brakteáták (lelet) 100.
 Brassói éremlelet 61. 82. 84.
 Bronz barbárpénzek 2—10.
 Brutpfennig 21.
 Budai Esaiás 140. 141.
 Budai éremlelet 144.
Budapest 109. — Újabb Emlékérmei II. kötet 147.
 Buji barbárpénzlelet 72. 87.

C

Cales pénzének barbár utánzata 88.
 Campaniai pénzek 87.
 Carl Henrik éremvész 19.
 Charon-pénz 20.
 Chlumeck 109.
 Ciecín-csoportbeli barbárpénzek 83. 86—88.
 Cilli éremlelet 60. 143.
 C. N. H. (*Corpus Nummorum Hungariae*) 25. — (Adatok:) 41—48. 89—96. 129—136.
 Cochse (Copsel) Oktavián éremvész 18.
 Craiovai barbárpénzlelet 72.
 Czeh János 97.

D

Daubner József szükségutalványai 106.
 Danubius-gyár emlékérmé 50. 51.
 Däuterling J. M. éremvész 18.
 Deákii éremlelet 100.
Debreczeni éremlelet 68. — kollégium éremtára 137—143. — múzeum 67. 68.
 Debreczenvidéki éremlelet 68.
 Denevér a babonában 21.
Desslitz Péter † 28. — arcképe 146.

Desslitz Miklós gróf 2. 12—14. 40. 58—62. 75. 80. — barbárpénzgyűjteménye 58—62.
 Diecsi éremlelet 84.
 Dietrich Kristóf éremvész 18.
 Doby 19.
 Doktorátus (numizmatikai) 64.
 Dóri éremlelet 98.
 Dunant érme 105.
Dunántúli barbárpénzek két típuscsoportja 126. 127. — barbárpénzleletek 126.
 Dunapentelei éremlelet 65.
 Dunaszekcsői barbárpénzlelet 2—10.
Dyrrhachiumi pénzek 84. — (leletben) 70.

E

Ebedi barbárpénzlelet 72.
 Ebenhöch Ferenc 97.
 Egyházi emlékérmek 107—118.
Emlékérmek 49—51. 65—69. 74. 76. 107—119. 141—142. — a világháborúra 15—18. 64. 65. 101—107.
 Eperjesvölgyi éremlelet 68.
 Erdélyi Pál † 74.
 Erdélyi éremleletek 14. 59. 60. 82. 84. 98.
 Érem- és könyvvásár 118. 145.
Éremkedvelők egyesülete 146. — egyesületének hadiérmei 103.
 Éremkiállítás 29. 49—51. 119. 145.
 Éremleletek rovata 70—72. 143. 144.
Éremleletek a következő lelőhelyekről: Agárd 122. — Agyagfalva 81. — Alsókubin 87. — Alsószovát 84. — Anglia 58. — Aranyosmedgyes 14. — Árpás 97. — Asszonyfa 97. — Auriol 58. — Barbura 70. — Bécs 87. — Becskerek 82. — Bejcz 143. — Belényesújlak 70. — Borsod vármegye 125. — Brassó 84. — Brassó vármegye 61. 82. — Buda 144. — Buj 72. 87. — Cilli 60. 143. — Craiova 72. — Csáklya 84. — Csákvár 65. — Csora 84. — Deáki 100. — Debreczen 68. — Debreczenvidéke 68. — Diecs 84. — Dör 98. — Dunántúl 126. — Dunapentele 65. — Dunaszekcső 2—10. — Ebed 72. — Eperjesvölgy 68. — Erdély 14. 59. 60. 82. 84. 98. — Fehér vármegye 82. — Feketealom 82. — Felsőolaszország 58. — Felsősebes 84. — Frauendorf 84. — Galgóc 60. — Gecse 99. — Gelence

84. — Gergelyfája 82. — Gewitsch 60. — Gradina 84. — Gredistye 84. — Guravoj 84. — Guth puszta 68. — Győr 97—100. — Győr-Csanak 100. — Győrrévfa 98. — Harka 87. — Hátszeg 84. — Hegyközszentimre 67—68. — Hermány 84. — Hévszamos 84. — Homoródszentmárton 84. — Hont megye 72. — Hortobágy 68. — Horvátország 125. — Hunyad megye 70—71. — Illmitz 72. — Káloz 123. — Kaposvár 97. — Karlstein 60. — Kassa 127. — Kertsch 60. — Kerülő 82. — Keszőhidegkút 7. — Kéthely 98. — Kisárpás 97. — Kisszederjes 84. — Kisvárd 71. — Kócs 71. — Kocsér 144. — Kokad 67. — Koly 67. — Kondoros 68. — Konyha 84. — Koppány-Szántó 124. — Koroncó 97. — Kozárvár 82. — Kősiszeg-puszta 68. — Krakkó 87. — Krassó megye 85. — Kricsova 60. — Kudsir 84. — Leányvár 143. — Lemberg (Cilli mellett) 60. — Leschkirch 82. 84. — Lugos 85. — Magyarbél 72. 87. — Magyar-nádas 84. — Magyaróvár 98. — Marosbogat 84. — Mármaros megye 61. 71. — Máslonypuszta 123—126. — Melegsamos 84. — Mérges-puszta 98. — Morvaország 60. — Muncseli-Gredistye 84. — Nagybiszterecz 87. — Nagyécs 98. — Nagyekemező 82. — Nagyhorcsók-puszta 123—127. 143. 147—148. — Nagykanizsa (környéke) 98. — Nagysajó 84. — Nyirbátor 68. — Nyul 98. 99. — Oláhpian 84. — Olaszország 58. — Osviecim 87. — Órszpuszta 144. — Paloznak 98. — Pázmánd 98. — Pest 60. — Petele 84. — Péterd 100. — Petrozsény 82. 84. — Piatra Alba 85. — Pozsony megye 61. 84. — Püspökladány 68. — Rákos 60. 97. — Ravazd 97. — Reho 84. — Réte 84. — Révszamos 84. — Románia 59. 61. 72. 84. 85. — Rozália 71. — Sadova 72. — Sár 98. — S.-A.-Ujhely 14. — Sebeshely 84. — Segesvár 84. — Sikátor 98. — Simmering 60. — Siófok 98. — Somlyó 125. — Somogy megye 84. — Soprontája 72. — Stájerország 60. — Stari Nourim 72. — Szántó 124. — Szászfalak 84. — Szászsebes 84. — Szász-Szentgyörgy 84. — Szászváros 84. — Szegszárd 87. — Szék 82. — Székesfehérvár

124. — Szenterzsébet 82. — Szentjánospuszta 98. — Szentkatolna 84. — Szilágy-somlyó 81. 84. — Szirmabessenyő 59. — Szokoly 124. — Sztrigy vize 84. — Tács 82. — Taman (félsziget) 60. — Tamási 98. — Táplány 98. — Temesrékás 81. — Temesvár 84. — Tenyő 97. — Tisza 84. — Tokaj 84. — Tolna-Tamási 98. — Tornaalja 143. — Tököl 143. — Töltéstava 97. — Treffen 60. — Tüzestelek 99. — Újegyház 82. 84. — Üzbég 87. — Vác-Szentlászló 71. — Vajda 68. — Vajdahunyad 84. — Varasd 124. — Várhely 84. — Vaskapu 72. — Verebély 70. — Versecz 84. — Vicarello 20. — Viddin 72. — Vurtope 84. — Zahnaschowitz 143. — Zalatna 82. — Zalavár 100. — Zemplén megye 60. — Zichy-Újfalu 126. — Zimony 143. — Zombor 84.

Éremvésők 18—19. 58.

Esztergomi emlékérem 108. — éremlelet 7. Évszámok Simon zsidó sekeljein 121—123. 147. 148.

Eysker Ábrahám éremvéső 18. — György 18.

F

Fábrý Nándor 97.

Feckersperger M. F. éremvéső 18.

Fehérmegyei éremlelet 82.

Feketehalmi éremlelet 82.

Felsősebesi éremlelet 84.

Ferdinánd I. magyar pénzei 42. 48. 89. — II. magyar pénzei 96. 129—130. — III. magyar pénzei 130—131.

Fétis 20.

Finály Gábor dr. 119. 146.

Fiume 109. 117.

Fodor Domonkos szükségutalványai 106. 107.

Formandl J. M. éremvéső 18.

Frauendorfi éremlelet 84.

Friedrich Károly 97.

Friesachi obulus 71. 100.

Fuessl Kristóf éremvéső 18.

Fúró Dániel 141.

II. Fülöp (macedóniai) pénzei 81. 82.

V. Fülöp macedóniai pénzei 86.

Fülöp Elemér (felsőőri) 54.

G

Galgóczi éremlelet 60.

Ganz-gyár érme 50. 51.

Gecsei éremlelet 99.
 Gelenczei éremlelet 84.
 Genfi egyezmény emlékérmé 105.
 Gennaro M. A. éremvész 18.
 Gergelyfájai éremlelet 82.
 Gerger János éremvész 18.
 Gerl Károly éremvész 19.
 Gewitschi éremlelet 60.
 Gohl Ödön dr. 2—10. 15—18. 51—55.
 58—65. 69. 71—72. 75. 76. 79—88.
 101—120. 123—128. 143—144. 147. 148.
 Görög éremvésők 58. — éremlelet 70. 71.
 81. 82. 84. 88. 123—125. 147. 148. —
 pénzek 58. 67. 68. 81—88. 121—125.
 128. 141. 148.
 Gözy István 1.
 Gradina éremlelet 84.
 Grass Ferencz, János és Zsigmond érem-
 vésők 18.
 Gredistyei éremlelet 84.
 Gúnyérmek 16.
 Guravoji éremlelet 84.
 Guth-pusztai éremlelet 68.
 Guttae Apollinis 20.
 Győri éremleletek 97—100. — főgymn.
 múzeuma 97—100.
 Győrcsanaki éremlelet 100.
 Győrmegyei gyűjtők 97.
 Gyórrévfalusi éremlelet 98.
 Gyűjtők 19. 66. 67. 73. 97. 125. 128.
 137—143.
 Gyűjtemények: Dessewffy Miklós gróf 58—
 62. — Ebenhöch Ferencz 97. — Kazay
 Sámuel 137—143. — Kupetz István 19.
 — Nagy István 67. — Neudek Gyula 73.
 — Plavsits 125. — Somssich János gróf
 69. 70. — Vay Béla báró 66—67. Wicken-
 burg István gróf 128.
 Gyulafehérvár 18.

H

Háborús emlékek 15—18. 51—57. 64. 65.
 101—107. — éremkiállítás 145.
 Hadi érmek 76. (L. Háborús Emlékek.)
 Hadsegélyző hivatal érmei 101.
 Hamisítás 19. 20. 64.
 Hamisítvány 64. 141.
 Händleinspfennig 20.
 Harkai éremlelet 87.
 Harsányi Pál dr. 21—28. 41—48. 79. 80.
 89—96. 129—136.

Hátszegi éremlelet 84.
 Heckpfennig 21.
 Heckthaler 21.
 Hegyközszentimrei éremlelet 67. 68.
 Hercuniates 58. 126.
 Hercz József 97.
 Hermányi éremlelet 84.
 Hévszamosi éremlelet 84.
 Hoerkes baktriai király pénze (leletben) 71.
 Homokszili szükségutalvány 106.
 Homoródszentmártoni éremlelet 84.
 Hontmegyei barbárpénzek 72.
 Hortobágyi római éremlelet 68.
 Horváth B. Ákos † 28. — gyűjteménye 60.
 Horvátországi görög pénzek 125.
 Höllrigl József 69.
 Hugo (provencai) pénzei 99.
 Hunyadmegyei éremlelet 70.
 Hyrkodes pénzeinek barbár utánzatai 60.

I

Időszámítás (zsidó és seleucida) 121—123.
 147. 148.
 Illmitzi barbárpénz 72.
 Irodalom 18—22. 27. 28. 72—74. 144. 145.
 (Szent) Istvánnapi érem 108.

J

Januario M. A. éremvész 18.
 (ifj.) Jankovich Miklós 138. 139.
 Jelvények kiállítása 145.
 Jeruzsálemi aera 121—123. 147. 148.

K

Kagyló-pénz 20. — típus 82. 83. 87.
 Kalaposbárcza (miskolci) 57.
 Kalós Mózes 140.
 Kálóczy Lajos 97—98.
 Kaposvári éremlelet 97.
 Karl Henrik éremvész 19.
 Karlsteini éremlelet 60.
 I. Károly magyar király pénzei 145.
 Káronpénz 20.
 Kassai kincslelet (arany) 127.
 Kazay Sámuel és gyűjteménye 137—143.
 Kelták a Dunántúlban 126. 127.
 Képzőművészeti lexikon 18. 19.
 Kertschi éremlelet 60.
 Kerülősi éremlelet 84.

Keszőhidegkúti éremlelet 7.
 Kéthelyi éremlelet 98.
 A Kéve érmei 49—51. 55—57.
 Kiállítás 29. 49—51. 119. 145.
 „Királyérmek“ 101.
 Kísárpási éremlelet 97.
 Kisszederjesi éremlelet 84.
 Kisvárdai éremlelet 71.
 Kivonat (német és francia) 39—40. 79—80.
 120. 147. 148.
 Kocséri éremlelet 144.
 Kócsi éremlelet 71.
 Koisztóbókus pénzek 10—12.
 Kokadi éremlelet 67.
 Kolozsvár 109.
 Kólyi éremlelet 67.
 Kondorosi éremlelet 68.
 Koroncói éremlelet 97.
 Korponay Sándor 127.
 Koson pénzei 84.
 Kotinusok pénzei 59.
 Könyvvásár 118. 145.
 Körmöczbánya 1. 2. 18. 19.
 Kósiszegpusztai éremlelet 68.
 Közgyűlés 76—79.
 Krakkói éremlelet 87.
 Kraszniki diadal emlékérmek 54.
 Kricsovai éremlelet 60.
 Kronológia 121—123. 148.
 Konyhai éremlelet 84.
 Koppányszántói éremlelet 124.
 Kozárvári éremlelet 82.
 Kudsiri éremlelet 84.
 Kupetz István 19.
 Különfélék 61—65.
 Kürti Gyula 69.

L

Lajos (Gyermek L.) pénzei, sírban 98. —
 (Jámbor L.) pénzei, sírban 99. — (I. L.
 magyar király) pénzei, leletben 100. —
 (XIV. L. francia király) körmöczi emlékérmek
 1—2.
 Lajosi Géza † 118. 146.
 Lapka (barbár) 2.
 Larissa pénzei 85. — (barbár utánzat) 85.
 Sz. László pénzei 99.
 Leányvári éremlelet 143.
 Lembergi éremlelet (Cilli mellett) 60.
 Leszih Andor 57. 66. 67. 79. 80.
 Leschkirchi éremlelet 82. 84.

Lexikon (képzőművészeti) 18. 19.
 I. Lipót m. kir. pénzei 131—136.
 Liptómegeyi múzeum 69.
 Livia aranyérme 141.
 Lothár pénzei, sírban 98. 99.
 Lócsei hamis bankó 64.
 Lugosi éremlelet 85.
 Luschin A. 72. 73.
 Lysimachos pénzei 84. — (barbár utánzat)
 84.

M

Magyar aranypénz 42—46. 127. 130. 131.
 143. — aranypénz értéke 127. — arany-
 pénz hamisítása 19. — árpádházi pénzek
 68. 71. 99. 100. — egyházi emlékérmek
 107—118. — éremvésők 18. 19. — há-
 borús emlékérmek 15—18. 51—57. 64.
 65. 101—107. — képzőművészeti lexikon
 18. 19. — Minerva 144. 145. — nép-
 babona (pénzekkel) 21. — nemzeti mú-
 zeum 4—7. 15—17. 51—55. 57. 73. 83—
 85. 87—96. 101—118. 123. 124. 129—
 136. — nemz. múzeum 1914. évi gyara-
 podása 128. 144. — múzeumok (l. ott)
 és 144. — papírpénz 106. 107. — sírok.
 éremmellékletekkel 98. 99. — szabadság-
 harci rézpénz verőtöve 19. — szükség-
 utalványok 106. 107. — talizmán 17. 52.
 — tallérok 47. 48. 69. 70. 129—135. —
 vegyesházi éremlelet 100—143.
 Magyarbéli éremlelet 72. 87.
 Magyaránadasi éremlelet 84.
 Magyaróvári éremlelet 98.
 Mahler Ede dr. 121—123. 147. 148.
 Makedóniai pénzek 84. — barbár utánzatai 84.
 „Makkabeus-talizmán“ 105.
 Makkabeus Simon pénzei 121—123. 147. 148.
 Sz. Mária-érmek 17. 52. 108—117.
 Mária-Radna 110—114.
 Marosbogáti éremlelet 84.
 Marosi Arnold 65.
 Massaliai típusú barbarspénzek 58.
 Mászlonypusztai éremlelet és éremtípus 123—
 126.
 Matica 85.
 II. Mátyás magyar pénzei 93—95.
 Meldi (nép) 73.
 Melegsza mosi éremlelet 84.
 Mellékjegyek a barbarspénzekben 61—65.
 Mérgespusztai éremlelet 98.

Merzbacher zsidó időszámítása 121.

Metrológiai adatok 124. 127.

Mihály István 97.

II. Miksa magyar pénzei 90. 91.

„Mikulás“-érmek 16.

Milkovics J. 97.

Minerva (magyar) 144. 145.

Miskolci hadikórház érmei 103. — kalaposcéh bárcája 57. — múzeum 66. 67. — papírpénz 67.

Móczár József † 145. 146.

Modern érmek 49—51.

Morvaországi (Gewitsch) éremlelet 60.

Mózes-érmek 54.

Muncseli-gredistyei éremlelet 84.

Murányi 54.

Múzeum: Borsod-miskolci 66—67. — Debreczen 67. 68. (kollégiumi) 137—143. — Győr 97—100. — Liptó megye (Rózsahegy) 69. — Nemzeti múzeum (l. ott) — Nyitra megye 69. — Szeged 69. — Székesfehérvár 65. — Túróczzsentsmárton 69. Múzeumok, gyűjtemények rovata 65—70. 128.

Múzeumokról szóló kimutatás 144.

Müller Bernát 145.

Müncheni kiállítás 49—51.

Münsterbergi aranypénz 142.

N

Nagy István gyűjteménye 67.

Nagy Mihály 142.

Nagybánya 18. 19.

Nagybisztereczi éremlelet 87.

Nagyécsi éremlelet 98.

Nagyekemezői éremlelet 82.

Nagyhörcsökpusztai éremlelet 123—127. 143. 147. 148.

Nagykanizsai éremlelet 98.

Nagysajói éremlelet 84.

Nagytapolcsány 109.

Német hadi emlékérmek 65.

Nemzeti Múzeum 4—7. 15—17. 41—48. 51—55. 57. 73. 83—85. 87—96. 101—118. 123. 124. 129—136. — 1914. évi gyarapodása 128. 144.

Neubauer Zoltán 10—12.

Neudek Gyula gyűjteménye 73.

Noricumi barbárpénzek 59. — típusok 126.

Numizmatikai doktorátus 64.

Nyikos Ferencz 142.

Nyirbátori éremlelet 68.

Nyitrai múzeum 69.

Nyúli éremlelet 98. 99.

O

Oláhpiani éremlelet 84.

Olaszországi barbárveretek 58.

Ónozás (barbárpénzek) 3.

Orosz ágyukból készült érmek 54. — érem Berlinbe bevonulásra 64.

Oroszországi barbárpénzek 60.

Osviecini éremlelet 87.

Osztrák pénzek 60. 71. 99. 100.

Ottó magyar király pénzeinek hamisítványai 64.

Őrspusztai éremlelet 144.

Ötvös Gábor 18—22. 72—74. 144. 145.

P

Pallas Promakos (Athena Alkis) 86—88.

Pallasfejes barbárpénzek 83. 86—88.

Palóznaki éremlelet 98.

Pannónok a Dunántúlban 126. 127.

Papírpénz 10—12. 20. 64—67. 106. 107.

IIAP jegyű görögpenz 58.

Parmenides görög éremvész 58.

Passau 109.

Pázmándi éremlelet 98.

Pénzütemetek hadikórháza 53.

Pénzverő jog (zsidóknál) 122.

Pesti éremlelet 60.

Pesti Ferencz † 74. 119.

Petelei éremlelet 84.

Péterdi éremlelet 100.

Petrozsényi éremlelet 82—84.

Philippeusok 81. 82.

Philippos III. (Macedónia királya) pénzeinek barbár utánzatai 82.

Philippos V. pénzei 86.

Piatra Albai éremlelet 85.

Pintér Sándor † 74.

Plavsits-gyűjtemény 125.

Pozsonyi (virágvölgyi) kegyeleti érem 109.

Pozsonymegyei éremlelet 61. 84.

Priszlop 110.

Prototípusok 81—88. 120.

Provencei Hugó pénzei, sírban 99.

Püspökladányi éremlelet 68.

Pyrrhos pénzei 86.

R

Radnai kegyeleti érmek 110—114.
 Rajnai (rénes) forint 127.
 Rákosi éremlelet 60. 97.
 Ravazdi éremlelet 97.
 Récsei János 142.
 Regling Kurt 119.
 Rehói éremlelet 84.
 Remetei kegyeleti érmek 115.
 Rétei éremlelet 84.
Réthy Sándor dr. 1. 2. 22 - 28. 39. 40. —
 életrajza 22—28. — művei 23—25. 27—28.
Révay Gyula 6. — † 28.
 Révszamosi éremlelet 84.
 Réztáblák (róm. feliratos) 14.
 Rhédey Lajos gróf 141. 142.
 Rickl József 142.
 Róbert Károly pénzei 145.
Római éremlelet 20. 65. 66. 70. 71. 98.
 (köztársasági) 70. — kampániai pénzek
 87. — pénzek 66—68. 97. 98. 143. —
 pénzek, mint prototípusok 84. 85. — réz-
 táblák (felirattal) 141.
Romániai barbárpénzek 59. 61. — barbár-
 pénzleletek 72. 84. 85.
 Rosos Miklós 97.
 Rozáliai barbárpénzlelet 71. 72.
 Rózsahegy múzeum 69.
 Rudolf magyar király pénzei 91—93.
 Ruzicka Leo 72—74.

S

Sadova 72.
 Salzburgi pénzek, leletben 100.
 Samassa József emlékérmek 107.
 Sári éremlelet 98.
 S.-A.-Újhelyi éremlelet 14.
 Schöttle Gusztáv 19—22.
 Schürer időszámítása 121.
 Sebeshelyi éremlelet 84.
 Segesvári éremlelet 84.
 Sekel Israel 121—123. 147. 148.
 Seleucida aera 121—123. 147. 148.
 Serdi (nép) 73.
 Serdica pénzei 72—74.
 Siegespfennig 65.
 Sikátori éremlelet 98.
 Simmeringi éremlelet 60.
Simon zsidó főpap pénzei 121—123. 147.
 148. — pénzverési joga 122. — története
 122. 123.

Siófoki éremlelet 98.
 Sirmellékletek (magyar sírokban) 98. 99.
 Somlyói barbárpénz 125.
 Somogy megyei éremlelet 84.
 Somssich János gróf gyűjteménye 69. 70.
 Sopronvidéki barbárpénzlelet 72.
 Stájerországi éremlelet 60.
 Stari nourimi éremlelet 72.

SZ

Szablya János 49—51. 55—57. 79. 80.
 Szabó Lajos 98.
 Szántói éremlelet 124.
 Szászfellaki éremlelet 84.
 Szászsebesi éremlelet 84.
 Szászszentgyörgyi éremlelet 84.
 Szászvárosi éremlelet 84.
 Szegedi múzeum 69.
 Szegszárdi éremlelet 87.
Székesfehérvári éremlelet 124. — múzeum
 65.
 Széki éremlelet 82.
Szendrei János dr. 18. 19. 64. — emlék-
 érme 74.
Szent Benedek érmei 21. — György érmei
 21. — István dreadnought érme 50. 51.
 — Istvánnapi érem 108. — Mária-érmek
 108—117. — Rókus érmei 21. — Udal-
 rik (Ulrik) érmei 21.
 Szentersébeti éremlelet 82.
 Szentgáli Károly 119.
 Szentiványi Gyula 18. 19.
 Szentjánospusztai éremlelet 98.
 Szentkatolnai éremlelet 84.
Szepesi kamra 127. — takarékpénztár pa-
 pirpénzei 10—12.
 Szepességi érem 64.
 Szilágysomlyói éremlelet 81. 84.
 Szirmabessenyői barbárpénz 59.
 Szivárványtál 20. 21.
 Szlavon denárok (lelet) 68.
 Szokolyi éremlelet 124.
 Sztrigy vizében lelt pénzek 84.
 Szükségbankó (utalvány) 10—12. 106—107.

T

Tabu 20.
 Tacsai éremlelet 82.
 Tagok névsora 30—39.
Talizmán 19. 20. — érmek 17. 52.

Tallérok 47. 48. 69. 70. 129—136. — leletben 70.
 Taman-félszigeti éremlelet 60.
 Tamásii éremlelet 98.
 Táplányi éremlelet 98.
 Társulati élet 28—39. 74—79. 118. 119. 145—147. — közgyűlés 76—79. — tiszt-
 újtás 75. 79.
 Telegdi János ezüstérme 141.
 Telegdi K. László 140. 141.
 Teleki Sámuel gróf 138.
 Temesrékási éremlelet 81.
 Temesvári éremlelet 84.
 Tényői éremlelet 97.
 Tersattói kegyeleti érmek 115—117.
 Thasosi pénzek 61. 84. — barbár utánzatai 84.
 Thessaliai liga pénzei 86.
 Thurneiser Leo alkimista 20.
 Tiszai éremlelet 84.
 Tipuscsoportok a dunántúli barbárpénzek
 közt 126. 127.
 Tokaji éremlelet 84.
 Tollius 2.
 Tolnamegyei barbárpénzek 7—10.
 Tolnatamásii éremlelet 18.
 Tordai szükségutalvány 106. 107.
 Tornaaljai éremlelet 143.
 Torquis-jegy barbárpénzek 3.
 Tótvázsonyi római feliratos réztábla 141.
 Tököli éremlelet 143.
 Tököly Imre 2.
 Töltéstavai éremlelet 97.
 Tömörkény István 69.
 Török aranypénz 67.
 Treffeni éremlelet 60.
 Trencsényi Mária-egylet érme 108.
 Turócszentmártoni múzeum 69. 85.
 Tüzeselki éremlelet 99.

U

Udalrik-kereszt (lelet) 144.
 Újgyházi éremlelet 82. 84.
 Újhely Kálmán 119.
 Ulrik-kereszt (leletben) 144.
 Üzbégi barbár aranypénz 87.

V

Váczi honvéd-hadikórház érme 102.
 Váczsztélnászlói éremlelet 71.
 Vajdai éremlelet 68.

Vajdahunyadi éremlelet 84.
 Varasdi barbárpénzlelet 124.
 Varázsvessző 19.
 Várhelyi éremlelet 84.
 Vaskapuszabályozásnál lelt barbárpénzek 72.
 Vay Béla báró gyűjteménye 66. 67.
 Velencei aranyak 67. 68.
 Verebélyi éremlelet 70.
 Verőtövek 1. 2. 19.
 Vicarellói éremlelet 20.
 Viczay Mihály gróf 97.
 Viddini barbárpénzek 72.
 Világháború emlékérmek 15—18. 51—57.
 64. 65. 101—107.
 Virág völgyi kegyeleti érem 109.
 Vöröskereszt-egylet érmei 53. 101—102.
 „Vörös ördög”-érmek 16.
 Vrány V. 69.

W

Weiss Berthold † 74.
 Wessprémi (Weszprémi) István 138. 140.
 141.
 Wickenburg István gróf gyűjteménye 128.
 Wirth János 17. 105.
 Wisinger Mór 105.
 Wünschelruthe 19.

Z

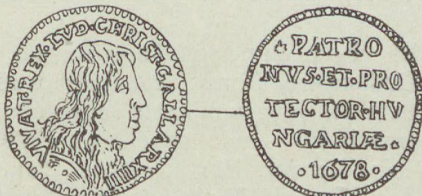
Zahnaschowitzi éremlelet 143.
 Zalatnai éremlelet 82.
 Zalavári éremlelet 100.
 Zechino 67. 68.
 Zemplénmegyei éremlelet 60.
 Zenta hadihajó emlékérmek 17.
 Zichy Antal gróf 97. 123.
 Zichyújfalusi barbárpénzlelet 126.
 Zimmermann Lajos dr. 28—39. 74—79.
 118—119. 145—147.
 Zimonyi éremlelet 143.
 Zoltai Lajos 67. 68. 137—143. 148.
 Zoltványi Iván 145.
 Zombori éremlelet 84.
 Zsidó érmek (modern) 54. 105. — pénzek
 121—123. 147. 148.
 Zsidók szabad vallásgyakorlata 118.
 Zsigmond magyar aranyai (lelet) 127. —
 értékük 127.
 Zutt R. A.-medaillőr 49—51. 53. 55—57.
 Zwingli arany emlékérmek 142.

XIV. Lajos körmöczi érme.

Dr. Réthy László közleménye.

Mult év folyamán kapta a Num. Közlöny szerkesztősége dr. Réthy Lászlótól az alábbi, rendkívül érdekes följegyzést, melynek eredetije a bécsi közös pénzügyi levéltárban található. A kézirattal együtt a mellékelt képnek megfelelő kézirajzot is kaptuk, amelyet dr. Réthy László itt Budapesten készítettett egy domború kivitelű (!) staniol-lenyomatról. Meg kell jegyezmem, hogy — amennyire a rég látott staniol-lenyomatra emlékszem — ez a rajz nem egészen hű mása amannak, amennyiben az arc alsó részének s az állnak túlságos megnyújtásával az arckifejezést hátrányosan megváltoztatta. — Maga a staniol-lenyomat, dr. Réthy László közlése szerint, a nevezett levéltárban az aktához csatolt — (viasz vagy pecsétviasz?) — éremlenyomatról készült. (Szerk.)

Vom 18. Octobris 1678, haben die Rebellen nach Eroberung *Cremnitz* durch Ihre bestellte supremum curatorem et inspectorem, Gözy Istvan, und Baronay Georg, ernstlich anbefehlen lassen, bey negstem Goldmüntzen, zu Verehrung des französischen Generalen *Boham* 200 stuckh einfache *Duggaten*, nach Anzeig des beyligenden Gebräuchs, zuverfertigen, mit der Überschrift auf die Bildnus des Königs in Frankreich (worzue Sye einen doppelten *Duggaten* hergegeben) *Vivat rex Ludovicus Christianissimus Galliarum XIII*; auf der andern Seitten aber, *qui protexit, ac protegit manebitque patronus Hungariae*. Umb willen aber souihl worth darauf zusezen nit thuelich gewesen, haben Sye nachgehents vorgeschriben: *Patronus ac protector Hungariae*.

Hingegen hat man a parte der Camer sowohl die Münzstöckh also zuschneidn, als auch die goldmüntzung zu verschieben gedrachtet, bis endlich an *aller Seelentag* die gerehte khayserlichen Waffen den rebellischen Hauffen aus denen Bergstätn wider abgetriben, und also *weder Gold, noch Silbermüntz auf solchen Schlag gemacht worden*, so man hiemit zur *Nachricht gehorsambst eruidern wollen*.

[Kivül]: Denen Hoch undt Wohlgebohrenen Grafen und Freyherrn auch Hoch Edl Gestrengen Herrn, Herrn der Röm. Kays. Mayestät Gehaimben Rath, Cammerern, Hof Cammer Präsidenten, Vice-Präsidenten und Herrn Räthen bey der hochlöbl. Kays. Hoff Cammer, Unseren Gnädigen und Hochbietenden Herrn, Herrn. Wienn.

(Közös pénzügyi ltár. Hung. 1678. nov. 23.)

* * *

E tárgyról Jacobus Tollius *Epistolae Itinerariae*-jének 1714. évi 2-ik kiadásában, a 176. lapon körmöcbányai látogatása alkalmából ezeket írja:

„Ostensa hic mihi *Rebellium Hungarorum Ducis Principis Emerici Töckolii* (így) insignia uti et aurei numismatis, sive Ducati Hungarici cudendi forma: numismatis quidem, quantum memini, ab altero latere haec erat Inscriptio: *Ludovicus XIV Gall. et Nav Rex*: ab altero vero *Patronus et Protector Hungariae*. 1678 Insignia autem hac Inscriptioe ambiebantur: *Emericus Töckolius Princeps et Partium Hungariae Dominus*. Cusine sint aliqui, ad istam formam, nummi, quamquam in eos diligenter inquirebam, ut vel unum saltem mihi in memoriam facti compararem, resciscere ex Caesareanis non potui.“

A sokat emlegetett és keresett érem verőtövei tehát valóban léteztek. Tollius leírásán s a fönti följegyzésen kívül bizonyítja ezt az a domború kivitelű staniol-lenyomat is, amelyet magam is láttam és amely után a mellékelt rajz készült. A verőtöveket — valószínűen — sok egyéb körmöczi verőtővel együtt annak idején Bécsbe vitték. A bécsi pénzverőhivatal gazdag és becses verőtő-gyűjteményében sok körmöczi példányt őriznek mai nap is. De sem Arneth¹ idevágó művében, sem pedig abban az újabb négykötetes szép kiadványban, amely e gyűjtemény lajstromát és a verdékre meg az éremvésőkre vonatkozó hivatalos adatokat tartalmazza,² hiában kerestem a fönti érem verőtöveinek leírását. Maguk a verőtövek, e szerint, bizonyára elkallódtak vagy még Körmöcbányán, (Szerk.) vagy pedig később.

A dunaszekcsői barbárpénzlelet.

1913. évi november hó végén egy nagyobb, több száz darabra rúgó barbár-rézpénzleletet hoztak föl vidékről Budapestre. Ennek legnagyobb részét Dessewffy Miklós gróf vásárolta meg; tőle a m. nemzeti múzeum kapta ajándékol a hozzá jutott pénzeknek mintegy harmadrészét. Egy maréknyi — mint az eladó kereskedő mondta — Bécsbe került a leletből; Walla, a cs. és kir. éremtár, Horváth Ákos, Blanchet szintén részesültek belőle.

A lelés körülményeiről csak az alábbi részletek jutottak tudomásomra: Dunaszekcsőn (illetve ennek határában), Baranya vármegyében találták az itt tárgyalt barbár-rézpénzeket; számuk körülbelül 800—900 darabra rúghatott. A kereskedő, a ki úgy ezt az éremleletet, mint egy igen szép késő bronzkori leletet is árult egyszerre, egy 29 cm. magas, fenekén 8½ cm., legnagyobb kerületén pedig 27 cm. átmérőjű, felső részén két bemélyített, körülfutó vonallal ékesített edényt is hozott, amelyben, szerinte, úgy a pénzeket, mint a régiségeket is találták. Az edény nyaka le volt törve és a nyílást egy ráborított tálka fődte be. Az edény fekete törésű, rosszul égetett szürke agyagból korongon készült és a késői La Tène-korba datálható. Valószínű tehát az eladónak azon állítása, hogy az itt tárgyalt pénzeket ebben az edényben találták. Ami a pénzeket illeti, vöröses bronzból öntött lapkára vannak verve, a lapkák gyakran még kis öntörögöket viselnek peremükön, olyik 2—3 kis kiálló golyócskát. Volt egy pár olyan lapka is e leletben, amelyik vagy semmi féle veretet nem viselt, hanem egészen simára volt lapítva, vagy pedig a veretnek csak csekély és gyér nyomait árulta el. Az összes pénzdarabok azonban, úgyszólván kivétel nélkül, igen tökéletlenül verettek. A bélyeg típusának egyik vagy másik része hiányzik róluk; egy-egy típus teljes összeállításához számos példányra van szükség. A mezőknek kisebb-nagyobb része, olykor fele, sőt ⅔ része is laposra van verve, mintha erőteljes pörölyütéssel akarták volna eltüntetni a veretet és simára verni a lapkát, amely különben is gyakran szabálytalan alakú. Ezen körülménynél fogva a leletnek mintegy ⅓ része

¹ J. Arneth: *Catalog der k. k. Medaillenstempelsammlung*. Wien, Gerold, 1839.

² *Katalog der Münzen- und Medaillenstempelsammlung des k. k. Hauptmünzamt in Wien* (Band I—IV. Wien, 1902—1906).

numizmatikai, illetve gyűjtési szempontból teljesen hasznavehetetlen, másrészt pedig a típusoknak úgy rajzát, mint leírásukat esetről esetre csakis több, a típusnak egyes különböző részleteit látni engedő példány alapján s ezeknek gondos egybevetésével lehetett összeállítani. — Ennek a kalapálásnak két célja lehetett. Vagy az esetleg túlságosan vastagnak talált, illetve nagyon egyenetlen felületű öntött lapkáknak simább, vékonyabb és nagyobb átmérőjű formát akartak adni, vagy pedig a már kész és jó pénznek veretét akarták megsemmisíteni ezen eljárással. Utóbbi esetre alig ismerünk analógiát a hazai barbárpénzverés terén, másrészt pedig azt látjuk, hogy leginkább a típusnak, illetve a kész veretnek legkiállóbbságát: az előlapi fejet lapította el a pöröly-ütés, míg mellette a gyöngysoros szegély, a pálmaág, stb. sértetlen. Ez aligha történhetett volna azon esetben, ha a még veretlen lapkát simították volna a pörölylyel, sőt ezen esetben, a lapítás után eszközölt verésnél, éppen a legkiállóbbság típusrészek érvényesültek volna legjobban.

Megjegyzendő még az is, hogy a hátlapnak gyakran megvan az antik pénzekre tapasztalt szokásos homorú karaktere, míg az előlap karaktere lencseszerűen, enyhén domború. — A pénzdarabok szélei az erős verés következtében gyakran elég mélyen berepedeztek, olykor pedig lapos, vékony kiugrások keletkeztek a verés folyamán a lapkák szélén.

A verési technikát illetőleg megállapíthattam általában a lágyverés esetét is. Gyakran ugyanis a hátlap homorulatában hiányos a típus, más esetekben pedig az előlap domborulatán csak egyes kiálló típuselemek láthatók, míg a környező felület bizonytalan, lágy lankájú. — Mindkét fajta esetek élesen megkülönböztetendők a típusnak pörölyütéssel való megromlásától, amiről fönnebb szoltam.

Nevezetes dolog még az, hogy a dunaszekcsői pénzeknek egy kis részén, talán mindössze 8—10 példányon, az ónozásnak kémiai vizsgálattal bebizonyított eseteit találtuk. Ezeknek a példányoknak a felülete szürkés fémfényű, de elég homályos. Hogy az érem felületének ezen szürke fémmel való bevonása ónnal történt, a m. nemz. múzeum vegyészeti laboratóriumában történt vizsgálat eredménye teljes bizonyossággal megállapította. Ilyen ónozott példányai úgy Dessewffy Miklós grófnak, mint általa a m. nemz. múzeum éremtárának is vannak.

A leletben volt pénzek két-, illetve háromféle nagyságúak. A legnagyobb számban talált nagybbrméretű pénzek átmérője körülbelül 17—20 mm. A lapkák szabálytalan alakja folytán előforduló nagyobb ingadozásokat (16.5—23 mm.) itt nem veszem figyelembe. — A kisebbfajta pénzek 13—17 mm. átmérővel bírnak és nevezetes rajtuk az, hogy egy részük ugyanazon (tehát a lapkánál jóval nagyobb) bélyegekkkel veretett, mint az előző csoportbeli nagyobb pénzek. Ezen közepnagyságú csoport legalább 50 darabbal volt képviselve a leletben, egy részük azonban a Tolna megyében is otthonos, Dess. 246—251. sz. pénzek példányaiból áll. — Vannak végül 12—12.5 mm. átmérőjű apró pénzek is, de csak igen csekély számban.

A típusok változatossága dolgában leletünk meglehetősen szegény. Az előlapi fej: a hagyományos szakállas Zeusfej, még pedig a tolnamegyei regölyi barbár-rézpénzekről s a rokon ezüstpénzekről — a Dess. 240. és 252—255. sz. fajokról — ismert mintázással szorosan rokon kivitelben. Jellemző az ívesen hátrahajló, kettéágazó haj- és szakállpamacsoknak a rajza. Az arcnak apró pontokkal való behintését — mintha himlőhelyes lenne — a Dess. 246. és 248. sz. tolnamegyei fajhoz hasonlóan a dunaszekcsői pénzek is megjelöljük. A változatok leginkább a szemnek s a szájnak pontozott végű patkók vagy félkörök (torquisek) által való ábrázolása körül forognak, továbbá egyes fajokon az arc előtt a mezőben elhelyezett pálma- vagy fenyőág és apró pontokkal körülvett golyócskák, továbbá pont-csoportok stb. alkalmazásában rejlenek.

A hátlapon balfelé haladó lovagot látunk; sisakjának óriási és egyik fazon pontsorokkal meg pontkörökkel dúsan díszített taréja igen szembeötlő, ellenben arcának profilját 4 pont, kezét s a philippeusokról másolt gallyat pedig merev nyélen ülő vonalak ábrázolják. A ló feje és farának mintázása nagyon dekadens, egy pár változaton azon-

kívül a ló szügyéből, a két előláb fölött — ritkábban pedig az egyik előláb helyén — valami egészen sajátos toldalék áll ki, amelyre ívesen ráhajlik egy hosszan lefelé terjedő pontsor. A ló alatt a philippeusok villámot ábrázoló mellékjegyéből átalakult és rézsútosan fekvő nyolcshoz hasonló jegy foglal helyet. A mellékelt ábrák¹ és a változatoknak itt következő részletezése világosabb képet fog nyújtani ezen éremcsoportokról.

I. Nagyobbfajta rézpénzek.

1. Szakállas fej jobbfelé, az arc alján egy pontozott köröcske. Lenn, a fej előtt, a mezőben egy (pálma- vagy fenyű?) gally. Efölött, szintén a mezőben, egymás fölött két nagyobb pont és mindkettő körül félkörökben apró pontok. A gallytól jobbra pontok a mezőben. A fejnek hátul sajátságos, olykor pontozott záradéka van. — Gyöngykörös szegély.

Hátlap: Lovag balfelé. A ló feje fölött, úgyszintén a lovag sajátságos alakú lábfeje alatt is ívalakú, recézett motívum. A lovag haját hasonló motívum ábrázolja. A lovag sisakjának nagy, kacskaringós, pontozott díszítménye van. A ló alatt rézsútos 8-alakú jegy s ez alatt pontozott kör a mezőben. Lenn egy nagyobb ívonal.

A m. nemz. múzeum 16 példányán 3 különböző előlapi bélyeget biztosan lehet megállapítani. — Átmérőjük 15—21 mm. közt váltakozik, a lapkák szabálytalansága folytán.

2. Előbbihez hasonló. — Az előlapon a fej orra előtt fölfelé hajló szarvalakú jegy látható a mezőben, az orral kapcsolatban (Rhinoceros-szarv). — Két különböző szarv-típus különböztethető meg a m. nemz. múzeum két példányán. — A hátlapon a ló farka pontozott. — Átm. 16—21. mm.

3. Előbbiekhez hasonló. — Az előlapon az orr előtt, a mezőben 3, illetve 4 kis finom pont ilyen elhelyezéssel : illetve •• látható. Az orr felső vége előtt előreálló legalsó hajfürt különböző alakú. Legalább 3 különböző előlapi bélyeget különböztethetünk meg. Egyik példányon a szájon egy nagy pont van. — A ló farka alatt egy pont. A farok szőrös. — A m. nemz. múzeum 7 példánya közül az egyik föltűnően könnyebb a többinél. Átm. 19—17 mm.

4. Előbbiekhez hasonló; esetleg a 3. sz.-nak változata. — Az előlapon az orr előtt, a mezőben 3 finom pontocska egymás fölött, aztán ettől jobbra a homloktól a szájig terjedő darabon, ívesen, apró finom pontocskákból álló szegély. Ezen túl, kifelé, a vastagabb gyöngysoros szegélynek egy része látszik. — A hátlapon némelyik példányon a ló nyakán a kétsoros kantár látszik. — A nemz. múzeumban 4 példány van.

5. a) Szakállas fej jobbfelé, hátrahajló, kettéágazó haj- és szakállpamacsokkal. Az arc apró pontokkal van behintve. Úgy a szemet, mint a száját egy egy pontozott végű

¹ Minthogy a mellékelt ábrák közül a két első nem egyes példányok képe, hanem több példányból egyesített típus-kép, az 1. ábra az eredeténél valamivel kisebb, a 2-ik és a 3-ik pedig valamivel nagyobb lett. A különbség azonban nem túlságosan nagy.

félkör (torquis) ábrázolja. A szemet ábrázoló félkör nyílása jobbfelé, a száját ábrázoló pedig fölfelé (kissé balfelé is) van fordítva. — A szemöldököt egy mindkét végén hegyesen végződő, középen vastagabb, íves vonal ábrázolja. — A fej előtt a mezőben elhintett pontok láthatók. A fej hátsó részén kettős ívalakú záródás.

Hátlap. Sisakos lovag balfelé. — A sisak taréját pontsor szegélyezi. — A ló szügyéből kettős vonalú, íves és pontban végződő sajátságos toldalék áll ki, vízszintesen, balfelé. Erre a toldalékra félkör-alakban ráhajlik balról egy hosszan lefüggő és balról pontozott (szőr?) száakkal, jobbról pedig 2 egymásfelé görbülő tüskével megrakott pontozott füzér. E toldalék alatt a lónak mind a két (!!!) előlába látható. — A ló farka pontozott és aprón pontozott kiágazásokkal van megrakva (a szőrök ábrázolására). A ló alatt rézsútos 8-alakú jegy. A ló felső lábszárai legtöbb esetben kettős vonalúak az alsó lábszárakat pedig nagy kampók és hegyes csülkök ábrázolják. A kurta alsórészű és lenn 2 ponttal határolt kerek lófej is jellemző e fajra. — A m. nemz. múzeum 10 példányt bír belőle.

5. b) Az előbbihez hasonló, azonban a hátapon a ló szügyéből kiinduló toldalék alatt a lónak csakis egy (!!!) előlába van. — Minthogy e változat előlapja, a példányok rossz fönntartása folytán, egyik leírt fajhoz sem osztható be biztossággal, azért csak mint változatot vagy alfajt tekintve soroltam föl e helyen. A m. nemz. múzeumnak két példánya van belőle.

6. Az előbbiekhez hasonló, hanem a szemöldök egy, a közepén nagyon tompa szög alatt megtörő és elülső végén tompán végződő sávból áll. — Hátlapján az a füzér, amely a ló szügyéből kiálló toldalékba belehajlik, olyik példányon balfelül kis rézsútos vonalakkal van megrakva. (Éppen olyan, ahogyan a ló farkát ábrázolják a barbárpénzekben.) A ló alatt a ∞-alakú jegy nem látszik. — A m. nemz. múzeum két példányát két különböző hátlati bélyeggel veretett. Átm. 16—17, illetve 18—20 mm.

7. Előbbiekhez hasonló, hanem az előlapon a szemöldök valamivel szélesebb, kevésbé hajlott sávból áll, amelynek felső széle egy helyen be van horpadva. A m. nemz. múzeum 3 példányának átmérője 15.5—20 mm. közt változik.

8. Előlapja, amennyire a hiányos fenntartású példányokból látható, a fenti 5. a) sz. érmekhez hasonló, a szemöldök elül hegyesen végződik, a szemet s a száját egy-egy torquis ábrázolja, azonban a száját ábrázoló félkör egészen elébe kerül a szemet ábrázoló félkör nyílásának. Egyik példányon a szem félkör helyett Γ-alakú vonallal van ábrázolva. A hátapon a példányok hiányos verete folytán nem lehet megállapítani, hogy a ló a fenti 1. vagy pedig az 5. sz. típusához csatlakozik-e. A m. nemz. múzeum a 2 bélyegváltozathoz 1—1 példányt bír. — Átm. 17.5—19 mm.

9. Előlapja az előbbiekéhez hasonló, de a szemöldök elül tompán végződik, hátul ellenben hirtelen lekonyul és hegyes záródású. A szemet és a száját ábrázoló elég kerek félkörű torquisek (jobbfelé, illetve fölfelé irányuló nyílással) majdnem érintik egymást a végeikkel. — A ló típusát nem lehet megállapítani a hiányos veret folytán. A m. nemz. múzeum 2 példányának átmérője 16—19 mm.

10. Az előlap az előbbiekhez hasonló, hanem a száját ábrázoló, pontozott végű félkört egy rövid rézsútos vonal köti össze az orrot ábrázoló vastag, egyenes sávnak alsó végével. A ló típusa a fenti 5. sz. érmekéhez hasonló.

11. Az előlap az előbbiekhez hasonló, de a szemet egy félkörbe foglalt kis pont ábrázolja. A félkör néha félholdalakú s benne olykor a pont mellett még egy rövid vonáska is látható. A száj írott v betűhöz hasonló, vagyis a torquisnak balszára magasabb, hosszabb és kissé kifelé hajló. A ló típusa az 5. sz. érmeken levővel azonos; a ló alatt a ∞ -alakú jegy is látható. A m. nemz. múzeum 13 példányán 10 különböző előlapi és több hátlapi bélyeg különböztethető meg. Átmérőjük 16—23 mm. közt váltakozik.

12. Előlapja az előbbiekhez hasonló, azonban a szemöldököt egy közepén erősen megduzzadt, két végén pedig elég hirtelenül hegyesen végződő sáv ábrázolja. A szem torquisbe foglalt pont, hasonlóképpen a száj is. Az arcon, a szem mögött egy öblével jobb felé fordított hosszabb, de gyöngén hajló ív vonal foglal helyet és benne 1 vagy 3 jobbfelé fordított vonalka (egy E betűhöz hasonló, hanem kevésbé hajlott). A ló típusát nem lehet megállapítani. A m. nemz. múzeum négy példányát két előlapi bélyegváltozatot képvisel. Átmérőjük 16·5—21 mm.

13. Előlapja az előbbiekéhez hasonló, hanem a szemet egy félholdba foglalt vaskos, nagy pont ábrázolja, a száj a 11. sz.-hoz hasonló. A fej mögött függőleges irányú hullámos vonalka foglal helyet. Az orr felső végénél egy hajfűrt erősen előreáll. Az arc előtt, a gyöngykörön belül egy aprón pontozott ív vonal van a mezőben. A ló típusát nem lehet megállapítani. A ló nyakán kétsoros kantár van. A paták háromszögletesek, csülökkel. A m. nemz. múzeum két példányának átmérője 17—22 mm.

14. Előlapja az előbbiekéhez hasonló, azonban az orr előtt a mezőben egy kis pont s ettől jobbra három egymás alatt levő kis pont van, az áll előtt pedig ugyancsak a mezőben $\therefore$ elhelyezéssel négy kis pont látható. A száj és a szem alakja nem állapítható meg. Gyöngysoros szegély. A ló típusa nem állapítható meg. Alatta ∞ -alakú jegy van. A m. nemz. múzeum egy példányának átmérője 19—21½ mm.

15. Előlapja az előbbiekéhez hasonló, de az arcon jobbfelé dülve, részsütösen egy egyenes vonal s ez alatt hasonló irányú V alakú vonal foglal helyet.

Hátlap: Lovag balfelé. A ló szügye előtt, szabadon a mezőben egy vaskos félholdalakú jegy van; a félhold szárain egy-egy pont, a szárak balfelé vannak fordítva. A ló koponyája köralakú, a szemet egy köröcske, a száját két, pontokban végződő görbe vonal ábrázolja. A m. nemz. múzeum egy példányának átmérője 20—16 mm.

16. Előlapján az előbbi fajokon levőhöz hasonló jobbfelé fordított fej.

Hátlap: Jobbfelé (!!!) haladó ló (vagy lovag). A ló szügyéből olyan toldalék áll ki, amilyent fönnebb az 5. sz. pénzeken láttunk s erre a toldalékra apró pontokból álló, hosszan lefüggő szárú, félkör alakú füzér borul rá. Átmérője 17—16 mm. Csak egy ilyen példányt találtunk, jobbfelé menő lóval, az egész leletben. Ezen példány Dessewffy Miklós gróf gyűjteményében van.

II. Kispénzek.

17. A fönnebbi nagypénzek típusával (a hátapon az 5. sz. típusú lóval is) vert, 14—15, illetve 15—16 mm. átmérőjű pénzdarabok. A változatok a veret hiányossága folytán nem állapíthatók meg részletesen. A m. nemz. múzeum hét darabot bír ezekből.

18. A Dess. 246—251. sz. fajok változatai. A m. nemz. múzeumban 15 db. van belőlük. Átm. 13—17 mm.

19. Az előbbiekhez (a 18. sz.-hoz) hasonló, hanem a ló feje pontozott körbe foglalt ponttal van ábrázolva. Egy db. van a m. nemz. múzeumban.

III. Aprópénz.

20. Fej jobbfelé. A hátapon (ló vagy) lovag balfelé. A m. nemz. múzeum három példányának átmérője 12—12·5 mm. váltakozik.

* * *

A dunaszekcsői barbárpénzek átlagos súlyának hozzávető megállapíthatása céljából 362 darabot mértem meg, csoportonként a következő eredménnyel: I. a nagyobbfajta pénzekből 100 jobb főntartású példány súlya 469 gr. volt (átlag 4·69 gr.), további 40 jobb főntartású példány 173 gr.-ot nyomott (átlag 4·325 gr.); 100 rosszabb főntartású példány súlya 467 gr. (átlag 4·67 gr.); további 75 db. hasonló főntartású példány 338 gr. (átlag 4·506 gr.). Ezen 315 példány átlagos súlya 4·59 gr. — II. A kispénzekből 47 db.-nak 101·5 gr. volt a súlya (átlag 2·159 gr.).

Tipológiai tekintetben legszembeötlőbb alkotórészekül az előlapi pálma- vagy fenyőgallyat (általában: gallyat) és a hátlapon, a ló szügyéből kiálló sajátságos toldalékot kell említenem. Mindkettő csak egyes fajokon, nem pedig a leletnek valamennyi pénzdarabján található föl.

Az előlapon az arc előtt látható gallyra a hazai barbárpénzfajok csoportjában csak igen távoli analógiákat sorolhatok föl, oly távoliakat, hogy analógiakul is alig fogadhatók el. A 17 grammos barbárpénzek csoportjában, a De la Tour 10141. sz. (Busu), 10153. (Nonnos), 10155. (Ainorix), 10156. (Aino), 10157. (Fariavi?), a felirat nélküli 10159. sz. érmen, a 10160. (Evoivrix), a 10170. (Biatec) és a 10184. (Lavorvrius, illetve Lavomarus) pénzekben, a Dessewffy-atlasz 138—140. és 147. sz. (Biatec), 150. sz. (Busu) 151. sz. (Lavomarus) és 158. sz. (felirat nélküli) pénzein látunk a fejek előtt a mezőben majd rügyező ághoz vagy korallhoz, majd pedig a syracusaei pénzekről ismert delfinekhez hasonló ábrákat, olykor egyes (repkény?) leveleket, végül a (Dess. 150. sz. De la Tour 10141. sz.) Busu-féle pénzekben a dunaszekcsőiekhez még legközelebb álló, pálmagallyszerű ágakat. Ezeknek leszármaztatása, részben a syracusaei pénzek delfinjéből, részben esetleg galliai pénztípus-motívumokból, vagy máshonnan, nem tartozik e cikk keretébe. Csak azt kívántam kimutatni, hogy a Kr. e. 1. századbéli magyarországi barbárpénzekben éppen nem ismeretlen dolog az előlapi fej előtt a mezőben elhelyezett növényi motívumok alkalmazása.¹ Semmi esetre sem állíthatnám azonban, hogy a dunaszekcsői bélyegek vésnőkei a fönnebb pár évtizednyi lehet a korkülönbség, de a prioritás még kétes, hogy melyik csoportot illeti.

A hátlapon, a ló szügyéből kiálló toldalék, a reáboruló füzérrel, nem kevésbé érdekes. Hogy erről alkotott véleményemet olvasóimmal megértethessem, előbb szemlét kell tartanunk azon barbárpénzek csoportja fölött, amelyekkel a dunaszekcsői pénzek rokonságban vannak.

A barbárpénzverés utolsó időszakában úgy nálunk, mint más országokban is, a fémanyag silányodásának tüneteivel mind gyakrabban találkozunk. Az erősen ötvözött ezüst, a billon, a réz használata sorakoznak egymáshoz. Eltekintve azon csoportoktól, amelyekből eddig csak ritka, szórványos esetekben látunk rézpéldányokat (pl. a kotinus pénzek) és ezen cikkben csak második sorban érdeklődve a hazánk keleti részében otthonos fajok iránt (mint pl. a koisztobókusok billonpénzei, meg a dáciai silány anyagú sciphatusok, meg a már valószínűleg hazánk délkeleti határain túli dáciai vidékekbe tartozó Dess. 553. sz. silány anyagú faj) — itt a rézpénzverésnek tömeges gyakorlását kívánom kiemelni, amelyet földrajzi tekintetben is egymáshoz közel álló — és egymásra tipológiai hatást is gyakorolt — barbárpénzcsoporthoz tartozunk.

Egyik ilyen csoportot a kaposmenti, tolnamegyei pénzek alkotják, amelyekhez a szalacscai pénzverőműhely-lelet is tartozik; a már sokszor említett Regöly, Szarazd, Gerjen, újabban Keszőhidegkút is bőven szolgáltatott a bizonyítóanyagot az itteni rendszeres és tömeges rézpénzverésre, amelyet pár év előtt egy külföldi szaktársunk mint zugpénz-

¹ Fölemlítem itt az állítólag Esztergomban lelt Dess. 904. sz. érmet is, melyen gally helyett már emberi kezek vannak a mezőben. Ha e még mindig kétes eredetiségű érmet autentikusnak fogadjuk el, szintén belé sorolandó az analógiák csoportjába.

verést próbált feltüntetni, de — véleményem szerint — tévesen. Megjegyzendő, hogy e vidéken a megfelelő csoportbeli ezüstpénz példányait elveszően csekély számban leltek, a rézpénz tömegeihez képest.

Másik rézpénzcsoportunk Szlavóniából, névszerint Eszékről és vidékéről, úgyszintén a szomszédos magyar vármegyékből ismert s a Num. Közlöny VI. köt. 61. 1. és X. k. 113. 1. általam valószínűség szerint a szkordiszkusoknak tulajdonított kis- és nagypénzekből (Dess. 256., 257., 770., 771., 773.) telik ki. Azonos típusú, nagyobb és kisebb fajta ezüstpénz, kisebb mennyiségben, szintén előfordul e csoportban.

Harmadikul a fönti két csoport forgalmi területe közé ékelt vidékről származó dunaszekcsői barbárpénzcsoportot illeszttem a sorba. A szomszédos tolnamegyei csoportot a Num. Közlöny VI. k. 58—59. 1. kifejtett indokokból — régibbnek kell elismernünk és ennek a régibb pénzverésnek tipológiai hatása teljes mértékben érezhető a fiatalabb dunaszekcsői pénzekben. Azon sorok, amelyekkel a Num. Közlöny VI. k. 58. 1. lenn az utolsó bekezdésben a tolnamegyei csoportot jellemeztem, szóról szóra ráillenek a dunaszekcsői rézpénzekre. — Ha a N. K. VI. k. 59. 1. 26—27. képeit, továbbá a Dess. 233—240. és 252—255. sz. érmeiket egybevetjük a dunaszekcsőiekkel, akkor az összes lényeges típusalkotórészekre, sőt egyrészt a N. K. i. h. 26. sz. és Dess. 240. és 252—255. sz., másrészt a dunaszekcsői 2. típuskép előlapjára nézve is teljes egybevágóságot állapíthatunk meg. Végül a Dess. 246—251. sz. kispénzek csoportja „személyesen” is jelen volt a dunaszekcsői leletben. — A hátrahajló, elágazó pamacsokra oszló haj és szakáll, a pontozott arc, előtte a kétszeres pontsor, a fej hátsó részének záródása, aztán a ló fejének rajza, az előtte lévő ív, a kantár a ló nyakán, a lovag teste, sisakdísz, a ló kétvonalú felső lábszárai, hurokalakú, csülkös patái, a ló alatti ∞ , a szőrös fark alatti pont, csupa közös típuselemek a régibb tolnamegyei s az újabb dunaszekcsői rézpénzek közt. Ennyi tipológiai bizonyíték, megtoldva a földrajzi helyzet nyújtotta érveléssel, kétségtelenné teszi, hogy a dunaszekcsői pénzek, mint fiatalabb tag, csatlakoztak a Pannónia keleti határa mentén kifejlődött barbár rézpénzverési rendszerhez. — Hogy legifjabb volt a felsorolt 3 csoport közt, azt egyrészt a többrendbeli — a másik 2 csoporttól egészen idegen és új típuselemek (a palma és a lószügy toldaléka) — másrészt a rajz többrendbeli dekadenciája (az arc, a lovag lábfeje), nemkülönben a technikai kivitel tökéletlensége, valamint azon körülmény is bizonyítja, hogy a dunaszekcsői típusokból ezüstpéldányokat eddig még egyáltalában nem ismerünk.

Az aprópénzverésnek viszonylag későbbi gyakorlatbavételére leletünk újabb bizonyítékot nyújt. Eleinte a tolnamegyei aprópénzzel segítettek magukon. Ezt ezeknek a leletben való előfordulása is mutatja. Aztán ők maguk is öntöttek kisebb lapkákat, de kisebb bélyegeket már nem vésettek, hanem a nagy pénz bélyegeivel vertek a kisebb lapkákra is. — A legkisebb fajta pénzhez már külön bélyegek szolgáltak.

* * *

A fönti megállapítások után visszatérünk a hátlap kérdéses és idegenszerű típuselemének: a ló szügyéből kiinduló füzéres toldaléknak megbeszéléséhez.

Ezen nehezen értelmezhető típuselem magyarázatára három eshetőséget vehetünk tekintetbe. Ugyanis *a)* vagy teljesen önkényes, illetve előttünk érthetetlen, esetleg mitológiai vonatkozású ábrázolással van dolgunk, *b)* vagy a lónak fölemelt előlábából keletkezett, vagy pedig *c)* valamely, a ló előtt, a balmezőben szabadon elhelyezett mellékjegynek eltorzulásául tekintendő. Vegyük sorra e 3 eshetőséget:

a) Analógia a lószügyből kiinduló típuselemekre kevés van a hazai barbárpénzekben, de néhányat mégis találtam: A De la Tour 9807. sz. és Dess. 774. sz. ezüstpénzekben, amelyek úgy tolnamegyei rézpénzekkel, mint — ezek révén — a dunaszekcsőiekkel is tipológiai rokonságban vannak, a ló szügyéből vízszintesen kiálló nyélen egy, öblével

balfelé fordított félhold látható. Más, e csoporthoz szintén közel álló fajokon (Dess. 240. és 243. sz.) ez a félhold szabadon lebeg a mezőben a ló szügye előtt. — A Pozsony vidékén előforduló, De la Tour 10032. és Dess. 110—112. sz. ezüstpénzek némely bélyegváltozatain (Dess. 110. sz. és a nemz. múzeumnak két ettől különböző bélyeggel vert példányán is) a ló szügyéből egy vagy szögletesen, vagy kereken lefelé hajló vonal áll ki. — A koinztobókus pénzeknek (Num. Közl. II. k. 57. 1. 2. kép és Dess. 443—447. sz.) egy eddig kiadatlan, néhai dr. Horvát B. Ákos tagtársunk gyűjteményéből Dessewffy M. gróf tulajdonába átment változatán a ló szügyéből vízszintes irányban pálmalombhoz vagy fenyőgallyhoz hasonló, olyan növényi motívum áll ki, amilyen a dunaszekcsői első típus előlapján a fej előtt látható. — (Lásd alább: a 13. lapon, 8. kép.)

Míthogy a kérdéses típuselem füzéres része majdnem teljesen analóg a lófarknak ugyanazon érmeiken való ábrázolásával, meg kell említenem, de anélkül hogy elfogadnám, vagy pedig hogy legkevésbé is súlyt helyeznék rá, — azt a pusztasághoz való hasonlóságot is, hogy az éremvéső — ami gyakori eset a barbár-érmészetben — kész érem-példányt használva mintául, a vésésnél esetleg nem fordította meg a képet s a lófarkat a bélyeg jobb oldalán kezdte vésni. Hibájának leplezéseül alkothatta aztán a kérdéses, értelmetlen, dekoratív típuselemet. Ez pusztasághoz való hasonlóságot, de teljesség czéljából fölemlítem.

b) Azt láttuk fönnebb a dunaszekcsői érem-példányokról készült rajzokon, hogy a ló szügyéből kiálló toldalék alatt a lónak olykor egy, olykor két előlábja látható! Előbbi esetben tehát ez a toldalék a ló fölemelt előlábának szokott helyét foglalja el a mezőben. Azt is láthatjuk, hogy a lószügyéből közvetlenül kiálló rész kettős vonalú, kissé ívesen fölfelé hajló, erős pontban végződik és nagyon emlékeztet a ló felső lábszárainak rajzára. — Azt is észlelhetjük, hogy úgy a tolnamegyei éremfajok egynémelyikén, (pl. Dess. 241. és 243. sz.) valamint a szkordiszkusok pénzein is (Dess. 256. és 770—771. sz.) a ló nemcsak hogy magasan emeli föl egyik előlábát, hanem ez a fölemelt előláb egy — irányú felső és egy (irányú alsó, ívelt (!) tagból áll. Az alsó ívelt tagból a ló csülke rézsútosan áll ki, mint egy tövis.

c) Olyan mellékjegyet keresve, amelynek eltorzulásából esetleg számozhatni lehetne a kérdéses dunaszekcsői típuselemet, a Dess. 240. és 243. sz. érmeiken lévő, s fönnebb, az a) pontban említett félholdon kívül legfőljebb a Num. Közlöny VI. k. 59. 1. 29. képein ábrázolt (Dess. 262. sz.) éremfaj jöhetne itt tekintetbe. Semmiféle, az általam ismert hazai barbárpénzekben előforduló egyéb mellékjegy nem nyújt eshetőséget sikeres magyarázatra. — A nevezett fajnak némely példányán a jegy még hosszabbra nyúlik. Ha a felső, balfelé hajló vonalkát és a legalsó rövidke vonalkát mellőzzük, — ami típuselfajulás folyamán könnyen és merészség nélkül elképzelhető — a megmaradt rész (egy körülbelül függőleges hosszabb vonal, melynek felső vége ívesen jobbra hajlik és amelynek oldalából, jobbfelé 2 rézsútosan összehajló tövis áll ki) a dunaszekcsői hátlap füzéres részéhez nagyon közel álló alakot nyújt.

Szabadjára hagyom az olvasónak, hogy a fönti 3. pontban felsorolt összes anyagból esetleg jobb eredményt hámozzon ki. A magam véleménye ezidőszert az, hogy a dunaszekcsői érmeik hátlapján, a ló szügyéből kiinduló típus-alkotórész a lónak fölemelt első lábából keletkezett és előttünk értelmetlen stilizálás folytán nyerte el az érmeiken látható alakját. — A fönnebb említett, úgy északi, mint déli szomszédos vidék némely érmein (Dess. 241. és 770—771. sz.) látható fölemelt lóláb alakja nagyon támogatja föltevésemet, úgyszintén az a körülmény is, hogy magában a dunaszekcsői leletben is ez a kérdéses típuselem olykor két, de olykor csak egy (!!!) előláb kíséretében jelenik meg. Utóbbit tartom a kettő közül a régebbinek.

* * *

Az itt tárgyalt leleten kívül tudtommal efajta pénzek nem voltak ismeretesek. A lelet nagy tömege, ezzel a körülménnyel együtt, egyelőre arra a föltevésre nyújt támasztékot,

hogy az itt lelt pénzek ezen a vidéken verettek és voltak is forgalomban. Szoros stíl- és típusbeli rokonságuk a tolnamegyei rézpénzekkel ugyanezt bizonyítja. — Főnebb indokoltam már, hogy miért tartom a dunaszekcsői rézpénzeket későbbieknek a tolnamegyeiek-nél. A pénzverő néptörzset illetőleg elég ha hivatkozom azon adatokra és föltevésekre, amelyeket a szalacsikai pénzverőműhely ismertetése révén a Num. Közlöny VI. k. 62—63. lapjain közöltem e vidék ókori lakossága felől.

Gohl Ödön.

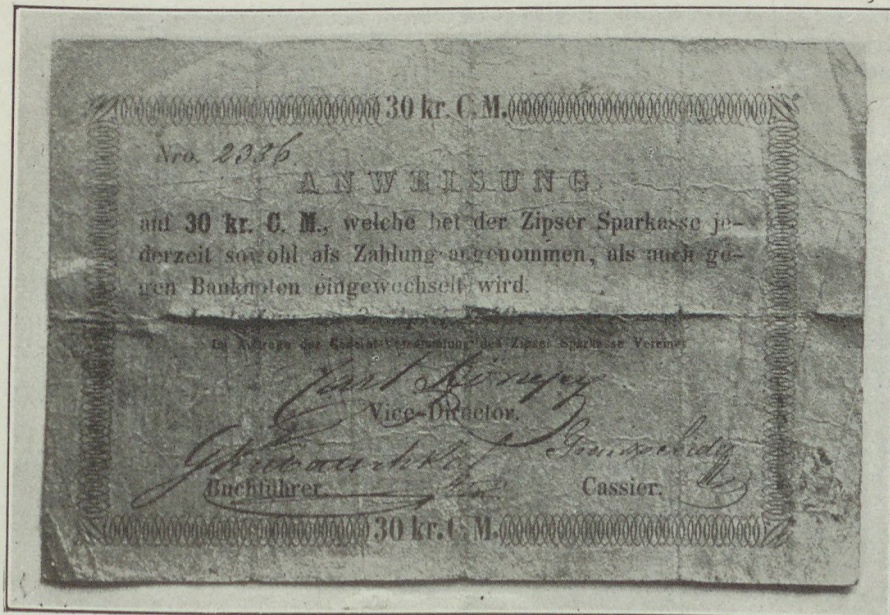
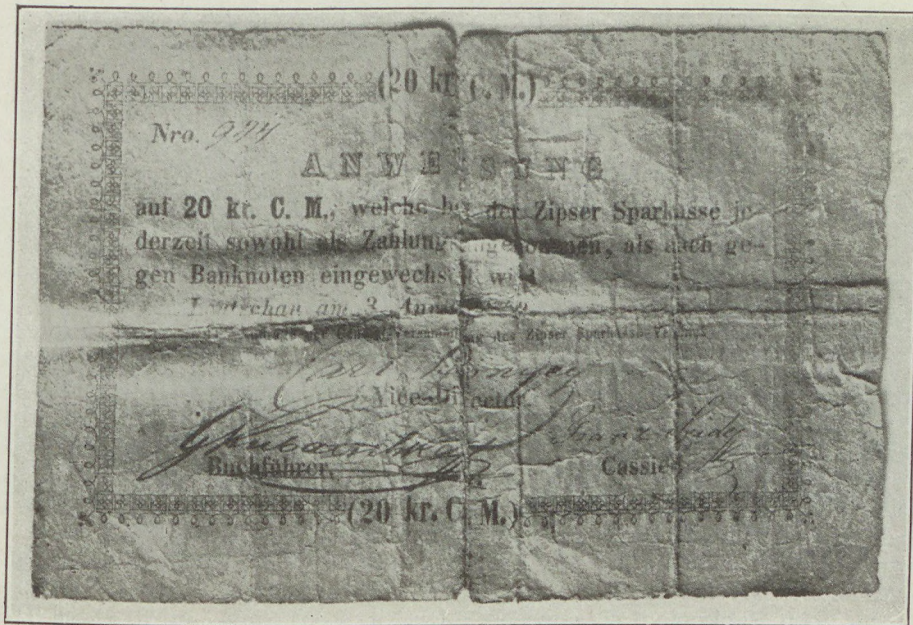
A „Szepesi Takarékpénztár“ szükségbankói.

Néhai Halász Gábor tagtársunknak a Numizmatikai Közlöny IV. évfolyamában megjelent s a magyar papírpénzeket ismertető tanulmányának hatása alatt különös figyelmet fordítottam szükségbankóinkra. Ismertetésében lőcsei, valamint poprádi bankókat is említett, így ezen városok közelében lakva, figyelmem természetesen elsősorban ezek felé irányult. Kilenc év telt el azóta, s rengeteg utánjárás, kérdezősködés után mindmáig összesen öt darab lőcsei bankót tudtam megszerezni, melyek közül négy darab másféle. Értékjelzésük 10, 20 és 30 krajcár, C. M. s azt hiszem, hogy ezzel birtokába jutottam a teljes sorozatnak, idővel legfeljebb talán egyes variánsok fognak ismét napfényre kerülhetni.

Ezen bankók kiadója a „Szepesi Takarékpénztár“, ma is vármegyénknek első pénzügyintézete és Schranz Aladár főkönyvelő úrnak szíveségéből az intézet multjáról is tudtam egynehány numizmatikai értékű adatot szerezni. Az 1848—49. évi jegyzőkönyvek több napi keresés után sem kerültek elő, mindenesetre ezek világítottak volna be legvilágosabban szükségbankóink életébe.

A „Szepesi Takarékpénztár“ 1846-ban alakult. 1849-ben, a nehéz idők eljöttével a részvénytőke és tartalékalap 17,257 frt 21 krajcárt tett ki, midőn felsőbb rendelet értel-

Lőcsei szűkségbankók.

mében a Kossuth-bankókat át kellett adni a katonai parancsnokságnak. 1849 aug. 8-án az intézet igazgatója 20,460 forintot adott át Kossuth-bankókban, elismervény ellenében. Ezen anyagi csapás alapján rendítette meg az akkori fiatal pénzügyintézetet, teljes részvénytőkéje és tartalékalapja veszett el. Az igazgatóság erre egy felségfolyamodványt nyújtott be, kérve elkobzott pénzének visszatérítését. Kérése azonban nem lett meghallgatva, a felségfolyamodvány elintézetlenül érkezett vissza s azóta is a takarékpénztár iratai között őrzik. Az erőskezű igazgatóság azonban nem esett kétségbe s nyolc évi kitartó lelkes munka után, 1857-ben, Szőnyey Károly, az akkori igazgató örömmel jelentette a közgyűlésnek, hogy a veszteség helyreállításán felül 844 forint a tiszta nyereség. Ez évtől kezdődik az intézet fejlődése. Az 1849. évi igen súlyos pénzügyi nehézségek ugyancsak próbára tették a felvidék lakosságát is. Az aprópénz hiányának enyhítésére azután a takarékpénztár igazgatósága a közgyűlés megbízása folytán kiadta a szükségbankókat. A papírpénzek forgalombahozatalára alighanem Lőcse városa buzdította az intézetet. Ezen bankók később, mint többi kortársaik beváltattak s alig egy-egy példány került el a biztos tűzhalált. 1909-ben, Közlönyünk VIII. évfolyamának I. füzetében még csak két darabról van említés téve, most számot adhatok négy fajról, azt hiszem azonban, hogy evvel lezárhatom a teljes sorozatot is. Értékjelzésük 10, 20 és 30 krajcár C. M. A 10 krajcárosnak két változata van, még pedig fehér papíron G. Galfy aláírással és Director nyomással, a másik citromsárga papíron Carl Szőnyey aláírással, alatta Vice-Director nyomással, a többiben teljesen egyeznek. A bankóknak részletes leírása a következő: Mindnégynek szövege egyforma: ANWEISUNG | auf 10 kr. (illetve 20 kr. — 30 kr.) C. M., welche bei der Zipser Sparkasse je- | derzeit sowohl als Zahlung angenommen, als auch ge- | gen Banknoten eingewechselt wird. | Leutschau am 3. April 1849. | Im Auftrage der General-Versammlung des Zipser Sparkasse Vereines |

A nyomás egyoldalú, fekete, a papíros fénytelen, sima. A 10-krajcárosnak színe fehér, illetve citromsárga, a 20 krajcáros példány igen fakult, eredeti színe piros vagy rózsaszín volt, a 30-krajcáros pedig világoszöld

Aláírások: A 10-krajcáros fehér példányon: G. Galfy DIRECTOR. G. Kubatschka Buchführer. F. Seide Cassier. A többi három példányon: Carl Szőnyey Vice-Director. G. Kubatschka Buchführer. Franz Seide Cassier. A kereten belül balra fent, a fehér 10-krajcároson Nro. 5744. A sárga 10-krajcároson Nro. 2199. A 20-krajcároson Nro. 944. A 30-krajcároson Nro. 2386 A számok tintával írva. Nagyságuk 113×76 mm., csekély eltéréssel. A bankókon helyenkint határvonal látszik, amit azoknak könnyebben való szétvágása végett nyomtak az ívekre. Keretjük négyszögletes, egyszerű körökből vagy körrészekből álló motívumokból. A szegély alsó és felső oldala meg van szakítva s fent is, lent is zárójelben az értékjelzésük (10 kr. C. M.) van beillesztve. A 30-krajcáros példányon az említett értékjelzés nincs zárójelek közt.

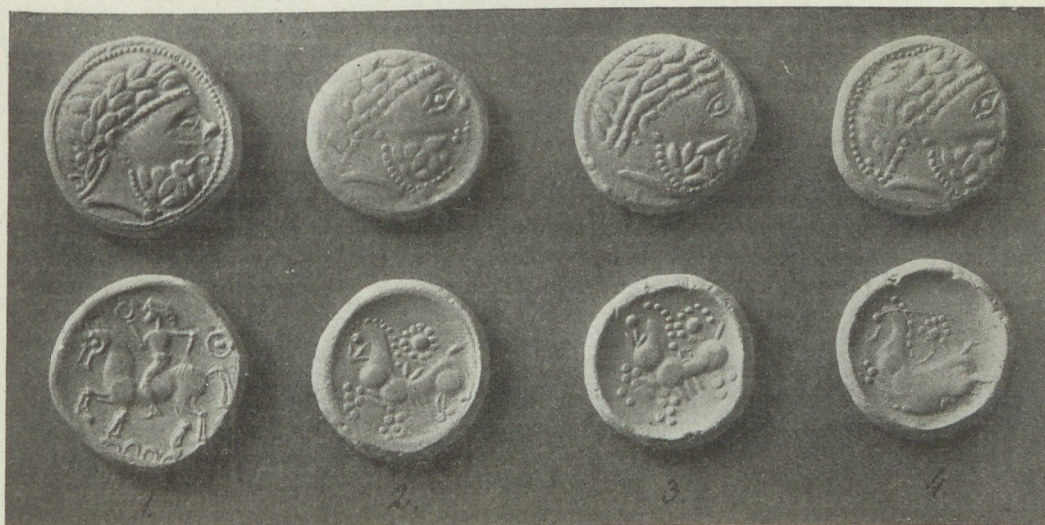
Egyelőre most le kell zárnom ezen lőcsei bankók ismertetését, remélem azonban, hogy a takarékpénztár egyidejű jegyzőkönyveinek előkerülésével még egynéhány érdekes és értékes adat juthat birtokunkba.

Neubauer Zoltán.

Újabb adatok a koisztobókus pénzek csoportjához.

A már jól ismert és felső Magyarország keleti részében található koisztobókus pénzek csoportjának technológiai és részben tipológiai jellegüknél fogva igen érdekes és — talán részben e nép által is vert — három új változatát mutatom be az 1., 5. és 8. számú ábrákon.

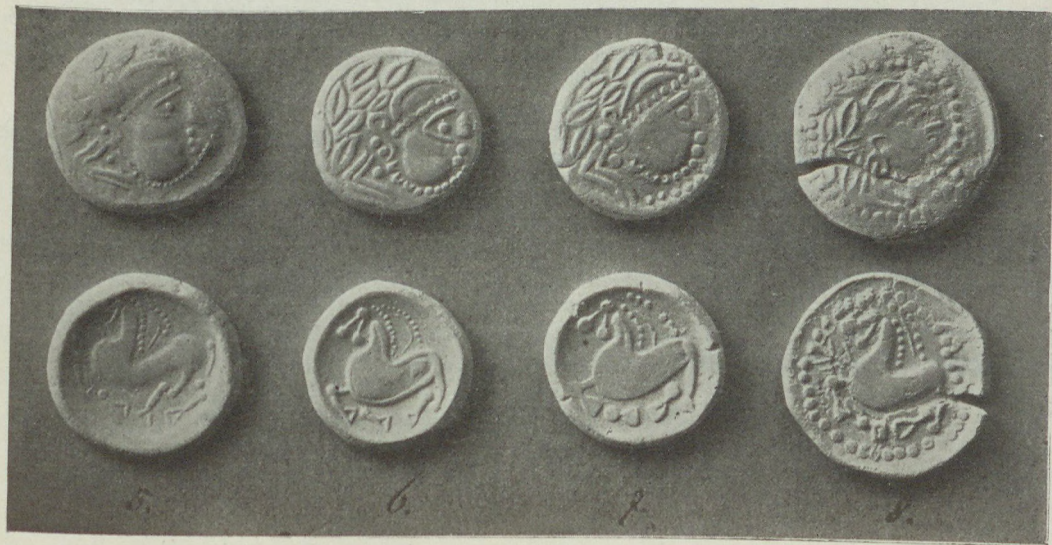
Hogy ezen csoportba osztom be őket, indokolja az 1. számú érem előlapja, az 5-iknek elő- és hátlapja, a 8-iknak pedig hátlapjának technikai hasonlatossága.

Összehasonlítás végett — a föltehető fejlődési fokozatoknak megfelelő sorban — e csoport nyolc érmét képen mellékelem, a három új változat tüzetes leírását pedig itten alább megadom.

1. A domború előlapon szakállas, babérkoszorús fő jobbfelől; homlokát és nyakát elől-hátul pontsor szegélyezi, nyakaalját kétoldalt gömbben végződő s kissé lefelé hajló vastag vonal jelzi, mögötte kis torques; az egész aprószemű gyöngykörben.

A homorú hátlapon balfelé lépdelő délceg ló hátán meztelen lovas; fején pontokból összeállított hosszúkás fejdísz, derekán öv, jobbját könyökben hajlítva fölemeli és karikát vagy torquest tart, balját pedig a ló farára támasztja, úgy hogy kezének ujjai világosan kivehetők. Mögötte nagy kör, benne ponttal, a ló alatt négy, fönnt zárt félköröcske s ezek alatt gyöngykör nyomai. AR. 25×26 mm. Súlya 11.76 gr. Lelőhelye ismeretlen.

Vessük össze ezen érem előlapját az ábrán következő 2., 3. és 4. számú példányok előlapjaival, szemünkbe fog tűnni az egymás közötti nagy hasonlatosság. Látjuk a homlokot és nyakat elül-hátul szegélyező pontsört, a 4. számú példányon megtaláljuk a nyak mögötti kis torques nyomait, a szakállpamacsok, a koszorúk babérlevelei számának és azok irányának egyenlőségét, sőt az arc kifejezésének meglepő hasonlatosságát, ezek mind elvitázhatatlanná teszik azt, hogy ez szolgált amazoknak mintául. Ezek után feltűnik a hátlapok tipológiai és technikai különbsége: míg az első számú érem hátlapjának képe arányos, sőt csinos, emezeknél úgy a lovas, mint a ló annyira degenerált, hogy a lovast már csak egy gyöngyköröcske benne ponttal, a ló lábait pedig csak néhány pont jelzik, egyszóval ugyanazon művész, aki az előlapot mintázta, mindenesetre a hátlati lovast is jobban tudta volna utánozni; beigazolást nyer tehát itten ismét a barbárok azon szokása, hogy más mintát vettek pénzeik előlapjának és ismét mást hátlapjuknak készítésére. — Véleményem tehát az, hogy ezen érmet nem a koisztobókusok verték, hanem csak az előlapját vették saját pénzeik mintájául.

2. A Dessewffy-gyűjtemény 448. száma. AR. 23 mm; súlya 12'05 gr.

3. " " " 449. " AR. 22×23 mm; súlya 8'55 gr.

4. " " " 450. " AR. 23 mm; súlya 11'92 gr.

5. A domború előlapon szakálnélküli és bajusztalan fő jobbfelől (a szakállt már csak egy sima, gömbölyded kidudorodás jelzi), haját nagy babérlevelek ábrázolják, homlokát pontsör szegélyezi, S-alakú füle alsó balszárnya pontban végződik, állát a füle alól két félholdacskával kezdődő pontsör szegélyezi, amely pontsör a szája és orra elé irányul, szája két egymásfeletti pont, szeme pedig nyitott olló alakjában helyezett vonal, benne ponttal.

Homorú hátlapján groteszk ló balfelől, lábait mintha levágva alája volnának helyezve, a lovast egy balra görbülő vonal és mögötte pontsör jelzi. — AR, 24×26 mm súlya 10'56 gr. Találták Sátoraljaújhely körül Zemplén megyében.

Lényegesen abban különbözik a már eddig jól ösmert 6. és 7. számú társaitól, hogy a hátlapján levő groteszk lónak *mind a négy lába még megvan*, míg amazokon a negyedik már elveszett és csak három látható.

6. A Dessewffy-gyűjtemény 444. száma. AR. 22×23 mm; 9'50 gr. Találták Aranyos-Medgyesen.

7. A Dessewffy-gyűjtemény 807. száma. AR. 23×24 mm; 9'05 gr.

8. A domború előlapon elkorcsosult mása a 7. számú érem előlapjának.

A homorú hátlap hasonló a 7. számú érem hátlapjához, azzal a különbséggel, hogy a groteszk ló szügyéből *egy gally indul* ki és mögötte két torques van; ezek a lovat körülövező nagyszemű gyöngykör sorából indulnak kifelé.

Billon: 27×28 mm., súlya 8'86 gr., találták Erdélyben.

Ezen érem annyiban igen érdekes, mert a koisztobókusok pénzverésének legutolsó stádiumát képviseli; bizonyíték erre a degeneráció előhaladása, az érem anyagromlása, a méretek nagysága és scifatus alakja. Ezen érem véleményem szerint Kr. e. 100 évvel, sőt nagyon valószínűleg még annál is később veretett.

A koisztobókusok pénzeivel legelőször dr. Gohl Ödön foglalkozott a Num. Közlöny II. évfolyamának 57—61. lapjain és a III. évfolyam 4—8. lapjain, ahol ezen pénzek fő lelőhelyeül Aranyos-Medgyest és Ér-Endrédet Szatmár megyében, Ugornyát, Dercényt és Mező-Tarpát Beregben, S.-A.-Újhelyet Zemplénben, Gyertyánvölgyet Borsodban és Esztényt Szolnok-Doboka megyében jelölte meg.

Gróf Dessewffy Miklós.

Háborús emlékek.

II.

A Numizmatikai Közlöny XIII. kötetében közöltem a most folyamatban levő világ-háború magyar vonatkozású éremszerű emlékeinek sorozatát. Ezekhez járulnak most az időközben kibocsátott, többé-kevésbbé éremszerű alábbi tárgyak, melyeknek folyószámozását, a már közzétett sorozathoz való csatlakozással, folytatólagosan jelöltem.

17. II. Vilmos és I. Ferenc József mellképei balfelé, két babérgallyból álló félkoszorúban. Jobbfelé repülő angyal nyújt feléjük koszorút. Lenn félkörben: ÉLJENEK A GYŐZELMES SZÖVETSEGESEK | Sima szegély. (Azonos a 2. sz. érem előlapjával.)

Hátlap: Magyar huszár, magasra emelt karddal, mintegy repülve vágat balfelé. Előtte térdre rogyó ellenséges katona kegyelemért esedezik kinyújtott karral. Alatta egy paripa vonaglik a földön s ettől jobbra egy sebesült katona fekszik, balkarját kinyújtva. Fenn, félkörűen: ISTEN ÉLTESSE VITEZ HADSEREGÜNKET | Sima szegély. Fülezt érem karikával. Durva kivitelű.

Sárgaréz. 29 mm. — NM.

18. II. Vilmos és I. Ferenc József mellképei balfelé, katonai formaruhában, rendjelekkel, nyitott felöltőkkel. Sima szegély.

Hátlap: keresztbe tett zománcos magyar és német lobogók. Köztük fön, ívesen 1914, lenn pedig, szintén ívesen, VILÁG | HÁBORÚ | Sima szegély.

Fülezt érem, karikával, ▽ alakúan összehajtott magyar nemzetiszínű szalagon. Felülete homályos.

Fehéres fém. 19 mm. — NM.

19. I. Ferenc József és II. Vilmos fejei jobbfelé. Elöttük jobbfelé babérgally. A mező kissé homorú.

Hátlap: a német császári, az osztrák (házi) s a magyar szent korona . . . alakú elhelyezésben. Lenn 1914 évszám. Sima szegély.

Fülezt érem karikával, magyar nemzetiszínű szalagon.

Sárgabronz. 19 mm. — NM.

20. Mellkép jobbfelé katonai formaruhában, rendjelekkel és rendszalaggal a vállon. Kétoldalt, ívesen: I. FERENCZ JÓZSEF

Hátlap: Mellkép balfelé, katonai formaruhában, vállrojtokkal, rendjelekkel. Kétoldalt, ívesen: II. VILMOS CSÁSZÁR | Mindkét lapon gyöngysoros szegély.

Fülezt érem, magyar nemzeti, német és osztrák színű szalagokból készült csokorral.

Szürkefém. 24 mm. — NM.

21. I. Ferenc József mellképe balfelé, katonai formaruhában, rendjelekkel és rendszalaggal a vállán. Sima szegély.

Hátlap: Egy német és egy osztrák-magyar baka parolázva állanak egymással szemben. Balkezükben szuronyos puskát tartanak. Köztük a háttérben ágyú, az előtérben pedig a földön heverő törött kard. Körül: VILÁGHÁBORÚ 1914 EMLÉK | Sima szegély (azonos a 3. sz. érem hátlapjával).

Fülezt érem karikával.

Sárgabronz. 19 mm. — NM.

22. Királyunk mellképe balfelé, rendszalaggal, rendjelekkel, nyitott felöltővel. — Sima szegély.

Hátlapja ugyanolyan mint az előző (21. sz.) éremé.

Sárgabronz. 19 mm. — NM.

23. ISTENBEN BÍZZ, A HAZÁÉRT KÜZDJ | A Hátlapon (?): VÉDJEN E TALIZMÁN

Fülezt érem aranyos szalagocskán.

Bronz (átm. ?).

(A „Bp. Hírlap“ 1914. évi dec. 8-iki számában megjelent közlés értelmében a Jótékonyági Hármasszövetség 1914. dec. 5-én egy (budapesti) körúti kávéház souterrain helyiségeiben talizmán-estét rendezett, amelyen hadbavonuló száz katonánk mellére a külön e célra készült fönti bronzérmek egy-egy példányát tűzték fel. Minthogy kizáróan az említett hírlapi közlés alapján van tudomásom ezen érmeokről, nem adhatom azoknak méretét és pontosabb leírását.)

24. Szemben álló, katonásan tisztelgő (szalutáló) magyar honvédhuszárnak teljesen piros zománccal borított domborművű alakja. Hátán négyszögletes kosár, ebben pedig három összekötözött ellenséges katonának zöldes ruhába öltöztetett (zománcos) alakja. A kosárról szalagon egy négyszögletes tábla (a kosár födele?) függ le a jobb mezőben és rajta ezen felirat: A VÖRÖS | ÖRDÖG | (így nevezték el vitéz honvédhuszárainkat az orosz katonák). A mezőben, baloldalt, alulról fölfelé olvasandó, írott betűs, bevésített felirat: Mikulás és a jobb mezőben folytatólag, szintén bevésve 1914 | Gyöngysoros szegély. Hátlapja sima.

Fülezett ovális érem.

a) Aranyozott sárgabronz. — Fülestül $32\frac{1}{2}$ mm. magas és $20\frac{1}{2}$ mm. széles. — NM.

b) Ezüstölt sárgabronz. — NM.

25. Magyar honvédhuszár, fekete prémszegélyű piros ruhában és piros csákoval, jobbfelé fordulva áll, hátán nagy kosár, balkezéről virgács függ le, karjain tartott deszkaszálon három zöldes egyenruhájú, apró ellenséges katona ül. A negyedik mellette hever a földön. (A 3 előbbi talán az orosz, angol és francia, utóbbi pedig a szerb hadsereget jelenti.) A fehér zománccal borított mezőben két oldalt ívesen, jobbról balfelé haladó irányú fekete zománcos felirat: AZ „ATYUSKÁNAK“ VÖRÖS ÖRDÖGTŐL ÜDVÖZLET | Hátlapja sima.

Fülezett ovális érem, zománccal borított előlappal.

Sárgabronz. Fülestül 31 mm. magas és 22 mm. széles. — NM.

(A fönti 23—24. sz. érmeiket Szt. Miklós-napi („Mikulás“) ajándékkul a Krausz testvérek ékszerész cég (Budapest, IV., Eskü-út 6. sz.) készítette és adta ki 1914. évi dec. hó első napjaiban.)

26. Fenyőgallyacska, melynek aljára szalagcsokor és egy kis kartus van alkalmazva. A kartuson e felirat: KATONÁK | KARÁCSONYA | 1914 | * |

Hátlapja sima. — Négyszögletes kis vert plakett.

Ezüstölt sárgafém. 62 mm. magas és 23 mm. széles. — NM.

27. Ugyanolyan, mint az előbbi, hanem a kép, szorosan körvonalai mentén, ki van vágva, vagyis nincsen körülötte mező. Hátlapja sima.

Ezüstölt sárgafém. 57 mm. magas és 21 mm. (maximum) széles. — NM.

28. Fenyőgallyacska (kisebb az előbbieknél). Alján szalagcsokor és kis kartus e felirattal: KATONÁK | KARÁCSONYA | . 1914 . |

Hátlapja sima, ráforrasztott kapcsos tűvel.

Ezüstölt sárga fém. 57 mm. hosszú és 17 mm. széles. — NM.

(A fönti 25—28. sz. tárgyakat, a cégnél nyert értesítés szerint, a König Lajos és fia ékszerész cég (Budapest, IV., Eskü-út 6. sz.) készítette és adta ki 1914. december hó elején. Célja: a katonáknak a harcterekre küldendő és karácsonyi csomagot tartalmazó ládikába behelyezve, az itthoni karácsonyfa pótlásául elküldeni. A m. kir. honvédelmi miniszterium hadsegélyező hivatala ellenőrző borítékokat nyomtatott e tárgyakhoz, melyek fejében a 60 fill.-nyi árnak $\frac{1}{3}$ részét a nevezett hivatal céljaira szolgáltatják be.)

29. Orosz katona feje balra (sapkával), ellenkező irányból (megfordítva) nézve szerb katona feje (forgós süveggel). Körül: SIMILIS SIMILI GAUDET A. D. MDCCCCXIV

Hátlap: Az angol király feje balfelé. Megfordítva tekintve: a francia köztársaságot ábrázoló női fej, balfelé. Hajába hosszú toll van tűzve és kis kerek kartus RF (république française) felirattal. Körül: SINE VIRTUTE NON EST VICTORIA A. D. MDCCCCXV

Fülezett érem (füle kígyót ábrázol), — karikával.

Ezüst (öntvény). 34 mm. — NM.

Ezen érmet (a cégfőnöktől vett értesítés szerint) a budapesti Wirth János és fiai ékszerész cég (IV., Városház-utca 3—5. sz.) készítette és adta ki 1914. év december havában. Az érem feliratait veterán filológusunk P. Th. E. tanár szerkesztette. — Összesen 100 példány készült. — Ára 8 korona.

30. Szűz Mária, koronás fejfel, felhőn trónol, fénysugarak közt. Jobbkezében kormánypálca, balkarján a kis Jézus ül és kezében országalmát tart. Mindkettőjük feje körül dicskőrök. Körül: PATRONA HUNGARIAE | 1914—1915 | Gyöngykörös szegély. — Fülén ezüstpróba.

Hátlap: Az érem szélét követő (ovális) felirat: NAGYASSZONYUNK HAZÁNK REMÉNYE | Lenn: *

Ovális érem füllel és karikával.

Ezüst. Fülestül 26 mm. magas és 16 mm. széles. — Súly 3'10 gr. — NM.

Kiadta a m. kir. honvédelmi minisztérium hadsegélyző hivatala, 1914 december 21-én. (Ára 3 korona!!!)

31. Ovális mezőben a „Zenta” hadihajó jobbfelé.

Hátlapján ovális mezőben baloldalt: zöld zománccal kis babérkoszorú kék szalagcsokorral, benne: 1914 | VIII/16 Középen: ívben felülről lefelé irányuló kötél, egymás alatt öt kis jelző zászló (piros, fehér, sárga és kék zománccal borítva. Jelentésük: „Zenta”). Jobboldalt: láncon függő horgony. — Az érem fülén ezüstpróba és [PI] ponc.

Mindkét lapon előreálló, külső oldalán nyolcszögletes szegély. — Nyolcoldalú érem füllel és karikával. — Felülete homályosított.

Ezüst. Fülestül 29, anélkül 25 mm. magas és 34½ mm. széles. — NM

A Wirth János és fiai budapesti ékszerész cég (IV., Városház-utca 3—5. sz.) kiadványa (1915. újévre). Ára 8 korona.

32. Német gyalogos, puskáját jobbkarja alatt, előre lefelé irányítva tartja és szemben áll. Balkezével a mellette álló osztrák-magyar baka kezét fogja. Ez viszont balkezével fogja földre támasztott puskáját. A mező szemcsés. Sima, négyszeres, nyolcoldalú szegély.

Hátlapja sima, csak lenn van rajta három ponc: [PJ] védve és ezüstpróba. — Fülezett érem karikával.

Ezüst, fülestül 40 mm. magas és 28 mm. széles. — NM.

33. Ugyanolyan mint az előbbi, hanem szegélyének felső felén: HA ISTEN VELÜNK KI ELLENÜNK felirat, a szegély alsó részén pedig 1914 évszám.

Mindkettő a Wirth János és fiai cég (l. fennebb) kiadványa. (Áruk 8 korona)

34. I. Ferenc József mellképe jobbfelé (Waffenrockban). Körülötte: VILÁGHÁBORU (így) EMLÉK 1914.

Hátlap: II. Vilmos mellképe jobbfelé. Körülötte: WELDKRIEG (így) ANDENKEN 1914. (A 10. sz. éremnek változata.)

Négysarkú csegely füllel.

Sárgabronz. — Jeszenszky Alajos gyűjteményében.

35. II. Vilmos és I. Ferenc József egymással szembenézve. Fölöttük babérkoszorú. Fönn félkörben: VIRIBUS * 1914 * UNITIS Lenn: SIEGES-MEDAILLE

Hátlap. Középen: AUSZTRIA- | MAGYARORSZÁG | ÉS | NÉMETORSZÁG | EGYESÜLT NÉPEINEK | EMLÉKÉRE | Az érem szélén fönn, ívesen: IGAZUKÉRT VIASKODVA | lenn, ívesen: GYŐZELEMMEL KOSZORÚZVA

Fehér fém. 36 mm. — Jeszenszky Alajos gyűjteményében.

36. II. Vilmos és I. Ferenc József mellképei balfelé, tölgy- és babérág fölött: WELTKRIEG 1914. VILÁGHÁBORU

Hátlap: a magyar szent korona. Fölött az osztrák kétféjű sas, alatta a német egyfejű sas. Mellette, kétoldalt: 19 — 14

Fülezett érem.

Aluminium. 27 mm. — Jeszenszky Alajos gyűjteményében.

Pótlék. Az első közleményben leírt 14. sz. éremnek ezüst példányait is forgalomba hozták 1914 december havában (10 korona áron, míg a bronzpéldányok ára 3 korona). Az első közlemény 16. sz. érmén a monogrammm nem BM, hanem BHM (A pforzheimi B. H. Mayer cég jegye.) Ugyanazon érem, J. A. tagtárs úr szíves értesítése szerint, német felirattal is megjelent.

Gohl Ödön.

I r o d a l o m.

Dr. Szendrei János és Szentiványi Gyula: Magyar képzőművészek lexikona. Magyar és magyarországi vonatkozású művészek életrajzai a XII. századtól napjainkig. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi minisztérium támogatásával. Első kötet: *Abádi-Günther*. Budapest 1915. XXI és 616 lap; nagy 8°. Nyomta Endrényi Imre Szegeden. — Hangyaszigorgalommal és évek kitartó munkájával halmozták föl a szerzők azt a tízezrekre rúgó adathalmazt, amelyből ez a hézagpótló, régen óhajtott és várt munka fölépült. Maga az első kötet 2953 magyar és hazai vonatkozású képzőművészre vonatkozó adatokat foglal magában. Ezek közt — ami minket itten, természetesen legelsősorban érdekel — 56 éremművész van. Elismerésre méltó pontossággal vannak felsorolva az irodalmi források, köztük a magyar medaillisztikai és numizmatikai munkák és a Numizmatikai Közöny is. Az első kötet rengeteg adathalmazát előnyösen egészíténék ki és gyarapítanak a bécsi pénzverde veretű-gyűjteménye lajstromának negyedik kötetében kiadott életrajzi adatok, melyek a különböző verdékben működött éremvésők kineveztetésére, áthelyeztetésükre és a gyűjteményben képviselt műveikre vonatkoznak. Körmöcön, Nagybányán, Pozsonyban, Gyulafehérváron az idők folyamán igen sok éremvész működött rövidebb vagy hosszabb ideig, akik magyar pénzek és részben emlékérmek bélyegeit is készítették. Ezeket gyakran helyezték át más magyar vagy nem magyar verdékhez s onnan viszont új emberek jöttek helyükbe. Mindezekre tömördek, felhasználható adat található az idézett helyen. Aleram, Anreiter, Fuessl, Guess, stb. életrajzi adatai érdekesen kiegészíthetők ezúton. Számos újabb nevet is iktathatunk a lexikon névsorába. A körmöczi verdében pl. három Fuessl Kristóf volt alkalmazva: a nagyapa, az ifjú és legifj. Fuessl Kristóf. Ayszker (Eyszker, Eiskher) Ábrahám, az ismert Richter Lukács tanítványa a körmöczi verdében 1562-től haláláig, 1601-ig működött; 1580 óta mint „Obereisenschneider“. Eysker György városi bírónak volt a fia. Fuchs Henrik Jeromos (1730—1736) a körmöczi verdéhez Warou helyébe neveztetett ki és Obereisenschneider volt. 1736-ban 2 évre Szentpétervárra távozott. Dietrich Kristóf 1685—1699, Blockh János Henrik 1707—1712 közt „Münzeisenschneider“-rangban és minőségben, — Gerger János 1835—1858, utoljára mint „Medaillengraveur“, Grass János 1771—1795 mint „Obergraveur“ működött Körmöczbányán. — Formandl József Mihály (Bécs) 1712-ben magyar koronázási emlékérmek és zsetónok bélyegeit véste: némely műve még megvan máig. — Gennaro (Januario) Mária Antal 1734-ben Körmöcz, Nagybánya és a gyulafehérvári verde részére tallérok és aranyak bélyegeit véste, megrendelésre. Egyik műve a Pannoniis, Dacia, Illyrico (stb.) feliratú nagy érem bélyege. — Feckersperger Mihály Ferenc 1743—1753 Nagybányán, aztán haláláig (1759) Gyulafehérváron működött a verdékben mint bélyegmetsző. — Grass Zsigmond 1779—1794. és fia, Grass Ferenc János 1812—1816. a nagybányai verdében hasonló minőségben működtek. — Cochsel (Copsel) Oktavián 1742—1750. a gyulafehérvári verdében metszett bélyegeket. Egyik művét 811. sz. alatt említi a bécsi verde bélyegvasainak lajstroma. — Däuterling János Mihály (Gennaro és Donner tanítványa) ugyanott 1748—1752. dolgozott mint bélyegmetsző. Még számos nevet sorolhatnánk föl az idézett forrásmunka alapján, melyeknek viselői hazai

verdekben magyar pénzek bélyegeit metszették. — Boldogult Kupetz István ny. bányamérnökötől Körmöcbányán 1900 nyarán több adatot hallottam régi éremvésőkről. Kupetz a magyar bányavárosokban, főképpen Körmöcbányán élt, gyűjtött és tömördek apróságot tudott a bányászat és pénzverés köréből. Ő említette, hogy egy Benedikti nevű belgrádi vésnök állítólag bécsi kereskedők rendelésére római pénzeket utánzó bélyegeket metszett és 1848 előtt magyar aranyak hamisítására szolgáló bélyegeket is készített. Kupetz szerint B. a gyulafehérvári verdében is dolgozott egy ideig. — Carl (Karl) Henrik éremvésőről azt tudta Kupetz, hogy mikor a szabadságharc idejében a magyar kormány egy prést Nagybányára vitetett, Carlt Duschek éremvésőnek kinevezte oda. Az 1 kr. és a 3 kr.-os rézpénzek bélyegeit Carl véste, szerinte. Amikor Őfelsége 1852-ben Nagybányán járt, ezen alkalomból Carl egy (általa vésett) arany medáliát ajánlott föl Őfelségének, de a kabinet-iroda nem fogadta el az érmet. Carl H.-nek ugyanis előzőleg valami súlyos ügye volt. Az említett aranyérem később Kupetznek gyűjteményébe került, melyben magam is sok érdekes dolgot, egyebek közt egy eredeti varázsvesszőt (Wünschelruthe) is láttam. — Néhai Gerl Károly körmöcbányai éremvésőnek egyik munkája volt az új ötkoronás ezüst-pénzek hátlapjának tervezete. Ehelyett Doby tervét fogadta el a kormány. A Gerl-féle tervezet képét, mely az ő kezéből származó nagy gipsz-példány után kicsinyítve készült, itt adom. Úgy hiszem kiadatlan.

Fönti, bár tárgyszerű, apró megjegyzéseim kissé eltereltek tulajdonképeni célomtól: a magyar képzőművészek lexikonja első kötetének ismertetésétől. De nincs is már e folyóirat szempontjából más mondanivalóm e becses kötetéről, mint hogy örömmel üdvözlöm megjelenését és hogy szükséges segédkönyvnek tekintem, melynek egy vidéki múzeumból, egy magyar éremgyűjtőnk kézikönyvtárából sem szabadna hiányoznia. Élénk érdeklődéssel várjuk a két hátralevő kötetet! — (Az első kötet bolti ára, vászontáblás, díszes félbőr-kötésben 24 korona.)

Dr. Gustav Schöttle: Geld und Münze im Volksaberglauben. (Archiv für Kulturgeschichte, XI. Bd. 3. Heft.) Lpzg. Teubner. 1913. 8-r. — Szerző érdekesen mondja el a pénznek s az éremnek sokoldalú szerepét a babonában, Kínától és a Csöndes-tenger szigeteitől a művelt Európa közepéig, — amidőn t. i. a pénz vagy eszköze, vagy tárgya a babonának. A babonás hit olykor magát az érmet bűvös erővel ruházza föl, vagyis ilyen erők hordozójának tekintí, néha pedig eszköznek véli ilyen erők kiváltására, illetve előidézésére. Ez az éremnek az aktív szerepe a babonában. Más eset az, ha az érmet természetfölötti lények készítményének tekintik, vagy ha az éremnek (főképpen pedig az aranynak) anyagáról azt hiszik, hogy bűbajos úton csinálták, vagy ha az érem feliratának vagy képének megválasztásánál babonás hit volt az irányadó, végül ha a pénz kiadásánál vagy bevételezésénél babonás obszervanciákhoz fordulnak. Ezek az esetek merítik ki az éremnek passzív szerepét a babonában. — Szerző különbséget tesz a *talizmán* s az *amulet* közt. Utóbbinak csak akkor van ereje, ha az ember a testén hordja, míg a talizmánnak már a birtoklása is elegendő. E két nevet arab szóból származtatják, úgy mint az amulet nevét *hamalet* (csüngő)-ből, amely szó *hamala*-ból (hordani, viselni) származik, a taliz-

mán nevét pedig *talassim*-ből, ami bűvös-, vagy varázsképet jelent. — A *fétis* (franciául: *fétiche*) nevet sokszor egyértelműnek veszik a talizmánnal, de voltaképpen a fétis olyan életnélküli tárgy, amelynek benső lelki életet és öntudatot tulajdonítanak. — Az amulet célja, hogy viselőjét bizonyos lelki vagy testi szenvedésektől, vagy kívülről jövő veszélyektől, bajoktól megóvja, vagy pedig hogy neki anyagi javakat vagy előnyöket szerezzen. Ellenséges varázslat ellen, illetve ilyennek retorziójára is használják. Az amuletek anyaga igen változatos, szintúgy az alakjuk is. Utóbbi tekintetben kiváló szerepe van az érmeknek és pénzdaraboknak. Sok esetben azonban a pénzdarabokat csak díszül viselték mint gombokat vagy ékszert, babonás célzat nélkül. Bajorországot, a sváb területet említi itt szerző. A cigányokat meg az oláhokat hozzátehetjük mi.

Az érem aktív vagy passzív szereplését a babonában a szerző számos megkülönböztetés alapján fejezetekben csoportosítva sok példában mutatja be. Mi csak egyes esetekre reflektálunk itt. Curtius szerint az antik hellén pénznek *sacralis* jellege volt; csakis Istenek képeit és jelképeit verték rá, századokon át, Nagy Sándorig. — Merkur pénzszacskót hordott, Juno pedig római temploma révén került kapcsolatba a pénzveréssel. — Az Isteneknek pénzdarabokat is áldoztak. (Szerző figyelmét fölhívom a vicarellói forrásleletre a római Museo Kircheriano-ban és arra a már elavult francia fölfogásra, hogy antik pénzekben a bevágások célja az volt, hogy az illető pénzdarabot a forgalomból egyszerűsrimindenkorra kivonják s az isteneknek, illetve a templomi kincstárnak áldozzák. Azt mondhatnók, hogy „tabu“-nak nyilvánították.) Kínában pénzdarabok papírlenomatait áldozzák a szellemeknek. Mongoliában az újszülött gyermek iránt Jem-La-t az alvilág istenét, a ház udvarába kitett, kosárnyi, papirosból készült ilyen pénzlenomattal engesztelik ki. Ha a szél elhordja e papírkákat, ez azt jelenti, hogy Jem-La ki van elégítve. — A vallásos elemet képviselik a mohamedán pénzekben a szent mondások, a római pénzen az istenek képei és a jelképes alakok, későbbben a XVI. században Fortuna képe, olykor feliratok: pl. „*Sancta Maria de Fortuna*“ (Ferdinand vál.-fej. kölni aranyain, 1612—1650) vagy: „*Kum Geluck, erlös Hoffnung*“ (Ágost hg., Ratzeburg püspöke tallérjain). A sírokba, a holttestek kezeibe mai napig tesznek pénzdarabot Németország némely vidékén. (Részünkről említjük a Num. Közlönyben is közzétett szegedvidéki Anjou-korbeli sírt, pénzdarabbal a halott szájában.) Görögök, románok, albánok közt máig szokás ez, de nem mint Kháron-pénz, hanem mint szeretetadomány a hozzátartozók részéről. — Megszégyenítő sírmellékletre klasszikus példa egy liegnitzi hamispénzverő rézműves esete, akit 1672-ben lefejeztek. Az ítélet értelmében a hamispénzlapkákat és a bélyegvasakat, összetörve, mellé tették egy dobozban a sírba. — Tahitiben elhunyt öregek szakállát levágják és ezt apró csomókba kötve pénzül is (de talán inkább talizmánul) használják.

Új-Guineában, az újpomerániai livuánoknál stb. olyan kagylókat használnak pénzül és egyszersmind talizmánul meg ékszer gyanánt is, melyeket messziről a tengeren át kell hozni és — régebben a törzsfőnökök titkát alkotó — hosszadalmas eljárással alakítanak át, hagyományos módon, a megkívánt alakra. Ezek a kagylópénzek a megholtak túlvilági üdvéhez is szükségesek, mint sírmellékletek s a temetésnél szétosztott adományok és mint hagyatékok. — Itt tehát a pénz s a talizmán szorosan egybeforr; talizmánnak alkalmas tárgyat használnak pénzül, s a néppel elhitetik, hogy a szellemek hozzák e kagylópénzt, épp úgy, mint az Újpomeránia délnyugati partjain használt kőpénzt. — A szívárványtálacsákról azt hitték, hogy az égből hullottak le ott, ahol a szívárvány alja a földet éri). Thurneisser Leo alchimista guttae Apollinis-nak nevezi ezeket és azt hiszi, hogy a nap meg a szívárvány sugarai összetalálkozásának pillanatában keletkeznek s aztán lehullanak a földre. — Azon pénzek, melyeken kereszt látható, szerencsét hoznak és minden bajtól megóvnak. Ilyenek a XIII—XIV. század sváb-halli típusú „*Händleinspfennig*“-ek, melyeken horgonykereszt és egy kéz („Isten keze“, a nép hite szerint) látható. A regensburgi krajcárokat, melyeken a város kulcsos címere van (— a nép Szent Péter kulcsának, a mennyország kulcsának mondta —) 1875-ig, amikor a rénes pénzláb

megszűnt, sváb földön szerencsepénznek tekintették, szintúgy a regensburgi rézfilléreket és az apró $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{16}$ és $\frac{1}{32}$ aranyakat. Az Isten bárányát meg a szenteket ábrázoló pénzfajoknak ugyanilyen szerepe volt. — A *Szent György* képét viselő pénzek, pl. a XVI. század elejétől kezdve vert Mansfeld-féle pénzek, stb. stb. különös tiszteletben részesültek. Dél-Franciaországban a Sz. György-érmekeket a tengeri hajósok amulettül használták a viharok ellen. — Arany és ezüst már mint anyag is varázserővel bír a régi germán hagyomány szerint. — Gyógyító és bűbajos fűveket nem szabad vaseszközzel levágni vagy kiásni, hanem arany vagy ezüstrrel, pl. ilyen pénzdarabbal. — (Még az 1860-as években el volt terjedve nálunk Magyarországon az a babona, hogy ha egy denevért — „bőregeret“ — megfogtak, Máriás ezüsthussal kellett a fejét levágni s az így lefejezett állatot az ajtó fölé kifeszített szárnyakkal kiszögezték talizmánul, a ház lakóinak minden rossztól való megvédésére. — A levágott bőregérfejeket pedig a hussal együtt, hasonló célzattal eltették. Nekem is van még egypár autentikus példányom.)

Szerző kiterjeszkedik a templom kincseiből, harangokból vert pénzekre, a lyukas pénzekre, jámbor mondásokat viselő pénznemekre, a kegyeleti érmekekre, melyekkel a kereskedés a XVII. század második felében, főképpen a salzburgi Sz. Péter-klostorból (bencések) indult ki. A Sz. Benedek-érmekeket a XVII. században varázslat ellen különösen használták. — Gyógyítási célra sokféle érmet használtak. 1707-ben Lengyelországban pestis dühöngött. Ellene spalterből öntött érmekeket használtak, rajtuk Sz. György képe és „Bei Gott ist Raht und Thatt“ felirat. Rev.: Signum s. Rochi contra pestem patronus stb. Epilepsia és szívbaj ellen Görögországban máig bizanci pénzek (állítólag sz. Ilona képével) szolgálnak. — (A kolera ellen alkalmazták a Sz. Udalrik-kereszteket nálunk Magyarországon is. — Vajjon a gyakran ártlyuggatott raguzai ezüstpénzeket Sz. Balázs képével nem használták-e díszén kívül torokfájás ellen is? V. ö. a Sz. Balázs-napi áldást a templomainkban). — Olykor bármiféle pénzdarab is jó a betegség ellen, ha helyes formasággal alkalmazzák. Például: a lázbeteg vegyen maga mellé egy pénzdarabot az ágyba, aztán dobja ki az utcára. Aki fölveszi, az kapja meg a lázat, a beteg pedig meggyógyul. Így hitték ezt Oldenburgban. A szívárványtálacsáknak is gyógyítóerőt tulajdonítottak. — Esküvő, keresztelés, temetés, stb. alkalmával is sokféle babonát úznak pénzdarabokkal. A szerző által felsorolt német szokásokat nem is említve, néhány magyarországit említek: A menyasszony esküvőre menet Máriás huszast tesz a harisnyájába, hogy gazdag legyen. Lánykérés alkalmával Szabadkán és vidékén arany- vagy ezüstpénzekkel televagdosott almát küldött a bunyevác legény a lánynak. Ennek visszaküldése kosarat jelentett. A Num. Közlöny V. k. 23. l. ismertetem egy kecskeméti népszokást, hogy t. i. a vőlegény a menyasszonynak odaszállított holmiját pénzdarabbal váltja meg. Szabadkán és másutt is a halott zsemeit nagyobb pénzdarabokkal szorítják le. — A kártyán nyert pénzre rá kell köpni s azt mondani: „apád, anyád idegyűjjön“, akkor megszaporodik a nyereség. (Ezt is Szabadkán hallottam vagy 25 év előtt.) — Karácsony éjjelén, aki az ördöggel cimborál s a kereszt-útra 30 pénzt rak ki s azokat előre, hátra megolvassa, kap az ördögtől egy 31-ik pénzdarabot, amely minden éjszaka megfiadzik, megduplázódik. Ennek neve németül Heckpfennig v. Brutpfennig, Hecktaler. — Csehországi babona a következő: ezüsthussal levágják egy kígyó fejét s ezt a huszast, ha a házból kilép az ember, a fogai közé szorítja. — Ha kiadják is, visszajön a gazdájához. — Hasonló, de inkább tréfás szokást Magyarországon is tapasztaltam: Fogához veri az ember a pénzt, mielőtt fizet vele, hogy visszatérjen (a pénz) a gazdájához. — A velencei ezüst aprópénzt a régi tirolí néphit szintén ilyen visszatérő pénznek tartja. Azon thüringiai babona, hogy a pénz, ahányszor megolvassák, mindig egygyel kevesebb lesz, talán a bibliának Dávid király népszámlálásáról szóló passzusából — Numeravit et perdidit — keletkezett. (Hogy a pénz ki ne fogyjon egész éven át, nálunk Magyarországon az újévi sültmalac orrából és farkából egy-egy csipetnyit papírba téve a tárcában hordanak.) — Németsországban, az első kakukszóra vagy fecskecsicsérgésre meg kell csörgetni a zsebet. — (Nálunk is tudják,

hogy mikor az új holdat először megpillantja az ember, csörgesse meg a zsebét.) Szerző megemlíti a jövőendőmondó pénzeket, de a „spiritisták“ forintot táncoltató „séance“-airól nem emlékszik meg. Talán náluk nem volt ez divatban. — Azt azonban mindenütt tudják, hogy ha a baltenyere visket az embernek, pénzt kap, ha a jobb, akkor kiadása lesz.

Olyan sokszerű és érdekes az itt ismertetett füzet tartalma, hogy a szokásosnál bővebbre szabtam az ismertetését, megtoldván a magam hazai adataival. Kérem t. olvasóimat, ha bármily babona vagy népszokás divik ott feléjük, vagy ha egyébként tudnak ilyenről, ami pénzzel, numizmatikával összefügg, szíveskedjenek velem (a szerkesztővel) levélben közölni. Köszönettel fogom venni mindenkor.

Ötvös Gábor.

Dr. Réthy László emlékezete.

(Szül. 1851. Megh. 1914.)

A Num. Közlöny előző füzeté már megjelenőfélben volt, mikor Réthy László váratlan halálának híre meglepett bennünket. Így már nem volt módunkban, hogy e helyen olyan alakban vegyünk búcsút szeretve tisztelt elnökünkől, alapító- és tiszteletbeli tagunktól, a magyar numizmatikai tudomány korszakalkotó művelőjétől, amint azt tőlünk megérdemelte s amint azt társulatunk kegyeletes kötelességének tartja. Ezért maradt erre a füzetre a *tudósról, az emberről* és jó barátról való megemlékezés, mely néhány igénytelen sorban életét, munkásságát és érdemét szeretné megörökíteni, hogy az arcképével együtt az utódokra is rámaradjon, a mikor sírjára küldött koszorúkat régen széthordta a szél „a feledésnek tüskebokrai“ közé, amikor talán hivatalos gyászjelentésünk is elkallódott és a ravatalon tőle nevünkben is elbúcsúzóinak szavai régen elhangzottak.

Réthy László Szarvason (Békés m.) 1851 nov. 21-én látta meg a napvilágot s Aradon 1914 nov. 24-én hűnyta örök álmra szemeit. Békésgyulán német elemi iskolába járt. „Emlékszem a fali olvasóablákra — írja sajátkezü önéletrajzában —, a sok furcsa német betűre . . ., melyek szinte megtanulhatatlanoknak tűntek fel nekem.“ Atyja festői hajlamokat fedezett föl benne s már ugyancsak itt egy Fischer nevű festőhöz járatta rajzolást tanulni. 1858-ban Aradra költözött a családjá. Itt Nikodem János magániskolájába járt. „Genialis tanító volt . . . A földrajz volt a legkedvesebb tanulmányunk. Methodusa rendkívül érdekes. Utaztunk a mappán és sok olyat tanultunk, amit más iskolákban még hírből sem hallanak. Írni és rajzolni sokat, ez volt egyik elve.“¹ „Akik Nikodem iskoláját végezték, az első gymnasiumban a latinon kívül *semmit* sem kellett tanulniok. Velem is így történt, midőn 1862-ben *Szarvasra* mentem I-ső gymnasiumba.“²

Már II-ik gimnázista korában *kezdt érmekeket gyűjteni*.³ III-ik gimnázista korában Petőfi egykori házigazdájánál, Koren Istvánnál lakott, kinek arcképét élete végéig kegyelettel takargatta. IV-ik gimnázista korában Böhm Páltól tanult festeni Aradon a szünidő alatt. 1867-ben atyja egy pesti nagy nyomda átvételére társult harmadmagával s a fővárosba költözködtek. A VI. osztályt (1867/68.) itt a református gimnáziumban járta. „Versírásban kiváltam, Thaly Kálmán kegyence voltam. Görög, mathezisből megbuktam; lutheránus paphoz kellett volna járni vallástanra, nem tettem; vizsga eredménye két secunda s vallástanból semmi bizonyítvány.“⁴ „1868 ősszel atyám és társai nyomdájába álltam inasnak. Szorgalmas voltam, hogy atyámnak kedvébe járjak . . . Anyám értesemre adta, hogy atyám szeretné, ha folytatnám az iskolákat. Előálltam vele. A reformátusoknál 1869 tavasszal lettem a pótvizsgát s megszereztem a vallástani calculust. Bevettem magántanulóknak. Bejártam az előadásokra. Ez időben lakásomon „*baráti kör*“ gyűlt össze. Az év végén atyám *Szarvasra* küldött, hol a VII. osztályról vizsgát tettem s így

¹ Önéletrajza 4. l. — ² U. o. 5. l. — ³ U. o. 7. l. — ⁴ U. o. 7. l.

idővesztés nélkül 1869-ben a VIII. gymn. osztályt kezdtem el. Rossz tanuló voltam, de *író*: mással foglalkoztam, mint amivel kellett volna. Tanultam lengyel, orosz, török nyelvet. Olvastam Hunfalvy: *Vogul föld és népét*.¹

1870 júniusában érettségi vizsgát tett. Ekkor Krakóba ment, hogy a szláv nyelvekben képezze magát s a Jagiello-egyetemen szándékozott tanulni. De nagyon elhagyottnak érezte magát. Azt képzelte, hogy beteg s visszatért Pestre, hol joghallgatónak iratkozott. Thaly Kálmán azonban rávette, hogy lépjen át a bölcsészeti fakultásra. Meg is tette. Itt Toldy Ferencet, Römer Flórist, Lubrich Ágostont, Horváth Cyrillt, Kerékgyártó Árpádot hallgatta. Második félévre Bécsbe ment, hol Müller Fridrichtől szanszkritet és örményt,

Karabačektől mohamedán numizmatikát, Miklosichtől szláv nyelvészetet, Eitelbergertől műtörténetet, Zimmermantól filozófiát hallgatott. Ekkor írta legelső, nyomtatásban megjelent cikkét „*Egy falusi próféta*” (Bécsi levél az „Alföldnek”, 1871), melyet azután a „Reform” és az „Omnibus” is leközölt.

Bécsi tanulmányait egyévi katonáskodása szakította meg. Tisztjei filozóf katonának nevezték. Kapitányáról jegyezte fel, hogy egy lövőgyakorlatról „hazamenet Welspacher kiszólitott a sorból, lova mellett baktattam a városba, Büchnerről (Kraft und Stoff), Strauszlól (Der alte und neue Glaube) beszélgetve”.²

1873-ban visszatért a budapesti egyetemre, hol Salamon Ferencet, Budenz Józsefet s Kerékgyártó Árpádot hallgatta, s ahol az 1874/75-iki tanévet is töltötte. 1876-ban

¹ U. o. 8. l. — ² U. o. 9–10.

Szarvasra pályázott tanárnak, de két szótöbbséggel Moravcsik Gézát választották meg. „Eközben engem a csabai asszonyok beválasztottak a polgári leányiskolába tanárnak“, jegyzi meg derűsen életrajzában.¹ Az „1877/78. tanévet Csabán töltöttem. Végén leköszöntem a nem nekem való pályáról“, folytatja tovább. Ezután Erdélyben tett egy kis körutat. Majd Pestre jött s 1880 júniusában letette a doktorátust, melynek főtárgya *magyar numizmatika*, melléktárgya *heraldika* és *ösrégészet* volt. Nem is tudok rajta és dr. Kovács István kolozsvári egyet. magántanáron kívül senkit, aki Magyarországon a numizmatikából doktorátust tett volna.

Ez Réthy László élettörténete azon ideig, amikor mint végzett ember a m. nemz. múzeum érem- és régiségosztályába kerül (1881 márc.) díjnoknak. Talán kissé részletesen is beszéltem el. De igen kedves és változatos élet ez, melynek egyes mozzanatai kihatottak az ő egész életére s amelynek nem egy visszhangját hallhattuk megcsendülni a jóságos öreg úr élete alkonyán is.

Olyan érdekesen bontakozik ki már eddigi munkálkodásából is későbbi irodalmi működésének többféle iránya. Ír és fordít (pl. Turgenjeff-től „A boldogtalan“ c. beszélyt) szépirodalmi cikkeket az „Alföld“-be, „Békésmegyei Közlöny“-be, „Békésmegyei Lapok“-ba, „Szegedi Néplap“-ba, melyekből a *költő* szól hozzánk; kidolgoz történeti vagy történetes témákat, pl. „A poroszok régi nemzetisége“ (Alföld, 1874), „Ternajgó Cézár, Murádi effendi“ (Aradi celebritások c. füzetben, Arad, 1880), „Az orosz Attila“ (Magyarország, 1879), „Magyar kereskedők az Árpád-korban“ (Békésmegyei Közlöny, 1880), „A széke-lyekről“ (Hon, 1880.) stb., melyekben a *historikus* beszél; megírja doktori értekezését: „Magyar pénzverő izmaeliták és Besszarábia“ (Arad, 1880) s megfejtí az uigur-betűs árpádkori magyar pénzek nagy rejtélyét s kimutatja éleslátású *numizmata* voltát. Hogy milyen erős történeti érzékkel dolgozott, mi sem mutathatja jobban, mint Karácsonyi János nemrégiben megjelent értekezése („Kik voltak az izmaeliták“ stb. 1914. M. Tud. Akad. Ért.), melyben a szerző hosszas kutatással igazolja Réthy helyes sejtelmét! Kiadja „Anonymus az erdélyi oláhokról“ című tanulmányát (Bpest, 1880), mintegy előhangjául későbbi fontos s az oláhok eredetét véglegesen tisztázó nagy művének, melyben a Hunfalvy-tanítvány mestere homlokára a legméltóbb babért fűzi. S hogy *humorista* vénája is életjelt adjon magáról, odaszegődik a Bolond Istók munkatársai közé s írja bele „A magyar nemzet alkatrészei“-t, a Potsdamer Zeitung stíljében (1879. 7. sz.).

Mint a m. n. múzeum tisztviselője, az Egyetemes Magyar Éremtár (Corpus Nummorum Hungariae) tervezésébe fog a M. Tud. Akadémia archaeologiai bizottsága egy határozatának inspirációjára. A kor színvonalán álló tudományos szakkönyvet akar teremteni a Schoenvisner Notitiája, Széchenyi Catalogusa, Rupp műve, Weszerle Táblái helyébe, melyek el is avultak, el is fogytak. Ennek a szolgálatába rendeli 1882-től külföldi tanulmányútjait s jórészt más egyéb kutatásait is. Első munkálatát ehhez Montenuovo herceg éremgyűjteménye magyar részének katalogizálása képezte. Ezen időtől kezdve dolgozott intenzíve tudományosan. A *régészeti, történelmi, heraldikai* és *genealogiai* stb. társulatokban felolvasásokat tartott. Nagy külföldi utakat tett Ausztriában, Német- és Franciaországban, Svájcban és a Balkán-félszigeten stb. stb. Az egész Európát bejárta s egyes részeit több ízben is. Ezekről az utakról hivatalos jelentései is beszámolnak. De sokkal szebben beszélnek róluk is, időközben végzett tanulmányairól és kutatásairól is irodalmi művei. Ezek közül ezen a helyen csak a két legfontosabbat említem fel. Az első nem tartozik szorosan véve reánk, bár vannak a numizmatikába vágó részei is (v. ö. VII., IX. fejezet), mert Réthy a numizmatikát igen tanulságosan használja föl, mint a történelem segédtudományát s bizonyít vele, amikor alkalom kínálkozik rá. Ez „Az oláh nyelv és nemzet megalakulása“ (I. kiad. Bpest, 1887., II. kiad. Nagy-Becskerek 1890, mint a Szabó Ferenc-féle Történeti, nép- és földrajzi könyvtár XX. kötete). Jóllehet a 90-es években a román

¹ U. o. 11. l.

kérdés mozgalmas vitásakor neves közjogászok sem vettek megjelenéséről tudomást (v. ö. Beksics G.: A román kérdés és a fajok harca, Bpest, 1895), azért megnyerte a szerző a tudós elégtételét abban, hogy a tárgyilagos és elfogulatlan román történészek is az ő nézetét vallják munkáikban. Boldogan és büszkén írhatta (Hunfalvy, Az oláhok története, Bpest, 1894. Előszavában, XIV. 1.), hogy „Az oláh nyelv és nemzet megalakulása” című könyvemben fejtettem ki az oláh nyelv és dialektusai megalakulásának körülményeit s határoztam meg a területet. Nadejde felfogása az enyémmel minden lényeges pontban egyezik. Nadejde ezelőtt egy évvel (1887-ben) megjelent könyvemet még nem ismerte; alkalmasint ma sem ismeri; annyiival nagyobb elégtételt találok tanulmányában; mert igazolja azt, hogy mi nem a világba beszélünk“.

A másik, még pedig numizmatikai főmunkája, az Egyetemes Magyar Éremtár (Corpus Nummorum Hungariae I köt. Bpest, 1899). „Az anyag, melyet másfél évtized alatt gyűjtöttem, oly terjedelmes, hogy az a Ruppnál ismert anyagot tízszer-tizenötször múlja felül...“¹ mondja az előszóban. Az anyag elrendezésében nem tartotta magát szorosan ahhoz az elvhez „hogy az érmekeket következetesen királyok szerint kell csoportosítani, — amely főszempont sok önkényességre vezette Ruppot és Weszerlét —“, hanem az éremfajok rokonságára, a typologiai összefüggésre fektette a fősúlyt, „keresve mindig azokat a benső kapcsolatokat, melyek az éremfajokat mint vereteket kötik össze“. (Arch. Ért. Új folyam XV. 1895. 159—160. 1.)

A C. N. H. „Bevezetés“-ében adja a leendő nagy munka alaprajzát. Sajnos, csak igen kis részét, az első két kötetet tudta felépíteni (a II. köt. 1907-ben jelent meg). Ki tudja, hogy tervezete befejezéséig mennyi idő telik el majd s hány ember kezéből hull ki a toll, míg az utolsó kötet megjelenik?!

Ez a két kötet, mely Árpádházi és Vegyesházi királyaink pénzverésének leíró részét öleli föl, napjainkig a legteljesebb, legjobb és leghasználtabb magyar érmészeti szakmunka. Természetesen egyes meghatározásai azóta módosultak újabb felfedezések, előkerült leletek stb. folytán. A szerző véleménye is több darabra nézve megváltozott az utóbbi években. Pótlása is szükségessé vált időközben (v. ö. dr. Zimmermann: Pótlék a C. N. H. I. füzetéhez. Num. Közl. II. évf. 1903., III. évf. 1904. s együtt különlenyomatban Bpest, 1907.). Mindazonáltal még jó ideig Réthy Corpusával fogják határozgatni a magyar pénzek első két nagy korszakbeli darabjait s még sokáig fognak visszhangzani ismertetőjének ezen szavai: „Őszinte örömmel üdvözljük megjelenését, ami most már lehetővé teszi, hogy a jó öreg Rupp az úttörők pantheonjába küldve a mindennapi használatban az ő helyét a C. N. H. foglalja el, és hogy a középkor, illetve a habsburgkori királyok korát megelőző magyar pénzeket ezentúl mindenütt egységesen a C. N. H. alapján idézzük“. (Num. Közl. VI. 1907., 142. 1.)

A C. N. H. mindegyik kötetéből csak egy-egy ismeretes megállapítását legyen szabad kiragadnom és felemlítenem, melyek igen jellemzők Réthy éles numizmatikai látására és érzékére. 1. A C. N. H. I. 98—103. sz. a. rézpénzeket addigélé V. István vereteinek tulajdonították. Rupp és Weszerle után így is határozták meg mindenütt. Karabacek is ennek a felfogásnak keresett bizonyítékokat. Réthy kimutatja, hogy ezek semmi tekintetben sem hozhatók kapcsolatba a tatárjárással és Batu hordáival, hanem jóval előbbiek, s IV. István korából valók. A rajtuk levő újgur betűk a bolgár származású izmaelitáktól vagy saracénoktól származnak, kik már II. Géza, III. Béla és III. István alatt is kezelték Magyarországon a pénzverést. 2. A C. N. H. II. kötetébe nem veszi föl azt a fajt, amelyet Rupp a XXII. sz. a. (XIX. t. 534. sz.) Mátyásnak tulajdonít. Kiindul a rajta levő egyenkarú keresztből s azt mint a kereszties lovagrend címerét nézi. Kimutatja, miképen kerülnek ennek tagjai a Szörénységbe s nyerik a pénzverési jogot. Végül arra az eredményre jut, hogy „Havaselve egész pénzverése, mely szakgatott, continuitás nélküli, esetről esetre

¹ 4. lap.

azzal a viszonyival függ össze, melyben a havasbeli vajdák s időnkint szörényi bánok, a magyar király souverainitásával szemben állottak. Míg a magyar királyságnak befolyása volt a Szörénységre és Havasbélre, addig a pénzverést, mint az államélet egyéni kifejezését megtaláljuk oláh földön is; a törökség előnyomulásával pedig mindez egészen elenyézik.“ (Arch. Ért. XI. köt. 1891. 149. l.) Ez a cikke különben más szempontból is érdekes az ő tudományos munkálkodására. Abból t. i., hogy abban mindig erős nemzeti érzése, lángoló magyarsága vezette, anélkül azonban, hogy tárgyilagosságában, az igazság leplezetlen kimondásában gátolta volna. Boldog volt, ha legalább a multban nemzeti nagyságunk egyik-másik bizonyosságára rámutathatott a szegényesebb történetű szomszédsággal szemben.

1885-ben lett múzeumi segédőr, 1893-ban őr, 1901-ben igazgatóőr. Ezen idő alatt egész sereg cikket, tanulmányt és felolvasást írt össze és tartott, az oláh kérdéssel kapcsolatos tárgyakról, ethnográfiai témákról (az Ethnographia 1890. évi folyamát szerkesztette is), archaeologiai és numizmatikai kérdésekről. A munkában elfáradva pedig a költészet berkeiben keresett pihenőt. 1886-ban nősült, 1893-ban vesztette el nejét. 1892-ben lett akadémiai levelező tag.

A magyar numizmatikai társulat végleges megalakulása után 1902-ben elnökévé választotta, amely tisztét egészen haláláig viselte. 1904-ben 200 koronás alapítványival a társulat alapító tagjává lett. 1911 márc. 30-án a társulat 10 éves fennállásának ünnepélyes közgyűlése tiszteletbeli tagnak választotta. Őszinte tisztelet fűzte hozzá a társulatot, melynek minden egyes tagja becsülte elnökében a képzett tudóst, hálás volt iránta a jóakarattért s vonzódtott hozzá szerető szívéért és derűs humoráért. De így volt vele mindenki, aki csak ismerte. Aki Réthyben csak a tudomány napszámosát nézi, éppen olyan hamis képet nyer róla, mint az, aki csak költésze után akarná megítélni. Az ő egyéniségében az egész Európát bejáró *utazó*, ki életrajzában 41 hazai és külföldi tanulmányútját sorolja föl, a szigorú kritikájú *tudós*, ki csak a valóság és a bizonyítékok fundamentumára épít, a világos felfogású és világos beszédű *tanító*, aki mindent megértetni törekszik és megértetni vágyik, a szerető szívű *ember*, ki mások nyomorán segítőn kész maga nélkülözni, az önfeláldozó *barát*, ki a maga becsületes lelkének szemüvegén nézi embertársait s könnyű lelkiismeretű emberek áldozatává esik, a nagyképűség nélküli *talom*, mely készséggel nyújt útmutatást, vagy habozás nélkül vallja be, amihez nem ért, a vidám *bölcs*, ki az élet vanitatum vanitaságának tudatában is mosolygó arcot vág, a helyett, hogy elkeseredne, a bohém *költő*, ki egy vidám estéért minden áldozatot meghoz s 60 éves korában is diákéletet él... mint megannyi színes mozaik sorakozik egymás mellé s alkot egy rokonszenves és vonzó egészet, mely most már csak mint fogalom él azok lelkében, akik ismertük.

Mikor társulatunkban elhagyta az elnöki széket, a fehér asztal mellett hárfáját pengette. Dalai méltatásán bizonyosfajta mosolylyal szoktak keresztülsiklani az emberek. Pedig filozófikus irányú költeményei határozottan értékesek. A pajzánabb hangúakat pedig azzal a lélekkel tekintsük, amely a milói Vénusban nemcsak a meztelenséget látja, hanem kiérzi belőle az alkotó művész felfogását, Rubens és a XVI. századi velencei festők képeiben nemcsak a csupasz testet szemléli, hanem látja bennük a művészi ihletet is. Akkor ezekben a versekben nem akadunk meg a szavak szótári jelentésén, hanem az egyéniség érdekes megnyilatkozásán szemlélődünk, váratlan, ötletes fordulatokon szórakozunk s magyaros csattanóságokon lepődünk meg.

Nagy vonásokban ez volt Réthy László. A hivatalban komoly tudós, a családban és az életben csupa szeretet és jóakarat. Az ilyen emberről mondja Arany, hogy „Nem hal meg az, ki milliókra költi dús lelke kincsét, ámbár napja mul, hanem lerázva mindazt ami földi“, az utódok lelkében mint egy eszme él. Így él előttem is Réthy László képe a komolyság és vígság János-arcával, amely arcnak mindkét oldalán csupa jóság és szeretet sugárzik ki a szemeiből.

Réthy László irodalmi munkásságában a következő tárgycsoportokat lehet megkülönböztetni:

I. *Ifjúkori kísérletei.* (Tárcák, történeti rajzok.)

II. *Numizmatikai tanulmányok, cikkek stb.* Ebben a körben külön lehet választani a) a szorosán vett numizmatikai kérdésekről vagy tárgyakról írottakat, b) folyóirat és könyvismertetéseket, c) lelet- és éremleírásokat, d) tanulmányúti jelentéseket.

III. *Az oláh kérdést tárgyaló művei* s az e tárgykörbe tartozó ismertetései és apróbb cikkei.

IV. *Ethnographiai tanulmányai.*

V. *Archaeologiai tanulmányai, ismertetései és vitái.*

VI. *Személyi vonatkozású közleményei.*

VII. *Tárcaszerü útirajzai heti- és napilapokban.*

VIII. *Komoly és tréfás versei hatalmas kötetben gépirással.*

Mivel bennünket elsősorban a II. csoport érdekel, az ebbe tartozó munkáit sorolom fel itt, amennyire lehet teljes számban.

Réthy László numizmatikai cikkei, tanulmányai stb.

a) 1. *Magyar pénzverő izmaeliták és Bessarábia.* Arad. 1880. (Ism. Arch. Ért. 1880. Egyet. Phil. Közl. 1881.) — 2. *Montenuovo herceg magyar éremgyűjteménye* Frankfurtban. Arch. Ért. 1882. 156—161. 1. — 3. *Noch einmal die Karolus und Ludovicus Florene.* Num. Zeitschr. Wien. 1885. 523. 1. — 4. *Corpus Nummorum Hungariae.* (Jelentés az előmunkálatokról.) Arch. Ért. 1885. 145—147. 1. — 5. *Magyar aranyak egy rajnavidéki leletben.* Arch. Ért. 1885. 220—222. 1. — 6. *Kiadatlan denárfaj Mária királyné korából.* Arch. Ért. 1886. 189. 1. — 7. *Kiadatlan magyar érmek a nemzeti múzeumban.* Arch. Ért. 1886. 36—40. 1. és 143—147. 1. — 8. *Die ungarischen Münzen des Fürstlich Montenuovo'schen Münzcabinet, sowie die südslavischen Münzen (Bulgarien, Serbien und Bosnien).* Mit 2 Tafeln. Frankfurt a. M. 1886. — 9. *Árpádkori érmek dániai leletekben.* Arch. Ért. 1887. 91—92. 1. — 10. *Magyar érmek Pommeraniában.* Arch. Ért. 1887. 92. 1. — 11. *A Dobóczy-féle oláh éremgyűjtemény.* I. II. Arch. Ért. 237—247. 1. és 311—319. 1. — 12. *Újabb utam az egyetemes magyar éremtani kiadvány érdekében.* Arch. Ért. 1887. 45—48. 1. — 13. *Kiadatlan Árpád- és vegyeskori érmek.* Arch. Ért. 1891. 41—45. 1. — 14. *IV. Béla kiadatlan denára.* Arch. Ért. 1891. 189. 1. — 15. *Redwitz Miklós szörényi bán érmei.* Arch. Ért. 1891. 193—198. 1. — 16. *Kiadatlan magyar érmek.* Arch. Ért. 1891. 435—438. 1. — 17. *Az első magyar bractéit.* Arch. Ért. 1892. 96. 1. — 18. *I. László érmei.* Adatok a Bunyitay Vince szerk. „Szent László király emlékezete” c. ünnepi albumban. Budapest. 1892. 56—58. 1. — 19. *Ritka Kossuth-bankó.* Budapesti Hírlap. 1892. 286. szám. — 20. *Adatok a havaselvi vajdaság numizmatikájához.* Arch. Ért. 1892. 433—436. 1. — 21. *Magyar papir- és szükségpénzek a szabadságharcból.* Alföld. 1893. 11. sz. — 22. *A Béla- és István-féle rézpénzekről.* Arch. Ért. 1895. 158—166. 1. — 23. *A Weifert-féle gyűjtemény délszláv és oláh érmei.* Arch. Ért. 1895. 243—245. 1. — 24. *Mészáros Károly ajándéka a múzeumnak.* Fővárosi Lapok. 1896. máj. 16. — 25. *A múzeum egy újabb szerzeménye.* Budapesti Hírlap. 1896. aug. 4. — 26. „Magyarország Történeti Emlékei”-ben (az 1896. évi ezredéves kiállításon): I. *Árpádkori érmeink* (71—73. 1.), II. *Érmek a vegyesházi királyok korából* (226—227. 1.), III. *Habsburgkori magyar és erdélyi fejedelmi érmek* (430—431. 1.). — 27. *Kis Károly aranyérme.* Arch. Ért. 1898. 286—287. 1. — 28. *Corpus Nummorum Hungariae, Magyar Egyetemes Éremtár* I. köt. 1899., II. köt. 1907. M. Tud. Akad. kiadása. (Ism. Arch. Ért. 1899. 69—72., 139—142. 1.) — 29. *A pénzről általában s a magyar pénzekről a legrégibb kortól a legújabb időkig.* Múzeumi felolvasás 1899. január 29. — 30. *Közép- és újkori pénzek.* A m. nemz. múzeum multja és jelene. Budapest. 1902. 174—176. 1. — 31. *Magyar mintájú külföldi aranyak.* Num. Közl. I. (1902.) 14. 1. — 32. *Magyar numizmatikai adatok Oroszországból.* Num. Közl. II. (1903.) 85. 1. — 33. *A Béla- és*

István-féle rézpénzek első megfajtója. Num. Közl. X. (1911.) 70—72. l. — 34. Pallas nagy lexikonában érmészeti cikkek. — b) 35. Revue Num. (Páris), Revue Belge (Brüssel), Zeitschr. f. Num. (Berlin), ismertetések. Arch. Ért. 1885. 274. l. — 36. Wacław Bartyński: *Trojaki nieznanie znajdujące się w Muzeum Pesztenskiem* (Kiadatlan hármagarasok a pesti múzeumban). Krakó. 1885. Ismertetés. Arch. Ért. 1885. 275. l. — 37. *Viestnik. Ism.* Arch. Ért. 1885. 134., 275. l., 1886. 83—84. l. — 38. *Régészeti és történelmi értesítő.* Arch. Ért. 275—276. l. — 39. *Glasnik. Ism.* Arch. Ért. 1886. 89. l. és 427—430. l. — 40. *Numism. Zeitschrift* (Wien). *Ism.* Arch. Ért. 1886. 430. l. — 41. *Magyarország érmei* a pozsonyi ágost. h. evang. lyceum Stur-féle gyűjteményében. Győrök M. *Ism.* Arch. Ért. 1886. 359—360. l. — 42. Belházy: *A régi magyar pénzverési súlymértékek.* *Ism.* Arch. Ért. 1890. 184—185. l. — 43. *A m. n. múzeum éremtárának gyarapodása.* Arch. Ért. 1888. 54—60. l. — 44. *A Schimkó-féle gyűjtemény katalógusa.* Győrök M. *Ism.* Arch. Ért. 1895. 265. l. — c) 45. *Árpádkori éremlelet Szlavóniában.* Arch. Ért. 1885. 30—32. l. — 46. *Tisza-sassi éremlelet.* Arch. Ért. 1889. 91. l. — 47. *Győri éremlelet.* Alföld 1890 dec. 28. — 48. *A magyar orvosok és természetvizsgálók emlékérméi.* A magyar orv. és term. vizsg. 1890-ben Nagyváradon tartott XXV. vándorgyűlésének munkálatai. Budapest. 1890. 579—584. l. — 49. *Az amateur fotografiai kiállítás két érme.* Turisták Lapja 1891. 2. szám. — 50. *Pusztá-teremii éremlelet.* Arch. Ért. 1891. 287. l. — 51. *Bocskay kori éremlelet Talpason* (Arad m.). Alföld 1891. 125. szám. — 52. *Az apáti éremlelet* (Arad m.). Alföld 1893 február 28. — 53. *Árpádkori éremlelet.* Arch. Ért. 1893. 455—456. l. — 54. *Margitszigeti Árpádkori éremlelet.* Arch. Ért. 1894. 60—62. l. — 55. *Tisza-vezsenyi éremlelet.* Arch. Ért. 1895. 431—432. l. — 56. *A bánkúti árpádkori éremlelet.* Arad és Vidéke. 1896 okt. — 57. *Borosjenői éremlelet.* Aradi Közlöny 1898 jún. — 58. *Bakonyai éremlelet.* Num. Közl. 1904. 15. l. — d) 59. *Északolaszországi tanulmányutam.* M. N. Múz. 1899. évi jelentése 102—103. l. — 60. *Oroszországban tett numizmatikai tanulmányutam.* M. N. Múz. 1903. évi jel. 138—141. l. — 61. *Spanyolországi tanulmányutam.* M. N. M. 1906. évi jel. 141—149. l. — 62. *Trieszti érmészeti tanulmányutam.* M. N. M. 1908. évi jel. 161—163. l. — 63. *Külföldi (észak-németországi) tanulmányutam.* M. N. M. 1909. évi jel. 138—141. l. — 64. *Hivatalos kiküldetéséről.* M. N. M. 1911. évi jel. 149—151. l.

Dr. Harsányi Pál.

Társulati élet.

Horváth B. Ákos dr. †. Társulatunknak alapítása óta rendes tagja, Horváth B. Ákos dr., Coburg herceg uradalmi orvosa, a garamvölgyi járás tiszti orvosa 1914. évi október hó 29-én 55 éves korában Vereskőn elhunyt és Lőcsén helyeztetett örök nyugalomra. — Társulatunk egy lelkes gyűjtő tagját veszítette el benne, — aki főképen barbár pénzekből álló gyűjteményén felül még egy tekintélyes prehisztorikus tárgyakból álló gyűjteményt és szép könyvtárat hagyott hátra. — Nyugodjék békében!

Révay Gyula báró †. Szklabinai és blatniczai révai Révay Gyula báró, Turóc vármegye örökös grófja és főispánja, a magyar szent korona országai Vöröskereszt-Egyletének megbízottja, nagybirtokos, 1914. évi november hó 23-án, 26 éves korában, Neczpálon meghalt és Kisselmeczen helyeztetett a családi sírboltban örök nyugalomra. — Társulatunk egy fiatal tagját veszítette el benne. Béke hamvaira!

Dr. Despinits Péter †. Társulatunkat az utóbbi hónapokban nem egy kedves tagunk elhalálozása borította gyászba, de ezen halálesetek közt a legfájdalmasabbak egyike volt mindenesetre az a hír, hogy Despinits Péter dr. nyugalmazott kir. ítélőtáblai bíró úr, társulatunknak alapítása óta rendes és választmányi tagja, 1915. év újév napján, 77 éves

korában elhalálozott. — Benne a hazai numizmatika egy régi kipróbált támogatóját vesztette el, aki hosszú évtizedek fáradhatatlan munkájával egy tekintélyes, általános jellegű gyűjteményt létesített, azt szeretettel gondozva és gyarapítva életének utolsó pillanatáig. Az elhunynak hűlt tetemeit január 2-án helyezték a szentendrei családi sírboltban örök nyugalomra. Emlékét szeretettel fogjuk megőrizni.

Lakásváltoztatásaik, gyűjtési körük vagy az abban történt változtatás közlésére t. tagjainkat már csak saját érdekükben is felkérjük, hogy a tagok névsorában azt a valóságnak megfelelően kimutathassuk.

Hamisítvány-kiállításunk társulatunk helyiségében a társulati tisztségviselők hivatalos órái alatt (hétfőn és csütörtökön d. u. 6—8 óráig) díjtalanul megtekinthető.

Állandó kiállításunk a magyar éremművészek műveiből hétfőn és csütörtökön d. u. 6—8 óráig díjtalanul megtekinthető. — Az eladással a titkár van megbízva.

Társulati könyvtárunkat t. tagjaink rendszerint hétfőn és csütörtökön d. u. 6—8 óráig használhatják. Ugyanakkor megtekinthető a társulat gyűjteménye is.

A háború alatt a társulati tisztikar egy része hadiszolgálatot teljesít, másik rész pedig más irányban lévén fokozottabb mértékben elfoglalva, — megesk, hogy a hivatalos órákat pontosan be nem tarthatja. — Ajánlatos ennél fogva, hogy a helyiséget társulati ügyekben felkeresni szándékozók előzőleg telefonon érdeklődjének a társulati titkárnál (telefon: 125—25) a hivatalos órák betartása iránt.

Összejövetelünket a társulat helyiségében (VIII., Csepregy-utca 4. szám, II. em. 15. ajtó) a következő napokon rendezzük: 1915 január 14-én, február 11-én, március 11-én, április 8-án, május 13-án, június 10-én, július 8-án, augusztus 12-én, szeptember 9-én, október 14-én, november 11-én és december 9-én. — Az összejövetel után társasvacsora van Frenreisz István éttermében (VIII., József-körút 56.) — kivéve július 8-án és augusztus 12-én, mely alkalmakkor a vacsorát Gundel Károly (Wampetics utóda) városligeti kerthelyiségében rendezzük.

A füzet borítékán levő társulati hirdetményünkre e helyt is felhívjuk t. tagjaink figyelmét.

Kivonat a választmány 1914. évi december hó 10-én megtartott ülésének jegyzőkönyvéből. Elnök: Kilényi Hugó; jegyző: Zimmermann Lajos dr. Jelen vannak még: Finály Gábor dr., Gohl Ödön dr., Lippay Károly és Varga Béla vál. tagok.

A választmány a legmélyebb részvétellel veszi tudomásul a társulat alapítása óta elnökének, alapító és tiszteletbeli tagjának, dr. Réthy László nemz. múz. nyug. igazgató-őr úrnak, november 23-án történt elhalálózását. A társulat részvétét táviratilag fejezte ki az elhunyt hátramaradottainak, — sírjára koszorút helyezett el, a temetésen a társulatot Harsányi Pál dr. vál. tag. képviselte, aki a társulat nevében is elbúcsúztatta halottunkat. — A választmány elhunyt elnökünk érdemeit jegyzőkönyvileg örököltette meg; az elnöki tisztség kegyeletből betöltetlen marad az 1915. évi rendes közgyűlésig. — A választmány mély részvétellel veszi tudomásul Horváth B. Ákos dr., Révay Gyula báró és a harctéren hősi halált halt Fleischer Elemér rendes tagok elhalálózását. — A választmány az 1914. év végére tudomásul veszi Bernáth József, özv. Dirner Gusztávné, Fischer János, Friedmann Izidor, Haranghy György, Kiskúnhalasi ev. ref. főgimnázium, Kováts Ede, Kun Gyula és Maszlaghy Ferencz rendes tagok kilépését. — A választmány elhatározza, hogy a közlöny XIV. évfolyama is 550 példányban nyomandó ki. — A választmány köszönettel veszi tudomásul, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium folytatólag megküldötte a Révay Lexikon X. és XI. kötetét.

K. m. f. Kilényi Hugó s. k. elnök. Dr. Zimmermann Lajos s. k. jegyző. Hitelesítjük: Dr. Finály Gábor s. k. Varga Béla s. k.

A Magyar Numizmatikai Társulat tisztikara:

Tiszteletbeli elnök: Dessewffy Miklós gróf. *Titkár, pénztáros és ügyész:* Zimmermann Lajos dr.
Elnök: betöltetlen. *A Numizmatikai Közlöny szerkesztője:*
Alelnök: Kilényi Hugó. Gohl Ödön dr.
Alelnök: Sziklay Jenő.

A könyvtár őre: Finály Gábor dr.
A gyűjtemény őre: Szentgáli Károly.

Választmányi tagok:

Babics József.
Despinitz Péter dr.
Faludi Géza dr.
Finály Gábor dr.
Forster Gyula báró.

Gohl Ödön dr.
Harsányi Pál dr.
Lippay Károly.
Mihalik József.
Pákozdi Károly dr.

Szentgáli Károly.
Telcs Ede.
Varga Béla.
id. Walla József.
Zimmermann Lajos dr.

Felügyelő bizottság:

Ott János.

ifj. Walla József.

Zachár Antal.

Póttag: Ábrahám Vilmos.

A Magyar Numizmatikai Társulat tagjai 1915. év január 1-én.

Tiszteletbeli tagok:

1. Babelon Ernő, a párisi „Institut” tagja, a párisi „Bibliothèque Nationale” érem- és régiségosztályának őre. Paris, 30, rue de Verneuil.
- Bahrfeldt Emil dr., bankigazgató, a „Berliner Münzblätter” szerkesztője. Berlin-Gross-Lichterfelde Ost. Schillerstrasse 16.
- Bahrfeldt Miksa dr., altábornagy, hadosztályparancsnok, Hildesheim, Humboldtstrasse 9.
- Blanchet Hadrián, a párisi „Société française de numismatique” elnöke, a párisi „Bibliothèque Nationale” tiszteletbeli könyvtárosa stb. Paris, 10. Boulevard Emile-Augier.
5. Gneccchi Ferenc, a milánói „Società Numismatica Italiana” alelnöke. Milano, Via Filodrammatici 10.
- Gohl Ödön dr., tanár, magyar nemzeti múzeumi igazgató-őr, a „Numizm. Közlöny” szerkesztője. Budapest, I., Márvány-u. 20.

- Head Barclay Vince, a „British Museum” volt éremtárnoka. London († 1914).
- Imhoof-Blumer Frigyes dr., a berlini „Akademie der Wissenschaften” tagja, a párisi „Institut” levelező tagja. Winterthur (Svájc).
- Luschin Arnold dr., ebengreuthi lovag, cs. kir. udvari tanácsos, a grázi egyetem nyilv. rendes tanára, az osztrák urakházának tagja. Graz, Quellengasse 4.
10. Réthy László dr., nyug. magyar nemzeti múzeumi igazgató-őr, a magyar tudományos akadémia levelező tagja. Budapest († 1914).¹
- Svoronos Nep. János, az athéni nemzeti érem-múzeum igazgatója. Athén (Görögország).
12. Witte Alfonz, mérnök, a „Société hollandaise-belge des Amis de la médaille d'art” belga osztályának elnöke, a „Société Royale de Numismatique de Belgique” titkára. Bruxelles, 55. rue du Trône.

¹ Együttal alapító tag volt.

Alapító tagok:

1. Andrassy Dénes gróf, nagybirtokos,
Krasznahorkaváralja († 1913) . 200 kor.
Arad szab. kir. város közönsége,
Arad 200 „
- Babics József, udvari tanácsos, ura-
dalmi jogigazgató, Budapest, IV.,
Magyar-utca 24. (*magyar és er-
délyi pénzek és érmek*). 200 „
- Belvárosi takarékpénztár-részvény-
társaság, Budapest, IV., Korona-
herceg-utca 2. 400 „
5. Bleyer Izsó dr., földbirtokos, Krassó-
gombás (Krassó-Szörény megye)
(† 1912) 200 „
- Budapest székes főváros közönsége,
Budapest. 200 „
- Daróczy Zoltán, királydaróci, föld-
birtokos, Puszta-Alsó-Biritó, u. p.
Paks (Tolna m.) (*ált. gyűjt., kü-
lönösen római p.*) 200 „
- Debrecen szab. kir. város közön-
sége, Debrecen 200 „
- Dessewffy Miklós gróf, földbirtokos,
Budapest, VIII., Fhg. Sándor-u. 4.
(*görög pénzek*). 200 „
10. Dessewffy Sándor, csanádi püspök,
v. b. t. t., Temesvár († 1907) . 200 „
- Docan Miklós, román kir. külügy-
miniszteri osztályfőnök, Bucarest,
Strada Regala 14. (*román érmek*) 200 „
- Első Magyar Ált. Biztosító-Társa-
ság, Budapest, IV., Vigadó-tér 1. 200 „
- Festetics Pál gróf, v. b. t. t. földbirto-
kos, főrendiházi tag, Budapest,
V. ker., Zrinyi-utca 10. 200 „
- Finály Gábor dr., főgimn. igazgató,
Budapest, VI., Munkácsy-utca 26.
(*Magyarország területén lelt ró-
mai pénzek és érmek lelőhelyei-
nek a katonai térkép szerinti
pontos közlését s az illető érmek
leírását kéri*) 200 „¹
15. Frigyes főherceg Ő cs. és kir. Fen-
sége, Bécs 200 „
- Fülöp Szász-Coburg-góthai herceg
Ő kir. Fensége, Bécs, I., Seiler-
státte 3 300 „
- Glück Frigyes, szállodatulajdonos,
Budapest, VIII., Rákóczi-út 7 . 200 kor.
- Győr szab. kir. város közönsége . 200 „
- Hatvany-Deutsch Károly báró, nagy-
birtokos, Budapest, VI., Délibáb-
utca 16 200 „
20. Horánszky Nándor, középisk. tanuló,
Budapest, I., Városmajor-utca 12. 200 „
- Horsky János, vállalkozó mérnök,
Bécs, IV., Luisengasse 3. 200 „
- József főherceg Ő cs. és kir. Fen-
sége, Budapest, I., Szentgyörgy-
tér 4. 200 „
- Karátsonyi Andor, földbirtokos,
Beodra (Torontál m.) 200 „
- Karátsonyi Jenő gróf, v. b. t. t.,
nagybirtokos, Budapest, I., Krisz-
tina-körút 127. 200 „
25. Klobusitzky János, földbirtokos, fő-
rendiházi tag, Zsitvaújfalú (Bars
m.) († 1911) 200 „
- Magyar Leszámitoló és Pénzváltó
Bank, Budapest, V., Dorottya-
utca 6. 200 „
- Nákó Sándor gr., v. b. t. t. nagy-
birtokos, Nagyszentmiklós (*ált.
gyűjtő*) 200 „
- Nuber Károly, numizmata, Mátyás-
föld (*Sirmiumi, délszláv és oláh p.*) 200 „²
- Osztrák-Magyar Bank, Budapest,
V., Szabadság-tér 8. 200 „
30. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye kö-
zönsége, Budapest, IV., Vár-
megyeház 200 „
- Pesti Hazai Első Takarékpénztár-
Egyesület, Budapest, IV., Egye-
tem-utca 2. 200 „
- Rampacher Pál, kir. törvényszéki
jegyző, Budapest, I., Maros-utca
15. fidsz. 1. 200 „
- Réthy László dr., magyar nemz.
múzeumi ny. igazgatóőr, a magyar
tudományos akadémia levelező
tagja, Budapest, († 1914) . . 200 „³
- Sacelláry György, udvari tanácsos,
orsz. képviselő, Budapest, V.,
Tükör-u. 3. 200 „

¹ Alapítványát könyvekben tette. — ² Alapítványát érmekben tette. — ³ Együttal tiszteletbeli tag volt.

35. Schulek Alfréd dr., orvos, Budapest, I., Lipótmezei-út 3. (*magyar p. és magyar vagy magyar vonatkozású emlékérmek*). 200 kor.
- Spitzer Mór, földbirtokos, Budapest, VI., Szondy-u. 98/A. 200 „
- Szeged szab. kir. város közönsége, Szeged 200 „
- Sziklay Jenő, m. á. v. felügyelő, Budapest, V., Falk Miksa-u. 16. 200 „
- Telcs Ede, szobrász, Budapest, I., Mészáros-u. 34. (*görög és római érmek*) 200 „
40. Temesvár szab. kir. város közönsége, Temesvár 200 „
- Ujhely Kálmán, földbirtokos, Budapest, VI., Andrassy-út 94. 200 kor.
- Vay Béla báró, v. b. t. t., földbirtokos, Alsó-Zsolca († 1910) 200 „
- Walla József, keresked. tanácsos, főv. bizottsági tag, Budapest, VII., Rottenbiller-utca 15. (*római, magyar és erdélyi gyűjt.*) 200 „
- Wodianer Albert báró, főrendiházi tag, Budapest († 1913) 200 „
45. Zichy Jenő gróf, v. b. t. t., orsz. képviselő, Budapest († 1906) 200 „
46. Zimmermann Lajos dr., ügyvéd, Budapest, IV., Váci-utca 78—80. (magyar tallér, fél- és negyed-tallérok). 200 „

Rendes tagok:

1. Alföldy András, egyet. bölcsészeti hallgató, Budapest, II., Mecset-u. 8. (*római pénzek*). Alsó-fehérmegyei történelmi, régészeti és természettudományi egyesület, Gyulafehérvár (Alsó-Fehér m.) (*ált. gyűjt.*).
Ábrahám Vilmos, az osztr. magy. bank nyug. felügyelője, Segesvár.
5. Árvamegyei Csaplovics-könyvtár, Alsókubin. Balassa Ernő, m. á. v. főfelügyelő, Rákospalota, Fő-út 79.
Balatoni múzeum-egyesület, Keszthely (Zala m.) (*Balatonvidéki eredetű éremleletek*).
Ballagi Aladár dr., egyetemi ny. r. tanár, Budapest, IX., Kinizsi-u. 29.
Baranya vármegye közönsége, Pécs.
10. Barna János dr., főgimn. tanár, Szatmárnémeti. Bars vármegye közönsége, Aranyosmarót. Bartalos Gyula dr., tb. kanonok, Eger (Heves m.)
Bathó Lajos, vármegyei aljegyző, Komárom. Baumgarten Nándor dr. kir. közigazgatási bíró, egyet. m. tanár, Budapest, V., Zoltán-u. 18.
15. Bayer Ágost, rajztanárjelölt, Esztergom, Simor-utca 10. (*magyar árpád-házi pénzek*). Bács-Bodrog vármegyei történelmi társulat, Zombor (Bács-Bodrog m.) (*ált. gyűjt.*).
Bártfai magy. kir. állami gimnázium, Bártfa (Sáros m.) (*ált. gyűjt.*).
Beck Márton, régiségkereskedő, Budapest, V., Fürdő-utca 7.
- Beck Ö. Fülöp, szobrász, Gőd, u. p. Sződ (Pest-Pilis-Solt-Kiskún m.).
20. Beökönyi Viktor, földbirt., Ludas (Heves m.). Berán Lajos, szobrász, Budapest, IX., Ráday-utca 41.
Besztercebányai városi múzeum (Besztercebányai történelmi és régészeti társulat), Besztercebánya (Zólyom megye) (*általános gyűjt.*).
Békésvármegyei közművelődési egyesület, Gyula (*ált. gyűjt.*).
Bibliothèque d'art et d'archéologie. Paris, 19. rue Spontini.
25. Biharmegyei és nagyvárad régészeti és történelmi egyesület, Nagyvárad (*ált. gyűjt.*). Bodor Antal dr., földhitelintézeti kirendeltség vezetője, Miskolc, Széchenyi-utca 35. (*Plakettek és medáliák.*)
Bodrogi János, főgimn. tanár, Nagyenyed, (Alsó-Fehér m.).
Boroskay János, városi erdőmester, Zólyom (Zólyom m.).
Borsod-miskolci múzeum. Miskolc (Borsod m.) (*ált. gyűjt.*).
30. Borsos István, főiskolai tanár, Pápa (Veszprém m.) (*a pápai ref. kollégium számára görög, római és magyar p. és emlékérmeket*). Bothár Samu dr., nyug. városi orvos, Besztercebánya (Zólyom m.).
Böhm Jenő, r. kath. káplán, Baja, Róm. kath. plébánia.

- Böhm Lénárt, szőlőbirtokos, Fehértemplom, Verseci-utca 13.
- Brenner Ferenc, takarékpénztári pénztáros, Esztergom (*magyar és római p.*).
35. Br. Bruckenthal-féle múzeum, Nagyszeben (Szeben m.) (*általános gyűjt., különösen Magyarország és Erdély.*)
Budapest IV. ker. kegyesrendi főgimnázium, IV., Városház-tér 4. (*ált. gyűjt.*).
- Budapest VI. ker. m. kir. áll. főgimnázium ifjúsági könyvtára, Budapest, VI., Munkácsy-u. 26.
- Budapest VII. ker. (Barcsay-utcai) állami főgimnázium ifjúsági könyvtára, Budapest, VII., Barcsay-utca 5.
- Cahn E. Adolf, éremkereskedő, Frankfurt a. Main, Niedenau 55.
40. Csatári-Szücs Bertalan, a Debreceni Hitelbank cégvezető pénztárosa, Debrecen, Bethlen-utca 72.
- Császári ház műtörténelmi gyűjteményeinek könyvtára, Bécs, I., Burgring 5.
- Csikszeredai róm. kath. főgimnázium, Csikszereda.
- Csász Gyula, kir. állatorvos, Zirc (Veszprém m.) (*magyar pénzek*).
- Czapáry László dr., r. kath. lelkész, Nagytevel u. p. Tapolcafő (*magyar és római pénzek*).
45. Daniel Ferenc báró, földbirtokos, Vargyas u. p. Olasztelek (Udvarhely m.) (*magyar és erdélyi p.*).
- Daubner József, gyógyszerész, Homokszil (Temes megye) (*Magyar és osztrák papírpénzek, ezek hamisítványai, ezekre vonatkozó irodalmi adatok*).
- Despinitz Péter dr., ny. ítélőtáblai bíró, Budapest, VI., Bajza-u. 25. (*ált. gyűjt.*).
- Délmagyarországi történelmi és régészeti múzeum társulat, Temesvár (*délmagyarorsz. emlékérmek, ottani leletek, barbár, viminaciumi és dáciai p.*).
- Déri Frigyes, keresk. tanácsos, Bécs, VII. Mariahilferstrasse 82.
50. Dimák Gyula, takarékpénztári pénztáros, Selmechánya.
- Diószegi Mihály, ref. tanító, Nyirjákó u. p. Nyirbakta (Szabolcs m.)
- Dobay Ferenc, nyomdatulajdonos, Gyula (Békes m.) (*magyar p. és emlékérmek*).
- Dobák Géza ifj., főgimn. tanuló, Nyitra, Váralja-utca 5.
- Dobiaschi József, gyáros, Arad, Kölcsey-u. 2.
55. Durugy Ferenc, m. kir. adótárnok, Szászsebes (Szeben m.) (*ált. gyűjt.*).
- Dwořák Norbert, magánhivatalnok, Budapest, VII., Holló-utca 6.
- Egger Ármin, éremkereskedő, Bécs, I., Opernring 7.
- Eperjesi ág. hitv. ev. kollégium könyvtára, Eperjes (Sáros m.) (*ált. gyűjt.*).
- Erdély S. és társa, régipénzkereskedő, Budapest, VIII., Salétrom-utca 9.
60. Erdélyi Aladár dr., ügyvéd Budapest, IV., Irányi-utca 4.
- Erdélyi nemzeti múzeum érem- és régiség-tára, Kolozsvár (*ált. gyűjt.*).
- Erdélyi Pál, hivatalnok, Budapest, VII., Király-utca 7.
- Ernusz József dr., ny. főispán, Szombathely.
- Eszék sz. kir. város múzeuma, Eszék (*délszláv pénzek, görög és római pénzek, emlékérmek*).
65. Esztergomi főkáptalan, Esztergom.
- Esztergom vármegye törvényhatósági bizottsága, Esztergom.
- Édeskúty Jenő, nagykereskedő, Budapest, IV., Koronaherceg-utca 2.
- Éles Géza, oklev. gyógyszerész, Diósgyőr (*ált. magy. gyűjt., főképen szükségpénzek, bányapénzek és robotbárcák*).
- Éremkedvelők Egyesülete, Budapest, VI., Ó-utca 1. (*modern érmek és plakettek*).
70. Faludi Géza, dr. orvos, Budapest, VI., Vilmos császár-út 19. (*római és barbár pénzek, magyar emlékérmek*).
- Faragó Miksa, az osztrák-magyar bank tisztviselője, Budapest, V., Szabadság-tér 8.
- Farkas Sándor, magánzó, Nagyenyed, Kossuth Lajos-u. 53. (*görög és római p.*).
- Fejér József, éremkereskedő, Budapest, IV., Múzeum körút 13. III. em. 7.
- Fejérvármegyei és Székesfehérvár városi múzeum, Székesfehérvár.
75. Fekete Győző, főnevelőintézeti igazgató, Szalmonca u. p. Bolesó (Trencsén m.) (*magyar pénzek és emlékérmek; római és görög p.*).
- H. Fekete Péter, polgári leányiskolai igazgató, Nagyszalonta (*magyar, Bocskai-féle és bihari érmek*).
- Felkai Tátra-múzeumegylet, Felka (Szepes m.) (*ált. gyűjt.*).
- Fiala Ede, cs. kir. kormánytanácsos, a cum-

- berlandi hg. gyűjteményeinek őre, Bécs, Penzingerstrasse 13., Palais Cumberland.
Fiumei m. kir. áll. főgimnázium, Fiume.
80. Fogel Ágoston, kir. kereskedelmi tanácsos, kereskedő, Eger (Heves m.).
Forray József Sándor, az osztr.-magy. bank ellenőre, Arad, Osztrák-magyar bank fiókja (*magyar és erdélyi p., valamint az országban forgalomban volt osztr. pénzek*).
Forster Gyula báró, v. b. t. t., főrendiházi tag, min. tanácsos, a műemlékek orsz. bizottságának elnöke, Budapest, II., Lánchíd-u. 4.
Főfémjelző és fémbeváltó hivatal, M. kir., Budapest, V., Mérleg-u. 11.
Fraknói Vilmos, arbei c. püspök, szentjobbi apát, nagyvárad kanonok, a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelője, Budapest, VIII., Magyar Nemzeti Múzeum.
85. Frey Imre dr., kir. törvényszéki jegyző, Zombor, Kossuth Lajos-u. 7. (*görög, római, barbár és magyar p. és emlékérmek*).
Gaal János dr., ügyvéd, Kisújszállás (Jász-Nagykun-Szolnok m.).
Gálócsy Zoltán, vármegyei levéltárnok, Ungvár (Ung m.). (*görög és római köztársasági p., tallérok és emlékérmek*).
Geszt György, műszaki nagykereskedő, Budapest, V., Markó-u. 3.
Gömörmegei múzeum, Rimaszombat (Gömör m.) (*ált. gyűjt.*).
90. Gramberg Nándor dr., ügyvéd, Pancsova (Torontál m.) (*római császári, különösen viminaciumi és délszláv p., Belgrádra vonatkozó emlékérmek*).
Grünhut Alfréd, kereskedő, Nagykanizsa (Zala m.) (*római és magyar p., Nagykanizsára vonatkozó tárgyak*).
Gundel Károly, vendéglős, Budapest, VI., Állatkerti vendéglő (*lengyel p., különösen III. Zsigmond hármass garasai, magyar p. és emlékérmek*).
Győri Szent-Benedekrend főgimnáziumának múzeuma, Győr (*ált. gyűjt.*).
Györík Márton, nyug. liceumi tanár, Pozsony, Védcolöp-utca 59. (*a pozsonyi ág. hitv. ev. liceum számára magyar és erdélyi pénzek*).
95. Gyulai Noé Hugó dr., ügyvéd, Budapest, VIII., József-körút 81.
Halász Olivér ifj. dr., Budapest, II., Margit-körút 48.
Hamburger József, éremkereskedő, Frankfurt a. Main, Bahnhofplatz 2.
Harsányi Pál dr., magy. nemzeti múzeumi segédőr, Rákosliget, XV. utca 2. szám.
Hauzer Pál, szig. állatorvos, Dunapentele (Fehér m.).
100. Hámos Pál dr., m. hivatalnok, a keresk. akadémia magántanára, Budapest, VII., Király-utca 91. (*medáliák*).
Helbing Ottó utóda, éremkereskedő, München, Lenbachplatz 4.
Herczka Miksa, magánhivatalnok, Miskolc, Csabai kapu 12.
Hernfeld Miksa, éremkereskedő, Bécs, I., Lugeck 7.
Hess Adolf utódja, éremkereskedő, Frankfurt a. Main, Mainzer Landstrasse 49.
105. Hidvéghi Sándor, nyug. közs. iskolai tanító, Erzsébetfalva (Pest m.), Baross-utca 101. (*római p., különösen IV. századbéli officina- és bélyegváltózatok*).
Hild Viktor, író, Szolnok (Jász-Nagykun-Szolnok m.).
Hiller Gyula, m. kir. adótiszt, Aranyosmarót.
Hirsch Jakab dr., éremkereskedő, München, Arcisstr. 17.
Hódmezővásárhelyi ref. főgimnázium, Hódmezővásárhely. (*ált. gyűjt.*)
110. Hoffmann Frigyes, dr., Budapest, V., Zoltán-utca 18.
Holesch István dr., keresk. és iparkamarai titkár, Besztercebánya.
Hóman Bálint dr. tud. egyetemi könyvtartiszt, Budapest, VIII. Baross-utca 77.
Hont vármegye közönsége, Ipolyság (Hont m.).
Horváth A. János, áll. tanítóképző-intézeti tanár, Igló (Szepes m.) (*magyar, osztrák és római p.*).
115. Horváth Mihály, m. kir. honvéd-huszárszázados, Budapest, IX., Üllői-út 115/b.
Hübner Károly, takarékpénztári igazgató, Székesfehérvár.
Hültl Dezső dr., műépítész, műgyetemi nyilvános rendes tanár, Budapest, I., Budafoki-út 3. (*régi és modern emlékérmek, különösen a római Szent Péter templomra vonatkozó érmek*).
Iglói ág. hitv. ev. főgimn., Igló (Szepes m.) (*ált. gyűjt., különösen magyar p.*).
Ivanovics János Miksa, áll. tanító, Diósgyőr (Borsod m.).

120. Jakabffy Elemér dr., országgyűl. képviselő, Lugos.
- Jankovich-Bésán Endre, földbirtokos, Gic, u. p. Gichathalom (Veszprém m.)
- Jankovics József Mihály dr. áll. főgimn. tanár, Munkács, *(magyar és osztrák p.)*
- Jankovics Marcell dr., ügyvéd, Pozsony, Andrassy-utca 4.
- Jánó Béla, ref. főgimn. tanár, Szászváros.
125. Jászberényi m. kir. állami főgimnázium, Jászberény.
- Jeszenszky Alajos, apátkanonok, püspöki helynök, Nyitra *(magyar pénzek és emlékérmek; pápai emlékérmek)*.
- Jeszenszky Géza, földbirtokos, Patvaróc, u. p. Brunóc (Nyitra m.) *(magyar p. és érmek; különösen árpád-házi p., II. Rákóczi Ferenc, lotharingiai Ferenc pénzei és rézpénzek)*.
- Joanneum, Münzen- u. Antikenkabinet am Landesmuseum, Graz *(ált. gyűjt., különösen stájerországi veretek)*.
- Jókay Endre, áll. polg. iskolai igazgató, Mór. *(ált. gyűjt., különösen magyar és osztrák p. és magyar lelőhelyű római p.)*
130. Kacska József, róm. kath. plebános, Dóval, u. p. Martalja (Zólyom m.) *(ált. gyűjt.)*.
- Kalocsai Jézustársasági érseki főgimnázium, Kalocsa, *(ált. gyűjt.)*
- Kammerer Ernő dr., min. tanácsos, az orsz. szépművészeti múzeum nyug. igazgatója, Budapest, VIII., Fhg. Sándor-u. 28.
- H. Kanabé Dezső, áll. tanár, Resicabánya.
- Karcagi ev. ref. gimnázium, Karcag (Jász-Nagykún-Szolnok m.) *(ált. gyűjt.)*.
135. Kassai múzeum (Felsőmagyarországi Rákóczi-múzeum *(általános gyűjt., különösen Felsőmagyarországon vert magy. p. és római p.)*)
- Kállai Dezső, éremkereskedő, Bécs, I., Lobkowitzplatz 3.
- Kállay András, földbirtokos, nyug. főispán, Budapest, VIII., József-utca 25.
- Kecskemét t. h. város tanácsa, Kecskemét (Pest m.).
- Kecskeméti róm. kath. főgimnázium, Kecskemét. *(ált. gyűjt.)*.
140. Keppich Gyula dr., ügyvéd, Budapest, VII., Aréna-út 86. *(ált. gyűjt., különösen árpád-házi magyar, görög és római császári pénzek)*.
- Keresztessy Ferenc, órás és ékszerész, Sze-rencs.
- Kertay Viktor, m. kir. pénzügyi fogalmazó, Szeged. M. kir. pénzügyigazgatóság *(római császári p.)*.
- Kilényi Hugó, ny. miniszt. tanácsos, Budapest, I., Váralja-utca 2. *(ált. gyűjt., különösen magyar, erdélyi és osztrák érmek)*.
- Kiskunfélegyházi városi múzeum, Kiskunfélegyháza (Pest m.) *(ált. gyűjt.)*.
145. Kolecányi Lajos, körjegyző, Besztercsény. Kolozsvári kegyestanító-rend kath. főgimnáziuma, Kolozsvár *(ált. gyűjt.)*.
- Kolozsvári ref. kollégium, Kolozsvár *(ált. gyűjt.)*.
- Komárom vármegye közönsége, Komárom. Konkoly Thege Balázs dr., ügyvéd, Komárom *(magyar p.)*.
150. Kopp Ármin, a miskolci vásárú r.-t. ügyvezető igazgatója, Miskolc.
- Kósa Sándor, m. á. v. főművezető, Temesvár. Józsefváros, Pacsirta-u. 11. *(ált. gyűjt., különösen magyar p.)*.
- Kosztolányi László dr. árvaszéki ülnök, Aranyosmarót.
- Kotlán Sándor, főiskolai tanársegéd, Budapest, VII., Rottenbiller-u. 23.
- Kováts Ferenc dr. egyetemi nyilv. rendes tanár, Pozsony, Újtelep 3. *(magyar aranyforintok és azokkal rokon középkori p.)*.
155. Kovács István dr., osztályarcheologus, Kolozsvár, Központi egyetem.
- Kristyóry Sándor, kriscsóri, iparos, Arad.
- Kürti Gyula, hivatalnok, a lipitovarmegyei múzeumegyesület múzeumának őre, Rózsahegy (Liptó m.) *(ált. gyűjt., különösen magyar és osztrák pénzek, I. Ferenc József érmei)*.
- Lajosi Géza, felső keresk. iskolai tanár, Debrecen, Felső keresk. iskola.
- Leszih Andor, a borsod-miskolci múzeum őre, Miskolc. (Borsod m.), Kún József-u. 60.
160. Lévai róm. kath. főgimnázium, Léva.
- Lippay Károly, m. kir. honvéd gyógyszerügyi főtanácsos, Budapest, X., Szabóky-utca 34. *(római köztársasági és császári érmek, ásatások)*.
- Losonc rendezett. tanácsú város közkönyvtára, Losonc.
- Losonczy István ifj., Nyiregyháza, Gróf Károlyi-utca 25. *(görög és római p. és borsodmegyei eredetű kelta p.)*.
- Losonczy Károly, nyug. m. kir. gazdasági

- intéző, Tata-Tóváros, Eszterházy-u. (*általános gyűjt., különösen római és magyar pénzek*).
165. Löwenstein Arnold, a Pallas irod. és nyomdai r.-társ. igazgatója, Budapest, V., Honvéd-utca 10.
- Löwy Benő, magánhivatalnok, Budapest, V., Nagykorona-utca 19.
- Lukeschitz Ármin, éremkereskedő, Graz, Volksgartenstrasse 4.
- Magurányi József, ügyvéd, főkáptalani ügyész, Esztergom.
- Magyar Iparművészeti Társulat, Budapest, IX., Üllői-út 33—37.
170. Magyar Kegyes-Tanítórend, Budapest, IV., Városház-tér 4.
- Magyar Nemzeti Múzeum Érem- és Régiség-osztálya, Budapest, VIII., Múzeum-körút 14—16.
- Magyarországi Kárpátgyesület múzeuma, Poprád.
- Marosvásárhelyi ev. ref. kollégium, Marosvásárhely (Maros-Torda m.) (*ált. gyűjt.*).
- Martinovich Róbert dr., m. á. v. segédtitkár, Arad, M. á. v. üzletvezetőség (*magyar, erdélyi és osztrák p.*).
175. Mayer Elek, m. kir. vésnök, Körmöcbánya.
- Mály János dr., pénzügyi fogalmazó, Budapest, I., Mészáros-utca 12.
- Merzbacher Jenő dr. utódai (előbb Merzbacher Jenő dr. és Neustätter és Társa), éremkereskedők, München, Karlstrasse 10.
- Mezőturi ev. ref. főgimnázium, Mezőtur (Jász-Nagykun-Szolnok m.) (*ált. gyűjt.*).
- Mihalik József, hernádszurdoki, kir. tanácsos, múzeumi és könyvtári orsz. felügyelő, Budapest, VII., Aréna-út 29.
180. Milch Ármin, fakereskedő, Komárom (*által. gyűjt., különösen római császári p.*).
- Mild Gyula ifj., a mosonm. tört. és régészeti egyesület titkára, Magyaróvár (Moson m.), Magyar-utca 11. (*modern érmek és plakettek*).
- Milleker Bódog, községi néptanító, városi múzeumi őr, Versec (Temes m.).
- Móczár József, numizmatikai iroda tulajdonos, Budapest, IV. Múzeum-körút 13.
- Moldoványi István dr., kir. ipari főfelügyelő, Budapest, I., Átlós-út 54. (*magyar pénzek 1526—1848-ig; erdélyi p. 1538—1690-ig; II. Rákóczi Ferenc p.*).
185. Mosonmegyei történelmi és régészeti egyesület, Magyaróvár (Moson m.) (*mosonm. leletek*).
- Moson vármegye közönsége, Magyaróvár.
- Munkácsi m. kir. áll. főgimnázium, Munkács (Bereg m.) (*ált. gyűjt.*).
- Munkácsy József, vaskereskedő, a gráci magyar egyesület elnöke, Graz, Rechbauerstrasse 10. (*ált. gyűjt.*).
- Murányi Gyula, szobrász, Budapest, VII., Damjanich-utca 52.
190. Múzeumi tót társaság, Turócszentmárton (Turóc m.) (*ált. gyűjt.*).
- Nagy József, tanár, Debrecen, Thaly Kálmán-utca 13. (*római, magyar és erdélyi p. és emlékérmek*).
- Nagy Leó, lázári, cs. és kir. huszárszázados a 7. sz. huszárezredben, a vezérkarhoz beosztva, Ragusa, Via Gravosa 41 (Dalmácia).
- Nagy Mór, könyvnyomdatulajdonos, Budapest, VIII., Röck Szilárd-u. 28.
- Nagy Zoltán, állomásfőnök, Verebely (Bars m., *római császári p., magyar p. és emlékérmek*).
195. Nagybányai múzeumegyesület, Nagybánya (Szatmár m.) (*ált. gyűjt.*).
- Nagyenyedi Bethlen-kollégium régiségtára, Nagyenyed (*ált. gyűjt.*).
- Nagyszombati városi közkönyvtár, Nagyszombat.
- Nagyvárad premontrai kath. főgimnázium, Nagyvárad (*ált. gyűjt.*).
- Neubauer Zoltán, természetrajzi preparatórium és tanszerkészítő-intézet tulajd., Leibic (Szepes m.) (*erdélyi p.*).
200. Neumann Károly dr., min. tanácsos, Budapest, VI., Nagy-János-u. 7.
- Neumann Miksa dr., bankigazgató, Budapest, V., Nádor-u. 7.
- Neuschloss Kornél dr., műépítész, Budapest, II., Fő-utca 17.
- Nécsey József, kir. postamester és földbirtokos, Verebely (Bars m.) (*Verebely környékén lett p.*).
- Nyitra megyei múzeum, Nyitra (*ált. gyűjt.*).
205. Orsovai m. kir. áll. polgári fiú- és leányiskola, Orsova.
- Országos Magyar Iparművészeti Múzeum, Budapest, IX., Üllői-út 33—37.
- Országos Régészeti és Embertani Társulat, Budapest, VIII., M. nemzeti múzeum.

- Ott János, vasuti üzletvezető, Budapest, VIII., József-körút 31/B. *(ált. gyűjt., különösen római császári p.)*.
- Örmény múzeum-egyesület, Szamosújvár.
210. Palágyi Ernő, gyáros, Budapest, VI., Király-utca 79.
- Pannonhalmi szent Benedek-rendi központi főkönyvtár, Pannonhalma, u. p. Győrszentmárton *(ált. gyűjt.)*.
- Pap János, m. á. v. állomási előljáró, Mária-földe (Torontál m.), Pályaúdvár.
- Papp Ernő dr., orvos, Kolozsvár.
- Payer Endre dr., fogorvos, Pozsony, Kosuth Lajos-tér 5.
215. Pazár Zoltán, tanítóképző-intézeti rajztanár, Léva (Bars m.) *(magyar árpádházi és római császári p.)*.
- Pákozdi Károly dr., orvos, Budapest, IV., Kecskeméti-utca 14. *(magyar és erdélyi p. és emlékérmek)*.
- Pápay Pál dr., ügyvéd, Kisújszállás. *(római és magyar p.)*.
- Pesti Ferenc, székesfővárosi nyug. előljáró, Budapest, X., Orczy-út 23.
- Pécsi városi múzeum, Pécs (Baranya m.) *(ált. gyűjt.)*.
220. Pénzverőhivatal, M. kir., Kőrmöcbánya (Bars m.) *(kőrmöcbányai veretek)*.
- Pfinn József, vasuti felügyelő, Budapest, VI., Eötvös-u. 42.
- Philipp István, főgimn. rajztanár, Székesfehérvár (Fehér m.) *(magyar és lengyel p., cseh és osztrák pénzek magyar vonatkozásban)*.
- Pintér Sándor, ügyvéd, Szécsény (Nógrád m.)
- Pokorny László, kir. betétszerkesztő bíró, Szeghalom (Békés m.).
225. Pompéry Elemér, miniszt. tanácsos, m. kir. szabadalmi bíró, Budapest, I., Gellért-tér 3.
- Poszvék Ödön dr., ügyvéd, Dévaványa (Jász-Nagykún-Szolnok m.).
- Pozsony városi múzeum, Pozsony, Városház *(ált. gyűjt.)*.
- Pozsonyi ág. ev. hitv. liceum dr. Schimkó Dániel-féle éremgyűjteménye, Pozsony, Védcsölöp-u. *(ált. gyűjt.)*.
- Pozsonyi kir. kath. főgimnázium, Pozsony *(ált. gyűjt., különösen magyar, erdélyi és osztrák érmek)*.
230. Prileszky Zoltán, róm. kath. plebános, Boksánbánya.
- Rácsay Géza dr., kir. közalapítványi jogügyi tanácsos, Budapest, I., Biró u. 8.
- Redlich Ernő, bankár, Budapest, IV., Kecskeméti-utca 11.
- Regényi István ifj., Ujvidék *(római császári, magyar és erdélyi p. és emlékérmek általánosságban)*.
- Regling Kurt dr., a berlini kir. múzeum őre, Berlin-Charlottenburg, Suarez-str. 22.
235. Reisner József, m. kir. pénzverdei fővénnök, Kőrmöcbánya.
- Resch Adolf, ékszerész, Brassó.
- Réthy Zsigmond, régiségkereskedő, Budapest, IV., Városház-u. 1.
- Rhé Gyula, m. á. v. hivatalnok, Jutas, Pályaúdvár (Veszprém m.)
- Richter Viktor dr., ügyvéd, Pozsony, Deák-utca 8.
240. Ritter Frigyes Vilmos, takarékpénztári tisztviselő, Budapest, VIII., Kőfaragó-utca 5. *(magyar és erdélyi p. és emlékérmek)*.
- Ruisz Gyula, kir. jószágigazgató, Kisbér (Komárom m.) *(lakóhelyén előforduló leletek)*.
- Sarbó Leó, a Foncière biztosító-intézet igazgatója, Budapest, V., Sas-utca 10. *(emlékérmek)*.
- Sárosvármegyei múzeum, Bártfa *(ált. gyűjt.)*.
- Schmidég Alfréd, magánhivatalnok, Budapest, I., Lövház-u. 3. *(ált. gyűjt.)*.
245. Schönwald Imre, aranyműves, Budapest, IV., Deák Ferenc-utca 21.
- Schreiber Antal, bútór- és régiségkereskedő, Pécs, Deák-u. 19.
- Schwarcz Nándor dr., Budapest, V., Szabadság-tér 5.
- Schwarz Rudolf gyáros, tőzsdetanácsos, Budapest, V., Hold-utca 25.
- Schweng József, városi tanácsos, Besztercebánya.
250. Schweninger Jakab, r. kath. plebános, Ujvár (Torontál m.) *(magyar p.)*.
- Selmec és Bélabánya sz. kir. város közönsége, Selmecbánya (Hont m.).
- Seltman E. I., archeologus és numizmata, Kinghoe, Berkhamsted (Anglia).
- Simonyi Béla, nyug. főispán, Aranyosmarót.
- Siposs Sándor, városi mérnök, Miskolc, Széchenyi-utca 8. *(II. Rákóczi Ferenc pénzei és érmei)*.
255. Somogyvármegye könyvtára, Kaposvár (Somogy m.), All. főgimnázium *(ált. gyűjt.)*.

- Somssich János gróf, Rinyabesenyő u. p. Lábod (Somogy m.) (*magyar tallérok és vegyesházi aranyak*).
- Soproni evang. főgimnázium, Sopron (ált. gyűjt.).
- Stadler János, róm. kath. segédlelkész, Martonos (Bács-Bodrog m.).
- Stein Pál, a m. ált. takarékpénztár tisztviselője, Budapest, V., József-tér 14. (ált. gyűjt. különösen római és árpádházi magyar pénzek).
260. Steiner Ferenc, gyáros, Budapest, IX., Köztelek-u. 6.
- Steinitz Sándor, a „Landesbank“ tisztviselője, Sarajevo (ált. gyűjt.).
- Stern László, vállalkozó, Miskolc, Rudolflaktanya, kintin.
- Strauss Pál, kereskedő, Budapest, V., Árpád-utca 11.
- Stürmer József, zalatnai, cs. és kir. százados, Kolozsvár, Honvéd-utca 36.
265. Szabadka sz. kir. város közönsége, Szabadka.
- Szabó Elemér dr., m. kir. honvéd-főtörzsorvos, Kassa, Mészáros-utca 75. (általános gyűjtő).
- Szabó Otmár, ciszterci-rendi pap, könyv- és levéltár-őr, Zirc (Veszprém m.) (ált. gyűjt. a zirci apátsági gyűjtemény számára).
- Szalay Imre báró, min. tanácsos, a magy. nemz. múzeum igazgatója, a múzeumok és könyvtárak helyettes orsz. felügyelője, Budapest, VIII., József-körút 35.
- Szarvasi ág. hitv. ev. főgimnázium, Szarvas (Békés m.) (ált. gyűjt.).
270. Szatmári Kölcsey-Kör múzeuma, Szatmárnémeti (ált. gyűjt.).
- Szatmárvármegye múzeuma, Nagykároly. (ált. gyűjt.)
- Szánthó Gábor, az erdélyi kereskedelmi bank pénztárosa, Marosvásárhely.
- Szászvárosi ev. ref. Kún-kollégium, Szászváros (ált. gyűjt.).
- Szende Gyula dr., főgimn. tanár, Budapest, IV., Vámház-körút 4.
275. Szendrei János dr., miniszt. tanácsos, Budapest, I., Attila-utca 23. (ált. gyűjt.).
- Szentgáli Károly, székesfőv. tanító, a pécsi városi múzeum t. őre, Budapest, II., Mecset-utca 17. (magyar és római p.).
- Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy (Háromszék m.) (ált. gyűjt.).
- Székesfehérvár szab. királyi város tanácsa, Székesfehérvár.
- Szilágyi Imre dr., Debreczen, Miklós-u. 13.
280. Szirmai Antal, szobrász-érmész, Páris, 112. Boulevard Malesherbes (*modern érmek és plakettek*).
- Tarján Oszkár, ötvösművész, Budapest, I., Verpeléti-utca 5.
- Thallóczy Lajos, v. b. t. tanácsos, cs. és kir. osztályfőnök, Bécs, I., Johannesgasse 5.
- Tinis József, kir. telekkönyvvezető, Abauj-Szepesi (Abauj-Torna m.).
- Tiszafüredi múzeum és könyvtáregylet, Tiszafüred (Heves m.) (ált. gyűjt.).
285. Toch Manó, régiség- és ékszerkereskedő, Budapest, IV., Városház u. 16.
- Tokaji Aladárné Borbély Gizella, rajztanárnő és szobrász, Békéscsaba, Kistabán-utca 32.
- Tolnai Alfréd, cégvezető, Pozsony, M. Áll. Hitelbank fiókja.
- Tolnavármegyei múzeum, Szekszárd (Tolna m.) (ált. gyűjt.).
- Tomik Bernardin, kapucinus r. házfőnök, Mór (Fehér m.).
290. Torontál vármegye közönsége, Nagybecskerek (ált. gyűjt.).
- Tóth Sándor, kegyesrendi főgimnáziumi igazgató, Léva (ált. gyűjt.).
- Tömörkény István, a szegedi Somogyi-könyvtár és városi múzeum igazgatója, Szeged.
- Tulok Lajos dr. tb. főszolgabíró, Szentgotthard.
- Tyll Gusztáv, birtokos, Ómoldova (Krassó-Szörény m.).
295. Ungar Dezsőné, Budapest, VI., Lendvay-u. 3.
- Ungvári kir. kath. főgimnázium, Ungvár (Ung m.) (ált. gyűjt.).
- Varannai István, gimn. tanár, Szakolca (ált. gyűjt., különösen magyar p.).
- Varga Béla, tinódi, az osztr.-magy. bank felülvizsgálója, Budapest, V., Falk Miksa-u. 19. (magyar pénzek és Magyarországon forgalomban volt papírpénzek).
- Vasvármegyei kultúregyesület, Szombathely (Vas m.) (ált. gyűjt.).
300. Váci múzeumegyesület, Vác (ált. gyűjt.).
- Várnay Ernő ifj. dr., közjegyző, Ujvidék (görög, római, magyar és erdélyi p.).
- Váry Szabó Elemér, uradalmi számvevő, Budapest, IX., Erkel-u. 19. (magyar pénzek és emlékérmek).

- Vedella Mihály, della, magánzó, Budapest, V., Alkotmány-utca 20.
 Versec városi múzeum, Versec (Temes m.) (ált. gyűjt.).
 305. Versei m. kir. állami főreáliskola, Versec. Veszprémmegyei múzeum, Veszprém (ált. gy.).
 Vértessándor, körjegyző, Ókörtvélyes.
 Voetter Ottó, cs. és kir. alezredes, Bécs, III., Kollergasse 3. (római érmek).
 Vojtás Mátyás, főgimn. tanár, Selmecbánya.
 310. Vörös Gyula, a m. kir. pénzügyi kataszteri tiszt, Miskolc, Árok-utca 1.
 Vuits János, földbirtokos, Zenta.
 Walla Ferenc dr., éremkereskedő, Bécs, I., Mölkerbastei 12.
 Walla József ifj., gyáros, Bpest, VII., Rottenbiller-utca 15. (római, magyar és erdélyi p.).
 Walla Vilma, Budapest, VII., Rottenbiller-utca 15. (római, magyar és erdélyi p.).
 315. Weichhart Valdemár, m. kir. pénzügyi segédtitkár, Aranyosmarót (ált. gyűjtő, különösen magyar pénzek, magyar és külföldi emlékérmek és papírpénzek.).
 Weinberger Antal, akad. szobrász, Bécs, III., Reisnerstrasse 33.
 Weiss Berthold, udvari tanácsos, Budapest, VI., Vilmos császár-út 27.
 Weizinger X. Ferenc dr. műtörténész és numizmata, München, Sophienstrasse 6.
 Wersényi Róza, városi óvónő, Selmecbánya.
 320. Wertheim Pál, bizt. főügynök, urad. bérlő, Székesfehérvár (Fehér m.), Ligetsor 1. (I. Ferenc József érmei és pénzei, kiállítási érmek és zsetónok, Napoleon-érmek, papírpénzek, modern művészi érmek és plakettek).
 Woyciechowski Vilmos, jelítai, a magy. le-számítoló és pénzváltó-bank tisztviselője, Budapest, IX., Fővámter 15.
 Zachár Antal, székes-fővárosi pénztári aligazgató, Budapest, IX., Páva-u. 34. (ált. gyűjt.).
 Zambaur Ede, cs. és kir. őrnagy, Marburg a. Drau.
 Zandrea Vilmos, nyug. áll. cs. és kir. őrnagy, Budapest, VII., Damjanich-utca 28/b. földszint 1.
 325. Zádor Mór, kir. tanácsos, kir. pénzügyigazgató, Gyula (Békés megye).
 Zentai községi főgimnázium, Zenta (Bács-Bodrog m.) (ált. gyűjt.).
 Zilahi ev. ref. Wesselényi-kollégium, Zilah (Szilágy m.) (ált. gyűjt.).
 Zöld János, polg. isk. tanár, Nagyszombat (Pozsony m.).
 Zsoldos Benő, nyug. gimnáziumi tanár, Sárospatak (Zemplén m.).
 330. Zwack Ákos, kereskedő, Budapest, VI., Csen-gery-utca 80.

Inhalt.

Dr. Ladislaus Réthy veröffentlicht eine deutsch verfasste Notiz aus dem Jahre 1678 über die Prägestöcke eines Jetons mit dem Bildnisse Ludwigs XIV., welche in Körmözbánya (Kremnitz) geschnitten wurden. Die Notiz sowie auch der Abdruck der Prägestöcke befinden sich im gemeinsamen Finanzarchiv in Wien.

Dr. Edmund Gohl: 1. Der Fund von Barbarenmünzen in Dunaszekcső (Komitat Baranya). Hier fand man Bronze-Geräte aus der späten Bronzeperiode und circa 900 bronzene Barbarenmünzen in einem Gefässe. Die Münzen sind grösstenteils mit einem Hammerschlag ruiniert, so dass die einzelnen Typen nur von mehreren Exemplaren rekonstruiert werden können. Es waren wenigstens 20, grösstenteils von einander nur in kleineren Details abweichende Münzen Spezies im Funde. Die meisten Münzen haben circa 20 mm. Durchmesser (16 Spezies. Die Haupttypen sind abgebildet. Ein Exemplar ist da mit Pferde nach rechts). Dann gibt es kleinere Münzen mit circa 16 mm. Dm. (3 Spezies. Ein Teil dieser Münzen bietet dieselben Typen, wie die grösseren Münzen, nur auf kleinere Schrötlinge geprägt, die übrigen sind Exemplare des bekannten und häufigen Kleingeldes vom Komitate Tolna. Siehe Sammlung Dessewffy, Nr. 246—251) Endlich gibt es auch einige ganz kleine Münzen von 12 mm. Dm. (Kopf nach rechts, Pferd oder Reiter nach links), sowie einige ganz oder fast ungeprägte Schrötlinge. Auf Grunde typologischer Vergleichen geurteilt, geschah es im ersten Jahrhunderte vor Chr., dass sich im östlichen Teile

Pannoniens an zwei verschiedenen Gegenden starke Bronzmünzenprägung entwickelte Das eine Zentrum war im Komitate Tolna, das andere zwischen Drau und Save in der Gegend von Esseg. Zwischen diesen beiden Gebieten, im Komitate Baranya fanden sich vor die hier beschriebenen, bis jetzt unbekannten Bronzemünzen, welche sich typologisch an das erstere Gebiet resp. erstere Gruppe der pannonischen Bronzeprägung anlehnen, und aus mehreren Gründen als jüngste der drei Bronzemünzengruppen anzusehen sind. Als besonders bemerkenswerte Spezialitäten sind zu nemen der Zweig vor dem Kopfe auf Nr. 1 und das eigentümliche Motiv vor dem Rosse im Revers des Nr. 5 *a—b*) (s. die Abbildungen). Dieses Motiv entwickelte sich wahrscheinlich vom vorderen Fusse des Rosses. Analogien, wenn auch entfernte, sind wohl zu finden auf ungarischen Barbarenmünzen. Über die Zuteilung dieser Münzen s. Bd. VI, S. 62—63 und den deutschen Inhalt des Num. Közlöny. — 2. Weltkrieg-Andenken. II Serie. (Nur die ungarischen oder diejenigen mit ungarischer Beziehung) — **Zoltán Neubauer**: Notpapiergelder der Zipser Sparkasse aus dem Jahre 1849, zu 10, 20 und 30 Kreuzer (s. Abbildungen).

Graf Nikolaus Dessewffy: Neuere Angaben zur Gruppe der Koistoboker-Münzen. Verfasser stellt uns eine Gruppe von 8 Silbermünzen vor, welche einander typologisch verwandt sind. Nr. 1, 5 und 8 sind neuere Varianten resp. Spezies; die Reihenfolge der Bilder entspricht der wahrscheinlichen Reihenfolge der Emissionen. Die Nr. 1—4, besonders Nr. 1 sind als Prototyp für die Avers-Seite der Koistoboker-Münzen Nr. 5—8 anzusehen, während Nr. 8 als letzte Glied dieser Gruppe zu betrachten ist. Über die Zuteilung an die Koistoboker S. Bd. II, S. 57—61 und Bd. III, S. 4—8 des Numiz. Közl. Artikel von E. Gohl.

Literatur: Dr. Johann Szendrei u. Julius v. Szentiványi: Lexikon der ung. bildenden Künstler. Bd. I. Abádi-Günther. Dr. Gustaw Schöttle: Geld und Münze im Volksaberglauben.

Dr. Paul Harsányi: Erinnerung an Dr. Ladislaus Réthy (1851—1914). Der verstorbene Präsident der ungarischen Numismatischen Gesellschaft beschäftigte sich ausser Numismatik, besonders früher, mit Ethnographie, mit der rumänischen Frage und mit Poesie heiteren Charakters. Er war korrespondender Mitglied der ungar. Akademie und Direktorialkustos des ungarischen Nationalmuseums. Verfasser zählt hier auf sämtliche numismatische Arbeiten, Aufsätze und Artikel des Verbliebenen.

Gesellschaftsnachrichten. Verzeichnis der Mitglieder der ungar. Numism. Gesellschaft.

S o m m a i r e.

Ladislás Réthy dr.: Notice de 1678, sur les coins d'un jeton au portrait du Louis XIV, fait à Körmöczbánya (Hongrie). — **Edmond Gohl dr.**: 1. La trouvaille de monnaies barbares à Dunaszekcső (Comté Baranya, Hongrie). On y trouva à peu près 900 monnaies de bronze, qui s'alignent comme membre cadet aux deux autres groupes de monétisation barbare en bronze dans la partie orientale de la Pannonie. (Voir les illustrations) Les monnaies de cette trouvaille sont de 3 grandeur différentes. On les frappait au cours du 1er siècle a. Chr. 2. Médailles et jetons hongrois concernant la guerre de 1914. — **Zoltán Neubauer**: Notes à 10, 20 et 30 Kreuzer de la caisse d'épargne de Lőcse de l'année 1849. — **Le Comte Nicolas Dessewffy**: Nouvelles données au groupe des monnaies des Coistoboci. L'auteur nous présente, de sa riche collection, 8 espèces de monnaies en argent, dont les nros 1, 5 et 8 ne sont pas encore publiés, et dont le 1er est le prototype de l'avvers des monnaies nro 5—8 des Coistoboci. — **Littérature**: Le dr. Jean Szendrei et Jules de Szentiványi: Lexicon des artistes (peintres, sculpteurs, médailleurs, joailliers, etc.) hongrois. Tome I. Abádi Günther. Le dr. Gustave Schöttle: Rôle de la monnaie dans la superstition. — **Paul Harsányi dr.**: Souvenir du dr. Ladislás Réthy, ci-devant président de la Société hongroise de Numismatique. Le dr. Réthy s'occupait de numismatique, ethnographie, de la question roumaine et de poésie. — **Nouvelles de le Société hongroise de Numismatique**. — **Liste des membres**.

Alle Rechte vorbehalten. — Droits réservés.

Adatok a C. N. H. III. kötetéhez.

III. közlemény.

Az itten közölt folytatásban nem eddig kiadatlan fajokat talál az olvasó. A dolog természetéből folyik ugyanis, hogy a *Corpus* III. kötetéhez, már egyéb szakmunkákban megjelent pénzek rajzát is el kell készíttetni. A leközlés alkalmával sok olyan körülmény megragadja az ember figyelmét, aminek szem előtt tartása a munka folytatásában fontos. Akárhány javítandó hibára is ezen alkalommal jövünk rá. Mert bizony a rajzban elkészített képből vékonyabban kihúzott részek gyakran kimaradnak a klisében. Ez magyarázza ezen cikkek egypár zárjeles megjegyzését. Hogy ezek a megjegyzések eltűnjenek majd a *Corpus*-ban, annak is egyik lehetősége az előzetes közlés. Ez nyújt módot mindenkinek bizonyos észrevételek megtételére is, amelyek tisztázása fontos a megjelenendő mű érdekében.

Egy ilyen hasznos és tisztázásra méltó megjegyzést tett pl. dr. Zimmermann titkár úr az I. közlemény 8. sz. a. aranyobulusra, azt kérdezvén róla, hogy miért sorozom azt Miksa alá? Ez még megboldogult Réthy életében volt. Én őszintén azt feleltem, mert gyűjteményünkben ide van beosztva s Réthy nem I. Ferdinándnak tartja, jóllehet Miksának ő is csak évszamos obulusát ismeri. I. Ferdinánd évszámnélküli obulusai nem ennek a bélyegnek a veretében voltak meg a m. n. múzeumban, hanem az előlapon szélesebben címerpajzsú, a hátlapon pedig olyan Madonnájú veretben, mint az I. Ferdinánd évszamos obulusain látható. (A fénykoszorú kerekesebb, a fej nagyobb, a gyermek Jézus jobban Mária vállára fekszik. L. Wesz. C. II. t. 14. sz.)

A megjegyzésre aztán jobban szemügyre vettem I. Ferdinánd obulusait s arra az eredményre jutottam, hogy az I. közlemény 8. sz. a. kiadott arany nem lehet Miksáé, hanem I. Ferdinándé.

Bizonyára az évszámnélküliek verése előzi meg az évszamosakat. Így az I. közl. 8. sz. a. obulusbélyeg I. Ferdinánd uralkodásának első éveiben készülhetett, de azután a körmőczi pénzverdében kiszorította annak a szélesebb címerpajzsú s kerekesebb dicskoszorús típusú bélyegnek a használata, melyet az évszamos obulusoknál láthatunk.

Azóta került a m. n. múzeumba ezzel az aranyobulus bélyegével vert ezüstobulus is. I. Ferdinánd körmőczbányai veretű évszamos obulusai között csak az 1532-eseket ismerem ezzel a hátlapú verettel. A többi évszámúak előttem ismeretes darabjai, mind kerek dicsfénykoszorús Madonnájú bélyeggel készültek.

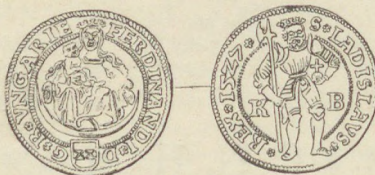
Megjegyzem még, hogy I. Ferdinánd aranyveretű obulusai között van ezen hátlappal N—C jegyű 1554-ből és N—P jegyű 1562-ből (Wesz. C. I. t. 13.)

Az eddig közzétett anyag kiegészítéséül *Leszih Andor* úr volt szíves velem tudatni, hogy a miskolczi múzeumban van a II. közlemény 28. sz. a. tallértípusnak egy változata, melyet itt írok le:

Előlap: · RVDOL · II · D · G · RO · IM · S · AVG · GER · HVN · BOHEMIÆ · REX · (rózsa) (A király koronáján látszik a kereszt.)

Hátlap: · ARHIDVX · AVSTRIÆ · DVX · BVG · MAR · MORETC · 160Z · A kardon és a kormánypálcán belül a lábak felett N—B jegy. A köriratban BVG van! Borsod-Miskolczi múzeum. Ezüst 40—40,5 mm. 27,15 gr.

I. Ferdinánd (1527—1564).

75. *Aranyforint.* (Tipusát megtaláljuk Schoenv. VI. t. 197. Széch. XIX. t. 15. sz. Markl XXI. t. 1237. sz. a. más évszámmal.)

a) Előlap: FERDINANDI * D (osztrák pólya) G * VNGARIE (a választójel mindkét oldalon ötlevelű rózsá.) V. ö. még Wesz. C. I. t. 4. sz.

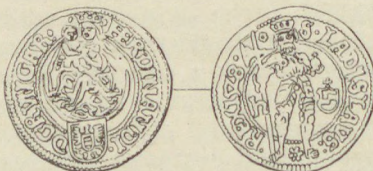
Hátlap: S * LADISLAVS * — * REX * 1527 * A szent mellett K—B. V. ö. még Wesz. C. I. t. 5. sz.

M. N. M. 22 mm. 3·57 gr.

b) Ebből a típusból szép sorozat körmőczbányai veretű arany van a m. n. múzeum gyűjteményében. A következő évtől (1528) kezdve azonban csak FERDINAND * van az előlap köriratában, amint azt Schoenv., Széch. és Wesz. i. h. találjuk. Ilyenek az 1528, 1529 évszámmal vertek. L. még Markl XXI. t. 1237. sz.

c) 1530-tól kezdve az előlap körirata ötlevelű rózsácskával kezdődik és végződik (Schoenv. VI. t. 197., Wesz. C. I. 4.) Ilyenek az 1530, 1531, 1532 (LADISLAVS · változat is van!), 1533, 1534, 1535, 1536, 1537, 1538, 1539, 1540, 1541, 1542, 1543, 1544, 1545, 1546, 1547 (LADISLAVS — változat is van!), 1548, 1549, 1550, 1551, 1552 (* FERDINAND * D * behomoruló címerpajzsával változat is van!), 1553 (csak az 1552-es változatával van a m. n. múzeumban), 1554 (az 1552-es változatával is s ettől kezdve a címerpajzs oldala minden évszámnál behomorul!), 1555, 1556, 1557 (az előlapon — * G * változattal is!), 1558 (az előlapon * D * — változat is!), 1559 (csak * D * — köriratú van a m. n. múzeumban) évszámmal vertek.

d) Ennek a típusnak változatát mutatja be Széch. XIX. t. 16. sz. a. 1534-ből, amelyen az előlap körirata rózsával kezdődik, a végéről azonban mindkét lap köriratának hiányzik ez a jel. A m. n. múzeumban nincs meg ez a darab. Lehet, hogy csak hibás rajzolás eredménye.

76. *Aranyforint.* (Tipusát közli Wesz. C. I. t. 7. sz. Markl XX. t. 1340. sz. a. Schoenv. Széch.-ben nincs. Ebből a típusból csak 1528 és 1529-es évszámmal verteket ismerek. Úgy látszik kiszorította az előző szám alatt közölt körmőczbányai típus. Ennek a típusnak a bélyegvésője előtt bizonyosan II. Lajos C. N. H. II. 296 A és 296 B sz. a. aranyai lebegtek, vagy talán azt is mondhatjuk, hogy ezeket másolta le I. Ferdinánd részére ugyanaz a bélyegvéső. Olyan nagy a hasonlatosság a két király aranyai között.)

a) Előlap: FERDINANDI · (címerpajzsban jobbszárnya felé forduló lebegő sas mel-lén osztrák pólya) D G R VNGAR · ·

Hátlap: S · LADISLAVS: — * — · REX 1528 · (bárd) * (ötlevelű rózsá.) A szent mellett: R — keresztes címerpajzsban közepén megtört vízszintes csík.

M. N. M. 21·5 mm. 3·54 gr.

Még a következő változatok vannak ebből a típusból a m. n. múzeumban:

b) Előlap: FERDINANDI — D G R VNGAR (A választójel ötlevelű rózsza.)

Hátlap: u. az mint az a) alattié.

M. N. M. 21—21·5 mm. 3·55 gr.

c) Előlap: u. az mint a b) alattié.

Hátlap: S · LADISLAVS : — * — · REX · 15Z8 · (bárd) ·

M. N. M. 21·5 mm. 3·54 gr.

d) Előlap: FERDINANDI — D G R VNGARI · · (A vál. jel a köriratban ötlevelű rózsza és pont.)

Hátlap: S LADISLAVS (ötlevelű rózsza) — (hatágú nagyobb csillag) — REX (ötlevelű rózsza) 15Z8 : (bárd) (ötlevelű rózsza.)

A szent mellett levő jegyben *a címer felett nem kereszt van, hanem pont.*

M. N. M. 21·5 mm. 3·56 gr.

e) Előlap: FERDINANDI — D G R VNGAR · · (A vál. jegy ötlevelű rózsza és pont.)

Hátlap: S LADISLAVS (ötlevelű rózsza) — (hatágú nagyobb csillag) — REX (ötlevelű rózsza) 15Z8 : (bárd) (ötlevelű rózsza.)

A címerjegy felett pont.

M. N. M. 21·5 mm. 3·53 gr.

f) Előlap: FERDINANDI · — D G R VNGAR · ·

Hátlap: S · LADISLAVS · — · * · — · REX · 15Z8 · (bárd) ·

A címerjegy felett pont.

M. N. M. 21 mm. 3·44 gr.

1529-es évszámmal van ebből a típusból 1. olyan, amelyen a hátlayan a szent mellett levő címerjegy felett kereszt van, amint a mellékelt 76. típus ábrája mutatja (lásd g alatt), 2. olyan, amelyen a címerjegy felett levő kis kereszt helyett *pont* van, mint a d, e, f alattiaknál (l. h a.), 3. olyan, amelyen a címerjegyről még ez a pont is elmaradt (l. i, j a.).

g) Előlap: FERDINAND · — D G R VNGAR · ·

Hátlap: S LADISLAVS — * — · REX · 15Z9 · (bárd) ·

A címerjegy felett kereszt.

M. N. M. 21·5 mm. 3·54 gr.

h) Előlap: FERDINANDI · — D G R VNGAR · ·

Hátlap: S · LADISLAVS · — * — · REX (ötlevelű rózsza) 15Z9 · (bárd) (ötlevelű rózsza.)

A címerjegy felett pont.

M. N. M. 21 mm. 3·54 gr.

i) Előlap: FERDINAND · — D G R VNGAR · ·

Hátlap: S · LADISLAVS — * — · REX · 15Z9 : (bárd) ·

A címerjegy felett semmi (sem pont, sem kereszt).

M. N. M. 22 mm. 3·55 gr.

j) Előlap: FERDINANDI · — D G R VNGAR · ·

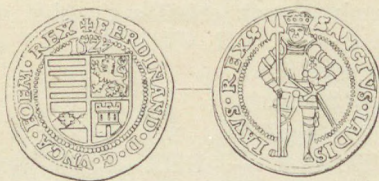
Hátlap: S LADISLAVS — * — · REX · 15Z9 · (bárd) ·

A címerjegy felett semmi.

M. N. M. 21·5 mm. 3·55 gr.

(Ennek a típusnak minden előttem ismeretes darabján jellemző a köriratban a D betűk alakja, mely egészen a megfordított G-nek felel meg.)

77. *Aranyforint*. (Típusát adja 1554-ből Széch. XIX. t. 19. sz., 1538-ból Wesz. C. I. t. 9. sz., Schoenv.-ben nincs). A m. n. múz. gyűjteményében a következő évszámúak vannak meg:

a) **1527.** Előlap: FERDINAND · D · G · VNGA · BOEM · REX + (A címer felett az évszám.)

Hátlap: SANCTVS · LADIS — LAVS · REX (A körirat utolsó betűjéhez háromlevelű lóhere ér szárával.) (Bárd.)

M. N. M. 22 mm. 3·52 gr.

b) **1528.** Előlap: FERDINAND · D · G · HVNG · EOFM · REX · + (A címer felett az évszám)

Hátlap: SANCTVS · LADIS — LAVS · REX (Szárával az X-hez érő háromlevelű lóhere.) (Bárd.)

M. N. M. 22 mm. 3·57 gr.

c) **1538.** Előlap: FERDINAND · D · G · RO · VNG · BO · RE + (A címer felett az évszám.)

Hátlap: SANCTVS · LADIS — LAVS · REX (bárd) A háromlevelű lóhere elmaradt a köriratból s a köv. évszámúaknál sincs meg. (Wesz. C. I. t. 9. sz.)

M. N. M. 21 mm. 3·53 gr.

(Az a), b) alattiaknál az ábrán látható fiatalkori csupasz arcát viseli Sz. László a királynak. Az 1538-as évszámún Sz. László már a maga megszokott szakállas, bajuszos arcával jelenik meg.)

d) **1547.** Előlap: FERDINAND · D · G · RO · VNG · BOE · REX * (ötágú csillag.) (A címer felett az évszám.)

Hátlap: SANCTVS · LADI — SLAVS · REX (bárd.)

M. N. M. 20·5 mm. 3·54 gr.

e) **1550.** Előlap: FERDINAND · D · G · ROM · VNG · BOE · REX * (hatágú csillag.) (A címer felett az évszám.)

Hátlap: SANCTVS · LAD — IS · LAVS · REX (bárd.)

M. N. M. 21 mm. 3·55 gr.

f) **1551.,** három változatban.

1. Előlap: FERDINAND · D · G · RO · HVNG · BOE · REX * (A címer felett az évszám két pont között · 1551 ·).

Hátlap: SANCTVS · LAD — IS · LAVS · REX (bárd.)

M. N. M. 21 mm. 3·54 gr.

2. Előlap: FERDINAND · D · G · ROM · HVN · BOE · REX ☼ (függőleges szár két oldalán (levél, felső végén virág!)) (A címer felett · 1551 ·).

Hátlap: SANCTVS · LAD — IS · LAVS · REX (bárd)

M. N. M. 21 mm. 3·54 gr.

3. Előlap: FERDINAND · D · G · ROM · HVN · BOE · REX ☼ (négylevelű rózs.) (A címer felett 1551, a pontok elhagyásával.)

M. N. M. 21 mm. 3·53 gr.

g) **1552.** Előlap: FERDINAND · D · G · ROM · HVN · BO · REX * (A címer felett az évszám két pont között · 155Z ·).

Hátlap: SANCTVS · LAD — IS · LAVS · REX (bárd.)

M. N. M. 21 mm. 3·54 gr.

h) 1554., két változatban.

1. Előlap: FERDINAND · D · G · ROM · HVN · BOE · REX * (A címer felett az évszám 1554, mint Széch. XIX. t. 19. sz., de az itten leírt köriratbeli választójelekkel.)

Hátlap: SANCTVS · LAD — ISLAVS · REX (bárd.) (V. ö. Széch. XIX. t. 19. sz.)

M. N. M. 21 mm. 3·54 gr.

2. U. az, mint a *h) 1.* sz. a. leírt, csakhogy a címer felett az évszám két pont között van: · 1554 · V. ö. Széch. XIX. t. 19. sz.

M. N. M. 21 mm. 3·54 gr.

i) 1557. Előlap: FERDINAND · D · G · ROM · HVNG · BOEM · REX * (A címer felett az évszám két pont között: · 1557 ·).

Hátlap: SANCTVS · LAD — ISLAVS · REX (bárd.)

M. N. M. 21 mm. 3·55 gr.

78. *Aranyforint.* (Tipusát adja 1552-ből Széch. XIX. t. 18. sz., 1554-ből Wesz. C.

I. t. 6. sz. Markl XX. t. 1349. sz. Schoenv.-ben nincs.)

a) Előlap: FERDINAND * D (osztrák pólya) G * R * VNGARIE

Hátlap: S * LADISLAVS * — REX * 1552 * (bárd.) A szent mellett ^NC — ✕ jegy.

A választójel mindenütt ötágú csillag!

M. N. M. 22 mm. 3·47 gr.

*b) U. az, mint a 78. a) 1552-ből, de az előlapon a körirat végén is ötágú csillag van (... VNGARIE *). (Széch. XIX. t. 18. sz. Markl XX. t. 1349. sz.)*

M. N. M. 22 mm. 3·52 gr.

c) Előlap: FERDINAND * D * G — * R * VNGARIE * (A választójel mindenütt ötágú csillag.)

Hátlap: mint 78. *a)* 1552-ből.

M. N. M. 22 mm. 3·55 gr.

d) Előlap: FERDINAND * D — G * R * VNGARI * (A választójel mindenütt ötágú csillag.)

Hátlap: S * LADISLAVS — REX * 1553 (bárd.)

M. N. M. 22 mm. 3·56 gr.

e) Előlap: FERDINAND * D — G * R * VNGARIE * (A vál. jel ötágú csillag.)

Hátlap: S * LADISLAVS * — REX * 1554 (bárd.) (Wesz. C. I. t. 6. sz.)

M. N. M. 22 mm. 3·55 gr.

f) Előlap: FERDINAND * D — G * R * VNGARIE (A vál. jel ötágú csillag.)

Hátlap: S * LADISLAVS * — REX * 1555 (bárd.)

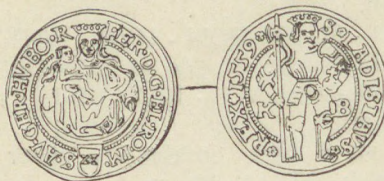
M. N. M. 22 mm. 3·54 gr.

g) Előlap: FERDINAND * D * — G * R * VNGARIE * (A vál. jel ötágú csillag.)

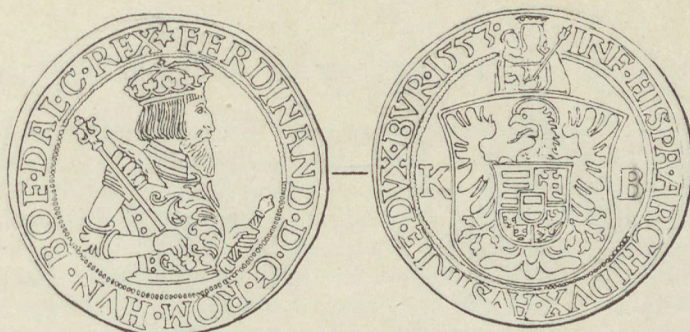
Hátlap: S * LADISLAVS * — REX * 1555 (bárd.)

M. N. M. 22 mm. 3·52 gr.

79. *Aranyforint.* (Tipusát megtaláljuk Széch. XIX. t. 17. sz., Wesz. C. I. t. 5. sz. Markl XX. t. 1281. sz. a. A típus egészében igen hasonlít a 75. sz. a. közlthöz s úgy tekinthető, mint ennek kis módosítással való folytatása. Ott 1559 volt az az évszám, melyet utoljára említettem. Ebben az évben kezdik verni ebben a változtatott formában. V. ö. még Schoenv. VI. t. 197. sz. Széch. XIX. t. 15., 16. sz. Wesz. C. I. t. 4. sz.).

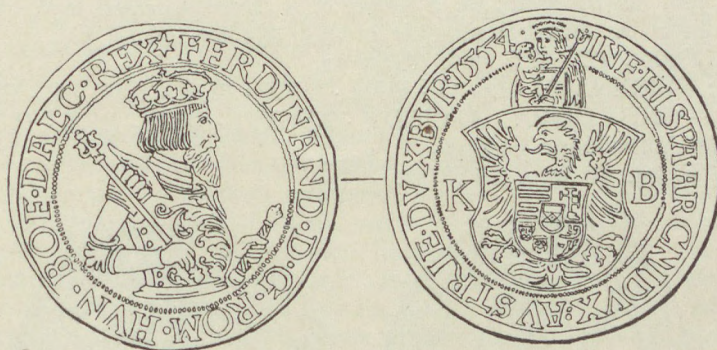

- a) Előlap: FER · D · G · EL · RO · IM (osztrák pólya) S · AV · GER · HV · BO · R.
Hátlap: S * LADISLAVS * — * REX * 1559 * (bárd). A választójel a hátlap köriratában mindenütt ötlevelű rózsza. A szent mellett K—B jegy.
M. N. M. 22 mm. 3·57 gr.
- b) Teljesen megegyezik az a) alattival, csak hogy az előlap köriratának a végén *pont* van. Évszáma 1559.
M. N. M. 22 mm. 3·58 gr.
- c) Teljesen megegyezik a 79. a) alattival, csak évszáma 1560.
M. N. M. 22 mm. 3·55 gr.
- d) U. az, mint a 79. b) alatti csak évszáma 1560.
M. N. M. 22 mm. 3·55 gr.
- e) Előlap: FER · D · G · EL · RO · I · — S · AV · GER · HV · BO · R.
Hátlap: S * LADISLAVS * — * REX * 1560 * (bárd). (A vál. jel a hátlapon ötlevelű rózsza, mint 79. a)-nál).
M. N. M. 22·5 mm. 3·53 gr.
- f) U. az, ami a 79. a), csak az évszáma 1561.
M. N. M. 22 mm. 3·58 gr.
- g) U. az, ami a 79. a), csak hogy az előlapon IM — · S · van s az évszám 1561.
M. N. M. 22 mm. 3·58 gr.
- h) U. az, ami a 79. a), de 1562 évszámmal.
M. N. M. 22—22·5 mm. 3·56 gr.
- i) Előlap: FER · D · G · EL · RO · IM (az M szára a pólyára fekszik) — S · AV · GE · HV · BO · R
Hátlap: Mint 79. a), de 1562 évszámmal.
M. N. M. 22·5 mm. 3·46 gr.
- j) Előlap: FER · D · G · EL · RO · IM — · S · AVG · GE · HV · BO · R
Hátlap: Mint 79. a), de 1562 évszámmal.
M. N. M. 22·5 mm. 3·53 gr.
- k) Előlap: FER · D · G · EL · RO · IM (az M szára a pólyára fekszik) — · S · AV · GE · HV · BO · R
Hátlap: Mint 79. a), de 1564 évszámmal.
M. N. M. 22—22·5 mm. 3·54 gr.
- l) Előlap: FER · D · G · EL · RO · IM — · S · AV · GE · HV · BO · R (Az M szára a pólyába a végső R szár a Madonna szemébe ér).
Hátlap: Mint 79. a), de 1564 évszámmal.
M. N. M. 22—22·5 mm. 3·54 gr.
80. *Tallér*. (Típusát megtaláljuk Wesz. C. II. t. 3. sz. alatt. Virágos vértű király derékig s szembenéző Madonna a címer felett. A címer mellett K—B jegy. V. ö. még Schoenv. VI. t. 201. sz.-al az első lapot s Széch. XX. t. 25. sz.-al a hátlapot).
Előlap: FERDINAND · D · G · ROM · HVN · BOE · DAL · C · REX *
Hátlap: INF · HISPA · ARCHIDVX · AVSTRIE · DVX · BVR · 1553 · (Madonna és a gyermek Jézus feje). A Madonna feje és a lilium között is van egy pont, mint a Széch. XX. t. 25. sz. a. levő rajzon látható. Ez a mi ábránkból is Weszerle rajzából is kimaradt.
M. N. M. Ezüst. 43—43·5 mm. 26·93 gr.

80. sz.

81. Tallér. (Típusát közli Schoenv. VI. t. 201. sz., Széch. XX. t. 24. sz. Markl XXI. t. 1294. sz. Virágos vértű király derékig s gyermeke felé oldalt néző Madonna a címer felett. A címer mellett K—B jegy. V. ö. még az előlapot Wesz. C. II. t. 3. sz.).

a) Előlap: FERDINAND · D · G · ROM · HVN · BOE · DAL · C · REX *
Hátlap: · (pálca lilimos vége) INF · HISPA · ARCHIDVX : AVSTRIE · DVX · BVR · 1554 ·

M. N. M. Ezüst. 44 mm. 3—3·5 mm. vastag. 40·30 gr.

Érdekes darab ez. Vastagabb az egyszerű talléroknál, de olyan vastag meg nincs, mint a kettős tallérok szoktak lenni (4—4·5 mm.). Így vagyunk a súlyával is. Körülbelül másfél tallért nyom. Körülbelül annyit, mint I. Ferdinánd erdélyi 1½ talléros szükségpénzei. Nem tudom ebben a vastagságban és súlyban fordul-e elő egyéb gyűjteményekben.

b) Előlap: FERDINAND · D · G · ROM · HVN · BOE · DAL · C · REX * (Mint 81. a)).

Hátlap: — INF · HISPA · ARCHIDVX · AVSTRIE · DVX · BVR · 1554 · (Mint 81.

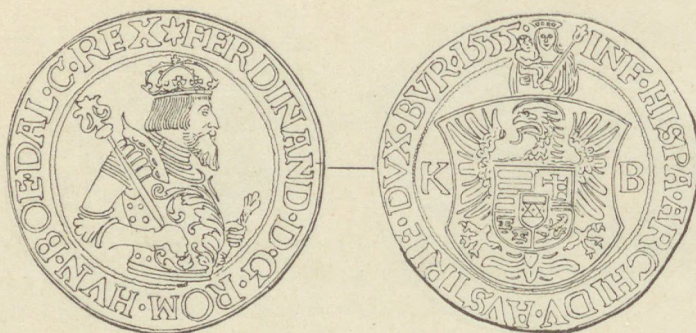
a) de ARCHIDVX-ban nincs bélyeghiba).

M. N. M. Ezüst. 43—43·5 mm. 28·30 gr.

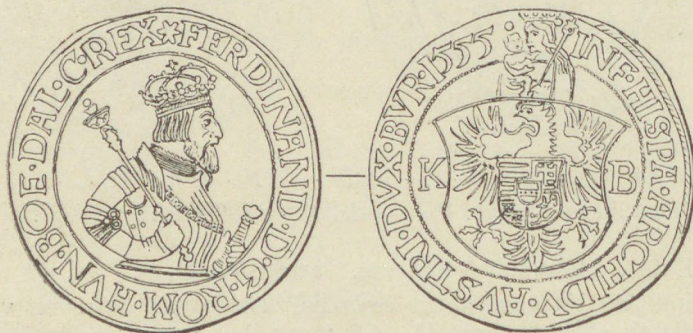
43·5—44 mm. 28·30 gr.

43·5—44 mm. 27·90 gr.

82. Tallér. (Típusa főbb vonásokban csatlakozik a 80. sz. a. közöltéhez. Wesz. C. II. t. 3. sz. A címer mellett K—B jegy. De a kivitel részleteiben különbözik tőle. Ami a típusban jellegzetes, a virágos vértben derékig ábrázolt király s a szembenéző Madonna itt is megmarad. De más a király koronája, nagyobb a kormánypalcája végén a tulipán, másforma hóna alatt a vért. Különbözik a címer közepén levő osztrák pólya is, meg a sasnak a farka is, melyek a 81. hátlapját követik).

- a) Előlap: FERDINAND · D · G · ROM · HVN · BOE · DAL · C · REX *
 Hátlap: — INF · HISPA · ARCHIDV · AVSTRI · DVX · BVR · 1555 · (Az INF elől a pont ezen a képen is kimaradt).
 M. N. M. Ezüst. 42—42·5 mm. 28·70 gr.
 b) U. az, ami az a) alatti, de a hátlapon a címer közepén levő osztrák pólya feltűnően kicsiny és a sas farkából mindkét oldalon két-két toll áll ki.
 M. N. M. Ezüst. 42—42·5 mm. 28·55 gr.
 c) Előlap: FERDINAND · D · G · ROM · HVN · BOE · DAL · C · REX *
 Hátlap: — INF · HISPA · ARCHIDV · AVSTRI · DVX · BVR · 1556 · A sas farka a köv. 83. ábrán láthatóéhoz hasonlít.
 M. N. M. Ezüst. 43 mm. 28·38 gr.

83. *Tallér*. (Típusát v. ö. Széch. XX. t. 25. sz. Schoenv., Wesz.-ben nincs. A király függélyes csikú vértben derékig. Mellén az aranygyapjú lánc. Kormánypálcája végén a tulipán helyett másforma bunkó van. A Madonna oldalt néz a gyermek Jézus felé. V. ö. Schoenv. VI. t. 201. sz., Széch. XX. t. 24. sz. A címer mellett K—B).

Előlap: FERDINAND · D · G · ROM · HVN · BOE · DAL · C · REX *
 Hátlap: — INF · HISPA · ARCHIDV · AVSTRI · DVX · BVR · 1555 ·
 M. N. M. Ezüst. 43—44·5 mm. 28·73 gr.

84. *Tallér*. (Előlapja a 83. sz. alattiéval azonos. Széch. XX. t. 25. sz. Markl XX. t. 1302. sz. Hátlapján a címer felett szembenéző Madonna van. A címer mellett K—B.)

a) Előlap: FERDINAND · D · G · ROM · HVN · BOE · DAL · C · REX *
 Hátlap: — INF · HISPA · ARCHIDV · AVSTRI · DVX · BVR · 1556 ·
 A sas farka öt tollból áll.
 Dr. Zimmermann gyűjt. Ezüst. 45—46 mm. 28·40 gr.

Dr. Harsányi Pál.

Modern érmek a „Kéve“ müncheni kiállításán.

Az utolsó százhusz esztendő a természeti energiaforrások tudatos igábahajtásának a jegyében áll. Az ember munkájában az eddigelé leghűbb és legkitartóbb segítőtárs: az igavonó állat, mindinkább háttérbe szorul és csakis a most dúló világháború volt képes a régi társ életének értékét átmenetileg megjavítani. Az új barátok: a gőz, a gáz, a villany megbolygatják a régi élet nyugodtságát s a féktelen száguldás, a pillanat tökéletes gazdasági kihasználásának idegbontó izgalmai kergetnek megállás nélkül előre bennünket.

Tetteinkkel egymást hajszoljuk s a lázas iram évről évre növekszik. Lehetetlennek tartott erőfeszítések valósággá, hatalmas eseményekké alakulnak szemeink láttára. Az egyéni és a tömegenergia olyan dolgokat produkál, amelyeket elődeink csak az álmok világában tartottak lehetségeseknek. És mégis az emberi elme e sok, gazdag ajándéka nem tudja meghozni kortársainknak azt, amire minden idők óta törekszünk: az élet derűjét.

Sokan érzik ezt s a modern ember így került ismét a művészet mindent bearanyozó világába. A kutatás, keresés láza a művészekre s barátaikra is átragadt s az alkotás vágya közöttük is a reneszánsz termékeny idejére emlékeztető erősséggel lépett fel. Náluk azonban a felfedezés és alkotás utáni sóvárgás azzal a szándékkal párosult, hogy a nagy sietség lázalmában a művészet legyen az emberek számára kimerültségük idején az a pihenőhely, ahol fáradt erkölcsi erőik megújíhódnak, az az üdítőforrás, amelyből merítve, új tettekre, nagy eredményekre válnak képesekké.

A modern ember otthona látszott legalkalmasabbnak arra, hogy e nagy szándék megvalósítását elősegítse s a modern művészek ezen a ponton indították meg azokat a jelentőségeltjes mozgalmakat, a melyek az utolsó husz esztendőben annyi értékes eredménnyel gyarapították az emberiség erkölcsi birtokállományát.

A képzőművészetnek és az iparművészetnek ez a kooperatív természetű működése nem hagyhatott semmiféle területet kihasználatlanul s amit az ember keze valaha csak megteremtett, vagy amit napjainkban a gépek segítségével hozott létre, mind mind összesen és egyenként is revízió alá került az otthon tökéletesítésének a szempontjából.

A képzőművészetnek és iparművészetnek ezt a tudatos együttműködését nálunk Magyarországon mint első a „Kéve“ emberei karolták fel gyakorlatilag kiállításokon s évről évre több olyan művészeti ágat vitt az egyesület a magyar és külföldi közönség elé, amely bizony különösen nálunk, nagyon is rászorult arra, hogy adjon melegengetője. Ezek a szempontok szolgálták kiindulópontul, amidőn a „Kéve“ legutolsó budapesti kiállítása s az 1914 május havában Münchenben rendezett, a müncheni sajtó által ritka elismeréssel kísért ötödik külföldi kiállítása Zutt R. A. tanár modern érmeit mutatta be a magyar, illetőleg német közönségnek.

Művészeti érték szempontjából a XIX. és XX. század érmei csak kevés kivétellel nyújtanak az értő szemnek örömet. Julius Caesar, Augustus, Nero érmei, vagy a nagy reneszánsz éremmesterek, Pisanello, Cellini, Leone Leoni stb. munkái óta csak kivételesen találkozunk nagy művészeti értéket magukban foglaló érmekkel s csakis a legutolsó évtizedekben kísérlük meg ismét a modern művészek az érmek művészeti értékének az emelését.

A fiatalabb generációnak e tekintetben egyik legtehetségesebb és leglelkesebb embere Zutt R. A. tanár, ötvös, szobrász és festő, a „Kéve“ művésztárgya. A ritka képességekkel megáldott fiatal mester rövid néhány esztendő alatt olyan, a maguk nemében páratlanul álló modern érmekkel gazdagította az emberiséget, hogy a legnagyobb érdeklődéssel kell néznünk pályájának további alakulását.

A „Kéve“ müncheni kiállításán szerepelt művei két kategóriába sorozhatók, amelyekhez azóta harmadik kategória gyanánt hadiérmei sorakoztak és sorakoznak még állandóan. Az első kategória a saját művészi kezdeményezéséből fakadó érmekeket foglalja

magában, amelyek így tulajdonképeni az éremművészet abszolút termékeinek tekinthetők. A müncheni „Kéve“ kiállításon e kategóriának legjobb darabjai szerepeltek, amelyek közül különösen a következőket tartom kiemelendőnek: „Római leány feje“, „Szerelmes pár“, „Herakles a hydrával“, „Herakles és az oroszlán“, „Flóra“, „Vénus“, „Guggoló leány“, „Ijász“, azután a madonna-érmek és a művész mesterérme.

Csak az, aki ezekbe az 1—5 cm-es átmérőjű alkotásokba igazán belemélyedt, mondhatja meg, hogy milyen páratlan s milyen állandó örömök kútforrása lehet a modern érem, ha az vérbeli művész munkája és csakis a nagy elődök mély értelemmel és bensőséges szeretettel folytatott tanulmányozása vezethet ilyen eredményekhez. A művész géniuszának mindenén áttörő ereje e kis fémdarabokhoz vonzza szívünk minden melegét s boldognak mondhatja magát az, akinek lelke a bennük megnyilatkozó finomságokra őszintén rezonál.

A másik kategóriába tartoznak Zutt mester azon érmei, amelyek valamilyen alkalomból kifolyólag megrendelésre készültek. Ezek között a legkiválóbb a „Szent István“ csatahajó-óriás vízrebocsátásának az emlékére készült, a Ganz-gyár igazgatósága nevében báró dr. Kornfeld Móric által megrendelt nagyobb emlékérem. A mester e műve ellenállhatatlanul ragad magával minden hozzáértőt s a kvalitások láttára mindenkinek kedve kerekedik arra, hogy az élet nagy eseményeiről ilyen beszámolót juttasson az utókornak.

A mai éremkészítő művészek majdnem kivétel nélkül a redukciós technikával dolgoznak, amely természetesen kizárja azt, hogy az érem olyan közvetlen hatásokat adjon, mint az antik vagy reneszánsz technikákkal készített érmek. A „Szent István“ emlékéremnél Zutt tanár az újabb idők éremkészítői által teljesen elhanyagolt negatív technikát alkalmazta s ezzel mély művészi értékeket vitt munkájába. A negatív technikának ilyen öntudatos biztossággal való alkalmazását ritkán látjuk. De nemcsak a technikai megoldás, hanem az érem kompozíciója is megérdemli, hogy részletesen foglalkozzam vele.

Az eliptikus éremforma hosszteengelyében a pihenő Vulcanus áll. A gondolatokba merült vasmunkás-isten vállán kalapács nyugszik s lehajtott nemes fejét hatalmas szakál

és hajzat borítja. Kinyújtott bal karját kalapácsa nyelén pihenteti, jobb karját pedig csipőjére támasztja. A térdben majdnem derékszög alatt meghajtott bal lába egy kis sziklán pihen. Mögötte a távolban íjas, pajzsos gyalogos és lándzsás lovas aktok vívnak élet-halál harcot.

Ime milyen egyszerű eszközökkel fejezte ki a művész a múlt év tavaszán, amidőn még nem voltunk benne a világháború forratagában, azt a tételt, hogy a ma háboruja nem öncél, hanem a munka védelmének eszköze. Az érem másik oldalán a csatahajó-óriás monumentálisan ható, hatalmas testét látjuk, amint az építőállványok utcájából a nyílt tengerre siklik az ünneplő tömeg ujjongása közben.

A teljesség kedvéért álljanak még itt az érem feliratai is. A betűk nemes ízlésről tesznek tanúságot s érdemük, hogy jól olvashatók. Az első oldal szövege: GANZ · ÉS TÁRSA — DANUBIUS · GÉP- WAGGON · ÉS · HAJÓ · GYÁR · R. T. A hátsó oldalé: AZ · ELSŐ · MAGYAR · GYÁRBAN · ÉPÜLT · DREADNOUGHT · VÍZREBOCSÁTÁSÁ- NAK · EMLÉKÉRE · 1914 · JANUÁR · 17. E domborművű feliratokon kívül mélyített írással a következőket közli még a művész: az első oldalon: OPUS ZUTT R. A. a hátsó felületen pedig: OPUS ZUTT A. RICH. | 1914. PICTORIS.

Méltatásom elején említettem, hogy a modern éremkészítők között Zutt tanár a leglelkesebbek közé tartozik. Az az áhítat, amely művészete és mestersége minden tényének kimaradhatatlan velejárója, a külföldi sajtó előtt sem maradhatott észrevétlenül s így a „Kéve“ müncheni kiállításakor a legnagyobb lapok, mint a „Münchener Neueste Nachrichten“, a „Münchener Post“ stb. a legnagyobb elismerés és tisztelet hangján emlékeztek meg törekvéseiről, munkásságáról.

Bátran állapíthatom tehát meg, hogy egy új jelenséggel állunk szemben s e jelenség evolúciója érdemes arra, hogy minden figyelmünket lekösse Zutt mester érmei gyakorlati alkalmazásukban, mint női nyakdiszkek, mint óralánczfűgők, nyakkendőtükk stb. száguldó életünkben szemünk oázisaivá válnak. Egy-egy madonnája anyánk, feleségünk nyakán, vagy egy-egy Heraklese óralánczunkon csupa szent és napos pihenőhelyet jelent számunkra mindennapi kenyerünk megszerzésének nehéz útjain.

Szablya János.

Háborus emlékek.

III.

(Az I. és II. sorozat a Numizmatikai Közöny XIII. k. 4. és XIV. k. 1. füzetében jelent meg.)

37. Királyunk mellképe jobbfelé. VIRIBUS UNITIS. Síma keret.
Hátlap: A | VILÁGHÁBORÚ | EMLÉKÉRE | 1914 | Gyöngy soros szegély.
Fülezett érem.

Bronz. 24 mm. — Jeszenszky Alajos gyűjteményében.
(Hallomás szerint a hadsegélyző-hivatal kiadványa. Ára 60 fillér.)

38. Királyunk félalakja katonai egyenruhában, hajadonfővel, keztyűs kézzel, jobbfelé fordulva, amint térdeplőre könyökölve és lehajtott fejét kezeire támasztva imádkozik.
Lenn félkörben: VILÁGHÁBORÚ (így!) 1914—1915.

Hátlapja síma.

Ovális érem füllel. — Fülén két poncz. — (Ára 2 K 50 f).

Ezüst. Fülestül 26 mm. magas és 18 mm. széles. — NM.

39. Királyunk félalakja jobbfelé fordulva, fehér katonai egyenruhában, piros gallérral és kézelőkkel, hajadonfővel, fehérkeztyűs kézzel, amint rózsaszínű lepellel leborított térdeplőre könyökölve, előrehajtott fejét kezeire támasztva imádkozik. A háttér világoskék.
Lenn, ívesen, fekete betűkkel: VILÁGHÁBORÚ (így!) 1914.

Hátlap: fehér alapon fekete betűkkel: ISTENNEL | babérág | KIRÁLYÉRT | ÉS (két kis babérgally közt) | babérág | HAZÁÉRT | (Az első s az utolsó sor ívesen). — Mindkét lapon apró diszitményű, keskeny aranszegély.

Ovális zománczott érem füllel és karikával.

Aranyozott, illetve zománcolt fém. Fülestül 23 mm. magas és 17 mm. széles. — NM. és Jeszenszky Alajos gyűjteményében. — (Ára 5 korona).

Magyar talizmánok:

40. Felhőn és nagy félholdon trónoló Szűz Mária a balkarján ülő gyermekkel, rövid, csipkés körvonalú sugárnyalábok közt. Mindkettőjük feje körül fénykör, Sz. Máriának balfelé hajtott fején korona. Sz. Mária jobbában kormánypalcát, Jézus pedig balkezében országalmát tart. Sz. Mária kormánypalcája a körirat R betűjét érinti. Körül, ívalakúan: PATRONA HUNGARICA. Pontozott szegély.

Hátlap: közepén pontozott alapu kartusban egymás alatt 1914 és 1915 évszám. Köröskörül: * NAGYASSZONYUNK HAZÁNK REMÉNYE. Pontozott szegély.

Ovális fülezett érem karikával.

Ezüst. Fülestül 26 $\frac{1}{2}$, anélkül 23 mm. magas és 19 mm. széles. — NM.

41. Gomolyodott felhőkön s alattuk lévő kisebb félholdon trónoló Sz. Mária, balkarján ülő kis Jézussal, hosszabb, csipkés körvonalú sugárnyalábok közt. Mindkettőjük feje körül dicsörök. Sz. Mária egyenesen tartja fejét és jobbkezében rövid kormánypalcát tart. A kis Jézus jobbában országalma, balkezét pedig fölemeli. Fönn félkörben PATRONA HUNGARICA. Gyöngysoros szegély. A kép domborúbb és jobb kivitelű, mint az előző érmen lévő.

Hátlap: hasonló az előbbi éreméhez, hanem a felirat betűi valamivel kisebbek, a kartus is valamivel kisebb és némileg különbözik az előbbi érmen lévőttől. — A főkülönbség az, hogy úgy a feliratok, mint a kartus és a gyöngysoros szegély is nem domború, hanem homorú (!) kivitelűek.

Ovális fülezett érem. Fülestül 27, anélkül 24 mm. magas és 19 mm. széles. — NM.

42. Előlapja azonos a II. sorozatban 30. sz. alatt leírt éremével. (Sz. Mária lábai alatt, mindkét érmen, félhold is van.)

Hátlap: Négykaréjos vonalkeletben * | NAGY | ASSZONYUNK | HAZÁNK | REMÉNYE | * | Sima vonalszegély. (A 30. sz. érem hátlapján ellenben pontozott szegély van).

Ovális érem füllel. Fülestül 26, anélkül 23 mm. magas és 16 mm. széles. NM.

Úgy a 30. sz., mint a fönti háromféle (40—42. sz.) „Magyar talizmánt“ a m. kir. honvédelmi minisztérium hadsegélyző-hivatala adta ki s e hivatalnak a képviselőház palotájában lévő irodájában árúsítja. Valamennyi fajtának ára darabonként 3 korona.

43. Olyan, mint az I. sorozat 14. sz. érme, hanem az előlapon zománc nélkül.

Bronz.

44. Olyan, mint az I. sorozat 14. sz. érme, hanem az előlapon a szalag sötétkékre van zománcolva.

Ezüst.

45. Olyan, mint az előbbi, hanem az előlapon a szalag fehérre van zománcolva.

A fönti háromféle érem szintén a hadsegélyző-hivatal kiadványa, hasonlóan a 14. sz. éremhez.

46. Fönn 3 sorban 10 csillag (3+6+1), alább két egymásfelé fordulva lebegő angyal 1—1 pálmaágot tart. Lent, gyöpös talajon, fekete zománcos piramis, egyik lapján fehér sávval. A mezőben a piramis mellett két oldalt 1914 1915 A gyöpös talajon: A HAZÁÉRT | Sima és azonkívül gyöngysoros szegély.

Hátlapja sima; a belévert $\triangle$ poncban ST.

Ovális fülezett érem. Az egészet fekete oxid borítja.

Fehéres fém. Fülestül 35 mm. magas és $20\frac{1}{2}$ mm. széles. — NM. és Jeszenszky Alajos gyűjteményében.

47. Ugyanolyan, mint az előbbi, hanem fenn két sorban mindössze csak hat csillag van (5+1) s az egész sokkal kisebb.

Ovális fülezett érem. — Az egészet fekete oxid borítja.

Fehéres fém. Fülestül $21\frac{1}{2}$ mm. magas és 14 mm. széles. — NM. és Jeszenszky Alajos gyűjteményében.

48. A koronázott magyar országcímer nagyméretű képe. Fönn, a korona mellett, kétoldalt: A. D. | 19 14 | homorú jegyekkel. Körül, hasonlóképen homorú betűkkel: PÉNZINTÉZETEK HADIKÓRHÁZA. | Gyöngyös szegély.

Hátlap: hosszúruhás nő vezet egy mellett (az érmen jobboldalt) álló, mankóra támaszkodó öreges férfit. A szelvényen homorú vonallal szegélyezett mezőben, homorú betűkkel: SI VIS VITAM · DA · | · SANGUINEM · | ZVTT

Ovális érem, fenn íves, — alakú nyílással. Zutt A. R. műve.

a) Ezüst, 48 mm. magas és 30 mm. széles.

b) Bronz.

49. Mellkép balfelé, körülötte homorú betűkkel: · JÓZSEF · NÁDOR | Gyöngyös szegély. Körül: széles, nyolc nagy pettyből s köztük kettéágazó volutákból álló kerek keret. Fönn kis ovális kartusban fehérzománcos mezőben vörös kereszt van az érem fölött.

Hátlap: a sz. korona alatt 1914 évszám, körülötte pedig: MŰEGYETEMI — HADIKÓRHÁZ. Nyolcoldalú, apró sugaras vonalakból álló szegély.

Zutt A. R. műve. — Hátral tű van ráerősítve.

Ezüst, 20 mm. széles.

50. Apró sugárszerű vonalakból álló körben a szent korona képe; alatta 1914 évszám. A szegélyen: + HAZAFIAS ÁLDOZATKESZSEGÉRT | Fonott szegély.

Hátlap: körül: · A · · SZT · KOR · ORSZ · VÖRÖS · | középen széles egyeneszárú kereszt sugarak közt. Lenn (folytatásképen) · EGYLETE.

Zutt A. R. műve.

a) Ezüst, 30 mm. — Zutt R. tulajdona.

b) Bronz. — Zutt R. tulajdona.

51. Erősen mélyített mezőben a következő kép: meztelen Herakles, szétvetett lábakkal, szemben áll, izmait megfeszíti, jobbában tartott bunkójával éppen lecsapott a polipszerű testtel ábrázolt hidrának egyik fejére, míg balkezevel annak másik nyakát fojtogatja. Herakles kurta bajuszt visel, haja stilizált. Feje mellett a mezőben balra egy kerek petty, jobbra egy kerek petty és egy hosszúkás alakú csepp (vércsöppeket ábrázolnak). A mezőben, jobbra: OPUS (ZVTT, PICT). Az erősen előreálló szegélyen, két kalász közt: · A · KULTURÁERT · ÉS · A · HAZÁERT.

Hátlap: nagy, a szegélyig érő számokkal: 19 14 évszám. Középen hegyével felfelé álló egyenes kard (pallos). Ez alatt egy kéve. Mögötte, a háttérben sík mező és nap-sugarak. Fönn, a pallos két oldalán a mezőben, bevészt, kettős körvonalú betűkkel: A | KÉ VE | Sima szegély.

a) Ezüst, 86 mm. — 8 mm. vastag. — 337·88 gr. — NM. (Ára tokban 120 K).

b) Bronz (sötétbarna patinával, zöld árnyalásokkal). — NM. (Ára tokban 20 K).

Ezen érmekeket a „Kéve“ művészegyesület adta ki és a jövedelmet egyenlő arányban a hadi jótékonyásra s a magyar művészek támogatására fordítja. (Székhelye Budapest, II., Retek-utca 53—57. sz.) Az érem képét lásd alább, az 55. lapon.

52. Orosz ágyú elfoglalásának jelenete: az ágyú majdnem szemben áll és két halott fekszik mellette. Jobbról egy revolverrel lövő tiszt és 4 puskából lövő katona rohan előre.

Hátlap: Oroszlánfej jobbfelé. Alatta e felirat: A KRASZNIKI DIADALMAS | CSATÁBAN | AZ OROSZOKTÓL ELVETT ÁGYÚBÓL | VERETTE | AZ | AUGUSZTA-ALAP | 1914—1915 | Lenn jobbra MURÁNYI mesterjegy.

a) Bronz. 30 mm. — NM. (Ára 10 korona).

b) Vas. — NM. (Ára 2 korona).

53. Ugyanolyan mint az előbbi, hanem kisebb.

a) Bronz. 20 mm. — NM. (Ára 5 korona).

b) Vas. — NM. (Ára 1 korona).

Fönti érmek a körmöczi verdében készülnek és 1915 április havában adatnak ki. Megrendelhetők az Augusztalap irodájában: Budapest, VII, Károly-körút 3. sz.

54. Mózes mellképe szemben; rézsútos pálcát s héber feliratú két törvénytáblát tart. Hosszú haja, bajusza és szakállá van, homlokából két fénysugár tör fölfelé. Sima szegély.

Hátlap: fönn ívesen és középen két vízszintes sorban héber felirat. Lenn 1914—1915. Pontozott szegély. — (A felirat értelme ez: A te segítségedben remélek, óh Örökkévaló. — Remélek, óh Örökkévaló, a te segítségedben. — Óh Örökkévaló, a te segítségedben remélek én.)

Fülezett érem.

a) Aranyozott ezüst. Fülestül 27 mm. magas és 19 mm. széles. — NM.

b) Ezüst. — NM.

55. Fönn hat ötágú csillag egy vízszintes sorban. A mezőben fenyőfa, melynek csúcsa a csillagok közé ér. A mezőben, két oldalt: 19 14 A szelvényben szív, melyből kettéágazó füstgomoly (láng?) emelkedik.

Hátlap: ágyú jobbfelé, mögötte balfelé fordult angyal, aki pálmaágot nyújt és babérkoszorút tart.

Mindkét lapon sima szegély.

Lenn hegyes, pajzsalakú, fülezett érem. A fülön két ponc.

Ezüst. Fülestül 29 mm. magas és 20 mm. széles. — Jeszenszky Alajos gyűjteményében.

Karácsonyi ajándéku küldték a katonáknak. Budapesten árúsították és állítólag budapesti gyártmány.

Katonák karácsonya:

56. Olyan, mint a fönti II. közlemény 27. sz., hanem a fenyőlomb zöld színű.

Hátlapján kapcsos tű. — NM.

57. Olyan mint a fönti II. 28. sz., hanem a fenyőlomb zöld színű.

Hátlapján kapcsos tű. — NM.

58. Hasonló a fönti 27. sz.-hoz, hanem a kartus két oldalán nem állnak ki fenyőlevelek.

Hátlapján kapcsos tű.

Ezüstölt sárgás fém, 57 mm. magas és 19 mm. széles.

59. Ugyanolyan, mint az előbbi, hanem a fenyőlomb zöld színű.

Hátlapján kapcsos tű.

Ezüstölt sárgás fém. — NM.

60. Mélyített kerek mezőben II. Vilmos és I. Ferenc József mellképei balfelé. Előttük ívesen: VIRIBUS UNITIS 1914. Jobbra a mezőben: FELSŐEÖRI | FÜLÖP ELEMÉR. Lenn, a szelvényben, sárga alapon tölgy- és babérlomb közt két kard, hegyével balfelé. — Egyoldalú négyszögletes plakett.

„Elefántcsont-utánczat“. (Gipsz.) 243 mm. magas és 203 mm. széles. — NM.

Kiadja a m. kir. honvédelmi minisztérium hadsegélyző-hivatalának ellenőrzése mellett a „Világháború-émlékplakett-bizottság“ (Budapest, V., Nagykorona-utca 13. sz. Ára 4 korona, kerettel 6 korona).

Pótlék :

Az I. sorozat 16. sz. érme:

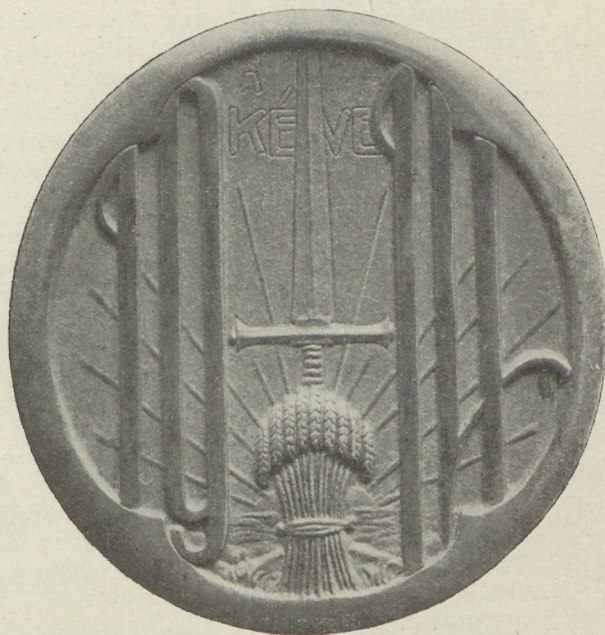
b) Ezüst.

A II. sorozat 36. sz. érme.

b) Sárgaréz. 28 mm. — NM. és Jeszenszky A. gyűjteményében.

Úgy magyar, mint külföldi háborús érmekből t. tagtársaink közül Jeszenszky Alajos és Újhely Kálmán uraknak van legnagyobb gyűjteményük.

Gohl Ödön.

A „Kéve“ művészegyesület hadiérme.

Az 1914-es esztendő nyarának közepén mint száguldó orkán rohant végig a földgolyón a tömeges hadüzenetek híre. Nem ismert érzések, szokatlan, de hatalmas élmények rabjai lettünk s lelkünk mélyén mindannyian csak azt éreztük, hogy tennünk kell valamit, tennünk kell olyat, ami monumentalitásában minden eddigi cselekvésünket felülmulja.

A nagy munkából mindenki részt kért s e részvétel külső dokumentuma régi hagyományokhoz híven: a jelvény, az érme lett. Mindenki kötelességének tartotta, hogy a jelvény hangtalan szavával adja tudtára embertársainak, hogy a nagy idők munkájában lelkeséggel vesz részt s a jelvény szuggesztív hatalma a munkabírási fokozásában értékes segítőtárs lett.

Ez nemcsak nálunk volt így, hanem az ember közös tulajdonságainál fogva minden nemzetnél egyenértékű módon volt e vonás felfedezhető.

Az érmek, jelvények szédítő tömege került forgalomba s az anyagok, technikák és elgondolások eltéréseinek egész sorát kapjuk, ha ezeket az apró buzditókat egymás mellé rakjuk.

Így egymás mellett azonban, a művészi szempontból értékes alkotások törpe minoritását érezvén, szinte elpirulnak s csak a ritkaság arisztokratikus érzése teszi ismét teljessé öntudatukat.

Ez éremarisztokraták sorában kiváló helyet foglal el a „Kéve“ művészegyesület hadiérme. Eredetileg nem a háború céljaira készült. Az egyesület 1914 május havában a müncheni Kunsthaus-Braklban képzőművészeti és iparművészeti kiállítást rendezett. A kiállításnak az ottani művészek között és a német sajtóban olyan nagy sikere volt, hogy a „Kéve“ e jelentős eseményt azzal akarta megörökíteni, hogy tiszteletbeli tagjai számára egyik művésztagjával, Zutt R. A. tanárral érmet terveztetett ezüstből.

De az elmúlt esztendő nyarán a háború fekete viharadara repült végig Európán s a béke dolgozó katonáit a vér rohanó árja sodorja azóta magával.

Az egyesület vezetősége úgy érezte, hogy az érmen ezt az emberiség történetében páratlanul álló küzdelmet meg kell örökíteni s így jött létre a „Kéve“ művészegyesület hadiérme, amely Zutt tanár hadiérem-alkotásainak koronája.

Ő maga az érem megalkotásáról a következőket mondja: „Az éremkészítés eljárásai közül a reneszánsz technikáját választottam, mert legalkalmasabbnak találtam arra, hogy aránylag kis térben tudjam a nagy küzdelem erejét és lendületét kifejezésre juttatni. Ennek az eljárásnak az alkalmazása azt is lehetővé teszi, hogy mindazok, akik a „Kéve“ művészegyesület hadiérmét megszerzik, közvetlen eredeti öntvényt kapjanak. Az első oldal megtervezésénél — amely a következő felírást viseli: „A kulturáért és a hazáért“ —, hogy a jelenlegi nagy mérkőzést egységes és koncentrált formába foglaljam, Heraklesnek a hydrával való küzdelmét választottam az antik mondakörből. A viaskodó férfiú alakjában a nemes erő hatalmát és az akarat egységének a jelentőségét igyekeztem kifejezésre juttatni. Az érem hátsó oldalán a nagy esztendőre való emlékezésül a stilizált 1914-es évszámot alkalmaztam, melyet a kévéből kiemelkedő pallos — mint az igazi kulturáért vívott örök, rettenthetetlen emberi küzdelemnek a szimboluma — bont két részre. A szám, a kéve és a pallos mögött elterülő síkság szemhatárán annak a reménynek az első nap-sugara kelnek, amelyhez e nehéz időkben minden nemes emberi szívnek megingathatatlan hűséggel kell ragaszkodnia.“

Amidőn a művészlelkű tanár az érmet az egyesület ülésén bemutatta, a jelenlevők meghatottsággal adták kézről kézre ezt a modern mesterművet s Beretvás Hugó igazgatótanácsos indítványára elhatározták, hogy a háború által sujtott magyar képzőművészek, illetőleg azok családtagjai, továbbá a Magyar Vörös Kereszt-Egylet javára nyilvános forgalomba is hozzák.

Ritkán sikerült művésznak egy deciméternél kisebb átmérőjű körbe ennyi tartalmat s ennyi erőt komprimálnia. A művész fent közölt nyilatkozata megkönnyíti a bíráló helyzetét, mert hiszen a művész közlései alapján könnyen megállapíthatja, hogy mennyire tudta a művész kifejezőképességével elgondolásait követni. Örömkre szolgál annak a megállapítása, hogy ebben az esetben e két tényező igazán pompásan vág össze.

Az ereje végső megfeszítésével küzdő hatalmas férfi-akt testének minden vonala, minden formája a harc magávalragadó monumentalitásának és a felfokozott belső izgalmaknak beszédes kifejezője. A hydra vonaglásának dekoratív és plasztikus formákba való szorítása mindennél jobban dicséri a mester művészi erejét. Herakles és a hydra küzdelme csupa duzzadó erő, a nagy események megrendítő hatásának bámulatos megéreztetése.

S e nagy mozgalmassággal szemben gyönyörű ellentétet ad az érem hátsó oldala. A küzdelem kiinduló pontját állítja szemünk elé a párhuzamos vonalaival méltóságteljes komolyságot árasztó 1914-es évszám. Szinte érezzük, hogy mindannyiunk életéből ilyen hatalmasan emelkedik ki ma és fog kiemelkedni később is az 1914-es esztendő. És mindaz, ami még az érmenek ezt az oldalát díszíti: a kéve, mint az összetartozás szimboluma, a pallos, mint az örök emberi küzdelem jelvénye, a kéve mögött elterülő táj az ő fenséges nyugalomával s a kelő nap reménythozó sugaraival, mind, mind arról szól, hogy milyen egyszerű eszközökkel mondja el nekünk a mester mély gondolatait a kispasztika nyelven.

* Gróf Dessewffy Miklós barbárpénzei. IV. Bélyegváltozatok és új szerzemények. 73–81. l. szöveg és XLIII–LIV. képestábla. 4-r. Budapest, Hornyánszky, 1915. (Ára 3 korona.)

nyon kívül csak a British Museumét ismeri. — Mint ritka fajok említendők az 1135. sz. (Britannia) 1141. (elektron), 1143., 1144., 1147., 1154., 1157., 1172., 1173., 1175., 1176., 1182., 1183. és 1194. sz. érmek. — Az 1144.-nek csak ezt a példányát ismerjük még. — Az 1147. sz. az aránylag gyakoribb TI s ritkább T jegyű hátlapoknak egészen néma változata — Az 1173. sz., mely eraviszkus pénz, a N. K. I. k. 24. l. 27. sz. (!) a. tétetett közzé. — Az 1178—1181. sz. érmeknek az Andizetes-törzshöz való beosztását még nem merném proklamálni; a N. K. VI. k., 60., 62—63. lapjain, hol e pénzeket szaktársainknak bemutattam és ahol a Hercuniates s az Andizetes-népeket numizmatikai szempontból elsőül említettem, éppen nagyon is határozottan tartózkodó álláspontot javasoltam, amíg sok egyéb numizmatikai, ethnologiai, földrajzi és archaeologiai kérdést, mely itt számba veendő, előbb érvényesen eldöntenek. — Az 1183. sz. is ritka faj! — Az 1187. sz. érmet, melynek fajtája egy Borsodmegyében Szirmabesenyőn lelt példány révén régebben ismeretes. Óhután kotinus pénzekkel együtt találták. Az 1188—1193. sz. érmek révén a kotinus pénzekre nézve ismét becses és régebben közzétett megfigyeléseimet megerősítő lelőhely-adatokat nyertünk. — Az 1198—1207. sz. sorozat érdekes kiegészítése a N. K. VI. k. 59. l. és a Dess. 261—279. sz. a ismertett sorozatoknak. Ezeknek mellékjegyeiről úgy Dessewffy gróf, mint én is külön megemlékezünk alább. Kiemelem ezek közül az 1207. sz. érmet, amely úgy a nemz. múzeumnak a N. K. VI. 59. l. 30 képen ábrázolt példányától, mint a Dess. 260. és 1206. sz. érmek hátlapjától is eltér, főképen a ló alatti kereszt révén. — Az 1215. sz. az 1214. sz.-nak kisebb méretű változata. — Az 1216—1221. sz. érmek a duna-szekcsői lelelet képviselik az atlaszban. (Lásd N. K. XIV. k. 1. füzet.) — Az 1222. sz. Biatec-pénzt Dessewffy M. gróf a N. K. XIII. k. 108. lapján tette közzé mint új bélyeg-változatot. — Ritkák az 1226—1227. sz. érmek; jó az 1228. sz. is Becses, mert összefüggő sorozatot tüntet föl, az 1228—1234. sz. érmek csoportja, melyeket mint a koisztobókus pénzeknek részint előképét, részint változatait, Dessewffy M. gróf a N. K. XIV. k. 1. füzetében ismertetett. — A Maros szögének barbár numizmatikájához érdekes adatokul szolgálnak az 1235—37., 1239—40. sz. érmek. — Az Erdélyből való 1243. sz., melyeknek más példányát a nemz. múzeum őrzi, bizonyára délebből került Erdélybe. — Az 1244—1250. sz. érmek egy Romániában nagyon gyakori barbárpénznek szorgalmasan összeválogatott bélyegváltozatai. Hasonlóképen összetartoznak az Erdélyből való, de délebből származó 1152., a szerbiai 1253. s az Erdélyben és Romániában egyaránt nem ritka fajt képviselő 1254—57. sz. változatok. — Az 1260. sz. thasosi pénzt részemről, a szép előlapi fej s a hátlapi értelmes felirat alapján inkább csak barbareszk, illetve olyan példánynak tartom, melynek hátlapját egy ügyetlenebb vagy gyakorlatlanabb bélyegvéső munkás csinálta. Véleményem szerint az ilyen, — két lapjukon készítőiknek nagyon különböző művészi készségéről tanúskodó pénzdarabok, melyek úgy a görög, mint a római pénzek közt is előfordulnak, nagyrészt nem barbár népek által készített utánzatok, vagyis nem a szónak szorosabb értelmében vett barbárpénzek, hanem a görög, illetve római pénz-verdékből ügyetlenebb vagy újonc bélyegvésők kezeiből kikerült, ú. n. barbareszk példányok. — Erről különben még sokat lehet vitatkozni, de tudományos érdekből biztosabb a tartózkodóbb álláspont. — Az 1260—1277. sz. thasosi típusú sorozat a maga nemében igen dús és érdekes, azonban amíg odalent a Balkán-államokban meg nem kezdik — amire már többször ösztönöztem ottani szakembereket —, a barbárpénzleteik összeírását s a fajok és bélyegváltozatok megállapítását, addig édes-kevés tudományos tanulságot fognak nyújtani ezek a barbár rütsággal és exotikus durvasággal ékeskedő, ismeretlen lelőhelyű thasosi típusú barbárpénzek. Eddigélé a N. K. XI. kötetében, azt átvert barbárpénzek közt ismertetett ama példányok nyújtottak legtöbb tanulságot, amelyek a makedón első kerület, illetve Maroneia pénzeire verettek rá. — Becses és ritka az 1281. sz. érem, melynek előlapja a thasosi Dionysos fejét, míg hátsó lapja a makedón első (?) kerület pénzeinek utánzatát ábrázolja. Kár, hogy erdélyi lelőhelye mellé kérdőjelet kell tennünk. — Az LIV. képes táblán egy csomó, helyi jelleget nélkülöző, de különben csinos Philippeus-utánzat

után a balkáni karakterű, kis vastag barbárpénzeknek szép sora következik, amelyek közt úgy a nagy kanyarodással, ~ alakban hátrafésült üstökű fej (1296. sz.), mint a 2 egymásfelé fordított volutában végződő koszorú-típus (1298. és 1300. sz.) is képviselve van. — Az 1297. sz. éremnek hátlapja ugyanazon bélyeggel veretett mint a fönnebbi, Dess. 224. sz. éremé. — Az 1296. sz. éremfej kapcsolatát a fönnebbi 1199—1207. sz. érmekkel érdemes lesz tovább kutatni. — Az 1298—1300. sz. hátlapjai a madarat tartó lovagokkal szintén megérdemlik, hogy prototípusaik után kutassunk. — Az 1309. sz. pénznek hátlapját Dessewffy gróf a hátlapi alak ~ alakú kezei és rézsutos dárdája alapján azokkal az oroszországbeli, Oreschnikow Alexis által 1892-ben publikált, római császárkori pénzeket utánzó ezüst- és bronz barbárpénzekkel hasonlítja össze, amelyek Dél-Oroszországban Kertschben és a Taman-félszigeten fordulnak elő. Ha ezt az összehasonlítást további megbeszélés tárgyává tesszük, úgy leginkább az Oreschnikow: Beiträge zur antiken Münzkunde der Küsten des Schwarzen Meeres című (német kivonatú és orosz szövegű) munkája III. t. 37. érméhez találjuk hasonlóknak az 1309. sz. érmet. — Az 1310. sz. érmet, melynek lelőhelyéül Pest (!) van feljegyezve, ez a körülmény teszi különösen érdekessé. Végül eddig hazai gyűjteményekben nem láttuk a baktriai Hyrkodes pénzeinek barbárveretű példányait (1311—1315. sz.).

Tudomásom szerint az itt közzétett éremkincscsel nincs még kimerítve a Dessewffy-gyűjtemény mai tartalma sem. Időközben máris újabb és újabb, még kiadatlan szerzemények duzzasztják annak kereteit és mindez azt bizonyítja, hogy sem a gyűjtést, sem a gyűjtemény anyagának közzétételét nem zárta le Dessewffy Miklós gróf, hanem komoly, tudományos buzgalommal és céltudatosan folytatja mindkettőt a magyar tudományos törekvések tetemes hasznára és nem csekély dicsőségére. — Az eddig megjelent négy rész 1315 érmet ábrázoló 54 képestáblájával máris oly impozáns munka, amelynek terjedelmét barbárpénzek dolgában csak a H. De la Tour-féle atlasz haladja meg. Az előző három rész képestábláit egy budapesti cég készítette. Ezt a háború akadályozta meg abban, hogy most hasonló munkát vállaljon. Ezért a bécsi Jaffé-cég nyert megbízást a 4-ik rész képestábláira. Öszinték vagyunk, azt mondván, hogy ennek a cégnek sikerültebb munkáit is láttuk.

Térjünk azonban még egy kissé vissza a mű belső tartalmának tanulságaihoz. — Barbárpénzeink tanulmányozása csak akkor lehet alapos, ha biztos tényeken és adatokon alapuló következtetésekre építjük. A biztos tények és adatok pedig kétfélék: hű képek (erről a fénynyomás technikája garántál) és biztos lelőhely- és leletadatok. — Ez utóbbiakról kívánok itt szólni. A bemutatott 4-ik részben igen sok és igen érdekes lelőhely-adat foglaltatik, amelyeket már többször említett, de még mindig a folytatólagos anyaggyűjtés stádiumában lévő és kiadatlan barbárpénzlelőhely-repertóriumom számára is értékesíteni fogok. — A felsőolaszországi meg a franciaországi lelőhelyek, úgy az angolországbeliek is csak másodsorban érdekelnek. Az osztrák, nagyrészt hegyvidéki lelőhelyek közül Treffen (1149. sz.), Cilli, illetve Lemberg (1143, 1146, 1153.), Stájerország (1140.), aztán Gewitsch (1145.), Karlstein (1151.), a bécsi Simmering (1182.) fontosak, különösen a noricum fajok megállapítására. — A hazai lelőhelyek közt találjuk azonban a minket elsősorban érdeklő bizonyítékokat. Így érdekes a Fertő rákosi lelet pénzeivel azonos előlapú 1154. sz. éremnek soproni eredete, mert — mint másutt említém — ugyanazon éremfajnak egy szűkebb területen ismételtelen való előfordulása többet bizonyít, mint egyetlen nagytömegű kincselet. — Az 1184. sz.-nak Galgócson való előfordulása egyelőre előjegyzésbe veendő adat. — Az 1231—1232. sz. koisztobókus pénzek forgalmi területét Zemplén felé kerekíti ki; a néhai Horváth Ákos dr. gyűjteményéből származó 1234. sz. éremnek erdélyi lelőhelye pénzcsoport későbbi kibocsájtványaira vet világot. — Az 1236. sz. egybevetve a fönnebbi, szintén Kricsován lelt 519. számmal s a nemz. múzeumnak egy hasonló példányával, megerősíti e faj autochtonitásának valószínűségét. — Az 1243. sz. erdélyi lelőhelye a nemz. múzeum hasonló példányát segít megvilágítani, mely szintén dr. Horváth Ákos gyűjteményéből való, úgy vélem azonban, hogy ez a faj délebbi tájakon volt otthonos. — Az 1245.

s az 1255. sz. érmek lelőhelyei az elhurcolásnak érdekes példái, amennyiben növelik az általam régóta megfigyelt esetek számát, amidőn dáciai és még távolibb pénzek Magyarországnak nyugati határainál fordulnak elő leletekben és viszont. Idevágunk a Pozsony megyében ismételt előforduló thasosi pénzek, a nádasi lelettel analóg aranypénzeknek Brassó vidékén, 17 grammos ezüstpénzeknek Romániában való előfordulása, stb. Alkalmilag behatárolni kívánok foglalkozni e jelenségekkel és úgy vélem, hogy okait történeti eseményekkel hozhatom kapcsolatba. — Az 1263., 1269., 1270. és 1272. sz. thasosi típusú pénzeknek lelőhely-adatai, mint már fönnebb említém, a kérdés mostani stádiumában, dacára hogy csak széles körvonalokat nyújtanak, becsesek a további következtetésekre. — Az 1278. sz. érmet Brassó megyébe valószínűleg kereskedelmi úton hurcolták be annak idejében, az ókorban. — 1285. sz. érem máramosmegyei lelőhely-adatának — mert e vidékről oly kevés adatot kaptunk — igen örvendünk. Szintúgy tudományos haszonnal jár az 1296—1301. sz. érmek származásának megállapítása. A Duna alsó szakasza körüli s az attól délre eső vidékekről származó barbárpénzeknek elterjedéséről és a mi barbárpénzeinkre gyakorolt úgy metrológiai, mint tipológiai hatásáról még sok és beható tanulmányra van szükségünk.

A Dessewffy-gyűjtemény úgy mai kiterjedésében, mint a még remélhető további fejlődésének számbavételével hatalmas és elsőrangú tényezője azon előmunkálatoknak, amelyek révén a hazai barbárpénzek korpuszát meg lehet majd alkotni és nélkülözhetetlen kiegészítése a nemz. múzeumi gyűjteményének mindazok részére, akik e pénzcsoportot tanulmányozni kívánják. — Nem lehetünk eléggé hálásak Dessewffy Miklós grófnak, hogy becses kiadványai útján mindenkinek hozzáférhetővé tette kincseit és a meleg köszönet és őszinte elismerés szavaival emlékezünk meg itt abbéli legújabb áldozatkészségéről, hogy atlaszának ezen IV. részéből háromszáz példányt adott ajándékkul a m. numizmatikai társulatnak, mely azokat terjeszteni lesz hivatva, elsősorban saját tagjainak körében.

Gohl Ödön.

K ü l ö n f é l é k.

275. a.

265. 262. 267. 267. a. 275. 275. a.

A **danántúli**, de különösen a somogy- és tolnamegyei leletekből ismerjük a barbárok által vert szép és igen jó ezüsből készített érmeknek egy csoportját, melynek néhány változatát a Dessewffy-gyűjtemény lajstromának 262., 265., 267. és 775. számai képekben mutatják. Prototípusaik kétségen kívül a macedóniai II. Fülöp pénzei voltak.

Ezen éremcsoport egyes változatain a délceg, balfelé lépdelő ló szügye előtt bizonytalan mellékjegyet látunk; e jegyet a „Catalogue des Monnaies Gauloises“ 231. lapjának 9780—86. számainál Ernest Muret így írja le: „taureau devant le poitrail du cheval“, tehát bikának nézi, Gohl tanár úr a Numizmatikai Közlöny 1907. évfolyama 59. lapján

e jegyben gyíkot lát, gyűjteményem 775. számának egy bélyegváltozatán, melyet az ide csatolt képben bemutatok, a ló szügye előtti jegy vadkanra emlékeztet.

Tudjuk, hogy a barbárok olvasni nem tudván, a görög feliratokat díszítésnek tekintve, nem mindig utanozták pontosan, továbbá azt is tudjuk, hogy díszítéseiknek előszeretettel adtak állati adatokat, kérdem tehát, nem sejthetjük-e a bika, gyík és vadkanban a $\Phi\Lambda\Delta\Gamma\Gamma\circ\Gamma$ szó utolsó három betűjének a $\Pi\circ\Gamma$ -nak eltorzult nyomait?*

Összehasonlítás végett a katalógusom 262., 265., 267., 267a, 775. és 775a számú példányain látható mellékjegyeket eredeti nagyságban bemutatom.

Felemlítésre méltónak találok, hogy ezen éremcsoportból egy példányom 18·90 gr.-ot nyom, tehát nemcsak az eredeti görög Philipposokat (14·515 gr.) de a legnehezebb BIATEC-csoportbeli érmeiket (17·159 gr.) is túlszárnyalja súlyban.

Gróf Dessenffy Miklós.

Pár szó a barbárpénzek mellékjegyeiről. Barbárpénzeink mellékjegyeinek a mintául szolgált görög — többnyire Philippos-féle — pénzek mellékjegyeiből, illetve feliratából való leszármaztatása sok esetben az egyedül helyes útnak bizonyul e jegyek megfajtására, illetve jelentésük magyarázatára. Látjuk, hogy a villám, a fáklya, a koszorú, mint mellékjegy, átvándorolt a görög pénzekről azoknak barbár utánzataira, a főtípusokkal együtt. — Hogy azonban az egyes esetekben, az egyes barbár éremfajok mellékjegyeinek görög típusaiból való leszármaztatásánál esetleges tévedéseknek elejét vegyük, szükséges, hogy a mellékjegy korcsulásának és esetleges átalakulásának megfigyelésével párhuzamosan az illető érempéldányok főtípusainak és általában egész megjelenésének — stíl, technika, relief, a lapka vastagsága és átmérője, stb. dolgában való — fokozatos átalakulását, illetve korcsulását is szemügyre vegyük.

A főtípusok és a mellékjegyek — az érem egészének és az egyes részeknek — fejlődési, illetve romlási menetirányai nem lehetnek egymással ellenkezők. Az erős relíeffel, a görög eredetihez közelebb álló, jobb stílú és domborulatokkal kifejezett típusaikkal és olykor vastagabb lapkával kapcsolatosan, természetesen a görög eredetihez közelebb álló mellékjegyeket várhatunk, mint az ellaposodott, vékony, dekadens, a típusokat domború tömegek helyett csak kontúrvonalakkal kifejező érempéldányokon, amelyeknek mellékjegyeiről is elvárhatjuk, hogy dekadensek, az eredetitől távolabb állók, esetleg értelmetlenek, vagy éppenséggel új és az eredetitől eltérő értelemmel lehetnek felruházva.

Teljes készséggel honorálva az enyémtől eltérő, vagy vele ellenkező tudományos nézetet is, megkísérlem itt a fönnebbi képen ábrázolt Dess. 775 a) sz. éremre és változataira alkalmazni imént kifejtett felfogásomat.

A Dessewffy-atlasz 261—279., 775. és 801. sz. érmei tipológiai rokonságban állnak egymással. E széleskörű rokonságnak további tagjaiul említhetem még a 887. és 889. sz. érmeiket is, mely utóbbiak balkáni jelleggel bírnak. Külön ágat alkotnak, úgy látszik a tacci leletből ismeretes 268—274. sz. dáciai érme is, a 276—279. számnak pedig a már teljesen dekadens lapujtői csoportot alkotják. — Szorosan összetartozók tehát első sorban a 261—267., 775. és 801. sz. fajok, illetve példányok.

Ha ezeket tüzetesen vizsgáljuk, legrégibb, illetve legeredetibb fajnak a 775., 775 a), utánuk következőknek a 265. és a 267. sz. látszik. Ezeknek erősen domborodó típusaik vannak, az arcnak egyéni karaktere van, a 775. sz. bélyegvésője bizonyos önállósággal dolgozott, mert még a balszemet is kidolgozta. A lovagnak egész teste látható, megvan a szakállas lándzsája is, mely a Philippeus-típus olajfaágából származik le. A 775 a) lova természetesen mintázott jobb előlábát délcegen emeli és lenn még eredetibb alakban mutatkozik a később nyolcassá alakuló, majd pedig egészen eltűnő díszítmény. A lovag feje, sisakja, a ló feje a többihez képest ezeken a példányokon a legtermészetesebb.

* L. Müller: Numismatique d'Alexandre le Grand, pl. XXIII. 7—8.

A 265. sz. érmen az arc valamivel sablónosabb, a ló, úgyszintén a lovag lábszárai aránytalanul duzzadtak és felsőteste már alig van a lovagnak. A 267. sz. érmen a fej már eldurvult, arca és orra túlteng, a ló előlába már stilizált, a lovag feje, felsőteste és lábfejei eltűntek, a lándzsából gombos pálca lett, a sisak a 775. sz.-hoz képest egészen dekadens. — A továbbiakban két egymással párhuzamos, de egymástól elütő, illetve ellentétes stílusromlási folyamatot látunk. Az egyik sort a 267., 266., 801., 277. és 276., 279. és 278. sz. érmek alkotják és ez a sorozat a főtipusok egyes kimagaslóbb részeinek túlságosan erős kidomborításával, más részeinek fokozatos eltűnésével és a mellékjegyek végül teljes mellőzésével jellemezhető. A másik sort a 263. és 264. sz. átvert példányokon kívül a 262. és 261. sz. érmek adják. Ezekben, az előbbi sorozattal éles ellentétben, a reliefek mindinkább ellaposodnak, illetve a 261. sz.-on a szemöldök meg az orr a lapkának eredeti síkjából közvetlenül kiemelkedő egyenes merev vonalakkal vannak ábrázolva, az arcnak nincs semmi domborúsága, szintúgy a ló is lapos, azonfelül stilizált, továbbá a lovag — melyből a 262. sz.-on csak a lábszár s a sisak maradt meg —, a 261. sz.-on már értelmetlenül, gyermekesen kezelt, merev vonal- és pontrajzzá korcsosodik. — A korcsosodásnak olykori legutolsó stádiuma, amikor nem az eredeti mintából merített, hanem teljesen idegen és új motívumok vagy alkotórészek lépnek fel. Ilyenek a 271. sz. érmen a fej előtti ívecskék a pontozott szegélyen belül, továbbá a nagy kör a ló alatt. — Megjegyzendő, hogy a Windischgrätz-gyűjtemény (2911. sz.) és a nemz. múzeum jobb fenntartású példányain a ló szája alatt, a szűgy előtt négyszögalakban elhelyezett négy pont szerepel mint mellékjegy. Ezeknek csak egy része látható a Dess. 261. sz. példányon.

A fentiekben a főtipusok alapján iparkodtam megállapítani a tárgyalat éremcsoport egyes tagjainak fejlődéstani egymásutánját. A metrologiai adatok ily esetben a részletes tárgyaláshoz nem nyújtanak mindig biztos támasztékot, amennyiben tudjuk, hogy csak nagyobb számú azonos példány alapján állapítható meg az egyes fajok átlagos súlya, az egyes példányok ellenben sokszor nagyon ingadozó súlyúak. A fenti sorozatokra nézve azt látjuk, hogy a legrégebbnek mondott fajok egyike (Dess. 775a) egy 18·90 grammos abnormis súlyú példányt mutathat föl, a Dess. 265. sz. 14·28 gr., a 267. sz. 13·53 gr., a 266—278. sz. sorozat 13·7 gr. átlagot, a 262. sz. 13·87 gr., a 261. sz. pedig csak 7·33 gr. súlyt mutat föl.

A mellékjegyek dolgában a 775. és 775a. példányok a De la Tour szerint bikának nevezett állat alakját mutatják föl és itt a test izomtömegeit erős, de összefüggő gömbölyded tömegekkel, illetve pontokkal fejezik ki. Most aztán a mellékjegyre nézve ismét kettéágazó továbbfejlődést látunk a következő éremfajokon, a főtipusok fejlődési meneténél fonnebb kimutatott kétirányú fejlődéshez hasonlóan és vele párhuzamosan. Ugyanis a 265. sz. ezt az állatalakot már sokkal karcsúbbnak tünteti föl (megjegyezvén, hogy ezen a példányon a mellékjegy a lapka szélének lefelé rézsuló részén nem juthatott teljesen érvényre). De az állatnak lábai, bár merevebb kivitelben és pontozott végű vonalakhoz hasonlóan, még mindig láthatók.

A 267a. sz. érmen a test egyenletesen gömbölyded tömegeiben ugyanazon differenciálódás áll be, amilyent a főtipusok korcsosodására nézve a 267—279. sz. sorozatra nézve megjegyeztem, hogy t. i. egyes részek, úgymint a lapocka s a combtő túlságosan megvastagodnak és kidomborodnak, a test közepe s a lábak, meg a szarvak pedig már alig észrevehető vékony és rövid vonalkákká zsugorodnak össze. Még tovább haladt ez a romlási folyamat a 267. sz. érmen, ahol már csak a lapockát és a combtövet jelző két túltengő, nagy, duzzadt golyó maradt meg, a testnek minden egyéb része, úgymint fej, szarvak, lábak, fark teljesen eltűntek. A 801. és 266. sz. érmeken, úgyszintén a lapujtói csoportot alkotó 276—279. számúakon aztán a mellékjegy végképen eltűnik.

A másik romlási sorozatot illetőleg azt látjuk, hogy a 262. sz. érmen a „bikának” még teljes schematikus képe látható ugyan, de már izomtömegek, testszerű gömbölyűségek nélkül. Az állatkép schemája vékony, egyenes, merev vonalakkal s ezeknek a talál-

kozási helyeit és végződéseit jelző kis pontokból van megalkotva, csak a szarvakat ábrázolják kissé görbült vonalak.

A 261. sz. érmen már ennél is tovább haladt a korcsosodás. Ugyanis itten már a vonalak is eltűntek, a test tömege széthullott és csak a négy pont jelzi a lapockáknak és a lábak alsó végeinek helyét, mint azt a Dess. 261. sz. fajnak a Windischgrätz-gyűjteményben 2911. sz. alatt kiadott bélyegváltozatán s a Magy. Nemz. Múzeumnak jobb fönntartású példányán világosan láthatni. Ez a négy pont ugyanott van, a hol a 262. sz. érmen mellékjegyén a pontok jelezték a vonalak találkozási pontjait, csak hogy maguk a vonalak egyszerűen kiestek, a pontok pedig kissé megvastagodtak.

Ezen a 261. sz. éremfajon, úgy a főtípusok, mint a mellékjegyek dolgában a romlási irányzatnak ugyanazon technikai formanyelve egyaránt világosan megállapítható, hogy t. i. a domború tömegeket feloldják és átváltoztatják a lapka síkjából kiemelkedő vonalakká és pontokká. Ezt tapasztaljuk az arc, szemöldök, orr, babérkoszorú, a lófej s a mellékjegy alakításánál. Így változott át véleményem szerint a 275., 265. és 267. sz. éremfajok „bikát” ábrázoló mellékjegye a 262. sz. érmennek görög betűkre emlékeztető mellékjegyévé és a 261. sz. érmen négy pontjává.

G — — n.

Szepességi érmen. Pótlékul a szepesvármegyei érmek nemrég (N. K. XIII. k.) közzétett lajstromához J. A. t. tagtársunk II. Józsefnek a szepesi városok megváltása emlékére vert 1774. évi érmére hívja föl szaktársaink figyelmét, melyet Weszerle C. XXVII. t. 2. sz. alatt tett közzé. Megvan ugyan ezen érmen képe Széchenyi atlaszában is, a 67. táblán, 72. sz. alatt, ámde a hátapon a városok nevei hiányzanak.

Numizmatikai doktorátus. A Numizmatikai Közlöny f. évi első füzetének 24. lapján dr. Harsányi Pál dr. Réthy Lászlóról megemlékezve, azt mondja, hogy rajta és dr. Kovács Istvánon kívül nem tud senkit, aki Magyarországon a numizmatikából doktorátust tett volna. Erre nézve egyik olvasónktól vettünk levélbeli értesítést oly értelemben, hogy dr. Szendrei János min. tanácsos, az ismert nevű szakíró szintén a numizmatikából tett, még pedig summa cum laude, doktorátust. Teljesség kedvéért említjük föl itten, hogy e folyóirat szerkesztője, dr. Gohl Ödön éppen numizmatikai munkái elismerésül nyert tiszteletbeli doktorátust a kolozsvári egyetemen.

Lőcsei hamis bankó. Igen homályosan, elmosódottan nyomott, 2 mm. széles sávú, négyszögletes meander-keret, mely 42 mm. magas és 81½ mm. széles. A mezőben a felirat: *Lőcse város | apró pénz hiányában | 10 pengő krajczár | erejéig kibocsátja és beváltja a váróipénztár | 1849. aug. 7.* A szövegnek utolsó sora mellett, attól balra, a mezőben 6 mm. magas és 18 mm. széles, 8 aprón hullámozott vonalból álló vonalzott alap, melyre mesterségesen elfakított, vöröses tinta-írással 1878 szám van írva. Durva, kissé elsárgultnak látszó, elég vastag, szabálytalanul vágott fehér papír. 45 mm. magas és 85 mm. széles. Éles Géza gyűjt. A n. múz. példánya más számmal bír és papírja kisebb-nagyobb. Hasonló gyártmányú hamis papírpénzek nagy sorozatát bírja a m. nemz. múzeum. Ezeket körülbelül 15—20 esztendő előtt hozta forgalomba egy akkor szélteben ismert nevű hamisító, aki Ottó magyar király pénzeiből is mutatott be e folyóirat szerkesztőjének mintegy 20—30 feketére oxidált s állítólag leletből származott hamis példányt. — Ennek az úrnak a hamis papírpénzeit az elmosódott, durva nyomású keret, a mesterségesen fakóvá tett ténta és a vízfoltokat utánozó mesterséges foltok a papíron s a papír hasonló minősége jellemzik.

Berlin. — Ismeretes dolog, hogy német szövetségeseink egyik keletporoszországi diadaluk alkalmával az oroszoktól vett zsákmány közt nagymennyiségű orosz feliratú érmet találtak a cár képével s a Berlinbe való 1914. évi bevonulásra utaló, anticipált felirattal. — Most a boroszlói Schlesische Zeitung s ennek nyomán a Monatsblatt is közli, hogy Berlinben tömegesen árulnak a cár képével s német körirattal, hátulján pedig Zum Einzug in Berlin 1914 feliratú, rézből vert gúnyérmeket, melyeket üzérkedés céljából

adott ki egy ismeretlen cég. Az említett lapok élesen elítélik ezen könnyen félreérthető célzatosságú „gúnyérmek” kiadóját.

Német szövetségeseink diadalainak emlékére egész sorozata jelent meg az olcsó és csinos ezüstérmeknek. Előlapjukon GOTT SEGNETE UNSERE TAPFERN HEERE felirat és babérkoszorúval balfelé repülő angyal képe foglal helyet, hátlapjukon pedig a megfelelő, esetről esetre változó német felirat, dátummal. Átm. 15 mm. Fülezett érmek. — Ilyen érmek eddig tudtommal az antwerpeni, augustowói, bialai, bônei, camp des romainsi, comblesi, gumbinneri, hoeck van hollandi, kalischi, lagardei, libau, lüttichi, longwyi, lunévillei, lycki, metzi, montmédyi, aynellesi, mülhauseni, namuri, neuf-châteaui, ortelsburgi, keletporoszországi, saint quentini (kétféle), a Sambre és Meuse közti, soldau és stallupöneni német diadalokra, továbbá az osztrákoknak (így !!!) a Drina melletti, krasniki és visegradi diadalainak emlékére verettek. — A Schulman J. amsterdami éremkereskedő cég 1914 decemberi LX. árjegyzékében 50 (hollandi) cent áron árulja darabját. — Kube berlini éremkereskedő, ezen „Siegespfennig“-ek kibocsájtója, az 1915 február végéig megjelent 58 fajtából álló sorozatot darabonként 75 pfenniggel, az egész sorozat vételénél 60 pfenniggel értékeli.

G — —

Múzeumok, gyűjtemények.

A Fejérvármegyei és Székesfehérvári Múzeum éremgyűjteményébe az elmúlt évben a következő anyagot osztottuk be: I. *Okori pénzek*: tíz kelta bronzérem a *dunaszekcsői* leletből (V. ö. Numizm. Közl. 1915. 2. 1.); 7 ezüst és 19 bronz római császári pénz. Összesen 36 db. A szaporulatban a következő lelőhelyek, illetve leletek szerepelnek: *Csákvár* III. Gordianus denárával, Hadrianus, Sabina (Bithynia), Marcus Aurelius egy-egy nagy bronzával, Maximianus Hercules középbronzával; *Dunapentele* Julia Domna, Caracalla, Magnentius középbronzával, Alexander Severus nicaei kis bronzával két változatban.

II. A magyar csoport gyarapodásában van az árpádházi királyok idejéből 5 db., a vegyesházi királyok idejéből 29 db., a Habsburgok korából 16 magyarországi és 5 erdélyi érem. Összesen 55 db. — Említésreméltó szerzemények: IV. Béla két denára (C. N. H. 237 és 272), IV. László és Vencel denárai (C. N. H. 324, 385) és egy frisachi (Num. Közl. XI. 42. sz.). Mária, Zsigmond, Albert, I. Ulászló, I. Mátyás (4 db.), II. Ulászló, Zápolya János (C. N. H. 111, 118, 132, 140, 204A, 208A, 210, 255L, 323), I. Ferdinánd (2 db.), Miksa, Rudolf, II. Mátyás, III. Ferdinánd, I. Lipót, I. József, III. Károly, Mária Terézia, V. Ferdinánd aranyforintjai, I. Lipót ötszörös aranya és V. Ferdinánd körmőczbányai talléra. Erdélyből János Zsigmond (1561) és III. Károly (1722) aranyforintja.

III. Emlékérmekben a gyarapodás 6 db. Érdekes egy fülezett ónérem (átm. 33 mm.). Előlap: I. Ferencz József és Erzsébet királyné mellképe, jobbra kiemelkedő, széles szégyelen a következő, lent kezdődő körirattal: KIRÁLY és KIRÁLYNÉ MAGYAR ORSZÁGBAN *. Hátlap: lent szalaggal összekötött olajág-koszorúban: ÓFŐLSÉGI | 25^{IK} ÉVI EZÜST | LAKODALOM EMLÉKÉRE | 24^{IK} APRILLOS (így!) | 1879. A peremszegély mellett lent F. S. ———— UNECHT jegy. — Egy másik, kettős vonallal szegett ónérem (átm. 38 mm.), előlapja: koronás magyar címer lent szalaggal összekötött tölgy- és olajág-koszorúban; hátlap: EGÉSZ | NAPI | MUNKA. — Egyebek: rézérem az 1867-ki koronázás emlékére (Gohl: B. U. E. 34), a honvédegyletek alkotásának emlékére 1867 (Előlap: Gohl: B. U. E. 46. hátlapja, hátlap u. o. 49., perem u. o. 54.), fülezett sárgarézszeton a koronázás 25 éves jubileumának emlékére 1892 (Gohl: B. U. E. 75), Eszterházy Imre herceg, eszterg. érsek ezüstérme (Gohl: M. Egyh. Eml., Num. Közl. 1911, 88. l., 11. b., de a feliratban a név után így: A. E. S. S. (tehát két S, a többi rendes). — A gyűjtemény állapota az év végén 999 db. okori pénz, 2187 magyar pénz, 223 emlékérme, 41 papírpénz. Az egész törzsállomány 3450 db.

Marosi Arnold.

A miskolczi múzeum gyarapodása: 1913. évben: 314 db., 1914-ben: 3270 db. volt. Összesen van most az éremtárban: 8310 darab. Borsod vármegye törvényhatósága mult év május havában nemes áldozatkészséggel elhatározta, hogy báró Vay Béla v. b. t. t., a főrendiház alelnöke becses régipénz és éremgyűjteményét a Borsod-miskolczi múzeum számára megvásárolja. Báró Vay Elemér a múzeumra való tekintettel 8000 koronáért (melyet ő jótékony célra adott) átengedte a gyűjteményt, melyet a múzeum dr. Harsányi Pál becslése és javaslata után a mult év október havában át is vett. A duplumokkal (259) együtt összesen 2981 db. volt a gyűjteményben, és pedig 131 arany, 1863 ezüst, 977 réz, 10 papír. Görög pénz van 159 (7 #), római familiáris 199, császári 787 (21 #), bizánci 29 (13 #), magyar 362 (35 #), osztrák 216 (5 #), külföldi 1160 (50 #), vegyes érem 59, papír 10 = 2981 db. E gyűjteményt báró Vay Béla 1902-ben „Az én régi pénzeim” című, könyvkereskedői forgalomba nem került, pompás díszmunkában írta le (ismertette dr. Gohl Ödön, Bpesti Szemle 1902 dec. és N. K. 1903 17—18), e sorok célja nem lehet a numizmatika minden ágára kiterjedő általános gyűjteményt még csak nagyjából sem ismertetni, e helyett inkább azon érmeiből említek meg egy párat, melyeket a könyv megjelenése után gyűjtött Vay, mert kedves gyűjteményét haláláig folytonosan gyarapította egy-egy hiányzó uralkodó pénzének beszerzésével. Így találtam egy csudálatos szépségű 16 litrás syracusai Philistist; Vespasianus aranyát Titus és Domitianus arcképével, Aquilia Severa, Quintillus, Romulus, Hannibalianus, Theodosius (#). I. Romanus és fia Kristóf (#) egy-egy pénzét; a könyvben csak felemlített 4 barbár pénz Dessewffy 282, 383, 414, 448 sz. alatt találhatók, de van egy Trajanus vagy M. Aurelius denárát utánzó ezüst, s egy Diocletianus vagy Maximianus Herc. rézpénze után vert réz barbár veret is a gyűjteményben. Különös gonddal egészítgette ki a braunschweigi Glockenthalerek sorát, most már 7 db. van, általában a gyarapodás kisebb-nagyobb értékű újabb darabokban mindenütt észrevehető. A könyvében jelzett Báthory Kristóf és I. Lipót-féle erdélyi tizes aranyak csak ötös aranyak. I. József 1711-i $\frac{1}{3}$ -ad aránya meg van Weszerleben; a Ruppnál és Széchenyinél hiányzónak jelzett Albert ezüst, egy feliratában kopott lengyel pénz, sajnos, nem mint reméltem, kiadatlan magyar denár. A jelzett 1868-i 4 kr. próbaveretnél pedig egy rendes 4 krajcáros hátlapja van simára levésve s abba valaki belevésegette a magyar címer egyes részeit. Lehetetlen itt is ki nem emelni azt a nagy milléniumi emlékérmét, melyet báró Vay Béla mint a millenáris bandériumkor az ország zászlóvivője kapott, vagy Mária Terézia csehországi koronázására vert 15#-as emlékérmét; az 1867—1868-i 20, 10, 4 krajcárosok (közte egy B veretű 10 kr. M. Kir. nélkül) verdefényű sorozatát stb. Ezzel a gyűjteménnyel a miskolczi múzeum éremtára egészen új alapot nyert; az ajándékozás és a szűkös dotáció miatt természetesen csak egyoldalúan fejlődött éremtár most már nem mutat olyan nagy hézagokat, aminőket bizony egy vidéki gyűjteménynél mindenütt láthatunk. A hozzávetőleges általános kép megvan; különösen a görög, római, középkori külföldi sorozatok egészítik ki gyűjteményünket s ezek sorában nem egy becsesebb darab van. — A gyűjtemény átvételekor br. Vay Elemér ajándékba adta édesatyja numizmatikai könyvtárát, 96 darabot, közte Babelon, Cohen (I. kiadás), Welzl, Madai (Thaler cab. 5 k.), Weiser (Guld. cab. 2), Köhler (Münzbelustigungen 20 k.), Rupp (magyar szöveg 2.), Széchenyi stb. stb. Szakkönyvtárunk ezzel igen sokat nyert. — Becses volt az a gyarapodás is, mely az elmúlt két esztendőben ajándék, vétel és csere útján jutott a múzeumba. Nevezetesebbek ezek: II. Rudolf 1582 N. B. #; II. Ferdinánd 1732-i K. B. veretű ötös aranya; III. Ferdinánd 1658. K. B. #; I. Lipót 1687-i N. B. veretű, eddig egyetlen példányban ismert tizes aranya (N. K. 1914. 106. l. 67. b); I. Lipót $\frac{1}{6}$ # 1698; N. B.; Rákóczi Ferencz 1705 K. B. #, 4 db. ezüstforintosa, közte egy MM veretű; ezüst poltúrája; 1076 os rézpoltúra; 1707-es melyen Jézus a Mária jobbán van stb.; M. Terézia 1765-i K. B. kettes aranya. Erdélyiek. I. Ferdinánd 1552 forintos csegely; Báthory Zs., I. Rákóczi Gy., III. Károly aranyforintjai, Báthori Gábor 1609-i N. B. és Barcsay Ákos 1660-i tallérja; Bethlen Gábor 1628-i $2\frac{1}{2}$ -szeres és 1626-i

$1\frac{1}{2}$ -szeres tallér csegelyei, Castaldo szép bronzérme (Resch 8.). Becses I. Lipót egy öt aranyat nyomó, évszám nélküli arany emlékérmé, a török győzelemre (Welzl II. 7358). A magyar emlékérmek sorozatában kiválik a mohácsi vészre vert igen szép ezüstérem, II. Mátyás ezüstérme Esztergom bevételére, I Lipóttól ugyanarra kétféle ezüst, továbbá a szentgothárdi, mohácsi, érsekújvári ütközetekre vert szép ezüstérmek, Buda visszavételi érmeiből felemlitem Gohl 11, 33 és 70 (ezüstök), 39, 82 (bronzok), 93 (nagy bronz!!), 113 (ezüst) számokat; Belgrád visszavételére vert nagy ezüstérem (1688) és ugyanerre a gúnyérem (Berchtold 559—560); megszereztük II. Rákóczi Ferenc 1703 és 1707-i Warou-féle ezüstérmeit (Dimidium facti... és Tendit...), II. József és M. Terézia erdélyi érmeiből 2 ezüstöt és 4 bronzot stb. A magyar személyi érmek sorából felemlitem Deák Ferenc nagy ezüstérmét (Gohl 455), Kossuth érmeit (Gott beschütze Ungarn s egy másik Bemmel együtt), Wesselényi nádor (1734-i ezüstérmét (Resch 136/c). Kiváló gondot fordítottunk a miskolci érmek sorozatának teljessé tételére, ily módon legutóbbi években 21-féle érmet és bárcát szereztünk az eddigiekhöz, azonfelül feldolgoztuk a városi levéltárban őrzött 1860-i miskolci szükségutalványok tömegét (kb. 30,000 db.), melyből seriesek s típusok szerint 133 félélet kaptunk, közte egy teljes nagy — szét nem vagdalt — ívet is.

Leszli Andor.

A debreczeni városi múzeum éremtárának gyarapodása. A Numizmatikai Közlöny utoljára ezelőtt két évvel közölt néhány adatot Debreczen város múzeuma éremtáráról. Azóta ez a gyűjtemény jelentékeny. örvendetes gyarapodást ért el. Az éremtár, mely 1912 végén 6752 darabot számlált, 1913 végén 7511, 1914 végén pedig 7573 darabra emelkedett,* az ottani *állami főreáliskolától* letétképen kapott, több mint 800 darabot számláló gyűjtemény nélkül, amelyet még csak ez év elején leltároztak és soroztak be a múzeum törzs-állományába. Az 1913. évi 759 darabot tévő szaporulatból állami segély felhasználásával vétel útján 499, ásatás útján 10, városi segély felhasználásával vétel útján 107 darabot szereztek; állami letét 2. ajándék 141 db. 1914-ben állami segélyből vettek 6, állami segéllyel végzett ásatásból nyertek 8, állami letétül 1, ajándéku kaptak 47 darabot.

Az 1913. évi gyarapodás túlnyomó részét néhai *Nagy István*, hegyközszenzimrei ref. lelkész-esperes éremgyűjteménye alkotja, melyet a múzeum főfelügyelőségi engedély mellett az állami segélyekből tőkésített tartalékalap terhére vásárolt meg. Van benne 8 arany, 293 db. ezüst és billon, 133 db. bronz- és rézpénz és emlékérem és 8 db. vas-, nikkel-, üveg- és gyöngyházérem. Korra nézve: 22 antik autonom és császári görög pénz, (nehányan azonban modern hamisítvány), 4 consularis, 74 császárkori római, 2 bizánci, 1 barbar, 10 árpádkori magyar, 27 XIV—XVI. századbéli (1526-ig) magyar, 65 habsburg-korbeli magyar, 9 erdélyi, 5 középkori külföldi, 212 újkori külföldi, 11 vegyes, 7 pedig meghatározásra váró.

E Nagy István-féle gyűjteménynek érdekesebb példányai a következők:

Nagy Sándor arany statere. Súlya 8.5 gr. (*Lelőhelye: Hegyközszenzimre*). — Posthumus császár aureusa. Lyukas. S. 5.70 gr. (Cohen I. kiadás 84. sz.). — Nagy Constantin aranya. Av.: CONSTANTIN — NUS PFAVG. Rev.: VICTORIBVS AVG C NN VOTIS. Szelvényben: TR. Lyukas. S. 5 gr. — Anastasius bélelt aranypénze. — Augustin Barbadico (1486—1501) velencei doge zechinója (*L. h. Kokad*). — Régibb veretű török aranypénz. (*L. h. Hegyközszenzimre*). — Christianus sil. liegnitz-briegi aranya 1661. (*L. h. Kóly*). — Miksa bajor aranya 1701. (*L. h. Hegyközszenzimre*). — Továbbá: Fülöp macedóniai király tetradrachmonja. — Syriai stater. (Antiochus.) — Agrigentumi tetradrachmon. Rev.: sas. AKPAC | TOTIA. Rev.: rák. — Syrakusai didrachmon. Av.: női fej, delphinekkal. ΣΤΡΑ-ΚΟΣΙΟΝ. Rev.: triga, hajtóval; felette repülő Nike. — Egyptomi, Ptolemaeus-féle ezüstpénz. — Bruttiumi bronzérem, közép nagyságú; sötétzöld patinával. Av.: tarajos sisaku szakállas férfi. Rev.: harczost koszorúzó Nike. — Metapontumi ezüst stater. Av.: sisakos,

* Köztük száznál több aranypénz, — görög, római, bizánci, magyar, közép- és újkori külföldi.

szakállas fej. (Leucippus?). Rev.: búzakalász. META. — Másik stater ugyanonnan. Av.: Női fej. Rev.: búzakalász. METAΛΙΟ. — Dikeai tetradrachmon. Av.: Zeus fej. Rev.: négyszögű keretben ülő és álló női alakok. Felirata: ΔΙΚΑΙΟΠΗ. — Dyrrhachiumi drachma van öt. Aurelianus. Tacitus és Probus egy-egy görög feliratú bronzpénze. — Régi és modern hamisítványok: 4 db. — Van egy Philippeus-típusú barbár ezüstpénz. (Lh.: *Vajda*.) — Azután köztársasági dénárak (4 db.). A római császárok közül dénárokkal, antoninianusokkal, nagy, közép és kis bronzokkal képviselve vannak 27-en, a Claudiusztól Anastasiusig terjedő időből. Az árpádkori pénzek I. István, Kálmán, IV. István, IV. Béla, V. Istvántól valók. Szent István dénárát (C. N. H. T. I.) *Hegyközszentimrén lelték*. — A gyűjteményhez néhány újabb emlékérem is tartozik.

1913-ban államsegélyből a Numizmatikai Társulattól és alkalmilag egyesektől is számos pénzt vettünk. Nevezetesebbek: Nagy Lajos aranyforintja (C. N. H. II. 64a.). Zsigmond aranya. I. Ulászló aranyforintja (Wesz. V^{II}. 2.). — West-frieslandi arany 1593. (Lelőhelye a *debreczeni Kősiszeg-pusztá*). Ptolemaios-féle egyiptomi nagy rézpénz. — Továbbá: római császári dénárak és kis bronzok. Mindezek a Num. Társulattól. — Faustina és Traianus dénára, — lh. *Debreczen, a Kondoros partja*. — Claudius nagy bronz. Sept. Severus dénára. Domitianus, Gordianus, I. és II. Constantius középbronz, Probus, Constantinus Magnus, Constantinus junior, Gratianus kis bronz. Végül Tiberius középbronz, Ant. Pius. Lucius Verus, Commodus dénárjai, — ezek állítólag *Debreczenvidéki leletek*. — Vettük: Sz. István (C. N. H. 1.), Kálmán (C. N. H. 40.) dénárát, a C. N. H. X. 132. 146. szerinti dénárokat, Zsigmond, Albert dénárjait, a nemzeti színház 50 éves jubileumának bronz emlékérmét, Samassa I. biboros nagy ezüst emlékérmét és több hazai és külföldi pénzt és emlékérmét. — Városi segélyből is gyarapítottuk éremtárunkat. Említésre méltók: II. Theodosius arany solidusa (Lh. *Nyirbátor*). — Mária Theresia kettős magyar aranya 1763. (Lh. *Debreczen, Sas-utca*). — Ludovics Manin velencei aranya. — A *Bika-szálló építésénél* talált pénzekből 18 db. szlavoniai dénár és 3 árpádkori obulus (C. N. H. V. 87. 88. 99). — Egy barbár Philippeus.

Az ajándékul kapott pénzek és érmek között vannak: Lucius Verus (Lh. *Guthpuszta*), Macrinus, Florianus, stb. stb. ezüst- és bronzpénzei és egy arelatumi kis bronz.

A *Bika-szálló építésekor* talált szlavoniai dénárokból részint az építési vállalat, részint az építési vállalat, részint a rendőrség átadott 74 darabot és két darab C. N. H. I. 285. 299. szerinti érmét. Másunnan jött IV. Béla brakteátja. Az újabkori eredetű többi ajándékok közül érdekes a debreczeni tornaverseny emlékérmévé alakított, ezüst keretbe foglalt libertas.

Állami letét: Nyilazó amorettet ábrázoló nagy bronzérem és egy nagy bronzérem, mely madarat tartó nőt ábrázol. (Az éremkedvelők egyesületének kiadványai.)

Nagy József tanár újabb letétekkel gyarapította a debreczeni vonatkozású érmek csoportját.*

A *hortobágyi* halmos temetők ásatásából 1913-ban előkerült 10 római dénár nagyrészt felismerhetetlen. Bizonyosak csak Antonius Pius és Sept. Severus dénárjai; egy Hadrianusénak, egy Caracalláénak látszik. A többi olvashatatlan.

Az 1914. évi jóval gyengébb gyarapodáshoz állami segélyből járult Etruscilla és Trebonianus 1—1 antoninianusa, Volusianus dénára és egy istrosi antik görög ezüstpénz.

A *hortobágyi* halmos temetők folytatólagos ásatásánál 8 sírban került elő római pénz. Leolvasható volt Commodus, Sept. Severus és Caracalla neve. Domitianus és Lucilla érmének sejthető kettő. Három felismerhetetlen. — Állami letét: egy bronzérem Aurora alakjával. (Az éremkedvelők egyesületének kiadványa.)

Az ajándékul kapott anyag egy Valentinianus kis bronzon kívül, melynek lh. a *püspökladányi Eperjes völgye*, — a többi mind újkori emlékérem és váltópénz.

Zoltai Lajos.

* Ismertetése Num. Közöny 1914. évf. 1—9. 1.

A nyitra vármegyei múzeum éremgyűjteményének állományáról Höllrigl József tanár úrtól, a múzeum őretől nyert adatok alapján a következő adatokat közölhetjük: van a múzeumban görög pénz 53 db., római köztársasági pénz 49 db., római császári pénz 1349 db., bizanci pénz 29 db., barbárpénz 23 db., magyar árpád-házi pénz 55 db., középkori pro Slavonia 9 db., vegyesházi magyar pénz 143 db., habsburg-házi 1100 db. — Vegyes külföldi pénz 26 db., külföldi bárca 26 db. Emlékérem 1307 db. Játzóbárca 80 db. Ezeken kívül, ha jól értelmeztük a kapott följegyzéseket, van még 7444 vegyes, nagyrészt osztrák és magyar rézpénz és 2428 vegyes ezüstpénz, amelyek még feldolgozásra és rendezésre várnak. Az éremgyűjtemény anyaga állami letétből, a gimnáziumi gyűjteményből (letét) és a múzeum saját szerzeményeiből összegeződik. — A fönt említett 23 barbárpénzt részletesen is felsoroljuk itt: De la Tour 2169., 9736., 9782., 9922., 9825. sz. Dessewffy 221. sz. Num. Közlöny XIII. k. 122. l. 3., 4. és 8. sz. Num. Közlöny I. k. 21. l. 16. (2.) és 17. sz. Num. Közlöny I. k. 26. lap 36. (3.) és 37. sz., 27. lap 38 b. sz. (2.), III. k. 3. lap 34. sz., 5. lap 9. sz. és egy bizonytalan ezüst s egy bizonytalan bronzpénz.

A szegedi városi múzeum éremgyűjteménye Tömörkény István múzeumi igazgató hivatalos jelentése értelmében 1914-ben 38 darabbal gyarapodott (ajándék 16, városi vétel 7, állami letét 1, állami beszerzés 14 db.). Az éremgyűjtemény az 1914. év végén 183 arany, 4269 ezüst, 4592 egyéb anyagú tárgyból, összesen tehát 9044 darabból áll. Ugyanezen hivatalos jelentés szerint a régiségtár anyagáról szóló kimutatásba is fölvétetett 9037 érem és pénzjegy.

A túrócszentmártoni múzeum éremgyűjteménye 1914-ben 96 darabbal gyarapodott, még pedig 26 ezüst, 51 réz, 5 papírpénzzel és 4 emlékéremmel. Vrany V.

A lipót vármegyei múzeumegylet rózsahégyi múzeuma az 1915. évi február 2-án tartott közgyűlés elé terjesztett múzeumőri jelentés értelmében lipót megyei érmek és régiségekből 738 darabbal bírt, általános éremgyűjteménye pedig 337 darabból állott. Sajnáljuk, hogy az egy tétel alatt összefoglalt különböző tárgyak között nincsenek feltüntetve külön az érmek és külön a régiségek. A múzeum őre Kürti Gyula.

Somssích János gróf tallérgyűjteménye számos becses és érdekes példányt tartalmaz, melyeknek egy részét, a metrológiai adatokra, illetve az évszámokra, meg a szorgalmasan összeállított zárt sorozatokra való tekintettel helyénvalónak tartjuk itt felsorolni. *II. Ulászló:* 1504, C. N. H. 23 gramm, — 1505, C. N. H. 269 A, 34 gr., — 1506: C. N. H. 269 B 20·5 gr., 22·5 gr. és 44·5 gr., — C. N. H. 269 C. 17 gr. — *II. Lajos* széles tallérjai: 1525, C. N. H. 302, — C. N. H. 303, 35 gr. — *I. Ferdinánd*, K—B jegyű, 1553 továbbá 1554—1556. különféle változatokkal. — Nagyszebeni egyoldalú tallércsegely * F * R * V *, lenn Nagyszeben címere mellett az évszám 5—Z (Weszerle, Erdély, I. 2.).

I. Ferdinánd K—B jegyű tallérja 1554-ből. Az előlapon valószínűen egykorú bevéssett felirat: BATOLOME9 — PURCKHAMMER a hátlapon pedig: MARGRETT — PURCKHAMMERIN.

Miksa K—B jegyű tallérsorozata 1573—78-ből, változatokkal. *Rudolf* K—B jegyű tallérsorozata 1579—1604 és N—B jegyű sorozata 1582—1607, változatokkal, — N—B jegyű 1598. évi tallérjai NAG—BANI és NAGI—BANIA szíglával. — H—S jegyű tallér 1581. — N—B jegyű tallér 1599. A sas karmainál S—S jegy. — Évszám és jegy nélküli körmőczi típusú tallér.

II. Mátyás K—B jegyű tallérsorozata 1622—37-ből és N—B jegyű sorozata 1630—37-ből, változatokkal.

III. Ferdinánd: K—B jegyű ötszörös tallérja 1651, hármastallérjai 1644, 1655, dupla tallérja 1644, — egyszerű 1655. évi tallér az előlapon I—K | * | E—M | 1655. — N—B jegyű tallérok 1638—1641-ből. — Glatzi tallér 1630. (Széch. 31., 15.)

I. Lipót K—B jegyű tallérsorozata 1659—1703, N—B jegyű sorozat 1660—1703. — N—B jegyű IMMACULATA: duplatallér 1687, N—B | L—M | és 1695, N—B | P—O | — egyszerű tallér 1675—1787.

II. Rákóczi Ferencz forintjai: K—B jeggyel, 1704—1706, — 1706, Szűz Mária feje fölött 7 pontú rozetta. — M—M jeggyel 1706.

II. József C—H jegyű tallérjai: 1705, 1706, 1708, 1710. *III. Károly*: K—B jeggyel 1722—1740, C—H-val 1712, 1715, 1717, 1718. Erdélyi tallér jegy nélkül 1712, 1715, 1734.

Mária Terézia: K—B jegyű Máriás tallérsorozat 1741—1759, —(K) angyalos sorozat 1767—1776, —(B) angyalos sorozat 1777—1780. Levantei, K—B, 1746, 1762, 1763.

Lotharingai Ferencz: K—B 1746, 1762, 1763.

II. József: angyalos tallér, A jeggyel: 1783—85, B jeggyel: 1781—83, 1786.

II. Lipót: angyalos tallérok, A jeggyel: 1790. REX felirattal és 1790 IMP felirattal. — A jegyű tallér, 1790, Széch. 76. t., 10.

I. Ferencz: körmöczi tallérsorozat B jeggyel, 1815—33, nagybányai G jegyű sorozat: 1813—26, gyulafehérvári E jegyű sorozat: 1819—24, 1830. — B jegyű Máriás-tallér: 1833. Keresztes tallérok, B: 1793—97, G: 1797, E: 1797.

V. Ferdinand: Máriás B jegyű tallér 1837.

I. Ferencz József: 2 frtos tallér, B, 1853. — 2 frt, B, 1859. — $1\frac{1}{2}$ frtos Vereinsthaler: B, 1857—67. E, 1861—67. — Angyalos frt, K. B. 1868, 1869. — U. az, Gy. F. 1868, 1869. — Forint, Gy. F. 1870.

Batthyány Károly hg. tallérjai: 1764, 1768.

Éreml e l e t e k.

Egy hunyadmegyei római familiáris denárlelet. Hunyad megyéből való az alább ismertetett lelet, amelyet nemrégiben mutattak be a M. Nemzeti Múzeumban s így annak részletes lajstromát közölhetjük. Az itt felsorolt 42 db. jófenntartású római familiáris denáron kívül még 32 db kopott apolloniai és dyrrhachiumi drachma volt a leletben. — A genszek nevei után levő számok Babelon folyószámait jelentik, a zárójelben levők pedig a darabszámot.

Babelon I. 176, 226 (3), Aemilia 7, Antonia 1, Appuleia 1, Calidia 1, Calpurnia 11 (3), Claudia 5 (2), Cornelia 20, Crepusia 1, Fabia 1, Flaminia 1, Fundania 1, Lucretia 1, 3, Mamilia 6 (2), Maria 9, Naevia 6 (2), Norbana 2, Porcia 8, Postumia 9 (2), Procilia 1, 2, Satriena, Sempronia 2, Sulpicia 1, Terentia 10, Tituria 1, 2 (2), 4, Vibia 2 (2), Volteia 1.

Barbura lelőhelylél a következő éreml e t e t l á t t a m: *Antonius triumvir* légio-denára, cf. Bab. I. 200. I. 104. s kk.: (2 db. kopott). — *Otho*: C^I 12 (2). — *Titus*: C^I 81. — *Nerva*: Cohen^I 8, 16, 28 (2), 53. — *Trajanus*: C^I 27, 43 (2), 91, 129, 211 és 1 db. (kopott). — *Matidia*: C^I 3. — *Hadrianus*: C^I 115, 139, 235 (3), 245, 271, 301, 309, 324, 341, 347, 402, 412 (2), 477. — *Antoninus Pius*: C^I 4, 9, 10, 36, 69, 101, 107, 109, 115 (2), 119, 163, 342. — *Faustina senior*: C^I 1, 10, 13, 14, 28, 31, 32 (2), 40, 57, 58, 96 (2). — *Marcus Aurelius*: C^I 3, 134, 170, 187, 245, 253, 254, 261. — *Faustina junior*: C^I 9 (2), 15 (2), 34, 51. 58, 92. — *Lucius Verus*: C^I 33, 37, 49, 62.

Dr. Kerekes Pál.

Belényesújlakon (Bihar m.) Borz Péter a saját telkén 139 db. 16—17. századbéli tallért lelt, ebből 81 db. esik az osztrák tartományokra, 58 db. pedig egyéb külföldi és magyar tallér.

Az 1914. év folyamán *Verebélyen* (Bars m.) következő pénzek találtattak: I. Ulászló denára; C. N. H. II. kötet, 9. tábla, 141. szám (1 db.). — A C. N. H. I. füzet pótlékának II. tábla, 36. számú 1 db. pénze, egy körülbelül két liter ürtartalmú agyagedényben hamu között, a vasuti állomás területén került elő. Az edény is teljesen ép. — Zsigmond

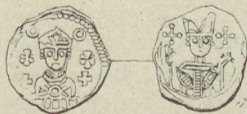
király két db. aranyforintja igen jó fentartásban (C. N. H. II. kötet, 7. tábla, 118. sz.). — Hadrianus középbronzpénze; Rev.: SALVS AVGVSTI, alul: COS III S. C. — Hadrianus denára, Rev.: FIDES PVBLICA. — Ottacilia Severa denára, Rev.: PIETAS AVGVSTAE. — Salonina billon-pénze, Rev.: IVNO REGINA. A felsorolt érmek gyűjteményemben vannak.

Nagy Zoltán.

Kócs (Komárommegye). Itt Traianusnak C. I. 144. sz. középbronzát lelték. G. Ö.

Kisvárdán (Szabolcs megye) Hoerkes baktirai királynak (Kr. u. 111—129.) rézpénze került elő a földből. (B. M. C. XXIX. t. 6. sz. változata.) D. M.

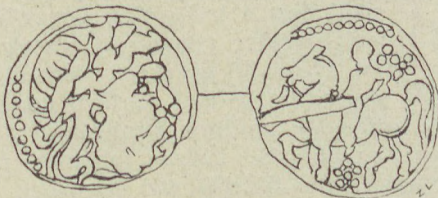
Váczzentlászló község határában, ott, hol a Baghtól Váczzentlászló határáig terjedő összefüggő nagy erdőség véget ér, de ettől még három oldalon körülveve fekszik a koronauradalom „Liget“ nevű kis gazdasága hegyes-völgyes alkattal. Ezen gazdaság egyik magasabb dombján a vetés mindenkor bujább fejlődéssel bírván, e hely 1896. évben megásatott, amikor kiderült, hogy itt nagyterjedelmű tömegsír létezik. E tömegsírban a tetemek rendetlenül vannak elhelyezve és pedig úgy, hogy a koponyák nem a törzsek mellett, hanem csoportosan fordulnak elő, mi arra vall, hogy az itt elhantoltak lefejezve lettek, tehát az áldozatok nem csatatéren hullottak el, hanem lemészároltattak. Fordultak elő kisebb számban vasszegek, melyek koporsószegek lehettek, erre vall az is, hogy a tömegsír alján alig felismerhető fakorhadék is fordult elő; tehát nincsen kizárva, hogy egy-két tetem a sír fenekén koporsóban lett eltemetve és ezekre hányatott minden rend nélkül a többi tetem. A feltárás alkalmával nagy figyelmet fordítottak arra, hogy a korra felvilágosítást nyújtó mellékletek találtassanak, de fegyverek, eszközök vagy edények elő nem fordultak; mindazonáltal a reáfordított figyelem meddő még sem maradt, mert előkerült két darab érem és pedig az egyik II. Géza király denárjának bizonyult (Rupp Spec. II.

Nr. 94), a másik darab azonban könnyű szerrel meghatározható nem lévén, a magyar nemzeti múzeum útbaigazítása folytán dr. Arnold Luschin v. Ebergreuth gráci egyetemi tanár mint specialistát kértem fel ennek meghatározására, ki azt az akkoriban Magyarországon is forgalomban volt, az 1240. évet megelőző időből származó friesachi obulusnak minősítette, tehát IV. Béla király idejéből származván, bebizonyítottnak vehető, hogy a kérdéses sírban a tatárok vad dühének áldozatul esett szegény magyarok alusszák örök álmukat. — Az obulus rajzát mellékelve közöljük.

Deininger Imre.

Barbárpénz-leletek.

Rozália (Mármaros m.) községben 1911-ben az Iza partján, Szukay István kertjében egy agyagedény töredékeivel mintegy harminc darab Philippos-típusú barbár ezüstpénzt (ú. n. tetradrakmont) letek. Az összes példányokat szétosztogatták. Egy példány Gálócsy Zoltán tagtársunk gyűjteményébe került. Képét itt adjuk. Súlya 12.83 gr.

Sary Nourim csehországi községnél régebben a De la Tour 10156. sz. barbárpénznek egy változatát lelték, melynek hátlapján fönn, felfordított TITTO felirat olvasható. E példány a prágai múzeumba került és Pic-Déchelette: Le Hradischt de Stradonice c. művének 110. l. és 117. l. 9. sz. alatt van közzétéve. Minket a hazai fajta barbárpénz érdekel.

Romániában Sadovánál (Turn Szeverin közelében) mintegy 80—100 darab barbár ezüstpénzt lelték. Volt köztük két koisztobókus pénz és a Dess. 319., 411., 431., 437., 515. sz. fajok. — **Widdinnél** egy Janus-fejes barbárpénzt (v. ö. Forrer 328. sz.) és egy Larissa-típusú barbárpénzt (v. ö. Forrer 318. sz.) lelték. Mindkét érem a berlini múzeumba került. — Ugyancsak **Romániában** több évvel ezelőtt egy egyfejű Biatic-pénzt lelték. Ez Kn. bukaresti gyűjtő tulajdonába, onnan pedig Horace Sanders londoni gyűjteményébe került. — **Craiovából** 1909 decemberben egy 16.74 gr. súlyú egyfejű Biatic-pénzt hozott a m. nemz. múzeumba egy odaváló kereskedő. Ugyanonnan Janus-fejes barbárpénzeket is ajánlottak eladásra. A Wind. 2857. sz. pénz egy példánya szintén Romániából került a Bruckenthal-múzeumba.

A **Vaskapu-szabályozás** alkalmával a De la Tour 9640. sz. barbárpénzek több példányát lelték.

Sopron táján a Dess. 293. sz. barbárpénzek egy példányát találták.

Bujon (Szabolcs megye) a Dess. 782. számú barbárpénznek egy példányát lelték. A szabolcsmegyei múzeumba került. G. Ö.

Magyarbélén (Pozony közelében) a Dessewffy 714. sz. fajta barbár aranypénznek 12—13 példányát lelték Pálffy Béla gróf birtokán.

Ebed határában (Esztergom megye) régebben a Dess. 238. sz. barbárpénzek egy példányát, úgyszintén a Dess. 246—251. sz. fajta pénzeknek egy ezüstpénzt is lelték.

Illmitzen (Moson megye) a Dess. 238. fajta barbárpénzek egy példányát találták.

Hont megyében, közelebről meg nem határozható helyen, a Dess. 292. sz. barbárpénzfajnak egy példányát lelték, úgyszintén egy másik barbárezüstpénzt is, melynek előlapja a Dess. 340. sz.-mal azonos, hátlapja pedig a Dess. 340—343. sz. fajoknak változata.

Gohl Ödön.

I r o d a l o m.

Dr. Arnold Luschin v. Ebengreuth: Das Münzwesen in Österreich ober und unter der Enns im ausgehenden Mittelalter. (Különlenyomat a Festschrift des Vereines für Landeskunde von Niederösterreich-ből. 1914.) — Szerző, aki a középkori osztrák pénztörténettel évtizedek óta foglalkozik és páratlanul álló szaktekintély az evvel kapcsolatos és sokszor fölöttébb bonyolult kérdésekben, ezúttal Alsó- és Felsőausztriának 1379-től (Neuberger Ländereinteilung) 1522-ig (a bécsi Hausgenossen-pénzverők testületének feloszlásáig) terjedő pénztörténetét — nagyrészt a különböző pénzkibocsájtványok finomságára és darabolására s az idevágó rendelkezésekre vonatkozó adatoknak nagy áttekintéssel és leletekből meritett anyagnak, mint bizonyító érveknek elésorolásával — tárja elénk. Az ebbe az időszakba eső fillérek (nagyrészt hármaskarélyú keretbe foglalt pólyás osztrák címerrel és koronával meg az uralkodók nevének kezdőbetűivel), hazai leleteinkben nem túlságosan gyakoriak, azonban az utóbbi két évtized folyamán nyugati határszéleink vidékén mégis előfordult egy többszáz ilyen fillérből álló éremlelet.

Leon Ruzicka: Die Münzen von Serdica (különlenyomat a Num. Zeitschrift 48. kötetéből. Bécs, 1915. 4-r. 9. táblával). — Szerző, ki ezt a munkáját első numizmatikai dolgozatának mondja, dicséretes szorgalommal gyűjtötte össze az annak alapjául szolgáló múzeumi anyagot 39 felsorolt múzeumból és gyűjteményből, melyek közt hazánkat a budapesti magyar nemzeti s az erdélyi nemzeti múzeum és a zágrábi nemzeti múzeum

képviselik. A budapesti tud. egyetem s a nagyszebeni Bruckenthal-múzeum éremgyűjteményeit szerző olyanokul sorolja fel, amelyeknek nincsenek serdicaei pénzeik. Megjegyzem ezúttal, hogy a magy. nemz. múzeum serdicaei pénzei, s egyáltalában thráciai és moesia császári bronzpénzeinek legnagyobb része Neudek Gyulának, a szófiai osztr.-magy. követség volt tisztviselőjének ott az évek hosszú során át gyűjtött s néhány év előtt a m. nemz. múzeum által megvásárolt gyűjteményéből származnak.

Előszavában elmondja a szerző, hogy Serdica (Sardika, Sertika) Bolgárország mai fővárosa: Szófia helyén állt — az Oiskos folyó partján —, amiről számos feliratos köemlék tanúskodik. Ezen a vidéken Dio Cassius LI. 25. szerint Kr. e. 29-ben a Meldi (Meldones) nevű néptörzs lakott. Úgy ezeket, mint a szintén az Oiskos folyónál települt Serdi (Ser-dones) törzset is kelta népeknek tekintik a szláv történetírók. Ezt a két népet Kr. e. 28-ban Crassus verte meg s ekkor kerültek Rómával közelebbi kapcsolatba. Claudius Appiusnak Kr. e. 78. évi thráciai harcai alkalmából a Serdi népet nem említik, ellenben a Dáciának Traianus által való meghódítása utáni időkre nézve a Bessi néptörzset említik, mint Serdica, Pautalia stb. városok lakóit és Thrácia meg Dardania bennszülött népeit.

A városnak a pénzekben gyakori: Ulpia Serdica neve mutatja, hogy Traianus emelte autonóm közigazgatású város rangjára, mely Thrácia császári helytartójának (legatus caesaris pro praetore) volt alárendelve. A város fontos hadászati pont volt s a Rómából Bizanba vezető katonai út mentén épült.

Serdica M. Aureliustól, e császár uralkodásának korábbi éveiben kapott pénzverőjogot; ez kivüláglik azon körülményből, hogy L. Verus képével vert pénzei is vannak, sőt egyes fajokon Cl. Appius Martialis helytartó nevével kapcsolatban. M. Aureliusnak Verussal közös pénze csak egy van (7. sz.). — Caracallának nagymennyiségű serdicaei pénzeit szerző a császár thráciai körutazásával (Kr. u. 214—215.) és serdicaei látogatásával hozza kapcsolatba. Caracalla halála után (Kr. u. 217.) eddig ki nem derített okból megszűnik Serdica pénzverése és csak Gallienus alatt (Kr. u. 253.) kezdődik meg ismét. E város érmei általában négy csoportba oszthatók, úgymint medaillonok és négy, három és két értékű pénzek. Medaillont mindössze csak egyet említ szerző: Faustina iun.-nak Appius Martialis kormányzó nevével ellátott medaillonját, hátlapján Nikével, jobbfelé haladó bigában. Négyesek Faustinának összes felsorolt pénzei, aztán L. Verus pénzei közt, hármasok és kettősök pedig már M. Aurelius alatt tűnnek fel. Helytartók nevei M. Aureliusnak itt felsorolt serdicaei pénzein nem fordulnak elő. Gallienus serdicaei pénzei közt nem találunk többé kettősöket. Azokat a pénzeket, melyek előlapján a császár mellképét pajzsral és dárdával ábrázolták, Regling nyomán a szerző szintén különös alkalomra, esetleg a trónralépés alkalmával vert fajoknak véli, amennyiben úgy Caracallának, mint Gallienusnak ilyen ábrázolású serdicaei pénzei fiatalos arcképet viselnek. Ikonografiai szempontból érdekesek Caracallának némely serdicaei pénzei, melyek a császárt majdnem fölismerhetetlenül ábrázolják.

A serdicaei pénztípusok főtárgyai: istenek, hőroszok, személyesítések, császárok, állatok, templomok és eszközök. Az istenek közül gyakoriak: Zeus, Sarapis, de főképen Apollo (Apollo Iatros, olykor Asklepiossal, A. Kitharoidos, Apollo mint Bonus Eventus), Hermes, Dionysos, Asklepios, Hygieia, Herakles, Kybele s az Oiskos-folyamisten.

Föntieken kívül találkozunk még a következőkkel: Selene (kinek képe egyébként nem fordul elő thráciai pénzekben), Artemis, Ares, Athena (olykor olajfával és kígyóval), Nike (egyszer álló helyzetben, Gallienusnál, kétszer bigában, Faustinánál, gyakran: a császárt koszorúzva), Aphrodite (a Medici-féle s a kapitoliumi Venus pózjában), a Charitek, (olykor a középső guggoló helyzetben, Gallienusnál [490. sz.] három női alak fordul elő, Charisoktól eltérő ábrázolásban. Talán az Oiskos folyó nimfáit ábrázolják?). Gyakori Erosnak az ábrázolása (delfinen, oroszlánon, fáklyával). Igen kedves a Psychét átölelő Eros képe (Caracallánál, 384. sz.) és a két játszadozó Eros, kiknek egyike társának a lábát fogja, míg ez utóbbi négykézláb próbál járni. Az Oiskos folyamisten, Serdica géniusza, Hades Sarapis, Harpokrates és Isis szintén előfordulnak az érmeiken.

Az érmek leírása ugyanazon rendszerben és ugyanazon rovatos beosztással történt, amelyet az északgörögországi görög érmek korpuszában inaguráltak s azóta szelvében követnek. Hiányzik a sárga s a vöröses bronzanyag megkülönböztetése; az a középponti mélyedés, mely a pénzek egy részén (a képestáblákon ábrázolt példányokon is) látható, nem talált figyelemre sem az előszóban, sem pedig az egyes éremleírásoknál. Ugyanezen hiányokat már a moesiai pénzekhez adott pótlékom szövegében is fölemlítettem annak idejében (Num. Közlöny V. k.).

Az 502 fajra terjedő éremlajstromban a magyar nemzeti múzeum éremtára 56, az erdélyi múzeum 3 s a zágrábi múzeum 35 éremfajhoz szolgáltatott anyagot. — Szerző, aki tudomásom szerint most Pautalia pénzeinek hasonló összefoglaló közzétételével foglalkozik (és akinek e célból a m. nemz. múzeumból is Serdicánál tetemesebb anyagot bocsájtottunk rendelkezésére), hasznos és a szakemberek elismerésére méltó munkát végzett e művének megírásával és közzétételével.

Ötvös Gábor.

T á r s u l a t i é l e t.

Erdélyi Pál † Egy fiatal, minden szépért lelkesedni tudó tagunkat ragadta el tőlünk a most dúló világháború Erdélyi Pál, a pesti magyar kereskedelmi bank tisztviselőjében, aki mint a 4. tábori tarackezred tartalékos hadnagyá az elsők között vonult a déli harc-térre s — mint most értesülünk — a Szabács körüli küzdelmekben 1914. évi augusztus 19-én megsebesülvén, augusztus 23-án az újvidéki kórházban lehelte ki életének 22. évében fiatal lelkét, életét hazájáért áldozva fel. — Fájdalmas büszkességgel fogjuk megőrizni emlékét!

Pintér Sándor † Társulatunknak alapítása óta rendes tagja Pintér Sándor, ügyvéd, volt országgyűlési képviselő, 1915. évi január hó 17-én Nagyszécsényben elhalálozott. — Az elhunytban közéletünk egy példaadó tagját vesztette el, aki a tudományhoz és kultúrához való ragaszkodásának és szeretetének azzal is kifejezést adott, hogy egész vagyonát kulturális és jótékony célokra adományozta, így ásatásokból származó gyűjteményét és régipénzgyűjteményét a magyar nemzeti múzeumnak és a nógrádmegyei múzeumnak juttatta. — Áldassék emléke!

Weiss Berthold † Társulatunknak hasonlóképen alapítása óta rendes tagja, Weiss Berthold, udvari tanácsos, volt országgyűlési képviselő f. évi március hó 11-én Kaltenleutgebenben 69 éves korában elhalálozott s Budapesten március hó 14-én örök nyugalomra helyeztetett. — Béke hamvaira!

Pesti Ferenc † Társulatunkat közelebről érintette Pesti Ferenc, nyugalmazott székesfővárosi kerületi előjárónak f. évi március hó 26-án bekövetkezett elhalálása, ki 69 éves éves korában hunyt el nagy fájdalmára mindazoknak, akik őt szerették s benne a lelkes műgyűjtőt becsülték és tisztelték. — Nyugodjék békében!

A háború alatt a társulati titkár egy része hadi szolgálatot teljesít, másik része pedig más irányban lévén fokozottabb mértékben elfoglalva, megesik, hogy a hivatalos órákat pontosan be nem tarthatja. — Ajánlatos ennél fogva, hogy a helyiséget társulati ügyekben felkeresni szándékozók előzőleg telefonon érdeklődjenek a társulati titkárnál (telefonszám: 125—25) a hivatalos órák betartása iránt.

Szendrei János-érem. Az Országos Régészeti és Embertani Társulat 1911. évben dr. Szendrei János akkori titkára működésének negyedszázados évfordulója alkalmából érmét veretett, amely Berán Lajos tagtársunk művészetét dicséri. — Ezen éremből még néhány bronzpéldány áll rendelkezésre s testvéregyesületünk azt társulatunk tagjainak kedvezményképen 8 korona áron bocsátja rendelkezésére. Akik azt megszerezni kívánják, küldjék be a 8 koronát és a postaköltséget (helyben 22 fillér, vidékre 45 fillér) társulatunk titkárnak címére.

Összejöveteleinket a társulat helyiségében (VIII., Csepregy-utca 4. szám, II. em. 15.) a következő napokon rendezzük: 1915. május 13-án, június 10-én, július 8-án, augusztus 12-én, szeptember 9-én, október 14-én, november 11-én és december 9-én. — Az összejövetelek után társasvacsora van Frenreisz István éttermében (VIII., József-körút 56.) — kivéve július 8-án és augusztus 12-én, mely alkalmakkor a vacsorát Gundel Károly (Wampetics utóda) városligeti kerthelyiségében rendezzük.

Kivonat a választmány 1915. évi január hó 14-én megtartott ülésének jegyzőkönyvéből. Elnök: Kilényi Hugó; jegyző: Zimmermann Lajos dr. Jelen vannak még: Finály Gábor dr., Gohl Ödön dr. és Varga Béla választmányi tagok.

A választmány mély részvétellel veszi tudomásul Despinits Péter dr., a társulat választmányi tagjának elhalálozását. — A pénztáros által tett jelentést a választmány tudomásul veszi. — A választmány beszünteti a csereviszonyt a „Közlemények Dunántúl történetéhez” és „Der Numismatiker” című folyóiratokkal. — A választmány köszönetet szavaz gróf Dessewffy Miklós tiszteletbeli elnöknek a közlöny mult évi utolsó füzetéhez adományozott képes tábláért és a folyó évi első füzetéhez saját költségén készített kliséért.

K. m. f. Kilényi Hugó s. k. elnök. Dr. Zimmermann Lajos s. k. titkár. Hitelesítjük: Dr. Gohl Ödön s. k. Varga Béla s. k.

Kivonat a választmánynak 1915. évi március hó 11-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből. Elnök: Kilényi Hugó; jegyző: Zimmermann Lajos dr. Jelen vannak még: Gohl Ödön dr., Lippay Károly, Szentgáli Károly, Telcs Ede és Varga Béla választmányi tagok.

A választmány mély részvétellel veszi tudomásul a harctéren kapott sebesülésben elhalt Erdélyi Pál rendes tagnak, valamint Pintér Sándor rendes tagnak elhalálozását. — A választmány tudomásul veszi, hogy az elnökség Moson vármegyéhez kérvényt intézett a tagság meghosszabbítása tárgyában. — Az Országos Régészeti és Embertani Társulat által vert Szendrei-érem a társulati közlönyben hirdetendő lesz. — A választmány tudomásul veszi, hogy a főfémjelzőhivataltól 28 lelet vétetett át. Ezek a háború után kerülnek a társulati tagok között eladásra. — A választmány elhatározza, hogy a megüresedett elnöki tisztségre Kilényi Hugó eddigi alelnököt s az ezen választás által megüresedő egyik alelnöki tisztségre pedig Gohl Ödön dr. szerkesztőt fogja jelölni. — A f. évi közgyűlésen Faludi Géza dr., Finály Gábor dr., Harsányi Pál dr., Varga Béla és id. Walla József választmányi tagok megbízatása jár le; betöltendő lesz ezenkívül még Despinits Péter dr. elhalálozása folytán és Gohl Ödön dr. szerkesztőnek alelnökké választása esetén megüresedő választmányi tagság. — A választmány elhatározza, hogy a közgyűlésen tiszteletbeli tagnak való megválasztásra Regling Kurt dr. német numizmatikust fogja ajánlani. — A választmány köszönetet szavaz gróf Dessewffy Miklós tiszteletbeli elnöknek, amiért „Gróf Dessewffy Miklós barbárpénzei” című műve IV. füzetét a társulati tagok részére 300 példányban adományozta. A tiszteletbeli elnök úr kívánságára a tagok a füzetet 3 korona áron fogják kapni. — A választmány tárgyalja Nuber Károly alapító tagnak a kereskedelemügyi miniszterhez intézett és egy alapítandó postamúzeummal kapcsolatos kérvényét, amely numizmatikai vonatkozással is bír. A választmány elhatározza, hogy az ügyet az esetben fogja támogatni, ha abban a numizmatikai érdek határozottabb körvonalazást nyer. — A társulat rendes tagjai sorába választottak: *Fikk József*, banktisztviselő, Nagyenyed; *Sárváry Oszkár*, főfelügyelő, Budapest, I., Városmajor-utca 7. és a *Wirth János és Fiai* aranyműves cég, Budapest, IV., Városház-utca 3.

K. m. f. Kilényi Hugó s. k. elnök. Dr. Zimmermann Lajos s. k. jegyző. Hitelesítjük: Szentgáli Károly s. k. Telcs Ede s. k.

Kivonat a választmány 1915. évi március 25-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből. Elnök: Kilényi Hugó; jegyző: Zimmermann Lajos dr. Jelen vannak még: Babics József, Faludi Géza dr., Finály Gábor dr., Gohl Ödön dr., Lippay Károly, Pákozdi Károly dr., Szentgáli Károly és Varga Béla választmányi tagok.

A választmány részvétellel veszi tudomásul Weiss Berthold rendes tagnak elhalálózását. — A választmány tárgyalja Hámos Pál dr. rendes tagnak a közgyűlésre szánt indítványát, egy a háborúval kapcsolatos emlékérem veretése tárgyában. Elhatározza, hogy azt pártolólág a közgyűlés elé terjeszti. — Gohl Ödön dr. indítványára a választmány elhatározza, hogy tiszteletbeli tagok ajánlása a választmánynak az ülés előtt, az ülés elnöke vagy a titkár kezeihez benyújtandó és legalább két tag aláírásával ellátott részletes, írásbeli indokolás alapján történhetik. — A választmány tárgyalja Gohl Ödön dr. indítványát alapszabálmódosítás tárgyában. Minthogy alapszabálmódosítás a közgyűlés tárgysorozataiba felvéve nincsen, az indítvány elhalasztatott.

K. m. f. Kilényi Hugó s. k., elnök. Dr. Zimmermann Lajos s. k., jegyző. Hitelesítjük: Dr. Gohl Ödön s. k. Dr. Pákozdi Károly s. k.

Kivonat a társulat 1915. évi március 25-én tartott közgyűlésének jegyzőkönyvéből: Elnök: Kilényi Hugó; jegyző: Zimmermann Lajos dr. Jelen vannak még: Alföldy András, Babics József, Faludi Géza dr., Finály Gabor dr., Gohl Ödön dr., Hámos Pál dr., Lippay Károly, Mály János dr., Nagy Zoltán, Ott János, Pákozdi Károly dr., Szentgáli Károly, Varga Béla, Váry Szabó Elemér és Woyciechowski Vilmos társulati tagok.

1. *Elnök* megállapítja, hogy a közgyűlés szabályszerűen lett egybehíva és megnyitja a közgyűlést. A jegyzőkönyv vezetésére felkéri a titkárt, annak hitelesítésére Váry Szabó Elemér és Woyciechowski Vilmos társulati tagokat. Megemlékezik arról, hogy a most dúló világháború által okozott súlyos viszonyok között a társulat nagyon korlátozott mértékben fejthetett ki működést. Megemlékezik a társulatot elnökének, dr. Réthy Lászlónak elhalálózása révén ért nagy veszteségről, aki a társulathoz s tagjai szívéhez nemcsak mint numizmatikus, hanem mint jóbarát is közel állott.

2. *Titkár* felolvassa évi jelentését, megemlékezvén elsősorban a múlt évi közgyűlés óta elhalálozott nagyszámú tagokról. Ezek: dr. Réthy László elnök, Despinits Péter dr. választmányi tag, Head Barclay Vince tiszteletbeli tag, Erdélyi Pál, Fleischer Elemér, kik mindketten hősi halált haltak, Petrikovich János dr., Baich Milán báró, Puky József, Horváth B. Ákos dr., Révay Gyula báró, Pintér Sándor és Weisz Berthold. Ezen 12 tagon kívül a társulat még 10 tagot veszített el kilépés folytán és egy tagot, mely egyesület volt, azáltal, hogy az megszűnt. A társulathoz ma 12 tiszteletbeli, 45 alapító, 328 rendes tagja van, úgy, hogy a tagok összlétszáma 385. A társulat belső élete az utolsó évben nagyon csendes volt, amit elsősorban a világháború okozott. — Jelenti, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszterium az 1914. év első felére 500 korona államsegélyt, az 1914. év második felére, valamint az 1915. év első felére 1000 korona államsegélyt utalt ki. — A társulat tudományos működését elsősorban a Numizmatikai Közlöny képviselte, amiért szerkesztőnknek tartozunk hálával és elismeréssel. Azonkívül köszönettel tartozunk gróf Dessewffy Miklós tiszteletbeli elnöknek, aki a közlöny múlt évi évfolyamát képes táblák adományozásával gazdagította. A társulat a Corpus Nummorum Hungariae III. kötetének ügyét kezébe véve, annak előkészületi munkáit folyamatba tette. A Tudományos Akadémia által megszavazott segélyből éremrajzokat készít, amelyek Harsányi Pál dr. ismertetése mellett a közlönyben jelennek meg. — A társulati közlönnyel 31 folyóirat tartott fenn cserét. — A múlt évi közgyűlésen elhatározott numizmatikai kézi könyv ügye a világháború folytán halasztást szenved. — A társulat múlt évi június 7-én Nyitrára rendezett egy nagysikerű kirándulást. Jelentését a titkár azon reményének kifejezésével zárja le, hogy rendíthetetlenül bízva a világháborúnak győzelmes befejezésében, a bekövetkezendő béke a társulat ügyeinek fellendülését is magával fogja hozni.

A közgyűlés elnök indítványára a jelentést köszönettel veszi tudomásul.

3. *Szerkesztő* olvassa fel jelentését a közlöny 13-ik évfolyamáról, amely 2632 K 99 fillér költségen 550 példányban 20 ívnyi terjedelemben jelent meg, az adattár 11—13. félévének hozzászámításával az össztartalom 21³/₄ ív. A közlöny tárgyánál fogva kiterjed a numizmatikának minden korszakára. A társulat tagjait buzgó közreműködésre hívja fel.

Lippay Károly rendes tag indítványára a közgyűlés tudomásul veszi a jelentést és egyúttal hálás köszönetet szavaz a szerkesztőnek fáradhatatlan és buzgó munkálkodásáért. Szerkesztő ezért köszönetet mond és az érdem nagyrésztét áthárítja munkatársaira.

4. *A könyvtár őre* beterjeszti jelentését a könyvtár állapotáról, amely szerint a társulati könyvtár múlt évi gyarapodása 92 darabot tesz ki 31 szám alatt. A társulatnak jelenleg van 1439 leltári szám alatt 2692 darab könyve, illetve füzete.

A közgyűlés elnök indítványára köszönettel veszi tudomásul a könyvtáros jelentését.

5. *A gyűjtemény őre* olvassa fel ezután jelentését, mely szerint a gyűjtemény a múlt évben 29 darabbal növekedett, ami nem valami nagy eredmény, azonban ennek okát is a háborús világban kell keresni.

A közgyűlés köszönettel veszi tudomásul a jelentést.

6. *Pénztárosi* jelentését olvassa fel azután a titkár, amelyben részletesen megindokolja a pénztár- és mérlegszámlát.

A „Magyar Numizmatikai Társulat” 1914. évi pénztárszámlája.

Bevétel:	kor. fill.	Kiadás:	kor. fill.
Pénztári maradvány 1913-ról	1208.07	Társulati helyiség	1061.97
Rendes tagok	2518.—	Num. Közlöny és Adattár	2632.99
Kamatjövedelem	475.22	Gyűjtemény és könyvtár	91.86
Államsegély az 1914. évre és 1915 első felére	1500.—	Adminisztráció	211.21
Numizmatikai Közlöny bevételei	175.80	Maradvány 1914 december 31-én .	1933.47
Könyv- és éremközvetítés	22.17		
Helyiségre adott adomány	12.50		
Adminisztráció számlája	19.74		
Összesen: 5931.50		Összesen: 5931.50	

Budapest, 1915. évi január hó 1-én.

Dr. Zimmermann Lajos s. k.
társ. titkár, pénztáros.

Ezen pénztárszámlát megvizsgáltuk és a pénztári könyv adataival egyezőnek és minden tekintetben helyesnek találtuk.

Budapest, 1915. évi január hó 20-án.

A felügyelő bizottság:

Zachár Antal s. k.

Ott János s. k.

ifj. Walla József s. k.

A „Magyar Numizmatikai Társulat” 1915. évi költségelőirányzata.

Bevétel:	kor. fill.	Kiadás:	kor. fill.
Pénztári maradvány 1914. évről	1933.47	Helyiség	1200.—
Tagsági díjak	2300.—	Numizmatikai Közlöny	2300.—
Kamatjövedelem	470.—	Numizmatikai Adattár	100.—
Num. Közlöny bevételei	120.—	Gyűjtemény és könyvtár	200.—
Társulati veretek és kiadványok	30.—	Adminisztráció	200.—
Könyv- és éremközvetítés	30.—	Előre nem látott kiadások	100.—
Egyéb bevételek	16.53	Maradvány mint egyenleg	800.—
Összesen: 4900.—		Összesen: 4900.—	

Felállította: *Dr. Zimmermann Lajos* s. k. titkár-pénztáros.

A választmány jóváhagyta 1915. évi március hó 11-én tartott ülésében:

Kilényi Hugó s. k. elnök.

7. és 8. A felügyelő-bizottság jelentését Ott János felügyelő-bizottsági tag olvassa fel, mely szerint a bizottság a pénztár kezelését felülvizsgálta és mindannyiszor rendben találta.

A felügyelő-bizottság indítványára a közgyűlés tudomásul veszi a pénztáros jelentését, az 1914. évi pénztár- és mérlegszámát és a felügyelő-bizottság jelentését. Felmentvényt ad a választmánynak, a pénztárosnak és a felügyelő-bizottságnak. Köszönetet szavaz az elnökségnek, tisztikarnak, választmánynak és felügyelő-bizottságnak.

9. Titkár előterjeszti az 1915. évi költségelőirányzatot.

A „Magyar Numizmatikai Társulat” 1915. évi mérlegszámlája.

Vagy on:	kor. fill.	Te her:	kor. fill.
Pénztári maradvány 1914 dec. 31-én	1933.47	Befizetett alapítványok	9100.—
Rendes tagok hátralékai 50 ⁰ / ₀ -a . . .	183.—		
Hirdetők hátralékai	106.50		
M. Földhitelintézetnél letétben levő értékpapírok :			
9600 K névértékű 4 ⁰ / ₀ -os m. föld- hitelint. záloglevél vételára . .	8895.70		
200 K névértékű 4 ¹ / ₂ ⁰ / ₀ -os magy. földhitelint. záloglevél vételára	186.50	Egyenleg mint szabad vagyon . .	2205.17
Összesen:	11305.17	Összesen:	11305.17

Budapesten, 1915. évi január hó 1-én.

Dr. Zimmermann Lajos s. k.
társ. titkár, pénztáros.

Megvizsgáltuk és a társulati könyvekkel egyezőnek s mindenben helyesnek találtuk.
Budapesten, 1915. évi január hó 20-án.

A felügyelő-bizottság:

Zachár Antal s. k.

Ott János s. k.

ifj. Walla József s. k.

A közgyűlés a költségelőirányzatot elfogadja és utasítja a választmányt, hogy az 1915. évben annak megfelelően irányítsa a társulat pénzkezelését.

10. Elnök jelenti, hogy Hámos Pál dr. rendes tag a következő indítványt terjeszti a közgyűlés elé: „A világháború alkalmából a társulat tagjai részére a művészet követelményeinek szemmel tartásával érmet veret.” Elnök hozzáfűzi azt, hogy a választmány ezzel a tervvel már foglalkozott is. — A közgyűlés Hámos Pál dr. indítványát elfogadja azzal, hogy utasítja a választmányt ezen tervnek a lehetőség szerint való keresztülvitelével; nem köti meg azonban a választmány kezét oly irányban, hogy a kiverendő érmet csak a társulat tagjai között terjessze. — Pákozdi Károly dr. arra hívja fel a választmány figyelmét, hogy a nélkül, hogy a művész kezét megkötné, mégis lehetőleg a honvédség dicsősége és a kárpáti harcok nyerjenek megörökítést a kiverendő érmen.

Nagy Zoltán rendes tag, nem mint indítványt terjeszti elő azon kérelmet, hogy a vidéki tagok érdekében a társulatnak következő évi közgyűlései ne az esti, hanem a kora délutáni órákban tartassanak meg, mert ő azt hiszi, hogy ily módon a vidéki tagok nagyobb számmal vesznek részt a közgyűlésen. — A közgyűlés ezt a kérést a választmányhoz utalja.

11. Elnök előterjeszti, hogy Réthy László dr. elnök elhalálózása folytán az elnöki tisztségnak az 1915. évre való betöltése válik szükségessé. Titkár jelenti, hogy a választmány az elnöki tisztségre Kilényi Hugó alelnöknek megválasztását ajánlja.

A közgyűlés egyhangú felkiáltással a társulat elnökévé az 1915. évre Kilényi Hugó eddigi alelnököt választja meg. A megválasztott elnök köszönetet mond a belé helyezett bizalomért.

12. *Elnök* előterjeszti, hogy elnökké történt megválasztása folytán az egyik alelnöki tisztség üresedett meg, hasonlóképen az 1915. évre. A titkár jelenti, hogy a választmány az esetre, hogyha az elnökválasztás folytán az egyik alelnöki tisztség megüresedik, arra Gohl Ödön dr. szerkesztőnek megválasztását ajánlja.

A közgyűlés egyhangú felkiáltással a megüresedett alelnöki tisztségre az 1915. évre Gohl Ödön dr. szerkesztőt és tiszteletbeli tagot választja meg. A megválasztott alelnök köszönetet mond a belé helyezett bizalomért.

13. *Elnök* előterjeszti, hogy Faludi Géza dr., Finály Gábor dr., Harsányi Pál dr., Varga Béla és id. Walla József választmányi tagok három évi működésének ideje a mai közgyűléssel letelt. Megüresedett továbbá az elhalálozott Despinits Péter dr. és az alelnökké választott Gohl Ödön dr. választmányi megbízatása a hátralévő 2—2 évre. Megszűnt továbbá az egy évre választott felügyelő-bizottság működési ideje is.

A közgyűlés egyhangú felkiáltással megválasztja három évi időtartamra választmányi tagokká Faludi Géza dr., Finály Gábor dr., Harsányi Pál dr., Varga Béla és id. Walla József társulati tagokat, továbbá két-két évi megbízatással Alföldy András és Ujhely Kálmán társulati tagokat. A felügyelő-bizottság tagjaivá megválasztja egy évi működési időtartammal Ott János, ifj. Walla József és Zachár Antal társulati tagokat, a felügyelő-bizottság póttagjává Woyciehowsky Vilmos rendes tagot.

14. *Elnök* előterjeszti, hogy a választmány alapszabályszerű jogánál fogva tiszteletbeli taggá való megválasztásra ajánlja Regling Kurt dr. kiváló német numizmatikust és szakírót.

A közgyűlés Regling Kurt dr.-t egyhangú közfelkiáltással a társulat tiszteletbeli tagjává választja, aki erről oklevél megküldése mellett értesítendő.

Elnök megköszöni a megjelentek közreműködését és bezárja a közgyűlést.

K. m. f. Kilényi Hugó s. k., elnök. Dr. Zimmermann Lajos s. k., jegyző. Hitelesítjük: Váry Szabó Elemér s. k. Woyciehowsky Vilmos s. k.

Inhalt.

Dr. Paul Harsányi: Beiträge zum 3. Bande des Corpus Nummorum Hungariae. Münzen Ferdinands I., meistens aus dem Ungarischen Nationalmuseum.

Johann Szablya: Moderne Medaillen in der Ausstellung des ungarischen Künstlervereins „Kéve“ (= Die Garbe) in München (Mai 1914). — Verfasser schildert die Ziele und Richtung des genannten Vereins und speziell die Medaillen und Plakette des R. A. Zutt, Professor an der Kunstgewerbe-Schule in Budapest. Unter diesen bespricht der Verfasser jene Medaille Zutt's, welche er zur Gelegenheit des Stapellaufes des Dreadnought „Szent István“ in Fiume, 1914 im Auftrage der Maschinen-, Waggon- und Schiffbau-Aktiengesellschaft Ganz & Co. verfertigte. (S. Abbildung.)

Dr. Edmund Gohl: Weltkrieg-Andenken. Dritte Serie. (Nr. 37—60. — Nur die ungarischen und jene mit ungarischer Beziehung.)

Johann Szablya: Die Kriegsmedaille des Künstlervereins „Kéve“. Schilderung und Besprechung des künstlerischen Werthes dieser Medaille. (Mit Abbildung.)

Andreas Leszih: Die alten Marken der Hutmacher. Innung von Miskolcz. Diese (abgebildeten) Marken haben die Gestalt eines dreieckigen Hutes, sind aus Eisenblech verfertigt, tragen die Inschrift M V (Miskolcz város = Stadt Miskolcz) und das angebliche Wertzeichen 14, resp. 18. — Da die Innung im Jahre 1819 von König Franz ihre neuen Privilegien erhielt, entstanden diese Marken wohl in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts.

Dr. Edmund Gohl: Die Barbarenmünzen des Grafen Nikolaus Dessewffy. (Besprechung des soeben erschienenen IV. Teiles mit Tafeln 43—54 und Nr. 1020—1315.) — Eine grosse Anzahl der hier publizierten Münzen verdient es eingehend besprochen zu werden. Von den ausländischen Spezies sind zu nennen: eine neuerworbene Gruppe von Münzen aus dem Schatze von Auriol, dann eine Münze von Massilia mit der Künstlerinschrift IIAP (Parmenides, Nr. 1034), dann die Serie Nr. 1051—1059: oberitalische Nachahmungen der Münzen von Massilia, die Münze Nr. 1126; — ausser diesem Exemplare nur aus dem British Museum bekannt. Nr. 1144 unediert und bis jetzt unbekannt. Nr. 1247 inschriftslose Variante einer sonst mit TI oder T bekannten Spezies. — Nr. 1216—1221 sind bisher unbekannte Bronzemünzen aus dem Funde von Dunaszekcső. — Nr. 1228—1234 gehören zur Gruppe der Coistoboker Münzen. Es ist da eine Menge ganz interessanter und seltener Barbarenmünzen aus Ungarn, ferner Münzen aus Siebenbürgen, Rumänien, etc. Schöne Serie barbarischer Nachahmungen der Tetradrachmen von Thasos, etc. etc. — Die Lichtdrucktafeln dieses vierten Teiles hat die Wiener Firma Jaffé gefertigt. Graf Nikolaus Dessewffy verfasste den Register zu den Tafeln, besorgte persönlich die Ausgabe des Werkes und schenkte davon 300 Exemplare der ungarischen Numismatischen Gesellschaft, welche diesen vierten Teil ihren Mitgliedern zum Preise von 3 Kronen (!) überlässt.

Miscellen. (Über Nebenzeichen von Barbarenmünzen, vom Grafen N. Dessewffy und von E. Gohl. — Eine Zipser Medaille. Falsches Papiergeld von Löcse, etc.)

Museen und Sammlungen. (Museen von Székesfehérvár, Miskolcz, Debreczen, Nyitra, Szeged, Turóczzsentmárton, Komitat Liptó. — Sammlung des Grafen Johann Somssich.)

Münzfunde. Darunter eine Anzahl von Barbarenmünzfunden (mit Abbildung) und ein kleiner Fund, bestehend aus einem Denar des Géza II. von Ungarn (Rupp Nr. 94) und aus einer kleinen Silbermünze, welche Professor Dr. Arnold Luschn als Friesacher Obol aus der Zeit vor 1240 bezeichnete (Abbildung).

Gabriel Ötvös: Numismatische Literatur.

Gesellschaftsnachrichten.

S o m m a i r e.

Paul Harsányi dr.: Contributions au Corpus Nummorum Hungariae. (Monnaies de Ferdinand I.)

Edmond Gohl dr.: Médailles et jetons hongrois concernant la guerre de 1914/15.

Jean Szablya: Médailles modernes à l'exposition de la société des artistes hongrois „Kéve“ à Munic, 1914; médailles de m. R. A. Zutt.

Edmond Gohl dr.: Les monnaies barbares du comte Nicolas Dessewffy. IV. partie. (Révision et explications.)

Jean Szablya: Médaille commémorative de la guerre actuelle éditée par la société des artistes „Kéve“ (la gerbe) et faite par R. A. Zutt.

André Leszli: Vieille marque des chapeliers de Miskolcz du XIX. siècle.

Miscellanées.

Musées et collections.

Trouvailles.

Gabriel Ötvös: Littérature de numismatique.

Nouvelles de la société hongroise de numismatique.

Alle Rechte vorbehalten. — Droits réservés.

Barbárpénzeink prototípusai.

Első közlemény.

A barbár érmészeti kutatások egyik legfontosabb ága az, mely a mintául használt pénzfajok megállapítását tűzi maga elé feladatul. Mert míg maguknak az egyes barbár pénzfajoknak kor és hely szerint való meghatározása csak ezeknek — hogy úgy mondjam — a jelenét világítja meg, addig mintaképeik — prototípusaik — sikeres felkutatása a távolibb multra vet fényt, a görög kultúra, az ókori közlekedési utak, a kereskedelmi forgalom távolibb elágazódásait, egyes népek, törzsek vándorlásait, eltolódásait, egymással való kapcsolatait illusztrálja, kiegészíti a történeti források adatait és esetleg helyesbíti a tudományos feltevések eddigi eredményeit.

Amikor barbárpénzeink mintáiról, illetve előképeiről, úgynevezett prototípusairól beszélünk, elsősorban a mintául vett görög, részben római pénzeket is értjük alattuk, tévesen szűkmarkúak lennénk azonban, ha e fogalmat nem terjesztenők ki némely régibbkeletű barbárpénzfajra is, amelyek, bár maguk is klasszikus mintákat utánoztak, más, későbbi fajokkal szemben prototípusokul szerepelnek.

Jelen közleményem keretében csakis a hazai barbárpénzekre vonatkozó, idevágó eredmények rövid összegezésére, illetve egyes reájuk vonatkozó új megjegyzésekre szorítkozom; egyebekre csakis hazai barbárpénzeinkre gyakorolt hatásukra és kapcsolataikra való tekintettel terjeszkedem ki.

Gyakorlati szempontból — mert a prototípusok rendszeres és kimerítő tárgyalása még a jövő feladata, — itt három csoportba osztom e cikk anyagát. Ezek:

I. A hazánkban, illetve annak egyes részeiben (vagy legközelebbi szomszédságában) forgalomban volt, illetve leletekben előforduló antik pénzek és ezeknek ugyanazon vidéken készült barbár utánzatai.

II. A hazánkban eddigi leletek tanúsága szerint és eddigi tudomás szerint forgalomban nem volt, de különben megállapítható antik pénzek és ezeknek hazánkban előforduló, esetleg itt készült barbár utánzatai.

III. Olyan barbárpénzeink, amelyeknek prototípusai még bizonytalanok.

Mind a három csoportnak van egy-egy különös, minket kiválóan lekötő érdekessége, úgymint: 1. a kagylótípusú, 2. a Pallasfejes (ú. n. Ciecín-csoportbeli) és 3. a Biatic-csoportbeli pénzek.

I.

A barbárpénzeinknek mintául szolgáló és *minálunk is forgalomban volt klasszikus* antik pénzek ezek: 1. II. Fülöp macedóniai király pénzei. 2. Nagy Sándor és esetleg az ő utódainak, névszerint III. Fülöpnek azonos típusú pénzei. 3. Lysimakos pénzei. 4. A macedóniai első kerület tetradrakmonjai. 5. Thasosi tetradrakmonok. 6. Dyrrhakion és Apollonia ezüstpénzei. 7. Koson aranypénzei. 8. Róma pénzei. — 9. Ezekhez csatolom a szintén mintául szolgáló régibb hazai barbárpénzeket.

1. II. Fülöp aranypénzeit hazánkban nagyritkán lelték. Egy Agyagfalván és egy Szilágysomlyón régebben lelt példányon kívül még csakis egy Temes-Rékáson lelt, nagyon

barbareszk példányról (Dess. 980. sz.) tudok. Hazai leletekből származó, teljesen barbár utánzatairól nincs tudomásom.

Az ezüst Philippeusok barbár utánzatai hazai barbárpénzeink zömét teszik ki. Eredeti görög Philippeusokat (tetradrakmonokat) Petrozsényen, Széken, Zalatnán, Tacson és egyebütt is leltek hazánkban. Megkülönböztetném a durvább mívű, úgynevezett barbareszk példányokat a barbár veretektől. Míg amazok meggyőződésem szerint javarészen görög verdékből kerültek ki, de kevésbé ügyes munkás véste a bélyegeiket, addig az utóbbiak barbár népektől származnak és rendkívül sokszerű fokozatait tüntetik föl az elkorcsosulásnak; itt-ott még a felirat is elég értelmes, ellenben némely helyi jellegű típusok (pl. a lapujtói és egyéb nógrádmegyei leletekből ismert fajokon meg a Cotinus-pénzek — Dess. 276—284, stb.) már teljesen elkorcsosultak. — Kétségtelenül egyes esetekben vitás lehet, hogy barbár verettel, vagy csak barbareszk görög pénzzel van-e dolgunk, a megkülönböztetést azonban ennek dacára is fönn kell tartanunk.

A Philippos-féle pénzek mellékjegyei közül néhányat barbárpénzeinken is vizsontlátunk. Ilyen az amphipolisi fáklya (lásd Dess. 281—284, 558, 848—853, 861, 863, 1191—1193 stb.), a pella villám (Dess. 313, 869, De la tour 9703). Esetleg ebből a villámból származtatható a ∞ alakú jegy, mely barbárpénzeinken, a ló alatt elég gyakori (Dess. 238—240, 254, 264, 775, 1211, stb.), továbbá a pella delfin, a coelai bőségszaru, a kézív (De la Tour 9716. sz.), a koszorú (Dess. 107, 108, 856), a gally, mely különösen délvidéki barbárpénzeinken s a szomszédos államok barbárpénzein gyakori (Dess. 223, 231, 309, 520, 860, 872, 1235, 1285), a tulipánhoz hasonló balaustium-virág (Dess. 110—112, 527, 745, 1183), a macedóniai félhold (Dess. 240, 246, 248, 1208, 1210, stb.) stb. stb.

2. *Nagy Sándornak* úgy arany, mint ezüstpénzei, utóbbiakból még a drakmák is előfordulnak, különösen az erdélyi leletekben. Aranyakat Szentersébetről, Feketealomról, Kozárvárról, Nagyekemezőről, Becskerekéről tudok, ezüstöt Petrozsény, Leschkirch, Gergelyfája, Újgyház leleteiből. — Barbár utánzataik közül aranyat alig ismerek hazai leletből; a Nemz. Múzeumnak egy példánya „valószínűleg“ Erdélyből való, egy barbareszk példány pedig Fehérmegyéből. Az Alexandros-típusú kisebb és nagyobb barbár ezüstpénzek Erdélyben (Brassó vidéke, Kolozsvár stb.) előfordulnak, de, mint az azonos leletek tanúsítják, legalább is nagyrészen nem ott, hanem Dácia délibb vidékein, a mai Romániában verettek. A sciphatusoknak egy része, így a három kerülősi (Arad megye) leletben talált fajok (Dess. 407—409.), továbbá a Dess. 410. sz. szintén az Alexandros-típust utánozzák előlapjukon. Philippos Aridaiosnak Alexandros-típusú ezüstpénzeit utánozza a Dess. 317. sz. ismeretlen lelőhelyű pénz, a gróf által szintén neki tulajdonított Dess. 316—320, 354 és 830. sz. pénzek közül az utóbbi tálalakú tetradrakmont Brassó vidékén találták.

*

Kagylótípusú aranypénzeink (Num. Közl. X. k., Gohl: Barbár aranypénzeink: 6, 7, 9—11, 19—21. ábra, Dess. 121—123. sz.) prototípusait illetőleg még legújabban is nagyon ingadozó véleményeket hallottunk. Forrer ezen pénzek előlapját majd az arany Philippeusok Apollófejéből (35. l.), majd pedig az Alexandros-féle aranystaterek Pallasfejéből (214. l.) származtatja. Egy a Nemz. Múzeum által nemrég megszerzett s az alábbi képen bemutatott példány (7.78 gr., 14—15 mm.) előlapján az Alexandros-típusú aranyak Pallasfejes típusát kétségtelenül felismerhetjük. Ugyancsak a Pallasfejből való származtatás helyességét bizonyítják azok a harangalakú domborodások, melyeket a nádasdi lelet (Num. Közlöny X. k., Gohl: Barbár aranypénzeink: 12, 18—22. kép) kagylótípusú és egyéb pénzei nagyrészenek előlapjain látunk. Ezek valamennyien a Pallasfej sisakjának elkorcsosult maradványai. Hasonló előlapokat más leletekből is ismerünk. Hogy ezt a Pallasfejet éppen III. Sándor pénzeiről vették-e át, vagy pedig valamelyik utódjának hasonló típusú pénzeiről, az egyelőre alig bizonyítható.

A kagylótípusú hátlap prototípusának megállapításához — dacára a kelta pénzekre gyakran tapasztalt hibridségnek — némi támasztékot nyújt az előlap prototípusának leszögezése. Úgyszólván csak a körül forog a kérdés, hogy az Alexandros-féle Nike, vagy pedig (az alább, a „Ciecin“ csoportnál tárgyalandó) Antigonos-féle Pallas Promachos (Athene Alkis) típusából vezethető-e le a kagylótípus. Blanchet (Traité, p. 456) a Nikeből származtatja a barbárpénzek Pallas Alkis típusát, én pedig azt vélem, hogy valószínűleg a „Ciecin“-csoportbeli barbárpénzek Pallas Alkis-típusának elkorcsosulásából származtak a kagylótípusú hátlapok. A nagyobbfajta Ciecin-típusú aranypénzek hátlapján baloldalt, az érem szélén egy, olykor az érem mezeje felé rovátkákban végződő hosszúkas dudorodást láthatunk (Dess. 472. és 1001. sz. és Gohl: Barbár aranypénzeink: N. K. X. k., 25. kép), mely valószínűleg a lapka öntéséhez használt öntőminta táguló nyílásának a nyoma. (Lásd analógiaképpen a N. K. VI. k., 53. lapján, a 15. képen ábrázolt szalacska öntőmintát, melyen hasonló jelenséggel találkozunk.) Vagy ennek a dudorodásnak a kiszélesítéséből, vagy pedig a Pallas Alkis maga elé tartott kerekded pajzsából lett a kagylótípus félholdalakú része, a sugarak pedig vagy az imént említett dudorodás rovátkolt szélének továbbfejlesztéséből, vagy pedig a Pallas Alkisnak teljesen elkorcsosult alakjából keletkezhettek.

Ezzel a felfogással szemben áll a másik, szerintem kevésbé valószínű lehetőség, hogy t. i. az Alexandros-féle Nike-típusból keletkezhetett a kagylótípusú hátlap. Ezen utóbbi esetben a félholdalakú domborúság a Nike elülső, jobbszárnyából keletkezett volna, a sugarak közt jobboldalt gyakori nagy pont a Nike bal lábfejből, viszont a sugarak közt baloldalt olykor látható harántos vonalak a tropaceum-állvány, illetve stylis kereszt-rúdjából, a sugarak pedig a balszárny tollaiból lennének származtathatók. Más leszarmaztatási mód szerint a Nike felső testéből lett a félhold, dereka helyén keletkezett a központi mélyedés, alsó teste, névszerint szárnyainak tollai és szoknyájának ráncai alakultak át a sugarakká. — A félholdalakú típuselemet a Pallas Alkiból lehet jobban levezetni, mert a mező balfelében ezen esetben erősen domború típuselemeket találunk, ú. m. a pajzsot s az említett dudorodást. A sugarakat ellenben a Nike szárnyából lehet plauzibilisebben levezetni. A fönnebb idézett nádasdi leletnek az i. h. 12—18. sz. képein bemutatott speciális hátlapján mindenütt bizonyos kétoldalú tagozódást találunk, amelynek egyik oldala erősebb domborodást tüntet fel. Ezek a típuselemek közelebb állanak a Pallas Alkis-, mint a Nike-típushoz. — A kérdést végérvényesen ma még nem dönthetjük el. Egyelőre ennyiben áll a dolog és aki előbbre viszi a kérdést a megoldás felé, érdemes dolgot fog cselekedni.

A kagylótípusú pénzek előlapján olykor sugaras gömböt („emberi kéz“) (Dess. 122, De la Tour 9447, Gohl: Barbár aranypénzeink, 11. kép), kis keresztet (Gohl i. h. 22. kép, Wind. 2773.) kis bemélyített háromszöget (Gohl i. h. 6—7. kép), vagy ovális horpadást (Dess. 121. sz.) találunk, a későbbi fajokon a „kéz“ alatt Biatec neve is olvasható. Mindezek utólagos járulékok, aminőkkel egyéb barbárpénzekre is találkozunk, amidőn az értetlenségig elkorcsosult — és valószínűleg sülyesztési eljárás (Senkungsverfahren) útján, meglévő éremplányokról a verőtövekre átplántált — eredeti típus fölé végül egészen új s a régítől teljesen idegen típuselemeket alkalmaztak. (Ilyen új típuselemek például a pentagrammon a Windischgrätz-gyűjtemény 2773. sz. pénzén, a HM monogram és a Δ jegy a Dess. 441. és 553. sz. pénzekre, a két golyócska a Cotinus-pénzek némely fajtáján [N. K. III. k., 5. l., 9. sz.] stb. stb.)

A Pallas Alkis-típusú (úgynevezett „Ciecín“-féle) és a kagylótípusú barbárpénzek viszonylagos koráról alább szólok.

3. *Lysimakos*nak úgy arany-, mint ezüstpénzei erdélyi leletekből elég ismeretesek. Csak a muncseli gredistyei nagy leletet (Goos: Chronik, 40. l.), meg a szilágysomlyói leletet említem. Barbár utánzataiknak hazai lelőhelyről való példányai közül egy régebben Tokaj mellett lelt aranyon kívül (Arch. Ért. r. f. II. k. 274. l.) csak a Szászsebesen lelt Dess. 813. sz. aranyat és egy Hátszeg mellett lelt s a Dessewffy-gyűjteménybe került, még kiadatlan aranyat ismerem. Ilyenek többnyire délebből kerülnek forgalomba.

4. A *makedón első kerület* ezüst tetradrakmonjaiból sokat letek Kisszederjesen (N. K. III. k., 94—96. l.), köztük úgy szépstíliú görög példányokat, mint erősen barbareszk darabokat is. E pénzeknek állítólag Erdélyben lelt barbár utánzatát Dess. 1281. sz. alatt látjuk. A balkáni államokból szintén hoznak ilyeneket hozzánk. Előlapjukat, barbár hát-lappal hibriden párosítva, a petelei és sebeshelyi leletekből származó barbár sciphatusokon (N. K. VIII. k., 133—134. l.) találjuk (Bielz V. 1. sz., VI. 2., Num. Zeitschr. 31. k., 392. l.).

5. *Thasos* újabb, széles tetradrakmonjai, az ifjú Dionysos fejével, a kisszederjesi leleten kívül erdélyi leletekből is ismeretesek. Tiszán 50 darabot, Gelenczén 200-at, Maros-bogáton 1904-ben hat kilogrammnyit, Hermányon 100-at letek, Oláhpian, Homoródszent-márton, Leschkirch, Alsószóvát, Csáklya, Nagysajó, Szászfellak, Szentkatolna, Újegyház, Szászszenygyörgy, Petrozsény, továbbá Pozsony megyében Konyha és Réte szintén szolgáltatott példányokat. — A kisszederjesi leletben igen szép stíliú mellett erősen barbareszk példányok is voltak. Ilyent legújabbán Erdélyből szerzett Dessewffy gróf. Thasosi pénzek barbár utánzatait biztosan hazai lelőhelyről nem ismerek sem a nemz. múzeum, sem a Dessewffy-gyűjtemény példányai közt. Ezek nagyrészt Romániából valók.

6. *Dyrrhakion* és *Apollonia* egymáshoz hasonló típusú pénzeit, többnyire elegyesen, gyakran lelik hazánkban, kisebb-nagyobb mennyiségben. Mint lelőhelyek szerepelnek: Jóvalesel, Pokolvalesel (370 darab), Tisza, Felsősebes, Segesvár, Reho, Oláhpian, Leschkirch, Révszamos, Guravoj (70 darab), Csora, Brassó, Magyarnádas, Melegsamos (318 darab), Újegyház, Várhely, Zombor (Gradina), Diecs, Vajdahunyad stb. (L. a Num. Köz-löny évfolyamait.) Barbár utánzataik közül a m. nemz. múzeum bír egyet Somogy megyé-ből, egyet Szilágysomlyóról, egyet pedig Vajdahunyadról, azonkívül Romániából is.

7. *Koson* aranypénzeit, melyeket Bahrfeldt M. Kotison dák király pénzeinek tart (I. Num. Köz-löny XI. k., 63—67. l.), Erdélyben gyakran találják, Temesvár és Versecz vidékén is többször letek egyes példányokat. A Sztrigy vízében 1543-ban lelt 40.000 darab Lysimakos-arany közt Koson-félék is voltak. A muncseli Gredistyén, a kudsiri havasok-ban ezer Koson-féle aranyat letek. Frauendorf, Várhely, Vurtope, Szászváros, Leschkirch, Újegyház szintén szolgáltatott efajta pénzeket.

Barbár utánzataik közül csak egy ismeretes; ez a m. nemz. múzeum tulajdona. Stílje a rendesenél durvább, felirata kusza, súlya 10·08 gr. Lelelőhelye ismeretlen. A pozsonyi liceum Schimkó-féle gyűjteményében egy 5·30 gr. súlyú rézpéldánya van a Koson-féle aranyoknak, ezt Bahrfeldt bélelt példány animájának (magvának) tartja. Hogy kik verették az ilyen példányokat, annál kevésbé lehet megmondani, mert régibb fajta pannoniai barbárpénzeknek épp úgy vannak réz- és ólombélésű subaeratus példányai, mint a legrégebb korszakbeli görög pénzeknek.

8. *Róma* pénzei már a köztársaság korában beözönlöttek hazánk területére és különösen Dáciában, nálunk Erdélyben gyakoriak az éremleletekben a köztársaság denárai. A beszivárgás nagyobbára a Kr. e. 1. század közepe óta történt és egyes denárfajok úgy nálunk, mint a nyugati szomszédos tartományokban (Stájer, Karinthia, Krajna) a leletek s a barbárutánzatok tanúsága szerint nagyobb mennyiségben forogtak közkézen, illetve kedveltebbek voltak és mintául szolgáltak barbárutánzatoknak, amelyeket egyrészt az eraviszkusok, másrészt Dácia lakói gyártottak. Ezúttal csak röviden utalok a Num. Köz-l. k. 28—29. és III. k. 77. lapjain s az Arch. Értesítő (új f.) XXI. k., 420. l. mondottakra.

Az eraviszkus pénzekon kívül a Biatic-csoport egyes pénzei is római mintákat utánoztak, így a kétfejű Biatic-pénz előlapja a Fufius Calenusnak a Kr. e. 82-ben vert (Babelon 1. sz.) pénzeit, ugyancsak Biatic egyetlen példányban ismert kisebb ezüstpénze (Num. Zeitschr. 27. k., 3. f., 12. sz.) C. Hosidius Geta Kr. e. 54 körül vert denárának hátlapi képét. (Hogy a De la Tour 10,180. sz. Cobisovomarus-féle pénzek előlapja s a Num. Közlöny XIII. k., 121—122. l. tárgyalt felvidéki pénzek hátlapja szintén a Fufius, illetve a Hosidius pénzeinek mintájára készültek-e, most még eldöntetlen. (Itt megjegyzem, hogy ez utóbbi barbárpénzeknek a nyitrai múzeumba került három példánya. értesülésem szerint, a régente felosztott T.-szentmártoni Matica gyűjteményéből került oda és ez a körülmény esetleg alterálhatja az idézett cikkben foglalt következtetéseket.) A római köztársasági pénz további szerepét illetőleg a Dess. 1278. stb. sz. Janus-fejes barbárpénzekre nézve, amennyire mostan ismerem a viszonyokat, még nem tartom bebizonyíthatónak a római as-pénznek mintaképpül való használatát. Ezeknek az ezüstpénzeknek a zömét Romániából hozzák. Az idézett Dess. 1278. sz. példány krassómegyei lelet (Piatra Alba). Sokkal régibb fajtának tartom arra nézve, hogy azon a vidéken római bronzpénzről másolták volna. A Num. Közlöny V. k., 124. l. közölt pénzek, melyek római-campaniai pénzek típusát utánozzák (v. ö. Dess. 1312—1314), mivel hazai lelőhelyről nem ismerjük, kívül esnek jelen közleményem keretén. (Különben lásd alább, a II. részben.)

9. *Barbárpénzeink* egynémelyike szintén szerepel a későbbi, ugyancsak hazai barbárpénzekkel szemben, mint közelebbi, esetleg közvetlen prototípus. E cikknek egyelőre csak általános tájékoztatás és a keretek megjelölése lévén a célja, csak néhány példára szorítkozom. A Dess. 103—107. sz. rákosi (és a N. K. X. k., 24. l.) érmek előlapja a velem-szentvidi (Dess. 482. sz. és N. K. V. k., 1. l., 1. kép és X. k., 103. l., 8. kép) pénzek előlapjának szolgált, közvetett vagy közvetlen mintájául. A nógrádmegyei *Audoleon* feliratú pénzek csoportjának egyik válfaja volt a N. K. VII. k., 98. l., 3. sz. és Dess. 1187. sz. pénzek prototípusa. A Num. Közlöny VI. 59. l., 28. sz. és XIV. 61. l. ábrázolt (Dess. 268. és 775. sz.) pénzek, melyek a Dess. 262., 266., 276—279. sz. és N. K. VI. 59. l. 29. és 31. sz. érmekre nézve mintául szerepelhettek, viszont a Dess. 268—274. sz. pénzekkel és a Dess. 1301. pénzzel együtt egy távolabbi közös mintából származhatnak. A tótfalusi s a rétei leletből ismert pénzek Y-típusa a N. K. VI. k., 59. l., 27. sz. (Dess. 238—239. sz.) előlapjából keletkezett, a tótfalusi (N. K. III. k., 2. f. 1—8., 26., 32. sz. és Dess. 167—168., 173—174. és 739. sz.) pénzek előlapjai a Dess. 160. és 1153. sz. pénzek előlapját utánozzák. A dunaszekesői pénzek (N. K. XIV. k., 4—5. l. és Dess. 1216—1221. sz.), néhány későbbi járulék-motívumot leszámitva, a pannoniai (N. K. VI. k., 59. l. 26. sz. és Dess. 240., 252—255. sz.) pénzek csoportjából vették mintájukat. A Dess. 416—428., 815—816. sz. pénzek és ezeknek némely még csinosabb változatai szolgáltak közelebbi mintául a Dess. 429—441., 550—553., 555., 817. és 1244—1250. sz. pénzeknek. A nógrádmegyei *Audoleon*-csoportból (Dess. 380—382. és N. K. VII. 129. l.) származnak a Dess. 405., 406., 524., 526., 776—798. sz. pénzek és ezeknek további válfajai. Hasonló származtatásokat még nagy számban lehetne felsorolni.

II.

Hazai leletekben előforduló barbárpénzeink egy részének a mintái olyan pénzek voltak, amelyek eredeti görög példányokban nem ismeretesek a hazai leletekből. Ilyenekül említendő: 1. Larissa (Thessalia) ezüstpénzei, 2. Antigonos Gonatas macedóniai király tetradrakmonjai.

1. *Larissának* Kr. e. 400—344 közt nagy mennyiségben vert tetradrakmonjai Larissa nimfának a szembenéző szép fejével (Head: H. N.¹ 254. l.) általánosan ismeretesek, hazai leletekből azonban még nem hallottam a hírüket. Barbár utánzataikból ellenben a m. nemz. múzeum éremtárában két, Lugos vidékén lelt példány található.

2. *Antigonos Gonatas* macedóniai király (Kr. e. 277—239) pénzeire nézve B. Head (Hist. Num.¹ 203. l.) azt jegyzi meg, hogy nem mindig különböztethetők meg Antigonos Doson (Kr. e. 229—220) pénzeitől. Imhof-Blumer az idevágó pénzeket mind A. Gonatasnak tulajdonítja. Az Athena Alkis-típusú Antigonos-féle tetradrakmonokat Head: Guide (Coins of the ancients) c. művében is A. Gonatashoz osztja be. — E helyen csakis azon pénztípus iránt érdeklődünk, mely a villámot (olykor dárdát) vető Pallast ábrázolja, harántul melle elé tartott kerekded pajzsával. (Head: Guide, pl. 28, n. 21, pl. 41, n. 5 és 8, pl. 46, n. 29 és pl. 54, n. 13.)

Ez a típus már előbb Alexandros IV.-nek (323—311) egyiptomi, Ptolemaios Soter által veretett tetradrakmonjain is előfordul; Head az Athena Alkis Pellában volt szobrának képét sejtí benne, mely egyszersmind a Macedónia fölötti főnhatóság jelvényéül szolgált. E pénzekon Pallas dárdát vet és jobbfelé halad. — Antigonos Gonatas, úgyszintén Philippos V. (Macedónia királya, Kr. e. 220—178) tetradrakmonjain Pallas balfelé halad és villámot szór. — Pyrrhos (Epirus királya) Itáliában Kr. e. 280—274 közt vert pénzein Pallas balfelé halad és dárdát vet. — A thessaliali ligának Kr. e. 196—146 közt vert pénzein Pallas jobbfelé fordulva áll és dárdát vet. (Thessalia még Hadrianus korabeli rézpénzein is használja az Athena Alkis-típust.)

Csak az itt felsorolt Athena Alkis-típusú pénzfajok körül foroghat a kérdés, hogy közülök melyik szolgált mintájául a hátlapjukon dárdavető, balfelé fordult, pajzsos alakot viselő és feliratuk hozzávető olvasása alapján Forrer által úgynevezett „Ciecin“ csoportbeli, általam pedig (N. K. V. k. 122—125. l.*) *Pallasfejes-típusúaknak* nevezett barbárpénzek hátlapjának, amelyeknek aranyból vert válfajai hazai leletekből is ismeretesek.

Tipológiai tekintetben Antigonos Gonatas (Head: Guide, pl. 41, n. 5) és Philippos V. (Kr. e. 220—178) tetradrakmonjait (Head: Guide, pl. 41, n. 8) illeti a pálma, bárha ezeken Pallas nem dárdát vet, hanem villámot szór, — ámde mindkettőn balfelé halad, díszítőmennyes kerekded pajzsot tart maga elé és mindkét karjáról fecskefark módjára szétvillázó leffentyűk függenek le, függőlegesen. Ezekkel szemben Alexandros IV. tetradrakmonján (Head, i. h. pl. 28, n. 21) Pallas jobbfelé tart és pajzsán nincsen dísz, Pyrrhusnak Itáliában vert kisebb ezüstpénzén (i. h. pl. 46, n. 29) pedig, bár Pallas balra tart és dárdát vet, ellenben pajzsát csak egyszerű dudorodás díszíti s a karjairól lefüggő leffentyűk erősen rézsútósak és csak az egyiknek van fecskefarkszerű alakja. A felirat is, ellentétben az előbbiekkal, ívalakúan futja körül a képet, nem pedig kétoldalt, függőlegesen. A thessaliali ligának Kr. e. 196—146 közt vert ezüstpénzein (i. h. pl. 54, n. 13) Pallas jobbfelé halad és dárdáját és pajzsát vízszintesen tartja; a leffentyűk fecskefark-alakúak.

Az Athena Alkis-típus a föntiek értelmében tehát valószínűen dél, illetve délkelet felől, nem pedig délnyugat felől hatolt be hazánk területére. Ezt mutatja a lelőhelyek vonala is, amely nagyjában körülbelül megegyezik az Alexandros-típusú aranyak útírányával, vagyis Pannonián át irányul éjszak, illetve éjszaknyugat felé.

Antigonos Gonatas és Philippos V. pénzei közül, melyek, mint fönt említém, elsősorban, sőt talán majdnem egyedül jöhetnek itt tekintetbe, Forrer is (192. l.) az előbbinek fönnnebb idézett pénzeit tekinti a „Ciecin“-típusú barbárpénzek hátlapjának prototípusául és úgy véli, hogy az Antigonos által zsoldba fogadott barbárok révén lehet megmagyarázni az Athena Alkis-típus elterjedését, illetve átvételét. És éppen ez a magyarázat billenti a mérleget Philippos V.-tel szemben határozottan Antigonos Gonatas javára. — Blanchetnek (Traité p. 456—457) azon véleményét, hogy az itt tárgyalt barbárpénztípus egyáltalában nem az Athena Alkis-ból, hanem Alexandros aranypénzeinek Nike-típusából származik, mint igen valószínűtlen tipológiai levezetést, kénytelen vagyok annál is inkább elvetni, mert az ellenkező magyarázatot a tárgyalt barbárpénzek és az Antigonos Gonatas pénzei közt fönnálló szoros tipológiai konkordanciáknak döntő érvül szereplő egész sora

* U. itt lásd a régebbi föltevések és irodalom fölsorolását is.

(a pajzs harántos iránya, kerekded alakja, a rajta látható díszítmény, a mindkét karról lefüggő leffentyűk, stb.) hatalmasan támogatja.

Az előlapnak pallasfejes-típusát illetőleg még bizonytalan, hogy az Alexandros-féle Pallasfej utánzata-e. A római-kampániai pénzek egyike (Babelon I. 12. l. 7. sz.) nagyon komolyan tekintetbe veendő, mint esetleges prototípus, annnyival is inkább, mert a Ciecincsoport egyik, eddig teljesen ismeretlen lelőhelyekről származott ezüst válfájának (N. K. V. k. 123—124. l. 2. sz.) valószínűleg erről utánzott előlapja (a Babelon I. k. 11. l. 5. sz.) római-kampániai pénzekről másolt lófejes hátlappal is előfordul. (N. K. V. k. 124. l. 3. sz.)

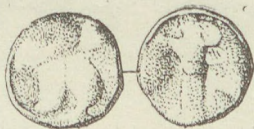
Az Antigonos Gonatas pénzeiről átvett Athena Alkis (Pallas Promakos) típust különböző barbárpénz-fajokon, illetve csoportokon találjuk meg. Ezeknek azonban csak egy részét származtathatjuk le biztosan az Athena Alkis-típusból, míg más részükre a leszármaztatás még csak valószínűség jellegével bír.

a) Elsőül említendő a „Pallasfejes” vagy „Ciecinc”-csoport, amely e típusnak főhordozója és különböző nagyságú, változó előlapú arany és ezüst válfajokat, sőt egy rézzel bélelt aranyat is foglal magában. Az idevágó, közzétett példányok képeinek szép választékát találja az olvasó a következő sorozatokban: Num. Közlöny V. k. 122—124. l. és X. k. 61. l. 25. kép. — Dessewffy 129—133, 472, 709—714, — De la Tour pl. XL, n. 9482—9492, — Forrer Taf. XXV. — Coll. Windischgrätz 2776—2778.

A Num. Közlöny V. k. 122. lapján és X. k. 61. l. 25. képen (Dess. 472. és 709. sz.) ábrázolt aranypénzek az Athena Alkis-típusnak legkiválóbb képviselői a hazai leletekben. Egy példányt (N. K. V. k. 122. l.) Harkán (Sopron m.), másikat (Dess. 472. sz.) Szegszárdon, egy eltérő előlapú harmadikat (Dess. 131. sz.) Bújon (Szabolcs m.) találtak. Egy kisebb fajtát (Dess. 713. sz.) Magyarbélén (Pozsony m.) leltek.

E csoportról Kenner a Monatsblatt III. kötetében (365—367. l.) írt; előfordulása főterületétől a Béctől Znaimig terjedő területet nevezte meg, Morvaország déli részével és Csehországgal együtt. Bécsben, Osviecim és Krakó táján is leltek példányokat.

b) Egy eddig csak kevés példányban ismert éremcsoport, melyet a Num. Közlöny X. k. 62. l. (Gohl: Barbár aranypénzeink, 26. ábra) ismertettem, mindkét lapján nagyon elmosódott, határozatlan, lágy domborodásokat mutat. Idézett helyen, az addig ismert példányok alapján mindkét lapját az Alexandros-típusból származtattam. Egy újabbán fölmerült példány, melynek képét mellékelve bemutatom, eddigi nézetemnek oly értelmű

megváltoztatására késztet, hogy míg előlapja jobbfelé fordult sisakos Pallasfejnek elmosódott, de még fölismerhető körvonalait viseli, hátlapja az Athena Alkis alakját tünteti föl, hasonlóképen elmosódott domborodásokban. A mező baloldalát elfoglaló kerekded dudorodás a pajzsot, a fej mögötti félkörű domborúság a dárdavetésre fölemelt jobbkart ábrázolja minden valószínűség szerint. Ezen 8.05—8.15 gr. súlyú aranypénzek egy példányát *Úzbégén* (Nyitra megye), másikat *Alsókubinban* (Árva megye) találták. A nemz. múzeum többi példányának lelőhelyei, sajnos, ismeretlenek.

c) Hasonlóképen az Athena Alkisből magyarázható meg a nagybisztereczi lelet egyik érmének előlapi (l) típusa, melyet a Num. Közlöny X. k. 55. l. (Gohl: Barbár aranypénzeink, 2. ábra és előbb az Arch. Értesítő XX. kötetében) tettem közzé.

d) Utalok végül a kagylótípus származtatásáról fönnebb elmondottakra, egyszerűen mint lehetőségre, az Athena Alkis-típus szerepét illetőleg.

A hazai leletekből azt látjuk, hogy a szabolcsmegyei Bújon kívül, amely egészen elkülönítve áll, a többi lelőhelyek, úgymint Szegszárd, Magyarbél, Üzbég, Alsókubin és Nagybisztrecz kevés elágazódással egy délről éjszakra terjedő vonalba esnek és hogy ezekhez eléggé csatlakozik a Kenner által felsorolt lelőhelyeknek vonala és területe. Az Alexandros-típusú aranypénzek és ezeknek barbár utánzatai hasonló irányt és elterjedési területet tüntetnek föl. (Horvátország, a Dunántúl, Morva és Csehország. — Lásd Num. Közlöny X. k. 53. l. és fönnebb e közlemény első részében.) — Végül a föntiekhez csatlakozik a kagylótípusú aranypénzek csoportja is Sopron-, Moson-, Pozsony- és Árva megyével, Ausztriával és Csehországgal mint lelőhelyekkel, illetve forgalmi területtel.

A típusok elemzéséből merített és fönnebb méltatott indokokon kívül forgalmi területüknek részleges egybeolvásága is késztet arra, hogy az Alexandros-típusú, a Ciecincsoportbeli s a kagylótípusú pénzeknek egymásra való pénztörténeti befolyását föltételezzük és elismerjük. E három csoport viszonylagos korát, ahogy azt mostan elgondolhatjuk, talán az a sorrend is kifejezi, amelyben őket itt felsoroltam. Kétségtelenül az Alexandros-típusúak a legrégebbiek, viszont — eltekintve néhány, Forrer által a Ciecincsoporthoz csatolt, teljesen degenerált fajtól (Dess. 129., 968—975. sz., Forrer XXV. t. 365—368. sz., De la Tour 9456—9460. sz., stb.), amelyeknek egyike a kagylótípus legkésőbbi képviselőivel egybeolvadt és velük egykorú (Num. Zeitschr. 27. k. III. t. 10. sz.) — a kagylótípusú pénzek állanak típuselváltozás dolgában egykori prototípusaiktól legtávolabb, ezeken jelennek meg a degeneráltság legutolsó stádiumát jelezni szokott új és idegen típuselemek („kéz“, csillag, stb., lásd fönnebb), és legvégül a *Biatec* neve is. Méltán föltételezhetjük ennél fogva, hogy az említett három csoport közül legifjabb az, mely a „kagylótípust“ viseli.

Bizonyára sok víz lefolyik még a Dunán, mielőtt mindezen pénzek fokozatos leszarmaztatásának kérdése végképen tisztázva lesz és sok megfigyelésre és újabb adatra van szükség, míg barbárpénzeinknek utánunk következő kutatói az utolsó szót kimondhatják. Mindazáltal szükségesnek láttam a prototípusok kérdését megbolygatni, azt a fórumra kivinni, a kutatók szemeit, az érdeklődők figyelmét reáirányítani és esetleg egészséges eszmecserét provokálni. És ezt tájékozásképpen kell itt megmondanom azon olvasók kedvéért, akiknek esetleg csalódást hozott ez a közlemény, amelyben talán kevesebbet találtak, mint amennyit a címe után vártak tőle. — A legkeményebb dió: a *Biatec*-csoport még hátra van. Erről a második közleményben kívánom elmondani véleményemet. Bármint álljon a dolog, errando discimus és az egyedüli cél az, hogy — még esetleges tévedések árán is — megközelítsük az igazságot. Ut tandem causa bona triumphet!

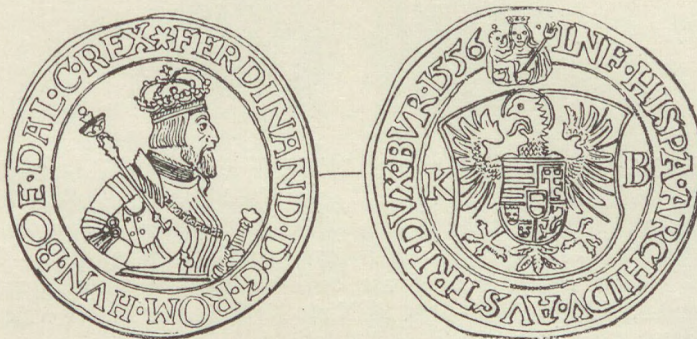
Gohl Ödön.

Cales-i (?) ezüstpénz barbár utánzata
a nemzeti múzeumban.

Adatok a C. N. H. III. kötetéhez.

IV. közlemény.

84. a) sz.

b) U. az, ami a 84. a), de a Madonna egész szélességében a címerpajzson nyugszik s a sas farka hat tollból áll. Évszáma 1556.

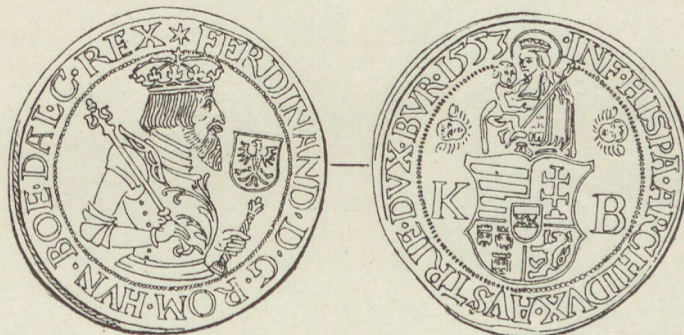
M. N. M. Ezüst. 43 mm. 28·75 gr.

c) U. az, ami a 84. a), de a sas farka két rövid függélyes s jobbról balról egy-egy hosszú (tehát négy) tollból áll. Évszáma 1556.

M. N. M. Ezüst. 45·5—46 mm. 28·38 gr.

d) U. az, ami a 84. a), de az előlap köriratában . . . DAL · CR · REX * van. A sas farkát két függélyes és két-két oldal álló (tehát hat) toll alkotja.

M. N. M. Ezüst. 45 mm. 28·54 gr.

85. Tallér. (Tipusa Széch. XX. t. 23. sz., Wesz. C. I. t. 2. sz. Markl XXI. t. 1289. sz. Virágos vértű király derékig, arca előtt tirolai címer. A hátlap címerén gyermeke felé néző Madonna két szárnyas angyalfej között. A címer mellett K—B jegy. A ritkább darabok közé tartozik.)

a) Előlap: FERDINAND · D · G · ROM · HVN · BOE · DAL · C · REX *

Hátlap: · INF · HISPA · ARCHIDVX · AVSTRIE · DVX · BVR · 1553.

(Az évszám után is pont van, ami a rajzban kimaradt.)

M. N. M. Ezüst. 42·5—43 mm. 28·42 gr.

b) Előlap: FERDINAND · D · G · ROM · HVN · BOE · DAL · C · REX · *.

Hátlap: U. az, mint 85. a)-nál · 1553 · évszámmal.

M. N. M. Ezüst. 40·5—41 mm. 28·48 gr.

Miksa (1564—1576).

86. *Aranyforint.* (Típusa 1566-ból és 1577-ből Széch. XXII. t. 9, 11. sz. 1568-ból Wesz. C. III. t. 2. sz. A szent mellett K—B jegy. Ebből a típusból *kettős* aranyforint is van a m. n. múzeum gyűjteményében, mit a következő szám alatt külön említék föl.)

a) Előlap: MAX · II · D · G · EL · RO (osztrák pólya) · I · S · AV · GE · HV · B · R
(Az ábrán a körirat végén is pont van, ami az általam ismert darabon nincs meg.)

Hátlap: S * LADISLAUS * — * REX * 1565 * (bárd). (A választójel a hátlap köriratában mindenütt ötlevelű rózsá.)

M. N. M. 22—22·5 mm. 3·51 gr.

b) Ebben a típusban vertek aranyforintokat 1566, 1567, 1568, 1569, 1570, 1571, 1572, 1573, 1574, 1575, 1576, 1577, 1578-as évszámokkal. 1566-ból ismerek már olyan darabot is, melynek körirata az évszámtól eltekintve teljesen megegyezik az itt közölt rajzával (... HV · B · R ·). Ebben a változatban 1566, 1575, 1577, 1578-as évszámúak vannak a m. n. múzeumban.

87. *Kettős aranyforint.* (Típusa u. az, mint a 86. sz. a.)

Előlap: MAX · II · D · G · EL · RO — · I · S · AV · GE · HV · B · R

Hátlap: S * LADISLAUS * — * REX * 157Z (bárd).

A 86. a)-tól csak az évszámban különbözik.

M. N. M. 22·5—23 mm. 7·05 gr.

88. *Tallér.* (Típusa Széch. XXII. t. 13. sz., Wesz. C. III. t. 5. sz. alattival rokon. A király mellképe derékig, vízszintes csikú vértben. Mellén az aranygyapjú. Koronáján nincs kereszt. Jobbjában tulipánban végződő kerekgombú buzogány. Ez a buzogány Miksa 1574-es tallérjain van meg először a m. n. múz. gyűjteményében. Addig olyan a buzogány, mint I. Ferdinánd 83., 84. sz. a. tallérjain. A király vértje és gallérja szerint is több változatot lehet megkülönböztetni. De ezeket majd későbbi rajzban mutatjuk be. Hátlapján a sas mellén levő címerpajzs feje vízszintes. Az előző években ez két domborulatú. A sas felett félholdon kissé gyermeke felé néző Madonna. A sas lábain kívül K—B jegy.)

a) Előlap: MAXIMILI · II · D · G · EL · RO · IM · S · AV · GER · HVN · BO · REX *

Hátlap: ARCHI · DVX · AVS · DVX · BVRG · MARC · MO · 1575

M. N. M. Ezüst. 41—41·5 mm. 28·46 gr.

b) U. az, mint az a) alatti, de a hátlap körirata a következő: ARCHI · DVX · AVS · DVX · BVRG · MAR · MORA · 1576

M. N. M. Ezüst. 40·5—41 mm. 28·50 gr.

c) U. az, mint az a) alatti, de az előlapon magasabban van a mellkép s a korona jobban benyomul a köriratba, hol a csillag szárai rövidebbek.

Hátlap: ARCHI · DVX · AVS · DVX · BVRG · MAR · MORA · 1577 ·

M. N. M. Ezüst. 41—41·5 mm. 28·42 gr.

d) U. az, mint a 88. c) alatti, de ... MAR · MORA · 1578 ·

M. N. M. Ezüst. 40 mm. 28·25 gr.

89. *Tallér*. (Típusa u. az, mint a 88. sz. alattié, azzal a kis különbséggel, hogy a király koronáján kereszt is van, mi a körirat utolsó betűje után sorakozik.)

a) Előlap: MAXIMILI · II · D · G · EL · RO · IM · S · AV · GER · HVN · BO · REX (a korona keresztje) *

Hátlap: ARCHI · DVX · AVS · DVX · BVRG · MAR · MORA · 1577

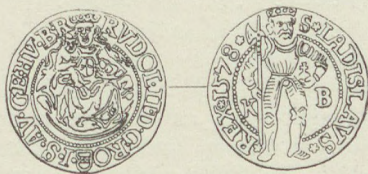
M. N. M. Ezüst. 41 mm. 28·45 mm.

b) Előlap: · MAXIMILI · II · D · G · EL · RO · IM · S · AV · GER · HVN · BO · REX (a korona keresztje). (A csillag elmaradt s a D után a vál. jel két pont közt egy függőleges vonás.)

Hátlap: ARCHI · I · DVX · AVS · DVX · BVRG · MAR · MORA · 1577 ·

M. N. M. Ezüst. 42—43 mm. 28·55 gr.

Rudolf (1576—1608).

90. *Aranyforint*. (Típusa 1603-ból Schoenv. VII. t. 215. sz., 1578-ból Wesz. C. IV. t. 9. sz., hármás aranyban 1580-ból Num. Közl. XIII. évf. 45—46 l. 9. sz. a. közölve).

a) Előlap: RVDOL · II · D · G · RO (osztrák pólya) · I · S · AV · GE · HV · B · R
Hátlap: S * LADISLAUS * — * REX * 1578 * (bárd). A választójel ötlevelű rózsa.

A szent mellett K—B jegy.

M. N. M. 21—21·5 mm. 3·02 gr.

b) Előlap: RVDOL · II · D · G · RO — · I · S · AV · GE · HV · B · R ·

Hátlap: S * LADISLAUS * — * REX * 1579 * (bárd). Mint a 90. a), csak az évszám más. A vál. jel ötlevelű rózsa.

M. N. M. 23 mm. 3·50 gr.

c) U. az, mint a 90. b), de 1580-ból.

M. N. M. 22·5 mm. 3·51 gr.

d) 1580-ban ennek a típusnak a következő változatát is verik már: a Madonna fején háromágú korona van (Schoenv. VII. t. 215. sz., Wesz. C. IV. t. 9. sz.) s az előlap köriratát megtörő pályás címer homorú oldalúvá és domború fejűvé válik, a hátlapon a szent arca szembenéz s koronája is megváltozik (mint Schoenv. VII. t. 215. sz.).

Előlap: RVDOL · II · D · G · RO — I · S · AV · GE · HV · B · R ·

Hátlap: S * LADISLAUS * — * REX * 1580 * (bárd). A vál. jel mint előbb.

M. N. M. 22—22·5 mm. 3·42 gr.

e) A d) alatt leírt típus és körirat van az 1581, 1582, 1583, 1584, 1885, 1586 (az előlapi körirat végén pont nélkül is van!), 1587-es évszámú körmőcbányai darabokon.

f) Az 1588-asoknál a Madonna trónjára jobbról-balról egy-egy lángnyelv féle stilizálódik s az előlap köriratában a RO után is pont van még pedig vagy közvetlenül . . . RO . — vagy az osztrák pólya közbeszúrásával . . . RO — . I. Ezen utóbbi változatban van meg a m. n. múzeumban az 1589-es veret is.

g) 1590-ben a Madonna trónusának mindenik karjából két-két lángnyelv jön ki. Az előlap körirata:

RVDOL · II · D · G · RO — · I · S · AV · GE · HV · B · R

vagy

RVDOL · II · D · G · RO — · I · S · AV · GE · HV · B · R · A hátlapon csak az évszám változik és marad ezen utóbbi körirat 1591, 1592-ben.

h) 1592-ben azonban már olyan darabot is ismerek, amelynek körirata ugyanaz, de a Madonna trónusából a két-két lángnyelv elmarad.

M. N. M. 22·5 mm. 3·51 gr.

i) Az 1593-as évszámú olyan, mint a g) második köriratú dbja.

M. N. M. 22·5 mm. 3·50 gr.

j) 1594-ben ismét másforma lesz a Madonna trónja. Az előlap körirata: RVDOL · II · D · G · RO — · I · S · AV · GE · HV · B · R

vagy

RVDOL · II · D · G · RO — · I · S · AV · GE · HV · B · R ·

k) 1595-ben megint változik a trónus s a Madonna koronája négyágú lesz.

A körirat: RVDOL · II · D · G · RO — · I · S · AV · GE · HV · B · R ·

vagy

RVDOL · II · D · G · RO — · I · S · AV · GE · HV · B · R · Ezen két bélyegváltozatban van a m. n. múzeumban 1596-ból is arany.

l) 1597-ből a k) alatti első köriratú és

RVDOL · II · D · G · RO — I · S · AV · GE · HV · B · R · köriratú, bélyeggel vert dbokat ismerek. Ez utóbbi bélyeget verik az 1598-as aranyokra is.

m) 1599-ben ismét másforma lesz a Madonna trónusa. A körirat: RVDOL · II · D · G · RO — I · S · AV · GE · HV · B · R Ez a bélyeg megmarad 1600, 1601, 1602, 1603-ban csupán a körirat végére jön még egy pont ezen évszámoknál.

n) 1604-ben kétféle bélyege van az aranyoknak a m. n. múzeumban képviselve:

α: A Madonna olyan, mint az 1603-as évszámú vereté s körirata: RVDOL · II · D · G · RO — · I · S · AV · GE · HV · B · R ·

A hátlap köriratában a betűk sokkal kisebbek, mint az eddigi évszámoknál, valamint a K—B jegy is. Egyébként a körirat megmarad: S * LADISLAUS * — * REX * 1604 * (bárd). A választójel ötlevelű rózsza. A szent mellett K—B jegy.

M. N. M. 22·5—23 mm. 3·36 gr.

β: A Madonna egészen más. Trónusának karja mindkét oldalon két-két rózsából áll. A kis Jézus fején dícskoszorú van. A körirat betűi olyan arányban kisebbedtek meg, mint az α) alatti hátlapján. Körirata: RVDOL · II · D · G · RO — · I · S · AV · GE · HV · B · R ·

Hátlapja olyan mint az α) alattié.

M. N. M. 23 mm. 3·35 gr. (lukas).

Ezen β) alatti mintájára verték az 1606, 1607 és 1608 évszámú aranyokat. 1605-ös évszám nincs a m. n. múzeum gyűjteményében. 1607. évszámú olyan is van, melynek körirata az 1704 előttiekre emlékeztet nagy betűivel. Szerintem azonban az az 160Z-es évszám verőtövével készült, vagy úgy, hogy a verőtövet javították ki, vagy úgy, hogy az elkészült darabon cizellálták le a Z alsó részét. Legalább a m. n. múz. példányán én így látom. Mivel a múzeumban csak egy db van belőle, ennek a kérdésnek az eldöntését is függőben kell tartani addig, míg több hasonló darabot láthatok.

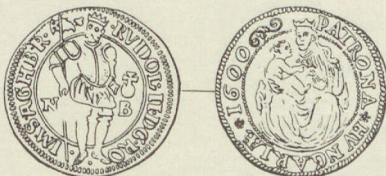
91. *Aranyforint*. (Típusát adja Wesz. C. IV. t. 10. sz. Sz. László kezében bárd van, de azon a darabon, amelyről a rajz elkészült, csak a Z szárához kapcsolódó él darabja látszik a nyélen kívül. A szent mellett N—B jegy.)

Előlap: RVDOL · II · D · G · R (címer) IMP · S · A · G · H · B · R ·

Hátlap: S · LADISLAVS — REX · 158Z (bárd)

M. N. M. 22 mm. 3·58 gr.

Apróbb köriratbeli változatoktól eltekintve ezzel a verőtővel készültek az 1583-as 1584-es nagybányai aranyak is. Ezután tizenhárom évszám verete hiányzik s csak 1598-as évszámmal folytatódnak ismét a nagybányai veretek a m. n. múz. gyűjteményében. Ekkor azonban már egészen megváltozik a típus, amint a következő 92. ábra mutatja.

92. *Aranyforint*. (Típusát v. ö. Wesz. C. IV. t. 11. sz. és Széch. XXIV. t. 8. sz.)

a) Előlap: · RVDOL · II · DG · RO — — · (nyél) IM · S · A · G · H · B · R · (bárd, levél.)

Hátlap: PATRONA · HVNGARIE · 1600 (arabeszk). (A vál. jel ötlevelű rózsza.)

M. N. M. 22. mm. 3·50 gr.

b) Kisebb-nagyobb körirati változattal ezzel a verőtővel készültek az 1598, 1599-es veretek. 1600-ból más bélyeggel készült darabot is ismerek, melynek köriratában a betűk nagyobbak. A körirata ez:

Előlap: · RVDOL · II · D · G · RO — IM · S · A · G · H · B · R · (bárd) ·

Hátlap: PATRONA · HUNGARIE · 1600 (arabeszk, de az a) alattitól különböző!)

M. N. M. 21·5—22 mm. 3·42 gr.

II. Mátyás (1608—1619).

93. *Aranyforint*. Típusa Széch. XXVI. t. 9. sz. Schoenv. Wesz.-ben nincs. 1609, 1610, 1611 évszámmal vannak ilyen K—B jegyű veretek. 1611-ben már a Széch. XXVI. t. 11. sz. a. típus is előfordul.

a) Előlap: MATTHIAS · II · D · — G · REX · HVN 2Č · (ETC!)

Hátlap: · DES · IN · REG · BO · (osztrák pólya) · AR · AVS · 2Č · 1610 ·

M. N. M. 22—22·5 mm. 3·45 gr.

b) U. az mint 93 a), de az előlap körirata előtt is pont van. (· MATTHIAS ·)

M. N. M. 22·5—23 mm. 3·40, 3·41 gr.

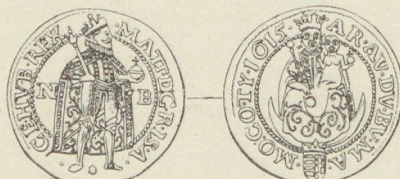

94. *Aranyforint*. Schoenv. Széch. Wesz.-ben nincs. Az előlap analog a Széch. XXVII. t. 13., 14 Wesz. C. VII. t. 5-höz, de azoknak a hátlapja más. Ez a hátlap az 1614-től kezdve Kőrmöczbányán vertekéhez hasonlít (v. ö. Széch. XXVI. t. 12., Wesz. C. VII. t. 3. sz.). A következő évben már más lesz a nagybányai veretek bélyege, mint a 95—98. sz. a. ábra mutatja.

Előlap: · MATT · D · G · R · I · S · A — · GE · HV · B · REX ·

Hátlap: · AR · AV · DV · BV · MA · (koronás címer) · MO · CO · TY · 1614 ·

M. N. M. 22 mm. 3·49 gr.

95. *Aranyforint*. Típusát v. ö. Schoenv. VII. t. 229., Széch. XXVII. t. 13., Wesz. C. VII. t. 4. sz.

Előlap: · MATT · D · G · R · I · S · A · — * — · GE · HV · B · REX · (I után pont van!)

Hátlap: · AR · AV · DV · BV · MA · (koronás címer) · MO · CO · TY · 1615 ·

M. N. M. 23—23·5 mm. 3·40 gr.

96. *Aranyforint*. Típusa nagyjában hasonlít a 95. sz. alattihoz, de a hátlap mégis sokban eltér tőle. A Madonna koronájának rövidebbek az ágai, a gyermek Jézus fejét dícsfény övezi, a Madonna ruházata, annak díszítése, kezében a kormánypálca is más, jobb vállára haja omlik alá igen vékonyan (a képen nem is látszik), a köriratot megszakító koronás címer igen kicsiny. A körirat teljesen megegyezik. (A rajzban MATT elől és I S közül hiányzik a pont, de a pénzen megvan!)

M. N. M. 22—22·5 mm. 3·47 gr.

97. *Aranyforint*. Típusa Széch. XVII. t. 14. sz. Schoenv. Wesz.-ben nincs. A gyermek Jézust és a birodalmi almát a jobb, a kormánypalcát a bal kezében tartja a Madonna.

Előlap: · MATT · D · G · R · I · S · A · — * — GE · HVN · B · REX

Hátlap: ♁ AR · AV · DV · BV · MA ♁ (koronás címer) ♁ MO · CO · TY · 1617 ·

M. N. M. 22 mm. 3·25 gr.

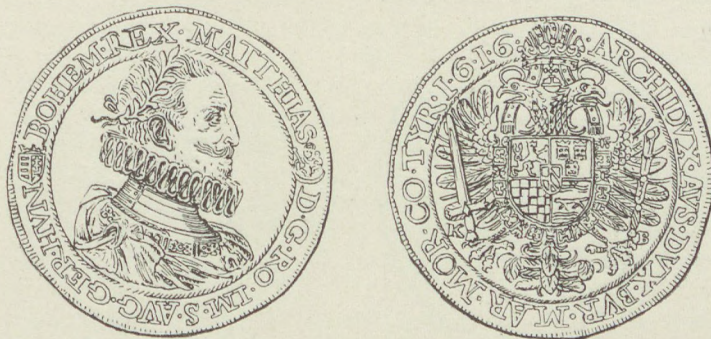

98. *Aranyforint*. Típusa Széch. XXVII. t. 15. sz. Schoenv. Wesz.-ben nincs. A verdejegy alatt és felett egy-egy pont (N—B), a Madonna ruházata igen díszes.

Előlap: MATT · D · G · R · I · S · A · — * — GE · HVN · BO · REX

Hátlap: · AR · AV · DV · BV · M · (koronás címer) · MO · CO · TY · 1619 · (kormánypálca vége s utána pont).

M. N. M. 22 mm. 3·45 gr.

99. *Tallér*. Típusa Széch. XXVII. t. 18., Wesz. C. VII. t. 8. Schoenv.-ben nincs.

Előlap: MATTHIAS (Madonna) D · G · RO · IM · S · AVG · GER · HVN (címer) BOHEM · REX ·

Hátlap: · ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MOR · CO · TYR · 1 · 6 · 1 · 6 ·

M. N. M. Ezüst. 43—44 mm. 28·70 gr.

Ez a típus kisebb-nagyobb változatokban 1613—1620-ig van meg a m. n. múz. gyűjteményében. Kettőstallérban is megvan 1614-es és 1616-os évszámmal. Az évszám egyes jegyei közül hiányzik a pont. Az egyszerű tallérok is csak azon az egy dbon van meg, melynek képét itt adom.)

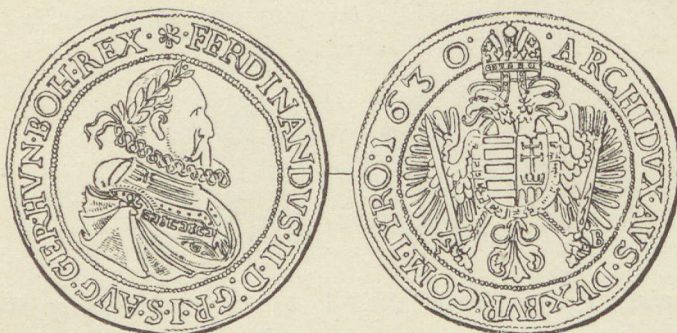
100. *Denár*. Nagybányai veret. Típusát v. ö. Schoenv. VIII. t. 240., Wesz. C. VII. t. 15. sz. Széch.-ben nincs.

Előlap: MAT · D · GROI · S · AV · GE · HVN · BOH

Hátlap: PATRONA · HVNGAR · 1616 · (Az évszám előtti pont hiányzik a képen.)

M. N. M. Ezüst. 14·5—15 mm.

II. Ferdinánd (1619—1637).

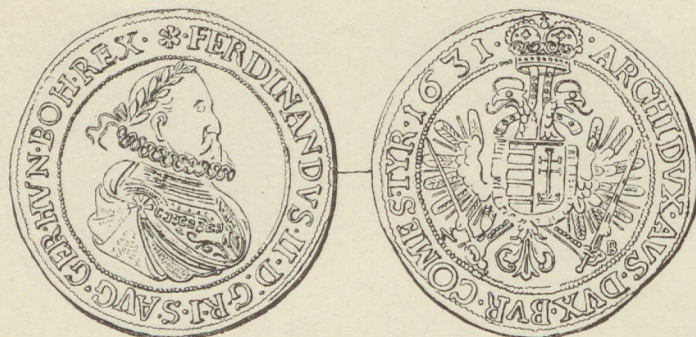

101. Tallér. Nagybányai veret. A verdejegy a kardon és kormánypálcán kívül. Schoenv. Széch. Wesz.-ben nincs.

Előlap : FERDINANDVS · II · D · G · R · I · S · AVG · GER · HVN · BOH · REX · *

Hátlap : ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · COM · TYRO : 1630 ·

Dr. Zimmermann L. gyűjt. Ezüst. 43·5—44 mm. 27·77 gr.

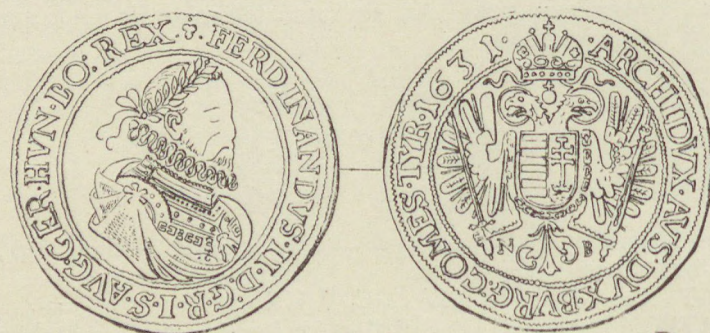

102. Tallér. Nagybányai veret. Schoenv., Széch. Wesz.-ben nincs. Típusa u. a. mint a 101. sz. a., de a hátlapon vannak kisebb eltérések. Így pl. a sas feletti korona más alakú s eltérő díszítésű. A sasfejek nyaka hosszabb s a koronából lecsüggő szalag előttük végződik. A címerben nem emelkedik fel a hármashalom. A sas farka is más.

Előlap : FERDINANDVS · II · D · G · R · I · S · AVG · GER · HVN · BOH · REX · *

Hátlap : ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · COMES · TYR · 1631 ·

Dr. Zimmermann L. gyűjt. Ezüst. 44—45 mm. 28·25 gr.

103. sz.

Dr. Harsányi Pál.

A győri főgimnáziumi múzeum és a környékbeli kincsleletek.

Győrött már nemcsak a régiségkereskedő, bankár, ötvös, hanem egyéb üzlettel foglalkozó ember is szívesen vásárol régiségeket és pénzeket, csak azért, hogy azokat a városunkat gyakran látogató külföldi gyűjtőknek tisztes haszon mellett eladhassák s múzeumunk eme kiváló nagy versenye a Rend részéről kapott szerény anyagi támogatás mellett is évről évre elég örömdetesén gyarapodik. A múlt iskolaévi kimutatás szerint érem- és pénzgyűjteményünk állott 9589 darab római és bizánci és 18960 darab újabbkoriakból, természetesen beleértve a duplumokat is; ezek nélkül római érmünk 4270 darab volt. A lefolyt iskolaévben gyarapodott 1 drb. kelta, 29 drb. római és 28 drb. újabbkori éremmel; ezek között van 9 drb. tallér és 3 drb. plakett.

Nem tehetem, hogy dicsérettel meg ne emlékezzem jóbarátainkról, ismerőseinkről és tanítványainkról, kik felhasználva a kedvező alkalmat, közel és messze távolban szorgalmasan gyűjtik a szórványosan fölszínre került darabokat s gyarapítják velök gyűjteményüket.

Környékünkön kevés község van, a hol római pénzeket ne találának; ilyenek a Kis Hanság közelében Sziget- és Csilizközben fekszenek; másutt ellenben, pl. *Győrött, Koroncón*, különösen pedig *Kisárpáson* elég gyakoriak; főleg a IV. századbéli pogány pénzek, mint Árpáson nevezik, elég közönségesek; utóbbi helyen Friedrich Károly nyugalalmazott számtartó tanúsága szerint, az ő idejében legalább is egy pár mérőre valót szedtek össze római pénzekből. Ebből magyarázható, hogy nálunk már elég korán hozzáfogtak egyes tudománykedvelő férfiak a régi pénzek gyűjtéséhez. Nincs numizmata, aki nem ismerné hírből gr. Viczay gazdag görög és római gyűjteményét, mely vétel útján Párisba került;¹ őt követték a gyűjtésben Czech János, volt győri polgármester, Milkovics J., Ebenhöch Ferenc, Hercz József, Kálóczy Lajos, Fábry Nándor, Rosos Miklós, Mihálydy István stb. nem is mind győrmegyei lakosok, de tudomásom szerint gyűjteményüknek egy része Győr megyéből származik; valamint megfordítva: a győrmegyei gyűjtők is vásároltak más helyeken.

A nevezett gyűjtők gyűjteményei, egynek kivételével idegenbe, vagy épen külföldre kerültek; egyedül Ebenhöch Ferenczé maradt itthon, aki római és bizánci, 1644 darabból álló gyűjtését az intézet iránt mélyen érzett hálája fejében múzeumunknak ajándékozta. Volt közöttük 525 darab ezüst, a többi réz vagy bronz. Nagyon kár, hogy az egyes darabok előfordulási helyét nem jegyezte föl s így a benne előforduló barbár (kelta) érmeiről sem tudjuk, hogy hol találták azokat, pedig akad ritka darab is közöttük (gróf Dessewffy Miklós 160., 799. és 1009. számainak megfelelő). A mi példányunk a 160. szám alatt feltüntetetténél kisebb; súlya is valamivel kevesebb: 9.49 gr.

A barbár pénzek városunk területén és megyénkben nagyon ritkák, az irodalom és pénzleleteink szerint öt hely ismeretes, ahol ezüst kelta pénzeket találtak. Ezek a következők: Győr 3 drb., kettő a múzeumban, egy darab Fábrynál. Dess. szerint megfelel a 294. és 340. (2 drb.) számúnak. Töltéstava 1 drb., Hercz gyűjteményében. Des. szerint megfelel a 236. sz. Asszonyfa 1 drb., Kálóczy gyűjteményében. A hiányos leírás szerint valószínűleg megfelel a 340. sz. Tényő 1 drb., múzeumban. Megfelel a 716. sz. Ravazd 1 drb., múzeumban. Megfelel a Dess. 331. sz.-nak.

Gyűjteményünkben van még: Rákosról (Sopron vm.) 1 drb. Megfelel Dess. 104. sz. alattinak. Kaposvárról (Somogy m.) 1 drb. Nincs teljesen megfelelő. Rajta gyöngyös keretben Av.: szakállas és bajuszos fő jobbra néz, fején gyöngy és babérkoszorú; a bajuszt jelző vonal végefelé kétfelé válva félkört mintáz; Rev.: a lovas balra halad, egyik karját derékszőgben meghajlítva, hátul a ló hátán nyugtatja, a másik elmosódott; nem

¹ Legújabban úgy értesültem, hogy e hírneves gyűjteménynek egy része a Zichy grófi család egyik tagjának birtokába került. *Szerk.*

látható a pénz peremére eső fejnek felső része s így sisakjának alakja sem. A ló mellső lábait kettős vonal alakítja, rajtok a hajlásnál dudor, a hátsók elmosódottak. A lovas mögött körös vonal, benne középen pont; alatta pedig szabálytalan vonalak, mintha füves térséget jelölnének. Súlya 11·20 gr.

Tolna-Tamásiból 2 drb., réz. Múzeum. Megfelel a 240. sz. Siófokról 1 drb., ezüst. Múzeum. Megfelel a 247. sz. ? 1 drb., ezüst. Múzeum. Megfelel az 505. sz. Erdélyből, Sár 1 drb., ezüst. Múzeum. Megfelel a 410. sz. — ? 1 drb., ezüst. Múzeum. Megfelel a 745. sz. Dőr (Sopron m.) 1 drb., ezüst. Múzeum. Csupaszarcú fő balra néz, fején három gyöngysor. R. Lovas balra halad, fején félhold-idomú sisakkal s kezében madárfős (?) rúddal, a fő körül körvonal, mögötte körös vonal. A ló feje alatt II, benne O, a lovas fölött A . . s egyéb betűnek ki nem vehető nyoma látszik. Súlya 11·02 gr.

Kelta aranypénzek még eddig nem fordultak elő megyénkben, ritkák az aranyak még a római uralom idejéből is. Római pénzeinket külön könyvben már ismertettem, tehát ezuttal mellőzhetem, de azon éremleletet, amelyet Mérges község határában Sziklóssi Szabó Lajos birtokán vászonba takarva, pohárba téve találtak 1896 szeptember 5-én, nem hagyhatom említés nélkül, már azért sem, mert ez az első nagyobb római pénzlelet a megyében s róla a főgimn. Értesítőn kívül másutt nem volt szó. A körülbelül 400 darab Antoninianusokból és billonokból álló lelet egy kis része: 50—60 darab mindjárt Kálóczy Lajos birtokába jutott, a többi pedig a hivatalos teendők elvégzése után a tulajdonos jóvoltából kezembe, ama kegyes észrevétellel, hogy a hiányzó darabokat válogassam ki belőle s egyúttal kopott példányainkat jobbal cseréljem ki. 143 darabot választottam ki s a meghatározási teendők elvégzése után Kálóczytól is kaptam ajándékképpen néhány példányt. A kiválasztott kincs a császárok és császárnők között következőleg oszlott meg: Helio-gábálustól 1 drb., utána nagy hézag; időrendben a legközelebbi III. Gordianustól való, 12 drb., I. Philippustól 2 drb., Otacília Severától 1 drb., II. Philippustól 1 drb., Trajanus Deciusától 4 drb., Herennius Etruscustól 3 drb., Her. Etruscillától 1 drb., Treb. Gallustól 11 drb., Volusianustól 14 drb., I. Valerianustól 46 drb., Marinianától 1 drb., Gallienustól 33 drb., Saloninustól 7 drb., Saloninától 5 drb. és II Valerianustól 1 drb.

A leletben legtöbb volt a Valerianus- (110 drb.) és Gallienus-féle (59 drb.), még Salonina is 41 darabbal volt képviselve. Az egyes példányok, az Antoninianusok, különösen a III. Gordianus-félék nagyon szépek, fényesek, olyanok, mintha most kerültek volna ki a pénzverő intézetből; ellenben a billonok többé-kevésbé rozsdások. Olyan változat, mely Cohenben ismeretlen volt volna, nem fordult elő a leletben.

A szomszéd megyékben, tudomásom szerint, Sikátoron (Veszprém m.) és Kéthelyen (Sopron m.) fordult elő római pénzlelet; előbbi helyen Trajanus, Hadrianus, Antoninus Pius és idősb Faustina ezüstpénzei fordultak elő; hallomás szerint mind nagyon szép volt; mi nem kaptunk belőle semmit; a kéthelyiből 16 darab rézpénzt kaptunk, amelyek Maxentius, I. Licinius és Nagy Constantinus pénzei közé tartoztak.

A népvándorlás korából csak egyes szórványos darabok, jobbra bizánci bronzpénzek fordultak elő megyénkben; az aranyak közül ismeretes: Marcianusé (súlya 4·5) Szentjános-pusztáról, I. Leoé Nyulról (Győr m.) és Nagykanizsa környékéről, Justinianusé Győrből, Nagyécseről (Győr m.), kis példány Magyaróvárról (Moson m.), Phocasé Táplányból (Győr m.), olvashatatlan példány, valószínűleg V. Leoé Pázmándról, III. Nicephorusé Győrrévfaluból és Palóznakról (Zala m.) nagyobb leletből.

Környékünkön az ősmagyar sírokban a következő, egymás mellett két helyen átlukasztott, a tetem nyakán csüngött pénzek (ezüst) fordultak elő: 1. III. Gyernek Lajos királyé; előlapján kettős gyöngykör között: MISERICORDIA D.I +, középen monogram. Hátlapján: CABT8 + B...MIVS, kettős gyöngykör között középen egyenkarú kereszt. Ezen példány még nem volt ismeretes ősmagyar sírokból.

2. Kettős vonal között: LO·T·IARIVS RE+, középen két függélyes vonal között alulról fölfelé menve: REX. Másik felén: N^{RA} = VERONA vonalas körben.

3. Nagyon rozsdás, kettétörött kopott példány, hasonlít Jámbor Lajos pénzéhez, melyet Győrött az ősmagyar temető egyik női sírjában, közel az előbbihez, találtunk.

4. Nyúl község mögött elterülő Öreghegyen fölászott négy ősmagyar sír egyikében az ásó hegyétől nagyobb részt elpusztult ezüstpénz fönmaradt töredékén épület s jobb felén O és néhány olvashatatlan betű látszik. Másik felén vonalkörben egyenkarú kereszt, minden szögletben egy-egy dudor, körülötte: HV.

Az Arch. Értesítőben ismertetett 5. Jámbor Lajos-féle ezüstérem (1. ábra). 6. Lothár király mailandi ezüstérme (2. ábra). 7. Provencei Hugó mailandi ezüstérme (3. ábra). 8. Lothár Hugó paviai ezüstpénze (4. ábra). Arch. Értesítő 1903. 67—70. II.

A következő Árpád-korszakból két pénzleletünk van a környékből; egyik a gecsei, a másik a tüzeselki, Nyúl község határából. Az 1911-ben szántás közben talált gecsei kincsleletben, mint a hozzám meghatározás végett behozott példányokból láthattam, I. Géza vezér és Szent László első sorozatának érmei voltak. Nagyon megörültem a leletnek s annál nagyobb volt a bosszúságom, mikor kérésemre tanulmányozás végett átengedett, de még otthon hagyott példányokról azt a hírt kaptam, hogy tulajdonosának távollétében az otthon maradt példányokat ellopták. Így tehát csak a kapott példányokról szólhatok, amelyek a C. N. H. 23. és 25. fajaihoz tartoznak; előbbiből volt két egyforma darab, utóbbiból 29 darab, melyekben szigllák szerint hatféle változatot lehet megkülönböztetni. Így: + LADI2LAVS RE+, + ANONAI, + LADI2LAV3 RE+ vagy + LADI2-LAV3 RE+, + LADI2LAV2 RE+, + LADI2L·A3 RE és LADI2L+AV2 RE+.

Ennél sokkal nagyobb lelet volt a *tüzeselki*, mely 2110 darabból állott akkor is, mikor a hatóságtól kezembe került, pedig nem voltam én az első, megelőzőleg válogatott belőle a pannonhalmi főmonostor is. Találták 1891-ben, szintén szántás közben. Nagyonb-része bécsi fillér; Árpád-kori elenyésző csekélység. Találtam ezek között 17 drb. szlavoniait, még pedig Imrétől 3 drb.-ot, II. Endrétől 2 drb.-ot, IV. Bélától 2 drb.-ot, V. Istvántól 3 drb.-ot, Károly Róbertől 3 drb.-ot. Magyar pénzek: IV. Béla-féle C. N. H. 234. sz. (1 drb.), 241. sz. (2 drb.), 246. sz. (2 drb.), 251. sz. (1 drb.), 253. sz. (7 drb.); V. István-féle 285. sz. (2 drb.) 299. sz. (1 drb.); IV. László-féle 336. sz. (10 drb.), 344. sz. (1 drb.); III. Endre 366. sz. (1 drb.), 370. sz. (1 drb.).

Bécsi fillérek Luschin: Wiener Pfennige táblázata szerint a következők voltak a leletben, megjegyezve, hogy a dült betűk nagyobb számmal s hátlapjukat tekintve kétféle minőségben, vannak egyeseknél símák s másoknál díszítettek, ugyanazon típusban: II. t. 44, 59, 61; III. t. 74, 75, 79, 76(?), 91; IV. t. 110; V. t. 132, 133, 134, 134a, 141, 142, 145, 148, 149, 150, 159, 165, 168; VIII. t. 238, 239, 241, 247, 247a, 248. A következő 11 drb. nem fordul elő Luschin táblázatain: Két szárnyon álló korona alatt 9 ágú csillag. A hátlap egyik darabon síma, a másikon ragadozó állat (leopárd) 2 drb.¹ — Aversen: Hattyúformájú madár. R.: Határozatlan vonalak (1 drb.).² — A.: Leveles inda-dísz. R.: Síma (2 drb.).³ — A.: Kilencágú csillaggal körülvelt mezőn emberfej, csupasz arccal. R.: Határozatlan rajzolatok (1 drb.).⁴ — A.: Koronás mellkép csupasz arccal fél-balra néz, jobbában lilomot tart, balkezét föltartja, mutatóujját kiegyenesítve, a többi behajlítva (1 drb.).⁵ — A.: Koronás mellkép szemben néz, körülötte OTA... a többi elmosódott. R.: Elmosódott vonalak (1 drb.).⁶ — A.: Csillagot félig körülzáró félhold fölött mellkép jobbra néz, jobbában kardot, baljában paizst tart. R.: Ragadozóállatnak, talán leopárdnak idomtalan alakja (1 drb.).⁷ — A.: Két torony között csúcsos tetejű épület, fölött 2 dudor és feljebb hatágú csillag. R.: Síma (1 drb.).⁸ A.: Hatszirmú virág, középen és a szirmok között egy-egy dudor. Körös keretben, kívül félholdacsák. R.: Elmosódott vonalak (1 drb.).⁹ — A.: Rhomb-idomot homorúan körülzáró indák, a csúcsok elhagyása

Súlyuk: ¹ 85 és 61 cgr. — ² 57 cgr. — ³ 61 és 49 cgr. — ⁴ 63 cgr. — ⁵ 78 cgr. — ⁶ 65 cgr. — ⁷ 84 cgr. — ⁸ 52 cgr.

után dudoros csomót alkotnak, középen kis gödröcskével s végül háromlevelű liliomban végződnek. R.: Szaggatott rövid vonalak paizsformát és emberfőt(?), körülötte pedig vesszőt, pontot, félholdat s más apró szabálytalan mintát alkotnak (1 drb.). A.: Két egymásfelé néző koronás fő közötti 1, fölötte W. R.: Kettős keret belső mezején szabálytalan vonalak (1 drb.). Kopott.

A leletben, miként a fentebbiekből láthatjuk 39 féle típus fordul elő. Betű, körirat 4 példányon látható, úgymint az 59. számún: +DVX OTHACI . . R = Dux Othacher, a 74-en: +IM.ATOR, a benső keret mezején. F = II. Frigyes, egy harmadik ismertetett érmen: OTA . . .; egy negyediken W betű, valószínűleg Wencel cseh király.

Deáki, pozsonymegyei község határában 1905-ben szintén találtak több száz darabból álló bécsi fillért, belőle 9 drb. múzeumunkba került, melyek némileg az előbbiekkal rokonságot mutatnak, pl. a következők: 110. sz., 148. sz. (2 drb.); eltérők a következők: 97. sz. (4 drb.), 24. sz. (1 drb.), koronás mellkép kezében liliommal félbalra néz. Reversen: két kifelé forduló, de egymásra tekintő madár között N betű (1 drb.).

A bécsi fillérek szórványos előfordulása sem ritka környékünkön az Árpád-korszak végéről, mivel mint a példák bizonyítják a magyar pénzekkel vegyest forgalomban voltak; ellenkezőleg a frisachi pénzek már nem oly gyakoriak: gyűjteményünknek 34-féle változatú érme van belőlük, közöttük 3 drb. a zalavári pénzlethez. Ezek mind bracteáták. Egyiken a püspök szemben ül, jobbáiban pásztorbotot, másik kezében könyvet tart.¹² Másikon stilizált karcsútestű állat hátra tekint, alatta és fölötte egy-egy csillag.¹³ Harmadikon szemben néző süveges(?) fej, oldalt egy-egy leveles vagy virágosnak nevezhető ág.¹⁴ Győr megyével határos Péterd község határában fordult elő egy kisebb, Nagy Lajos-féle pénzeket tartalmazó lelet, melyben csupa szerezcsenővel díszített kisebb példányok voltak; belőle különféle siglával díszítve 12 darabot tudtam kiválasztani.

Még egy leletet említhetek föl, találták Győr-Csanakon kis korszakban 1877-ben; benne a következő, jobbára a XVI. század első feléből származó pénzek, főleg fillérek voltak: Ottó és Fülöp bajor-pfalzi ezüstgarasa 1522-ből, Vilmos és Lajos bajor hercegek ezüstgarasa 1520-ból, Erneszt bajor herceg egyoldali fillére 1520-ból, 1528-, 1529- és 1534-ből, Albert ezüstpénze 1506-ból, Isny város pénze 1528-ból.

Következő főpapi pénzek: Fröschel Vigileus passauai püspök ezüstgarasa 1516-ból, Lang Máté salzburgi érsek széles ezüstgarasa 1519- és 1520-ból, ugyanannak közép-nagyságú ezüstpénze 1533-ból, annak egyoldali fillérei: 1521-, 1527-, 1528-, 1529-, 1532-, 1533-, 1535- és 1536-ból, rajtok alul: M.; széles ezüstfillérek (50 drb.) 1519—1540-ból, Máté érsek idejéből. Keutschach Lénárt ezüstfillérei 1500-, 1509-, 1510-, 1514- és 1515-ből: rajtok két címerpaizs fölött évszám; más három filléren két címerpaizs fölött püspöksüveg 1510-, 1514- és 1518-ból; János regensburgi helynök pénze 1523-ból. Nördling bajor város kettős garasa 1528- és 1531-ből. Landenberg Hugó gróf széles garasa.

Osztrák tartományi pénzek: IV. Frigyes stájer herceg egyoldali fillérei, Zsigmond tiroli ezüstérme; I. Miksa közép-nagyságú ezüstérme. I. Ferdinánd tiroli fillérei 1517-, 1526-, 1527-, 1528-ból, más változat 1522-, 1527-, 1528-, 1531-, 1533-, 1534-, 1535-, 1537- és 1538-ból.

I. Miksa széles ezüstgarasa 1515-ből és 1517-ből: utóbbin stájeri és tiroli címer fölött Karinthia címerpaizsa, előbbin osztrák és tirol címerpaizs fölött évszám, másik felén koronázott karinthiai címerpaizs. I. Ferdinánd osztrák és karinthiai címerrel díszített egyoldali fillérei 1524-, 1529-, 1531-, 1535-, 1538-, 1552-, 1554-ből. Kétoldali pénzek: osztrák paizs fölött 1521, 1527, másik felén X ágai között egy-egy korona. II. Ulászló király prágai garasa.

A győri székesegyház padlásán legutóbb talált pénzlethez csupa olyan mult századbéli példányok voltak, amelyek megvoltak gyűjteményünkben is s így teljesen mellőzhetem azokat.

Börzsönyi Arnold.

Súlyuk: ⁹ 62 cgr. — ¹⁰ 61 cgr. — ¹¹ 53 cgr. — ¹² 40 cgr. — ¹³ 42 cgr. — ¹⁴ 44 cgr.

Háborús emlékek.

IV.

(Az I—III. sorozat a Numizmatikai Közlöny XIII. k. 4. és XIV. k. 1—2. füzetében jelent meg.)

61. Királyunk mellképe lovassági tábornoki formaruhában, vállán mentével, balfelé. A jobb mezőben, vízszintesen: FERENCZ | JÓZSEF (Széles fehérzománcos alapú szegélyen alul nyitott (sima) tölgykoszorú: lenn pedig 1914—15. Lenn, jobbra, homorú betűkkel: RN 1915 jegy.

Hátlap: A mezőben: *Bízom népemben, | s ügyünk igazságában | 1914—1915 | Ferencz József.* (Homorú betűkkel, Ófelsége kézírását utánzó autogramm.) — Széles fehér zománcos alapú szegélyen, körül (sima) babérkoszorú.

Bronz. 65 mm. — NM.

62. Ugyanolyan mint az előbbi érem, hanem szegélyének alapja mindkét lapján sötétkék zománcos.

Bronz. 65 mm. (Maga az érem, amely a zománcos keretbe bele van szorítva, 50 mm. átmérőjű.) — NM.

63. Ugyanolyan, mint a két előbbi érem, hanem a szegély alapja mindkét lapon zöld zománcos.

Bronz. 65 mm. — NM.

Ezen három érmet a m. kir. honvédelmi minisztérium hadsegélyző hivatala bocsáj-totta ki 1915. évi július hóban, „*Királyérem*“ néven. Áruk darabonként 20 korona.

64. Vonalkörben páduai Sz. Antal fél alakja szemben; jobbában liliomszál, bal-karján a kis Jézus ül. Mindkettőjük fején dicskörök. A szegély felső felét inda-dísz, alsó felét pedig ÓVD MEG FIAMAT! felirat foglalja el.

Hátlap: A fénysugaraktól környezett s koronával tetézt magyar birodalmi címer előtt, balfelé fordulva, Hungária áll, palmaágat tart és babérkoszorút nyújt. Előtte, bal-felől magyar baka áll, aki a koszorút fogadja. E mögött ágyú és két huszár, jobboldalt pedig babérfűzér. A szelvényben, tölgyfalevelek közt 1914—15. Mindkét lapon simaszegély.

Fülezett érem.

Ezüstölt fehérfém. 30 mm. — NM.

65. Ugyanolyan, mint az előbbi érem, hanem az előlap felirata: ÓVD MEG FÉR-JEMET!

Ezüstölt fehérfém. 30 mm. — NM.

Mindkét fönti érmet a hadsegélyző hivatal adta ki.

66. Babérkoszorúban az osztrák császári címerpajzs (kétfejű sassal) s a magyar birodalmi címerpajzs egymás mellett, koronákkal tetézve, fölöttük a feketesárga, illetve a magyar nemzeti színű (szövetbetétű) lobogókkal. Sima szegély.

Hátlap: A M. KIR | HONVÉDELMI | MINISTERIUM | HADSEGÉLYZŐ | HIVATA-LÁNAK | CELJAIRA | 1914

Két lemezből összeállított érem, hátlapjának közepére erősített nyakkendőtűvel. — Előlapja és pereme sötétszürkére okszidált, hátlapja nikkelezett. (?)

Szürkefém. 22 mm. — NM.

A vöröskereszt-egylet díszérmei:

67. Két angyal egy fehérzománcos pajzsot tart, közepén egyenlőszárú zománcos vörös kereszttel. A pajzs fölött ötágú csillag, sugarakkal. Lenn: PATRIAE | AC | HUMA-NITATI (az utolsó sor ívesen). Finomszemű gyöngyös és sima szegély.

Hátlap: 1864 | 1914. Finomszemű gyöngysoros szegély és sima szegély.

Ovális érem füllel (a fül kétoldalt kicsücskösödik), ∇ alakra összehajtott sűrű piros-fehér sávós selyemszalagon.

- a) Ezüst. Fülestül $48\frac{1}{2}$, anélkül 44 mm. magas és 35 mm. széles. — NM.
b) Bronz. NM.

A vöröskereszt-egylet díszérmei a hadiékítménnyel:

68. Ugyanolyan kép, mint az előbbi érmen, hanem úgy a kép, mint a mező is valamivel kisebb (35 mm. magas és 27 mm. széles). — Finomszemű gyöngyös és sima szegély. Ezenkívül még egy szegély övezi az érmet, melyen öt helyen szalaggal átkötött, zöld zománcos tölgy- és babérkoszorú fut körül.

Hátlap: 1864 | 1914 Finomszemű gyöngyös és sima szegély. Ezenkívül még egy szegély, melyen zománc nélküli, szintén öt helyen szalaggal átkötött tölgy- és babérkoszorú fut körül.

Ovális érme füllel. — Füle kerek és sima.

- a) Ezüst. Fülestül 49, anélkül 44 mm. magas és 36 mm. széles. — NM.
b) Aranyozott bronz. — NM.

Az előbbi érmek miniatűrjei:

69. Olyan, mint a 67. sz. érme, hanem fülestül 20, anélkül 18 mm. magas és 14 mm. széles.

- a) Ezüst.
b) Bronz.

70. Olyan, mint a 68. sz. érme, hanem fülestül 21, anélkül 19 mm. magas és 15 mm. széles.

- a) Ezüst.
b) Aranyozott bronz.

71. Középen: a magyar nemzetnek ellenségeivel való küzdelmét ábrázoló allegorikus kép. Jobbfelé fordult meztelen férfi, szalaggal átkötött hosszú hajjal, kit kígyók iparkodnak átfonni; balkezével egy kígyót lefog, jobbában kurta kardot tart. A fej előtt, a mezőben BERÁN · L mesterjegy. A gyöngykörrel elválasztott szegélyen, körül :: KÖZÖS · MUNKA · EMLÉKÉRE · DR. · BALOGH · JENŐ · TÖRZSORVOS · PARANCSNOK :: | HONVÉD-HADIKÓRHÁZ · VÁ CZ · 1915 Sima szegély.

Hátlapja sima. — Öntött kerek plakett.

Bronz. (Világos barnás patinával.) 96 mm. — NM.

(Csak huszonnégy példány készült.)

72. Ugyanazon kép és mesterjegy, mint az előbbi érmen. A szegélyen ez a felirat: AVITA · INCLYTAE · HVNGARORVM · GENTIS · VIRTVS · OMNIA · VINCIT | ::—::—:: 1914—1915 ::—::—:: | Sima szegély.

Egyoldalú kerek öntött plakett. — Berán Lajos műve. (Megjelent 1915 július közepén.)

Bronz. 96 mm. — NM. — (Képünk $\frac{1}{2}$ nagyságban ábrázolja az érmet.)

(Ára 20 korona. Megrendelhető Berán Lajos szobrászművésznél, Budapest, VIII., Baross-utca 41. sz.)

73. Meztelen lovag balfelé, magas süveggel a fején; kezében görbe kard, lábán hosszú nyelű sarkantyú. Lenn: 1000 | ÉVE.

Hátlap: Gyalogos vitéz áll, balfelé fordulva. Előre feszített jobb lábát köves talajemelkedésre támasztja. Kezeivel hátranyúl és puskájának csövét fogja, körül: EZER ÉVE KÜZD A MAGYAR | 1915 | a bal mezőben: BECK Ö. FÜLÖP jegy.

a) Ezüst. 70 mm. — NM. (Ára 42 K.)

b) Bronz. — NM. (Ára 15 K.)

74. Ugyanolyan, hanem kisebb.

a) Ezüst. 32 mm. — NM. — (Ára 4 K 50 f.)

b) Bronz. — NM. — (Ára 1 K 80 f.)

75. Az előbbi érem előlapja, hanem nagyobb.

Vasöntvény (minta).

76. Az előbbi érem hátlapja (hanem nagyobb).

Vasöntvény (minta).

77. Olyan, mint az előbbi minták, hanem kétlapú öntvény.

Vas.

A fenti 73—77. sz. érmekeket az *Éremkedvelők Egyesülete* adta ki 1915. évi július hóban. — A 73—74. sz. érmekből aranypéldányokat (450, illetve 70 K áron), úgyszintén 75—77. sz. öntvényeket is, tagoknak, csak külön rendelés esetére készített az egyesület.

78. Miskolcz város címere (oroszlán és griff tart egy pajzsot, melyben piros mezőben Szt. István király szembenéző mellképe van. Sisakdísz: kalászkodat és szőlőfürtöt tartó vitéz nő ki a koronából). Két sima szegély.

Hátlap: A miskolczi kir. kath. főgimnázium épülete, mely most a város hadikórházul van berendezve. Alatta egyenszárú kereszt, (A „vörös kereszt” jelvénye.) Az előre álló szegélyen, fönn: MISKOLCZ · THJF. VÁROS · HADIKÓRHÁZA (így), lenn: kis díszítmények közt: 1914—15.

Fülezett érem.

Bronz. 26 mm. — NM.

79. Ugyanolyan, mint az előbbi érem, hanem fül nélkül készült.

a) Bronz. — Borsod—Miskolczi Múzeum.

b) Ezüstölt bronz.

80. Jobbfelé repülő angyal, kezeiben virágfüzérrel. Alatta tájkép: három hegy, előtte tó, az előtérben pedig karcsútornyú templom és házak.

Hátlap: ISTEN ÓVJA | A HAZÁNKAT | 1914—1915. Fönn és lenn egy-egy díszítmény.

Ovális érem füllel. Fülén poncolás.

Ezüst. Fülestül 26 mm. magas és 18 mm. széles. — Jeszenszky Alajos gyűjteményében. — NM.

81. Kék ruhába öltözött angyal száll jobbfelé és kezeiben virágfüzért tart. Alatta hegyek, víz és helység, templomtoronnyal. Az égboltozat sárgásszínű. Fönn, félkörűen

fekete betűkkel: AZ JSTEN (így) ÓVJA MEG HAZÁNKAT! | 1914—15 (az utóbbi sor vízszintesen). Szegélye zománcatlan.

Hátlapja síma; közepén ovális SW ponc és ezüstpróbaponc.

Fülezett, zománcos kerek medaillon.

Ezüst. 21 mm. — NM. — Jeszenszky A. gyűjteményében.

82. Királyunk babérkoszorús feje jobbfelé. Körül: VILÁGHÁBORÚ · 1914 · EMLÉKÉRE. Gyöngyös szegély.

Hátlapján az előlap veret homorú és fordított mása. — Ráforrasztott melltüvel.

Sárgaréz (lemez) 23 mm. — N. M.

83. Királyunk és a német császár mellképei jobbfelé, rendjelekkel. (Királyunknak jobb mellén vannak a rendjelei!) A kép alatt babérgaly, melyre 1914 feliratú szalag csavarodik. Ez a szalag alkotja a szegélyt is és felirata: BIZALMAM AZ ŐSI ERÉNYBEN.

Hátlapja síma, kissé homorú és kapcsos tű van rajta.

Fehér fém. 25 mm. — Jeszenszky Alajos gyűjteményében.

84. Az előbbihez hasonló, hanem felirata: BIZALMAM AZ ŐSI ERÉNYBE

Fehérfém, 25 mm. magas és 28 mm. széles (ovális). — Ujhely Kálmán gyűjteményében.

85. Királyunk mellképe jobbfelé, rendjelszalaggal, az aranygyapjúval és négy más rendjellel. Kétoldalt, ívesen: I. FERENCZ JOZSEF (így). Gyöngyös szegély.

Hátlap: Sima mező, gyöngyös szegély.

Fülezett érem.

Alumínium. 31 mm. — Ujhely Kálmán gyűjteményében.

86. Királyunk mellképe szemben (mostani arckép alapján mintázott fejfelé és kevésbé balfelé fordított testtel, mellén 4—5 rendjellel). Kétoldalt, ívesen: I. FERENCZ JOZSEF Gyöngyös szegély.

Fülezett érem.

Alumínium. 31 mm. — Ujhely Kálmán gyűjteményében.

87. Királyunk s a német császár mellképei, rendjelekkel, balfelé. Körül: I. FERENCZ JOZSEF CSÁSZÁR · II. VILMOS CSÁSZÁR Gyöngyös szegély.

Hátlap: AZ | IGAZSÁGE | ÉS ERŐE | A | GYŐZELEM | 1914 | Gyöngyös szegély.

Fülezett érem.

Alumínium. 34 mm. — Ujhely Kálmán gyűjteményében.

88. Királyunk s a német császár mellképei jobbfelé. Fönn, félkörben: EGYESÜLT ERŐKKEL!

Hátlapja síma.

Nyolcoldalú apró brelok; felső részén két, egymást részben elfödő korona van rajta, kétoldalt és lenn pedig egy-egy milliméternyi kis toldalék járul hozzá.

Fülezett érem.

Sárgafém. Fülestül 18 mm. magas és 12 mm. széles. — Ujhely K. gyűjteményében.

89. Előlapja azonos a fönnebbi 38. sz. érem előlapjával. (Num. Közl. XIV. k. 51. l.)

Hátlap: Két akáclevélgallyból alkotott koszorúban ötszirmú virágszál szárral és két kis levéllel. E körül kétoldalt, ívesen: ISTEN SEGÍTS GYŐZELEMRE Fönn és lenn pedig, szintén a koszorúban, 1914 és 1915 évszám.

Fülezett ovális érem.

Ezüst, fülestül 26 mm., anélkül 23 mm. magas és 18 mm. széles. — NM. — Jeszenszky Alajos gyűjteményében.

90. Királyunk és a német császár mellképei jobbfelé, hajadonfővel.

Hátlap: hegyvidéki harc, fenyvesek közt. Az előtérben egy német s egy osztrák-magyar baka és egy ágyú, amelyet éppen elsütnek. Arrább előretörő lovasság s a háttérben

gyalogsági harc, jobbfelé menekülő orosz csapatokkal. — Felirat egyik lapon sincs. — (A kárpáti [1915 januári—májusi] harcok emlékére készült érem.)

Fülezett érem. — Nem magyar munka.

Bronz, 34 mm. — NM.

91. Olyan, mint az előbbi, hanem kisebb.

Bronz, 25 mm. — NM.

92. Olyan, mint az előbbiek, hanem még kisebb.

Bronz, 21 mm. — NM.

93. Mélyített kerek mezőben szakállas férfi mellképe balfelé, fején kis házisapkával. Alább, félkörű szelvényben: DUNANT Fönn félhold alakú mezőben sugarakat lövelő nap (vagy csillag).

Hátlap: Mélyített kerek mezőben jobbfelé haladó oroszlán, mely a mellette haladó amorettnek, aki nyilat tart, — a lábát nyalja. Fönn félhold alakú mezőben: A GENFI EGYEZMÉNY | ATYJA | 1828 — 1910 | Lenn, félkör alakú mezőben: A HADVISELŐ MAGYARORSZÁG | AZ EMBERISÉG KIVÁLÓ | ·HARCZOSÁNAK· | MCMXV | Mindkét lapon kettős síma szegély. — Ovális érem.

Bronzöntvény. 70 mm. magas és 51 mm. széles. — NM.

(Wirth János budapesti ékszerész kiadványa).

94. Héber betűkkel bevésett kétsoros felirat: *Micho-maucha* (Ki nagyobb, mint te Isten; segíts!) Gyöngyös szegély (homorú pontokkal).

Hátlapja síma; lenn apró betűkkel: WISINGER | ·VÉDVE· | GESCHÜTZT.

Fülezett érem, fülén kis ponc.

Ezüst, 17 mm. — NM.

(Ügynevezett „*Makkabeus-talizmán*“, melyről, mint a kibocsájtó cég a hirdetésében közli, a Midras hagyomány-kabala följegyzi, hogy viselőjét megsebezhetetlenné teszi. — Kibocsátja Wisinger Mór ékszerkereskedő Budapesten.)

95. Olyan, mint a fentebbi 28. sz. (Katonák karácsonya. — N. K. XIV. k. 1. füzet, 16. l.), hanem a szalagcsokor és a kartus síma (felirat nélkül) és aranyozott.

Ezüstölt fehérfém, 57 mm. hosszú és 17 mm. széles. — NM.

96. Olyan, mint a fentebbi 27 sz., hanem a kartusra egy újabb, — fehér zománcos alapon — piros zománcos egyenlőszárú keresztet viselő kartus van forrasztva.

Ezüstölt és oxidált sárgás fém. — 59 mm. hosszú és 21 mm. széles. — NM.

97. Olyan, mint az előbbi, hanem az újabb kartus a német birodalmi s a magyar nemzeti színű zászlókat, köztük a három tölgylevéllel díszített fekete-sárga osztrák zászlót és ez alatt a török címet viseli, zománc kivitelben.

Ezüstölt és barnás lakkal bevont fehér fém. — 59 mm. hosszú és 21 mm. széles. — NM.

98. Középen: csúcsos aljú, piros zománcos pajzsban ezüst máltai kereszt. Kétoldalt és lenn meg fönn bevésett díszítmények és ezeknek közéiben, kétoldalt, fekete zománcos 1914 és 1915 évszámok.

Hátlapja síma. Fülén ezüstpróba-ponc.

Fülezett medaillon.

Ezüst. 19 mm. — NM.

99. Világoskék zománcos máltai kereszt három bevésett O alakú díszítmény közt. Alább, két bevésett, pontozott ív közt fekete zománccal: HÁBORUS . IDŐ | alább pedig, szintén fekete zománccal: • 1914. | 15

Hátlapja síma. — Négysarkú, fülezett csegely. — Fülén ezüstpróba-ponc.

Ezüst. 21 és 16 mm. — NM.

Pótlék.

A fönnebbi III. sorozat 38. sz. érme (N. K. XIV. k. 51. l.).

b) Arany. — Ujhely Kálmán gyűjteményében.

Helyesbítés: A fönnebbi III. sorozat 48. sz. érme (N. K. XIV. k. 53. l.). a) Ezüstölt bronz (nem ezüst). NM. — b) Bronz. NM.

Szükség-utalványok. (Aprópénz hiányában.)

100. 60 mm. magas és 112 mm. széles négyszögletes keret, mely egy külső vastagabb s egy belső vékonyabb vonalból, a sarkokon 1—1 apró □-ból s a két vonal közt négy, illetve három kurta vonalkából áll. — Az így bekeretelt mező felső szélének közepén apró köröcskéből álló □ kis kartusban 1915. A mező balfelében magyar, jobbfelében német felirat. Középen harántul a kibocsájtónak tintával írott autogrammjá: Daubner J., manupropriával. Fenn balra tintával beírt folyószám (a N Múz. példányán: 00,24). A feliratok ezek, baloldalt: *Szükségutalvány | 20 fillérről* | (Kiadva a váltópénz hiánya miatt) | Tíz ily utalvány ellenében bárkinék | 2 (kettő) koronát állami papírpénzben | fizetek ki vagy az utalványokat a váltó | pénzhiány megszüntével ércpénzzel | visszaváltom | *Daubner József gyógyszerész | Homokszil. | Beváltási határidő 1916. jan. 1-ig* | Jobboldalt: *Notanweisung | über 20 Heller.* | Gegen zehn Stück solcher Anweisung | gen bezahle ich Jedem in Staatspapier- | geld 2 (zwei) Kronen, | oder löse diesel- | ben nach Herstellung des normalen Wech- | selgeldverkehrs in barer Münze ein. | *Apotheker Daubner József | in Homokszil. | Einlösungszeit bis 1. Januar 1916.*

A papírlap alsó balsarkában egy a túlsó oldalról rányomott (tehát itt fordított és negatív, homorú lenyomatot mutató) négyszögletes, szintelen domború bélyegző lenyomata. (Lekerekített sarkú, 23 mm. magas és 19 mm. széles vonalkeretben: Homokszil | 915 V. 20 | község |

Fekete nyomás 61 mm. magas és 125 mm. széles fehér, síma papíron. — NM.

101. Ugyanolyan, mint az előbbi, hanem (tintával írt) folyószáma 0100 s a szövegben *10 fillérről*, illetve *10 Heller*, továbbá: Húsz ily utalvány, illetve: Gegen zwanzig Stück áll.

Fekete nyomás rózsaszínű papíron. — NM.

102. Fönn: FODOR DOMOKOS FÜSZER ÉS BORKERESKEDŐ | == TORDA, Vallásszabadság-tér 18. == |

Kissé alább: *Egy koronával* adós vagyok és ezen összeget ezen | elismervényem felmutatójának azonnal kifizetem. | Torda, 1915. május hó 3.

Lent, jobboldalt, pontozott vonalon *Fodor* (tintával beírva). Fönt balra szintén fekete tintával beírt folyószám (pl. 13—16).

Négyszögletes fehér papír, fekete nyomással. 67 mm. magas és 103 mm. széles. — NM.

Húsz ilyen elismervény van egy ív papírra nyomva, úgy hogy egy-egy félívre két függőleges sorban ötönként, összesen 10 darab jut. A félív hajtási vonala, az egyes függőleges sorok és az egymás alatt levő egyes elismervények lyukasztással vannak egymástól elkülönítve (mint a levélbélyeg-íveken). — A félíveken fönn és lenn egy-egy keskenyebb (4 mm. széles), gyümölcsökből alkotott fűzér, az egyes elismervények közt, vízszintesen 3 kétszeres (9 mm.) szélességű (középen a lyukasztással kettéválasztott és 7, egy-egy négyzetbe foglalt kerek díszítményből és 2 hozzáálló szélső tagból álló) díszítményszalag és egy szintén kétszeres (9 mm.) szélességű, a föntebbiekhez hasonló (és a lyukasztás által szintén kettéosztott) vízszintes gyümölcs-sáv van. Minden egyes elismervény tehát fönn és lenn egy-egy keskenyebb (circa 4 mm. széles) díszítmény-sávot visel.

Végül minden egyes elismervénynek baloldali alsó negyedére piros anilinfestékkel, ruggyantabélyegzővel egy-egy, 27 mm. magas és 54 mm. széles, lekerékített sarkú, kettős vonalú négyszög és benne e fölirat: FODOR DOMOKOS | FÜSZER ÉS BORKERESKEDŐ | M. KIR. LŐPORÁRUDA | TORDA | van rányomva ellenőrzésül.

Minden félívnek külső (szabadon álló felső és alsó, meg jobboldali) széle simán van vágva. Ennélfogva a felső és alsó sorbeli elismervényeknek egy-egy szélesebb oldalra, a jobboldali sorbelieknek egy-egy keskenyebb oldaluk, a jobboldali alsó és felső elismervényeknek pedig egy-egy szélesebb és hosszabb oldaluk simán van levágva, míg a többi oldalak bélyegszerűen fogazottak.

103. Olyan mint az előbbi, hanem „Egy koronával“ helyett **Husz fillérrel** olvasható.

Kék papír (vízszintes, egymástól körülbelül 2 mm.-nyire elhelyezett víznyomásszerű sávokkal. — U. n. papier vergé) — fekete nyomással. — NM. — (Folyószámából 18—70-et láttam mint legmagasabb számot.)

104. Olyan mint az előbbiek, hanem a szöveg kezdetén **Tíz fillérrel** olvasható.

Halvány világos zöld (az előbbihez hasonlóan víznyomású vízszintes sávokkal ellátott) papír fekete nyomással. — NM. — (Legmagasabb folyószámul 8—1-et láttam.)

Tudomásom van a föntiekén kívül még Zutt-nak az árvák alapja javára készített nagy és szép művészi érméről, a melynek az orsz. hadsegélyző-bizottság had- és népegészségügyi kiállításán (Budapest, Országháza, 1915 május—június) úgy ezüst, mint bronzpéldánya ki volt állítva üveg alatt, de pontos leírását eddig lehetetlen volt megkapnom s így a legközelebbi közleménybe kell utalnom közzétételét. Az esztergomi kenyérmezei fogolytábor papírpénzutasványait is hallottam emlegetni, de még nem láttam ilyent.

Gohl Ödön.

Magyar egyházi emlékérmek.

Harmadik pótlék.

Egyházi és hitéleti vonatkozású emlékérmek, illetve kegyeleti érmeink közzétételét a Num. Közlöny X. k. (1911) 3. és 4. füzetében, továbbá a XI. k. (1912.) 3. füzetében kezdtem meg, — négy, külön-külön folyószámozott csoportba osztván az idevágó érmeiket, úgymint: I. Személyi emlékérmek, II. Helyi vonatkozású emlékérmek, III. Kegyeleti érmeik és IV. A hazai felekezetek történetére vonatkozó emlékérmek csoportjába. Ezen utóbbi csoporthoz fűztem már az első pótléket és a Num. Közlöny XII. k. (1913) 1. füzetében tettem közzé a már terjedelmesebb második pótléket. Minthogy különösen a III. csoportot alkotó, helyi vonatkozású kegyeleti érmeik keretében időnkint újabb gyártmányú, részben exotikus fajok szorítják ki a régiebbeket (és ezek majdnem kizárólag csak a helyszinén, többnyire a búcsújáró helyek templomai körül lévő apró üzletekben szerezhetők be és gyűjthetők össze), — természetesen időről időre annyi új, közlésre váró anyag gyűlik össze, hogy újabb pótlékekről kell gondoskodni. Ilyen, nagyjából 1914. évi tersattói és 1915. évi radnai gyűjtőkiránduláson szerzett anyagot bocsájtok itt közre, melyekhez néhány régibb, az előző közleményekből kimaradt érem leírását is csatolom.

PÓTLÉK.

I. Személyi emlékérmek.

Az I. 54. számhoz. (Samassa József arcképes érme a nyiregyházai templom fölszentelése alkalmából.)

b) Arany, füllel. (Hátlapján a kép alatt S. G. A. és aranypróbaponc.)

II. Helyi vonatkozású egyházi emlékérmek.

Esztergom.

(1912. évi sz. István napjára.)

78. Sz. István mellképe balfelé, hosszú hajjal, szakállal, fején a sz. koronával és dicskörrel. Öltönyét elül bogláros csatt tartja össze. Körül: SZENT ISTVÁN ELSŐ MAGYAR KIRÁLY EMLÉKEZETÉRE. Lenn S. G. A. ponc (a budapesti Scheid-cég jegye) és ezüstpróba-ponc. Síma szegély.

Hátlap: Az esztergomi bazilika homlokzatának képe, előtte két gypeszőnyeggel. Fönn, ívesen: ESZTERGOMI ÜNNEPSÉGEK | Lenn, a szelvényben: 1912 (a két utóbbi számjegy bevésve!) AUGUSZTUS 20. | Síma szegély.

Fülezett érem karikával.

Ezüst. $36\frac{1}{2}$ mm. — NM.

79. Előlapja olyan, mint az előbbi, 78. sz. éremé, hanem nincsenek poncok beverve.

Hátlap: Az esztergomi bazilika homlokzatának képe, előtte két gypeszőnyeggel. Fönn, ívesen: ESZTERGOMI EMLÉK | Lenn: AUGUSZTUS 20. | Síma szegély. Fülezett érem.

a) Bronz. 23 mm.

b) Alumínium. — NM.

Trencsén.

A Mária-egylet újjászervezésére. 1856.

80. Hasonló a II. 61. sz. éremhez (N. K. X. k. 129. l.), hanem Szűz Mária feje kissé jobbfelé van fordítva és a sugarak rövidebbek.

A hátlapon lenn, a felirat alatt nincsen csillag.

Ovális érem füllel.

a) Ezüst, fülestül 32 mm. magas és 22,5 mm. széles. — NM. — Jeszenszky Alajos gyűjt.

b) Fehéres fém. — NM. — Jeszenszky Alajos gyűjt.

c) Verőtövei Jeszenszky Alajos gyűjteményében.

III. Helyi vonatkozású kegyeleti érmek.

Besnyő.

132. Kerek mezőben a besnyői templom és kolostor képe. Fölötte a mezőben kis ovális mezőben fénysugarak közt a Madonna lebeg, karján a kis Jézussal. A szelvényben két sorban (5+3) 8 csillag. A kép körüli szegélyen e körirat: MÁRIABESNYŐI KEGYHELY ÉS KOLOSTOR. — Fönn kerek lyuknak szánt kör, alatta tüskés száron két rózsza. — Lenn tüskés száron rózsza.

Hátlap: Kerek mezőben Szűz Mária álló szobra, balkarján a Jézuskával. Dereka körül erősen mintázott, pontozott öv. Mögötte széles függőleges sáv, két oldalt 7—7 egymás alatt lévő csillaggal. A sáv két oldalán zeg-zúgos vonalak. A szegélyen körül: BOLDOGSÁGOS SZENT SZÜZ KÖNYÖRÖGJ ERETTÜNK | — Fönn kerek lyuknak való kör és tövises száron két rózsza. — Lenn: tövises száron rózsza.

Mandulaalakú (fönn és lenn csúcsos) érem.

a) Réz, 35 mm. magas és 25 mm. széles. — NM.

b) Alumínium. — NM.

Budapest.

Itt említendők a *Háborús Emlékek* című cikksorozatban 30. és 40—42. sz. alatt (N. K. XIV. k. 1—2. füzet, 17. és 52. lap) felsorolt úgynevezett *magyar talizmánok*, melyeknek újból való részletes leírását itt fölöslegesnek tartom.

Fiume, Passau és Chlumeck.

133. Madonna mellképe szemben, fátyolos és fénysugaras fejjel, karjai közt a gyermek Jézus áll. Körül: S. M. AVXIL. PASSAV. ET. CHLVMEK. S. I.

Hátlap: a m. egyh. eml. III. 19. sz.-hoz hasonló, de élesebb és a város képe nem egészen azonös.

Filigrán aranykeretben, füllel.

Arany, keretestül és fülestül 70 mm., anélkül 61½ mm. magas és 27, illetve 29 mm. széles. — Pauer-gyűjt.

Fiuménak Tersattóval közös érmeit alább, Tersatto címén adom.

Kolozsvár.

134. Előlapja ugyanazon bélyeggel veretett, mint a fönti III. r. 36. sz. érem. (N. K. XI. k. 98. l.)

Hátlap: Szent Szerzetes fél alakja jobbfelé, kámzsában, fején sugarakkal kitöltött fénykörrel, mellén összekulcsolt kezekkel. Fején hajkoszorú. Szakállt és bajuszt visel. — Körül: · SANCTUS FRA NCISCVS · OR · P · N ·

Mindkét lapon síma szegély.

Ovális érem füllel.

Sárga bronz. Fülestül 38 mm., anélkül 31 mm. magas és 26½ mm. széles. — NM.

Nagytapolcsány.

(Nyitra megye.)

135. Szűz Mária földigérő, sátorszerű, bő himzett palástban szemben ül és ölében tartja Jézus holttestét, melynek csak felső része látszik. Szűz Mária fején magas zárt korona és dicskőr, Jézus fején magas zárt korona és fénysugarak. Fönn félkörben: EMLÉK NAGY TAPOLCSÁNYI (igy!). Síma szegély.

Hátlap: Egytornyú templom képe homlokzatával balfelé. Fönn, ívesen: SZŰZ MÁRIA KEGYKÉPE. — Síma szegély.

Ovális, fülezett érem.

Ezüstölt sárgaréz. Fülestül 28, anélkül 23½ mm. magas és 19 mm. széles. — NM. — Jeszenszky Alajos gyűjt.

Pozsony-Virágvölgy.

136. Szűz Mária mellképe szemben, kissé jobbfelé hajtott fátyolos fejjel. Balkarján a gyermek ül. A fejeken csipkézett koronák és fénysugarak. Az egész kép fölött perspektivában oválisan ábrázolt nagy dicskőr. Az érem bal szélétől Mária tulsó válláig terjedő, ívesen lefüggő négysoros gyöngyfűzér. A szelvényben: MATER B CONS | Síma szegély.

Hátlap: A JÓ | TANÁCS ANYJA | POZSONY | VIRÁG- | VÖLGYBEN | 1774 | Síma szegély.

Fülezett négyszögletes kis plakett.

Alumínium. Fülestül 27, anélkül 23 mm. magas és 17 mm. széles. — NM.

Priszlop.

(Hunyad megyé?)

137. Két oszloptól tartott félkörű boltív alatt Szűz Mária fél alakja szemben, fején fátyollal és nyílt koronával, e körül széles dicskörrel; balkarján a gyermek Jézus ül és hátratekint. Fején korona és dicskör. Két oldalt két apró alak lebeg felhőkön, kezükben 1—1 hosszúkás tárgygal. A homályosított szegélyen: PREACURATA ROAGATE PENTRU NOI Sîma szegély.

Hátlap: Kupolaszerű toronnyal ellátott templomka, apsisával a szemlélő felé. Ettől jobbra emeletes épület, kartámos nyílt lépcsőzettel. A háttérben jobbra meredek, részben erdős hegyek. — A homályosított szegélyen: S. MANASTIRE A PRISLOPULUI Sîma szegély.

Fülezett érem.

Alumínium, 22 mm. — Jeszenszky Alajos gyűjteményében.

Készült Poellath gyárában, Schrobenuházenben. (Állítólag *Hátszegről rendelték meg.*) (Priszlop nevű kisközségek Besztercze-Naszód, Zemplén és Máramaros vármegyékben, hasonlónevű tanya, továbbá erdőőrak pedig Hunyad megyében van, a helységnévtár adatai értelmében.)

Radna.

(Arad vármegye.)

138. A radnai Szűz Mária képe. (Sz. Mária félalakja szemben, felhőkön; jobb karján ül a gyermek Jézus, ugyanezen kezében skapuláriumot is tart a Szent Szűz, akinek fején fátyol és korona van. Mindkét fejet dicskörök övezik.) Fönn, a fej két oldalán, ívesen: MARIA RADNA Gyöngysoros és sîma szegély.

Hátlap: a radnai templom képe (mai állapotában), hanem a tornyok magas sisakjai símák. Töle balra a ferencrendi zárda, az előtérben pedig korláttal tetéztet fal, lenn kis portáléval. Háttérben hegyek. — Gyöngysoros és sîma szegély. Ovális érem füllel.

Alumínium. Fülestül 28 mm. magas és $20\frac{1}{2}$ mm. széles. — NM.

139. A radnai Szűz Mária képe (kisebb az előbbinél). Körül: HEILIGE MARIA ZU RADNA BITT FÜR UNS Gyöngysoros és sîma szegély.

Hátlap: a radnai templom képe a mellette lévő zárdaépülettel együtt; az előtérben fák, lépcsők és bokrok, a tornyok sisakjai igen alacsonyok és két szakaszból álló négyoldalú tetővel vannak borítva. Fönn, ívesen: RADNAI SZ. MÁRIA EMLÉK Gyöngysoros és sîma szegély.

Ovális érem füllel.

Alumínium; fülestül 28 mm. magas és $20\frac{1}{2}$ mm. széles. — NM.

140. A radnai Szűz Mária képe ovális vonalkeretben (hasonló az előbbi érmeken levőhöz, hanem valamivel finomabb és Jézus feje körül dicskör helyett keresztalakban terjedő fénysugarak vannak). A szegélyen: HEIL. MARIA RADNA BITTE F. U! Gyöngyös és sîma szegély.

Hátlap: A radnai templom képe a mellette lévő zárdaépülettel együtt, fák közt. A toronysisakok négyoldalúak, elég karcsúk, gombbal és kereszttel tetéztettek. Fönn, ívesen: ANDENKEN AN MARIA RADNA Gyöngyös és sîma szegély. Ovális érem füllel.

Alumínium. Fülestül $24\frac{1}{2}$ mm. magas és $18\frac{1}{2}$ mm. széles. — NM.

141. A radnai Szűz Mária képe vonalkörben, melyet azonban lenn az érem alsó széléig érő felhők megszakítanak. (A kép a fenti 140. sz. érmen levőhöz hasonló.) A szegélyen: RADNAI SZÜZ MÁRIA EMLÉK Gyöngyös és sîma szegély.

Hátlap: Páduai sz. Antal fél alakja balfelé. Jobb kezével az előtte lévő nyitott könyvön álló gyermek Jézust fogja át, balkezeében lilomszálat tart. Jézus feje körül kereszt-

alakú sugarak, sz. Antal fején dicskör. Körül: SZ. ANTAL KÖNYÖRÖGJ ÉRETTÜNK! Gyöngyös és síma szegély.

Fülezett érem. — Felülete homályosított.

Ezüstölt (?) fehérfém. 22 mm. — NM.

142. A radnai Szűz Mária fél alakja szemben, felhőkön, fénysugarak közt. Jobb karján Jézust tartja. Sz. Mária fején nyílt korona van. — A mezőt a síma szegély kivételével világoskék zománc borítja. Az érem fülén J K ponc.

Hátlap: Harántosan, írott betűkkel bevésett felirat: *M. | Radna* (A második sor alá van húzva egy vonallal).

Ovális érem füllel.

Zománcolt és aranyozott ezüst (?). Fülestül 21 mm. magas és 15 mm. széles. — NM.

143. Ugyanolyan, mint az előbbi érem, hanem az előlap mezejét fekete zománc borítja.

Zománcolt és aranyozott ezüst (?) — NM.

144. A radnai Sz. Mária képe (hasonló a fönnebbi, 140. sz. érmen levőhöz, hanem felhők és dicskörök nélkül. Szűz Mária fátyola zöld, a kis Jézus ruhája rózsaszínű). A kép alatt, fekete nyomással: MARIA RADNÁ (így!). Mindez kerek fehér papírlapon, színezett fénykép, mely körül az érem széle keskeny szegélyképen kilátszik.

Hátlap: 1911. évi osztrák egyfilléres hátlapjának utánzata (az értékjelzéssel). A jobb mezőben a szám mellett babérlevél helyett zöldre színezett négylevelű lóherelevél, szárral, domborúan kiverve.

Fülezett érem.

Fehérfém. 18 mm. — NM.

145. A radnai Szűz Mária képe (ugyanolyan, mint az előbbi, 144. sz. érmen lévő, hanem nincs színezve). Alatta: M. RADNA. Fénykép, fehér papíron, kerek üveg alatt, síma, fonottszegélyű kerek, fülezett fehérfémkeretben.

Hátlap: Páduai sz. Antal fél alakja szemben; jobb kezében liliumszálat tart, bal kezén a kis Jézus ül. Lenn: ST. ANTONIUS. Fénykép, fehér papíron, kerek üveg alatt, az említett keretben.

Fülezett éremszerű emlék.

Fehérfém és papír, meg üveg. — Átm. 16 mm. — NM.

146. A radnai Szűz Mária képe, felhőkön (hasonló a fenti 140. és 144. sz. érmen levőhöz). Fényképszerű nyomás fehér papíron, lencseszerűen domború kerek üveg alatt, síma, kerek, fülezett fehérfémkeretben, melyet nyolc, peremén ráforrasztott golyócska díszít.

Hátlapja azonos előlappal. Szintén domború üveg alatt.

Fülezett, éremszerű emlék.

Fehérfém, papír és üveg. Átm. 21 mm. — NM.

147. A radnai Sz. Mária képe, felhőn (hasonló a fenti 140. és 144. sz. érmen levőhöz). Körül: ANDENKEN VON MARIA RADNA.

Hátlap: Páduai sz. Antal térdképe jobbfelé. Az előtte nyitott könyvön álló Jézuskát öleli, aki liliumszálat tart. Sz. Antal fején dicskör, Jézus feje körül sugarak. Körül:

* S. ANTONIUS BITTE FÜR UNS *

Fülezett ovális érmecske, melynek mindkét lapját ráragasztott domború üveglapok fődik.

Fehérfém és üveg. Fülestül 18 mm. magas és 12 mm. széles. — NM.

148. A radnai Szűz Mária képe, felhőn. Szűz Mária fején korona van. Dicskörök nincsenek. Körül: + ANDENKEN VON MARIA RADNA + Síma szegély.

Hátlap: Kéttornyú templom homlokzata (nem hasonló a radnai templomhoz). Körül: + EMLEK (így) M. RADNA + Lenn szintén kis kereszt. — Síma szegély.

Ovális érem füllel.

Ezüst (?), fülestül 22 mm. magas és 15 $\frac{1}{2}$ mm. széles. — NM.

149. A radnai templom és zárda színes zománcképe. (A tornyokat alacsony négyoldalú sisakok fődik.) A kép fölött MÁRIA-RADNA (fekete betűkkel).

Hátlapja síma, zománc nélkül.

Ótkarélyú fülezett éremszerű emlék, füllel.

Zománcozott sárgafém, $18\frac{1}{2}$ mm. — NM.

150. A radnai Szűz Mária ezüstös színű domború képe koronás fejvel, dicskörök nélkül, kék mezőben, ovális, lencseszerűen domború üveg alatt.

Hátlap: A radnai templom és zárda ezüstös színű domború képe kék mezőben, ovális, lencseszerűen domború üveg alatt.

Mindez síma ovális fehérfémmkeretben, melyre köröskörül sodrott fehérfémszál van forrasztva.

Ovális, fülezett éremszerű emlék, nyaklánccal.

Fehérfém és üveg. Fülestül 26 mm. magas és 19 mm. széles. — NM.

151. Ugyanolyan, mint az előbbi, hanem a mezők mindkét lapon piros színűek.

Fehérfém és üveg. Fülestül $26\frac{1}{2}$ mm. magas és $18\frac{1}{2}$ mm. széles. — NM.

152. Ugyanolyan, mint az előbbieket, hanem a mezők mindkét lapon színezetlenek, ezüstös színűek.

Fehérfém és üveg. Fülestül 26 mm. magas és 19 mm. széles. — NM.

153. Ugyanolyan, mint az előbbi, hanem szívalakú domború üveg alatt van.

Hátlapját síma fehérfémlap borítja, mely az előlapot borító üveget is apró fogaival tartja.

Mindez zeg-zugos alakú, recés fehérfémből készült keretben van, füllel, nyakláncon.

Fehérfém és üveg. Fülestül $28\frac{1}{2}$ mm. magas és 26 mm. széles. — NM.

154. A radnai Szűz Mária képe koronás fejvel, mindkét fej körül fénykörrel, szürkés, fényképhez hasonló nyomásban, papíron, ovális, lencseszerűen domború üveg alatt.

Hátlap: a radnai templom képe hasonló kivitelben, mint az előlapi kép, ovális, domború üveg alatt.

Mindez síma ovális fehérfémmkeretben, melyre köröskörül sodrott fehérfémszál van forrasztva.

Ovális éremszerű emlék füllel, nyakláncon.

Fehérfém, papír és üveg. Fülestül $25\frac{1}{2}$ mm. magas és 18 mm. széles. — NM.

155. A radnai Szűz Mária képe az előbbihez hasonló kivitelben, hanem kisebb méretekkel, szívalakú domború üveg alatt.

Hátlap: a radnai templom képe, fák közt, hasonló kivitelben, szívalakú domború üveg alatt.

Mindez szemcsézett felületű, csipkézettszélű, szívalakú fehérfémmkeretben füllel, nyakláncon.

Fehérfém, papír és üveg. — Fülestül 24 mm. magas és 17 mm. széles. — NM.

156. A radnai Szűz Mária felhőkben, a radnai templom fölött. Fényképhez hasonló szürkés nyomat papíron, ovális, domború üveg alatt.

Hátlapját síma sárgafémlap borítja, mely apró fogakkal az előlapot borító üveget is tartja. E körül ovális, nyolckarélyú, áttört sárgafém keret, füllel, nyakláncon.

Sárgafém, papír és üveg. — Fülestül 28 mm. magas és 20 mm. széles. — NM.

157. A radnai Szűz Mária képe felhők közt, szürkés színű, fényképhez hasonló nyomatban, fehér papíron, széles, szívalakú, nikkelezett szürkefémmkeretben, mely a hátlapot is borítja. Füllel, nyakláncon.

Nikkelezett szürkefém és papír. Fülestül 24 mm. magas és $19\frac{1}{2}$ mm. széles. — NM.

158. A radnai Szűz Mária képe, fején koronával. Alatta: M. RADNA Fénykép (?) fehér papíron, kerek fehérfémmkeretben, melyet köröskörül 16 kerek, lencseszerű kis szürkés üvegpasztáz díszít.

Hátlapját fehérfémlap borítja.

Kerek, éremszerű emlék, füllel, nyakláncon.

Fehérfém, papír és üveg. Fülestül 21 mm. — NM.

159. A radnai Szűz Mária színes képe, fején koronával. Köpenye kék, ruhája piros. Alatta: M. RADNA Színezett fénykép (?) fehér papíron, kerek, belül síma, kívül hálószerűen díszített kerek fehérfémkeretben.

Hátlapját domború, fehérfémlap borítja.

Éremszerű emlék füllel, nyakláncon.

Fehérfém és papír. 27 $\frac{1}{2}$ mm. — NM.

160. A radnai Szűz Mária képe, fején koronával. Alatta: MARIA RADNA Fénykép (?) fehér papíron, síma kerek üveg alatt, síma kerek fehérfémkeretben, melyet szélesebb, recés szálból készült, fonatos szegély övez.

Hátlapját négy foggal tartott nikkelezett fémlap borítja. Éremszerű emlék füllel, nyakláncon.

Fehérfém, papír és üveg. 22 mm. — NM.

161. A radnai Szűz Mária képe, koronás fejvel, felhőn. Szürkés, fényképszerű nyomat, fehér papíron, síma, kerek fehérfémkeretben, melyet négy helyen sarkosan kiugró, közben négy hamis türkisszel díszített, áttört fehérfémkeret díszít.

Hátlapját négy foggal tartott nikkelezett fémlap borítja. — Füllel, nyakláncon.

Fehérfém és papír. 26 mm. — NM.

162. A radnai templom és zárda színezett zománcképe. Lenn az előtérben apró házak. Fönn a mezőben, fekete betűkkel: MÁRIA RADNA.

Hátlap: fehér zománcos alapon, fönn és lenn díszítmény, közben pedig: MARIA RADNA fekete színben. Tizenkétkarélyú medaillon füllel, sárgafém nyakláncon.

Zománcozott sárgaréz. Fülestül 26 mm. magas és 19 mm. széles. — NM.

163. A radnai Szűz Mária felhőkben, a fák közt lévő radnai templom fölött. Szürkés, fényképhez hasonló nyomat fehér papíron, ovális, domború üveg alatt, ovális, növénydíszű, áttört sárgafémkeretben, melyben négy virág pirosan, négy levél pedig zölden van színezve.

Hátlapját GES. GESCH homorúbetűs feliratú, körül áttört sárgafémlap borítja.

Ovális medaillon karikával, nyakláncon.

Sárgafém, papír és üveg. 30 $\frac{1}{2}$ mm. magas és 26 mm. széles. — NM.

164. Előbbihez hasonló, hanem üveglap nélkül, síma ovális belső kerettel. A külső, növénydíszű keretben négy virág kékre, négy levél pedig zöldre van színezve. Hátlapja nem áttört, hanem négy fog tartja a recés fémlapot rajta.

Ovális medaillon karikával, nyakláncon.

Sárgafém és papír. 31 mm. magas, 25 $\frac{1}{2}$ mm. széles. — NM.

165. Ugyanolyan kép, mint a két előbbin, hanem kerek sárgafémkeretben, mely egy belső síma körből, aztán fonott körből és kívül 12 hullámszerű tagból áll.

Hátlapját két foggal tartott sárgafémlap borítja. Karikával, nyakláncon.

Sárgafém és papír. 29 mm. — NM.

166. A radnai Szűz Mária színes képe koronás fejvel, piros ruhában, kék köpenyvel. Lenn: M. RADNA Fénykép fehér papíron, ovális keretben, melynek növénydíszű áttört szegélyét négy sötétkék virág és négy világoszöld hármasszórt díszíti.

Hátlapját négy foggal tartott szemcsézett sárgafémlap borítja. Keretje a fenti 164.—

165. sz. érmek keretjéhez sokban hasonló.

Ovális medaillon karikával, nyakláncon.

Sárgafém és papír. 32 $\frac{1}{2}$ mm. magas és 25 mm. széles. — NM.

167. Ugyanolyan kép mint az előbbin, kerek keretben, melyet kívül nyolcágú piros csillag — közbeeső három makkból és két tölglevélből álló apró díszekkel — övez.

Hátlapját két foggal tartott szemcsés sárgafémlemez borítja. Kerek medaillon karikával, nyaklánc.

Sárgafém és papír. 31 mm. — NM.

168. Ugyanolyan kép mint az előbbin, áttört, kerek, egymásbavágó ívekből álló sárgafémkeretben.

Hátlapját GES. GESCH. homorú feliratú, szemcsés sárgafémlemez borítja.

Kerek medaillon karikával, nyaklánc. Sárgafém. 30 mm. — NM.

169. Ugyanolyan kép mint az előbbin, kerek sárgafémkeretben, melyet öt félkörből és öt közbeeső csúcsból álló széles, áttört szegély övez. A kerek tagokban pirosra színezett X-alakú tagok, a csúcsokban pedig $\dagger$ alakú, pirosra színezett motívumok vannak. Kerek medaillon karikával nyaklánc.

Hátlapja előbbihez hasonló. A fémlapot két fog tartja.

Sárgafém és papír. 33 mm. — NM.

170. Ugyanolyan mint az előbbi, hanem a keret színezett motívumai zöldek.

Sárgafém, 33 mm. — NM.

171. Ugyanolyan kép mint az előbbieken, hanem kerek, és 18 kis karélyal díszített sárgafémkeretben van. Az egyes karélyokban egy-egy apró palmettadísz van.

Hátlapját szemcsés sárgafémlemez borítja. Kerek medaillon karikával, nyaklánc.

Sárgafém. 29 mm. — NM.

172. Ugyanolyan kép mint a fennebbi 166. sz. érmen levő, ovális sárgafém keretben, melynek belső kerülete síma, ezt aprógyöngyös, továbbá zeg-zúgos díszű szegélyek övezik.

Hátlapján két foggal tartott és homorú GES. GESCH. feliratú szemcsézett sárgafémlemez fűdi.

Ovális medaillon füllel, nyaklánc.

Sárgafém. Fülestől $24\frac{1}{2}$ mm. magas és 17 mm. széles. — NM.

173. A radnai Szűz Mária színes zománc-mellképe (nem pedig fél alakja). Szűz Mária fején zárt korona, a kis Jézusén nyílt korona, a két fejet kerek sárga dicsfény övezi. Szűz Mária ruhája rózsaszínű. A mező fehér. A szívalakú szegély sötétkék, rajta 18 kis csillag.

Hátlapja síma, kissé szemcsézett.

Szívalakú medaillon füllel, nyaklánc.

Zománcozott sárgafém. Fülestől $27\frac{1}{2}$ mm. magas és 22 mm. széles. — NM.

174. Szűz Mária zománcképe, jobb karján a kis Jézussal, világoskék ruhákban, szűz Márián fehér fátyol és ruháján lenn kis kereszt. A fejeken zárt koronák. (Nem azonos a radnai Máriakép szokott formáival.) A mezőt késsel árnyalt fehér zománc borítja. A szívalakú szegély sötétkék, 18 kis csillaggal.

Hátlapja síma.

Szívalakú medaillon füllel, nyaklánc.

Zománcos sárgafém. Fülestől $27\frac{1}{2}$ mm. magas és 22 mm. széles. — NM.

175. A Rafael-féle Madonna della Sedia képe.

Hátlap: MÁRIA | RADNA (domború betűkkel vésve).

Ezüstölt fehérfém (?). Körülbelül 20 mm.

176. A folytonos segítségről (de perpetuo auxilio) nevezett Miasszonyunk képe.

Hátlap: MÁRIA | RADNA (domború betűkkel vésve).

Ezüstölt fehérfém (?). Körülbelül 15 mm.

Mindkét fönti érmet a radnai templom előtti boltocskákban árúsítják.

Remete.

(Zágráb mellett.)

177. A remetei kegykép; Szűz Mária a gyermek Jézussal sugárkoszorúban. Körül: TAVMATVRG VIRGO REMET.

Hátlap: Szent István fél alakja királyi palástban bal felé fordulva, felajánlja a vánkoston levő (magyar) koronát a fent jobb felé fordulva felhőkön ülő Máriának. Mária ölben a gyermek Jézus, ki lelkendező mozdulattal fordul a király felé. Szent Istvánt idős, szakállas férfiúnak ábrázolták, feje fölött dicsőkörrrel. — Ovális érem.

Sárgaréz. Fülestül 47, anélkül 37 mm. magas és $30\frac{1}{2}$ mm. széles.

Szentgáli Károly gyűjteményében.

Hátlapja azonos a N. K. XI. k. 104. l. 65. sz. alatt leírt remetei érem hátlapjával.

Tersatto.

(Fiume mellett.)

178. A tersattói Madonna (mellkép) koronás és fátyolos, fénykörös fejét balfelé hajtja, öltönyének melle és fátyolán egy sáv himzett, balvállán egy rozetta; a kis Jézust két karján félig fekvő helyzetben tartja. A gyermek fején korona és fénykör, jobbkarja kinyújtva Mária mellén nyugszik, aki jobb kebléből szoptatja a gyermeket. Szegély nincs.

Hátlapja síma. Fülezett érem karikával.

Ezüstölt szürkefém. $18\frac{1}{2}$ mm. — NM.

179. A tersattói Madonna képe (mellkép). Hasonló az előbbi érmen levőhöz, de a gyermek nem táplálkozik. A kép alsó része az érem széléig ér. Az érem mezője fényes, a képet háromkarélyú keret övezi, két helyt sarkos megszakítással. A homályosított szegélyen: + MAJKA BÖZIA (így) TRSATSKA + Kettős vonalkeret.

Hátlap: a tersattói templom tornyos homlokzata, fényes alapon, melyet apró ívekből álló csipkézett keret s fönn, a torony számára egy csúcsos kiugrás szegélyez. A homályosított szegélyen: TRSATSKA CRKVA — Lenn, a szelvényben, kis egyenszárú kereszt. Síma szegély. Fülezett érem karikával.

Aluminium. 26 mm. — NM.

180. Ugyanolyan mint az előbbi, hanem kisebb.

Aluminium. 18 mm. — NM.

181. Előlapja ugyanazon bélyeggel veretett mint az előbbi 180. sz. érem.

Hátlap: Négykarélyú, közben négy sarkos kiugrással megszakított homályosított keretben, fényes alapon Pádúai sz. Antal félalakja áll szemben: jobbájában liliomszál, bal-karján a kis Jézus ül. A fejek körül fénykörök. Az említett kereten fönn, kétoldalt és lenn: S. ANTONIO DI PADOVA | P. P. N. Fülezett érem karikával.

Aluminium. 18 mm. — NM.

182. A tersattói Madonnának színezett fényképe papíron. Hasonló a fenti 179. sz. érmen levőhöz, de lenn kissé több a ruha. A kép alsó részén kék és zöld ruharészek vannak. Alatta fekete betűkkel: TERSATTO. Mindez kerek fémkeretben, domború üveg alatt. A síma kereten túl fonott sodronyból készült szélesebb kerek keret.

Hátlap: Pádúai sz. Antalnak fehér papíron lévő fényképes fél alakja szemben, liliommal és a kis Jézussal. A fejeken fénykörök. Jézuska ruhája világoskékre van színezve. Fülezett medaillonszerű emlék, karikával, nyakláncsal.

Fehérre futtatott sárgás fém. 19 mm. — NM.

183. Előlapja és keretezése azonos az előbbiével, hanem a Madonna ruhájának mell-része zöldre, a Jézuska ruhája pedig rózsaszínűre van színezve. Lenn, fekete betűkkel: MARIA.

Hátlap: Szűz Máriának fehér papíron lévő, színezett fényképkivitelű fél alakja szemben, fátyolos fejjel, díszes dicskörrel feje körül. Fátyola világoskék, ruhája halvány rózsaszín. Mellén törrel átdöfött lángoló szíve látszik fényözönben. Jobbkezével szívére mutat, baljában lilomszál. — Domború üveg alatt, síma kerek fémkeretben és ezenkívül fonott sodronyból készült kerek keretben.

Fülezett medaillonszerű emlék karikával. (Nyaklánc is volt hozzá.)

Fehérre futtatott sárgás fém. 19 mm. — NM.

184. Ugyanolyan mint az előbbi, hanem hátlapján a fájdalmas Szűz Máriát ábrázoló színezett fényképkivitelű mellkép fehér papíron, domború üveg alatt. Szűz Mária kék kendővel borított fejjel és vállakkal. Fénykör a fej körül. A kép alatt: MATER DOLOROSA fekete betűkkel.

Kerek medaillonszerű emlék, füllel és karikával, nyakláncra.

Fehérre futtatott sárgafém. 19 mm. — NM.

185. A tersattói Madonna képe (félalak szemben) fehérfémből, domborúan, domború üveg alatt, kerek síma fehérfémmel s ezenkívül fehérfémsodronyból font kerek keretben. Hátlap a tersattói templom domború képe fehérfémből, domború üveg alatt, ugyanazon keretben.

Fülezett medaillonszerű emlék. nyakláncra.

Fehérre futtatott sárgás fém. 21 mm. — NM.

186. A tersattói Madonna mellképe szemben, fehérfémből, domborúan, domború üveg alatt, ovális, színes fehérfémmel s ezenkívül fülezett, fehérfémsodronyból készült sodrottívű keretben.

Hátlap: Hit, remény és szeretet szimbolumai domborúan, fehérfémből, domború üveg alatt, ugyanazon keretben.

Ovális medaillonszerű emlék füllel.

Fehérre futtatott sárgafém, fülestül 27 mm. magas és 18 mm. széles. — NM.

187. A tersattói templom domború képe fémlemezből (?); a kép sárga, a háttér zöldszínű. Domború üveg alatt van, síma kerek fehérfémmel s ezenkívül fehérfémsodronyból sodrott fülezett keretben.

Hátlapja ugyanolyan, mint az előlap.

Fehérre futtatott sárgafém; fülestül 21 mm. — NM.

188. A tersattói Madonna színnyomatú mellképe kerek papírlapon. Mária koronája és öltönye piros, Jézus öltönye és Szűz Mária fátyola fehér és világoskék. A háttér kékes. Ez a kép egy csipkézett, kerek, sárgára futtatott szürke bádögkeretbe van foglalva, melyre hátul hasonló anyagú lemez van erősítve. Fülezett, medaillonszerű emlék, sárgafémnyakláncra.

Sárgára futtatott szürkefém és papír. Fülestül 24 mm. — NM.

189. A tersattói Madonna képe (mellkép); két oldalt egy-egy kis fülkében két-két apró álló alak (szentek) látszik. Fekete, fehér és aranyos nyomás kerek celluloid lapon. Síma, kerek, fülezett sárgaréz keretben.

Hátlapját fehér fémlemez fűdi.

Kerek, medaillonszerű emlék, füllel.

Sárgaréz és celluloid. 19¹/₂ mm. — NM.

190. A tersattói Madonna képe (mellkép), kétoldalt egy-egy álló szentnek alakja látszik, részben. Fényképnymat, zöldes színben, fehér papíron. — Szívalakú, hátul zárt, fülezett, nikkelezett keretben.

Medaillonszerű emlék, füllel.

Nikkelezett szürkefém. Fülestül 24 mm. magas és 20 mm. széles. — NM.

191. A tersattói Madonna (mellkép) vízszintes felhősávon. Alatta a tersattói templom és két oldalt fák. — Mindez ólomlemezből, domború kivitelben. A mező áttört. Ez a kép ovális, síma piros üveg alatt ovális, csipkézett, áttört és fülezett keretben van. A keret

belső része sárgára van futtatva és babérkoszorút ábrázol. Külső része félköríves elemekből álló csipke. Fönn három piros rózsza és a fül alatt nagyobb díszítmény, lenn szintén egy kissé kiálló díszítmény.

Ovális, fülezett, medaillonszerű emlék.

Ólom és fehéres fém. Fülestül 59 mm. magas és 39 mm. széles. — NM.

192. Ugyanolyan, mint az előbbi érem, hanem zöld üveggel (piros helyett) s a kereten a belső, koszorús rész nincs sárgára futtatva, ellenben a fül alatt, a három piros rózsza közti díszítmény lilaszínű.

Ólom és fehéres fém, fülestül 59 mm. magas és 38 mm. széles. — NM.

193. A tersattói Madonna képe (mellkép) és kétoldalt egy-egy fülkében két-két álló szent. Lenn, boltozat alatt tersattói tájkép a templommal, hegyekkel, az égen két angyalka a szent házat viszi, ez alatt pedig legendszalagon URBANUS PAPA V TERSACTENSIBUS SALUTEM felirat. Ez kékes, fekete és aranyos nyomás fehér papíron.

Pontokkal díszített, ovális, külső szélén nyolc íves karélylyal díszített, fülezett, nikkelezett szürkefémkeretben.

Nikkelezett szürkefém. Fülestül 56 mm. magas és 38 mm. széles. — NM.

Tersatto és Fiume.

194. A tersattói Szűz Mária képe (fél alakja) szemben, balkarján a kis Jézussal. A fejeken dicskörrrel övezett nyílt koronák, Szűz Mária félrehajtja a fejét, ruhájának melle himzett, fejről leobcsájtott hosszú fátyolán (kendőjén) a balvállon rozetta, alább himzett sáv látható. Körül, nagy betűkkel: MATER GRATIARUM TERSACTI — VI CENT 1291 |

Hátlap: középen a fiumei feszület képe fénysugarak közt. Előtte a földből kinyúló emberi jobbkezfej. A szegélyen: MIRACULOSUS CRUCEFIXUS FLUMINIS | + 1296 + Mindkét lapon kettős sima szegély. Fülezett érem.

Sárgaréz, 39 mm. — NM. — Höfken, Weihemünzen II, 2. tábla, 10. szám.

195. A tersattói Madonna képe (mellkép) szemben. A fejeken korona és fénykör. Mária fején fátyol. A gyermek anyja jobb karján félig ülő helyzetben nyugszik. Köröskörül: MATER GRATIARUM TERSACTI | + ORA P. N. 1291 + Gyöngyös szegély.

Hátlap: a fiumei feszület képe fénysugarak közt. A kereszt lábánál csak két kis cövek van. Körül: MIRACULOSUS CRUCEFIXUS FLUMINIS Lenn: 1296 Gyöngyös szegély. Fülezett ovális érem.

Fehérfém. Fülestül 22, anélkül 18 mm. magas és 15 mm. széles. — NM.

196. A tersattói Madonna képe (mellkép) szemben, a fejeken korona és fénykör. Szűz Mária fején fátyol, ruhájának melle himzett, a fátyolon egy rézsútos sáv, jobb vállán egy csillag. A gyermek anyja jobb melléből táplálkozik. A kép alatt, lenn: 1291 (ívesen). Körül: SS. MADONNA DI TERSATTO PREGATE P. N. Sima szegély.

Hátlap: a fiumei csodás feszület képe, fénysugarak közt. Lenn koponya, emberi kéz és cövek (?). Lenn 1296 (ívesen). Körül: MIRACULOSUS CRUCEFIXUS FLUMINIS Sima szegély.

Fülezett ovális érem.

Fehérfém, fülestül 28, anélkül 24 mm. magas és 20 mm. széles. — NM.

(Hasonló a fönnebbi III. 23. sz. éremhez. N. K. XI. 96. 1.)

IV. A hazai felekezetek történetére vonatkozó emlékérmek.

II. József mellképe jobbfelé, varkocsba kötött hosszú hajjal, az aranygyapjasrend jelvényével és a Mária Terézia-rend szalagjával. Fenn, félkörben: AMOR ET DELICIAE GENERIS HUMANI. Lenn OE monogram, mesterjegy.

Hátlap: Piramisszerű köemlék, oldalán e felirattal: LIBERTAS | RELIGIONIS | A IOSEPHO II | IN TERRIS SUIS | ET IUDAEIS DATA | MDCCLXXXI Az emlékmű körül fák és jobboldalt kis géniusz íróvesszővel. Körül: QUID POTUIT TOTA CONTINGERE VITA LAETIUS A szelvényben gyámkő. — Mindkét lapon tagolt síma szegély. Oexlein műve.

a) Ezüst, 45 mm. — Széch. I. 442. 1. 8. sz. és 73. t. 3. sz. — Welzl 8208. sz. — NM.

b) Ón. — NM.

Gohl Ödön.

Érem- és könyvvásár.

J. Schulman (Amsterdam, Keisersgracht 448) Catalogue de monnaies d'or et de médailles ayant rapport à la guerre européenne 1914—1915. (No. LXI. Mai 1915). — Az 1—531 tétel alatt felsorolt aranypénzek közt, Allemagne-Autriche cím alatt (!) II. József gyulafehérvári 1769. évi H—G jegyű aranyát és (II.) Ferencnek 1830. évi gyulafehérvári aranyát (à 10 frt.), aztán Ferdinánd 1840. és 1848. évi gyulafehérvári aranyait (à 10 és 12 frt.), alább, Hongrie címen I. Lajos aranyát (7 frt.), II. Mátyás 1609. évi körmőczy aranyát (15 frt.), I. Lipót 1703. évi nagybányai aranyát (12 frt.), végül 1874. évi 8 forintos (13 frt.), 1884. és 1885. évi 4 forintos (7·50 frt.) aranyakat találtam. — Az 532—725. tételek a világháborúra vonatkozó emlékérmeket tartalmazzák. Néhány hollandus, román és svájci érmen kívül a többi mind német és osztrák veret. — Két képes tábla illusztrálja a szöveget.

K. F. Koehlers Antiquarium. (Leipzig, Täubchenweg c. 21.) Neuerwerbungen. 1915 April. Heft 1. Numismatik. 386 tétel. Csak egyes, ismertebb és keresettebb könyveket említek belőle: Appel: Repertorium (35 mk.), — Becher: Österr. Münzwesen (5 mk.), — Bramsen: Médailles Napoleon le Grand (20 mk.), — Grueber: Roman medallions (15 mk.), — Monatsblatt I—VI (25 mk.), — Petrowicz: Arsaciden (26 mk.), — Rentzmann: Legenden-Lexicon (24 mk.), — Zeller: (Salzburg) (15 mk.); — továbbá Blanchet, Buchenau, Domanig, Foest, Halke, Kirmis, Luschin, Madai, Markl, Mazerolle, Mellen, Robert, Schulthess-Rechberg, Tentzel, Tourneur keresettebb művei.

Otto Harrassowitz (Leipzig, Querstrasse 14): Bücher-Katalog 369 (1915). Ebben: Numismatik (18—19. 1.).

Társulati élet.

Lajosi Géza. † Fájdalmas büszkeséggel kell jelentenünk tagjainknak, hogy hazánk fennállásáért folyó nagy küzdelemben ismét egy tagtársunk áldozta fel életét hazánkért, miértünk, gyermekeinkért. — Lajosi Géza, a debreceni felső kereskedelmi iskola tanára, a gyulai 2. honvédgyalogezred tartalékos hadnagya, június 5-én, Hankovice határában, orosz golyó által találva, 34 éves korában, eredményes tanári működésének nyolcadik évében hősi halált halt. Bajtársai a harctéren, templom mellett temették el. — Emlékét hűen fogjuk megőrizni.

Összejöveteleinket a társulat helyiségében (VIII., Csepregy-utca 4. szám, II. em. 15.) a következő napokon rendezzük: 1915. augusztus 12-én, szeptember 9-én, október 14-én, november 11-én és december 9-én. — Az összejövetelek után társasvacsora van Frenreisz István éttermében (VIII., József-körút 56.), kivéven augusztus 12-én, mely alkalommal a vacsorát Gundel Károly (Wampetics utóda) városligeti kerthelyiségében rendezzük.

Kivonat a társulat választmányának 1915. évi április hó 8-án tartott ülésének jegyzőkönyvéből. Elnök: Kilényi Hugó; jegyző: Zimmermann Lajos dr. Jelen vannak még: Alföldy András, Babics József, Finály Gábor dr., Gohl Ödön dr., Szentgáli Károly, Telcs Ede és Varga Béla választmányi tagok.

A választmány mély részvétellel veszi tudomásul Pesti Ferenc rendes tagnak elhalálását. — Titkár jelenti, hogy a kögyűlési jegyzőkönyv hitelesítve lett. — A választmány megválasztja 3—3 évi megbizatással a tiszti kart. Titkár lett: Zimmermann Lajos dr., aki egyúttal a pénztárosi és ügyészi tisztségre is megválasztatott, szerkesztő: Gohl Ödön dr., könyvtár őre: Finály Gábor dr., gyűjtemény őre: Szentgáli Károly. A jegyzői tisztség betöltetlen marad. — A választmány foglalkozik a közgyűlésnek Hámos Pál dr. indítványára kimondott azon határozatával, hogy a világháború emlékére érmet veressen. Az ügy előkészítésével megbízatik a titkár.

K. m. f. Kilényi Hugó s. k. elnök. Dr. Zimmermann Lajos s. k. jegyző. Hitelesítjük: Babics József s. k., Varga Béla s. k.

Kivonat a társulat választmányának 1915. évi május hó 13-án tartott ülésének jegyzőkönyvéből. Elnök: Kilényi Hugó; jegyző: Zimmermann Lajos dr. Jelen vannak még: Gohl Ödön dr., Szentgáli Károly, Sziklay Jenő, Ujhely Kálmán és Varga Béla választmányi tagok.

Titkár jelenti, hogy Regling Kurt dr. újonnan megválasztott tiszteletbeli tagot levélben értesítette megválasztásáról. — Titkár jelenti, hogy gróf Dessewffy Miklós tiszteletbeli elnökünk „Barbár Pénzek” című művének IV. részéből 281 teljes példányt ajándékozott a társulatnak, amely 3 korona áron és 50 fillér portó megtérítése mellett küldetik szét a tagoknak. — Titkár jelentést tesz a világháború emlékére verendő érem ügyében tett eljárásáról. — A választmány elhatározza, hogy a magyar éremművészek műveiből rendezett állandó kiállítást lassanként felosztatja. — A választmány köszönettel elfogadja Ujhely Kálmán választmányi tagnak azon ajánlatát, hogy a világháborúval kapcsolatos jelvénygyűjteményét a társulat tárló szekrényeiben kiállítja. — A társulat rendes tagjai sorába választottak: Koerfer István dr. miniszteri titkár, Budapest és Lengyel Béla állami tanító és birtokos Farkasaszó.

K. m. f. Kilényi Hugó s. k. elnök. Dr. Zimmermann Lajos s. k. jegyző. Hitelesítjük: Ujhely Kálmán s. k. Sziklay Jenő s. k.

Kivonat a társulat választmányának 1915. évi június hó 10-én tartott ülésén felvett jegyzőkönyvből. Elnök: Kilényi Hugó; jegyző: Zimmermann Lajos dr. Jelen vannak még: Babics József, Finály Gábor dr., Szentgáli Károly, Ujhely Kálmán és Varga Béla választmányi tagok.

Moson vármegye a társulat kérelmére rendes tagságát az 1915., 1916. és 1917. évekre meghosszabbította. — Titkár bemutatja Regling Kurt dr. tiszteletbeli tagnak köszönő levelét. — Titkár jelenti, hogy Ujhely Kálmán a világháború jelvényeiből összeállított gyűjteményét kiállította a társulat helyiségében. A választmány köszönetet szavaz Ujhely Kálmán alapító tagnak. — Titkár előterjesztésére a választmány a világháború emlékére verendő érem ügyét anyagi okokból elhalasztja. — Titkár jelenti, hogy a társulat 10 éves fennállására készült zsetonból egy arany, 5 ezüst és 5 bronz példányt veretett. — A társulat rendes tagjai sorába felvétellett: Sterk Izidor kereskedő, Budapest.

K. m. f. Kilényi Hugó s. k. elnök, dr. Zimmermann Lajos s. k. jegyző. Hitelesítjük: Babics József s. k., dr. Finály Gábor s. k.

Inhalt.

Dr. Edmund Gohl: Die Prototypen der Barbarenmünzen Ungarns. — Als Prototypen benützte griechische Münzen, welche 1. in ungarischen Funden vorkommen, resp. hiezulande coursirten, 2. welche in hiesigen Funden unbekannt sind. 3. Bis jetzt unbestimmte Prototypen. In die erste Kategorie gehören: Münzen des Philippos II., des Alexandros III., resp. seiner Nachfolger, des Lysimachos, der Provinz Makedonien, jene von Thasos, Dyrrhachion und Apollonia, solche des Koson, endlich eine Anzahl römischer und barbarischer Münzen. — In die zweite Gruppe gehören die Münzen von Larissa und solche des Antigonos Gonatas, mit dem Typus der Athena Alkis. — Sämtliche hier angeführten Spezies sind mit Aufzählung authentischer Fundstellen und Angaben belegt, sowohl für die griechischen Originale, wie auch für ihre barbarischen Nachamungen. — Der „Muscheltypus“ kann entweder aus dem Nike-typus der Goldmünzen Alexanders, oder aber, wie es der Verfasser auseinandersetzt, mit grösserer typologischer Wahrscheinlichkeit aus dem Athena Alkis-Typus der Antigonos-Münzen abgeleitet werden. Aus letzterem sind ebenfalls die „Ciecin“-Münzen, dann eine aus Oberungarn bekannte Goldmünzen-Spezies in 8·05—8·15 gr. (Figur 2) und eine Elektronmünze aus Oberungarn (Blanchet: *Traité*, Fig. 512) abzuleiten. — Für den Avers der Münzen mit dem Muscheltypus ist der Pallaskopf des Alexandros-Typus mit einem hier angeführten Exemplar (Figur 1) belegt. — Gruppe III wird in der Fortsetzung behandelt.

Dr. Paul Harsányi: Beiträge zum III. Bande des *Corpus Nummorum Hungariae* (Münzen von Ferdinand I.—Ferdinand II.).

Arnold Börzsönyi: Die im Museum zu Győr bewahrten Münzenfunde aus dem Komitate Győr und seiner Umgebung.

Dr. Edmund Gohl: Weltkrieg-Andenken. — IV. Serie (nr. 61—104. Auch Notpapiergeld).

Dr. Edmund Gohl: Ungarische kirchliche Medaillen (Supplement III).

Auktions- und Lagerkataloge.

Gesellschaftsnachrichten.

S o m m a i r e.

Edmond Gohl: 1. Les prototypes grecs des monnaies barbares de la Hongrie. — 2. Médailles et jetons hongrois concernant la guerre de 1914/15. — 3. Médailles religieuses de la Hongrie (Supplément).

Paul Harsányi: Contributions au *Corpus Nummorum Hungariae*.

Arnold Börzsönyi: Trouvailles de monnaies au musée de Győr.

Ventes.

Nouvelles de la société hongroise de numismatique.

Alle Rechte vorbehalten. — Droits réservés.

Az úgynevezett „Simon-féle zsidóérmek” kronológiájához.

Kronológiai tekintetben nagy nehézséget okoznak azok a különböző érmek (sekel és félsekel), melyek a numizmatikusok nézete szerint Simon főpap idejébe tartoznak s melyeket az ő utána nevezett aera szerint kelteztek. Ezek az érmek egyik oldalukon, értékük szerint a שקל ישראל („Izrael sékelje”) vagy חצי השקל („félsekel”) felírást viselik, a másik oldalon ירושלים קדשה v. ירושלים הקדושה („a szent Jeruzsálem”) felírás olvasható. Nincsen arckép rajtuk s sem a שמעון (= Simon) név, sem a כהן גדול (= főpap) cím nem található fel, hanem csak egyszerű jelképek, melyeket a főpapság szimbolumának magyaráznak: az egyik oldalon virágzó ág (Áron ága?), a másikon egy kehelyszerű edény (mannakehely?). Az egyik jelkép felett, az értékjelzés mellett rövidítésben látjuk az évszámot és pedig: ש"א (azaz שנת א = I. év), ש"ב (azaz שנת ב = II. év), ש"ג (שנת ג = III. év), ש"ד (שנת ד = IV. év) és egyetlen példány van, melyen a ש"ה évszám (= שנת ה = V. év) olvasható. Miután ezeken az érmeken minden személynév hiányzik, mely pedig tetemesen megkönnyítette volna a kronológiai meghatározást, a feltevéseknek nagy tere van, annál is inkább, mert palaeographiai szempontokból is hiányzik egy oly kiindulási pont, mely a kérdés eldöntésére befolyással lehetne.

Általában „Simon érmei”-nek tartják őket s a makkabeusok I. könyvében említett Simon-féle aerával hozzák kapcsolatba, melynek első éve a szeleukida-féle aera 170. évének felel meg s epochája tehát a Kr. e. 143. év tavaszára esik. Miután azonban Simon patriarchatusa nyolc évig (170—177-ig = Kr. e. 143/42—136/35) tartott (v. ö. I. Makk. XVI, 14), feltűnő, hogy mindezt csak az I., II., III., IV. és V. évszámmal ellátott érmeket találtak (az utolsót csak egyetlen egy példányban) s a magasabb számokkal ellátottakat teljesen ismeretlenek; pedig a VI. és VII. évszámokat joggal kereshetnők.

Merzbacher¹ ezeket a nehézségeket azzal a feltevessel próbálja megmagyarázni, mely szerint a makkabeusok könyve Simon főpapságát két évvel korábbra helyezi, mint az valójában életbe lépett, amennyiben nem a szeleukida-féle aera 170. éve, melyben II. Demetrius (Nikator) az adó- és robot-kötelezettség teljes elengedésével elismerte Juda függetlenségét, lenne a Simon-féle aera kezdőéve, hanem a szeleukida-féle aera 172. éve (= 141/40 Kr. e.), melyben Simont, nagy érdemeire való tekintettel, néphatározat útján, örökös főpappá s népvezérré választották meg. Bármily éleselméjűen védi is Merzbacher a feltevését, az általa felhozott érvek egyikének sincs oly ereje, mely a makkabeusok könyvében foglalt adatokat megdönthetné; ezek pedig Simon uralmának első évétől egészen határozottan a szeleukida-féle aera 170. évét jelölik meg. Az I. makkabeusi könyv (XIII, 41—42 és XIV, 27) szavai oly egyszerű, világos és határozott értelműek, hogy az ellenük felhozott összes érvek hatástalanul hangzanak el. S ha az említett érmeket nem helyezhetjük ezen aera keretébe, úgy ennek oka nem az aerában keresendő, melynek epochája minden kétséget kizáróan a szeleukida-féle aera 170. éve, hanem abban a feltevésben, hogy azokat Simon alatt verték. Ez azonban, mint már Schürer² is kiemelte, nem teljesen

¹ Untersuchung über althebr. Münzen. Zeitschr. für Numism. IV, 1877, 350—365.

² Geschichte des jüd. Volkes im Zeitalter Jesu Christi. II. Aufl. Leipzig, 1890, p. 194.

biztosnak tekintendő. De még abban az esetben is, ha a feltevés helyes volna s numizmatikai okoknál fogva biztos tényként kellene elfogadni, hogy ezeket az érmeket *Simon idejében verték*, ezeket az érmeket bizonyára nem kell *Simon érmeinek* hinnünk, azaz: *a rajtuk lévő évszámok nem Simon évszámai*. Lehetséges, hogy az érmeken lévő évszámok egy, Jeruzsálem városi aerájára vonatkoznak (ez Schürer véleménye), de az én véleményem szerint *az ezeken az érmeken lévő évszámok a zsidó aerák egyikével sem állanak kapcsolatban, hanem a veretési évre vonatkoznak*. א'ש = א שנת = I. év, tehát „a [veretés] I. éve“, ש"ב = שנת ב = II. év „a [veretés] II. éve“ etc.

A történet szempontjából ez következőképpen indokolható: A szeleukida-féle aera 170. évében (= 143/42 Kr. e.) a syrok elismerték Juda függetlenségét s ekkor kezdték meg Simon évei után számolni az éveket (I. Makk., XIII, 41—42). A szeleukida-féle aera 171. évének 2. hónapján = a Simon-féle aera II. évével, azaz a Kr. e. 142. év május 17-én Simon nagy pompával vonult Jeruzsálembe (I. Makk., XIII, 51). A szeleukida-féle aera 172. évében Elul hó 18-án = Simon főpapságának III. évével (Kr. e. 141 szeptember 24-én) a nép határozata Simont főpappá, hadvezérré és fejedelemmé tette meg (I. Makk., XIV, 27). A szeleukida-féle aera 174. évében (= Simon V. éve = Kr. e. 139) II. Demetrius (Nikator) utóda, VII. Antiochus (Sidetes) „atyái országába“ jött (I. Makk., XV, 10), de jövetelét megelőzően Simonnak levelet küldött, melyben nemcsak megerősítette Simonnak az elődeitől nyert kiváltságait, hanem a pénzveretés jogával is felruházta őt. Így szól a szöveg (XV. fej. 6): „S megengedem neked, hogy országod számára külön pénzt verethess“. Ha Simon tehát élt eme veretési joggal, akkor az első érme nem származhatnak előbből, mint a szeleukida-féle aera 174. évéből, azaz a Simon-féle aera V., vagyis a Kr. e. 139. évből. Így tehát lehetetlen, hogy az érmeken lévő I., II—V. évszámok a Simon-féle aera éveit jelölő számok, annál is inkább, mert ez volt az első eset, mikor zsidó pénzeket vertek. S így א'ש = I. (veretési) év, ש"ב = II. (veretési) év stb. És az is megmagyarázható, miért ismerünk csak I—IV-ig terjedő évekből való darabokat; ugyanis:

א'ש	=	I. év	=	a szeleukida-féle aera 174. éve	=	139/8 Kr. e.
ש"ב	=	II. „	=	a „ „ „ 175. „	=	138/7 „ „
ש"ג	=	III. „	=	a „ „ „ 176. „	=	137/6 „ „
ש"ד	=	IV. „	=	a „ „ „ 177. „	=	136/5 „ „ = Simon

halálának éve. Simon ugyanis a szeleukida-féle aera 177. évében, még pedig a 11. hónapban, azaz Sebat hóban halt meg (I. Makk., XVI, 14), tehát a Kr. e. 135. év februárjában. Orgyilkosság áldozata lett.

A Syria és Juda közötti viszony már ezt megelőzőleg is barátságtalanná vált. Alig mutatható fel Antiochus ellenfelével, Tryphóval szemben valami sikert, máris ellenséges magatartást tanúsított a zsidókkal szemben. Megsemmisítette a Simonnal kötött szerződését és Simont felszólította, hogy Gaza és Joppe városokat, Jeruzsálem várát s valamennyi, Judán kívül birtokba vett helyet késedelem nélkül szolgáltatassa át. A fegyverek döntöttek, s a syr sereg veresége még jobban elkeserítette Antiochust. Alig tették el orgyilkosság segélyével Simont láb alól, újból előállt Antiochus régi követeléseivel s még a 135. évben, mely Hirkanos J. első éve, betört Judába s az országot el is pusztította. Természetes, hogy az ily szomorú politikai viszonyok következtében az éremveretés is megszűnt. Mindjárt Simon halála után megszüntették a következő (V.) évre szóló érme veretését, lehetséges, hogy a syr király egyenes parancsára, ki a már egyszer elismert önállóság eme jelét nem akarta tovább tűrni s ezek az érmek nem kerültek többé forgalomba; így magyarázható meg, miért hordják a reánk maradt érmek az I., II., III., IV. számokat, míg a következő éveket jelölők (az egy V. évszámot kivéve) teljesen ismeretlenek.

Így azokat a kétségeket is elhárítottuk, melyek abból keletkeztek, hogy ezek az érmek egészen mások, mint Hirkanos Jánosé, Simon utódáé. Simon még sokkal függőbb-

nek érezte magát a syr királytól, semhogy érmeire, melyeket úgy is Antiochus határozott engedelmével verethetett csak, nevét vagy éppen arcképét tette volna. János fia azonban, ki a fejedelmi méltóságát s főpapi rangját már atyjától örökölte, fejedelmi származásának teljes tudatában volt s így, miután sikerült neki egy szabad, Syriától teljesen független zsidó államot alapítani, országa függetlenségének a pénzveretésben adott kifejezést és főpapi s fejedelmi méltóságának tudatában verette ezekre nevét.

Ha tehát numizmatikai okokból biztosnak kell tartanunk, hogy a szóban forgó sékel-érmeket Simon főpapsága alatt verték, úgy a rajtuk lévő felírás évszámai lehetnek ugyan egy jeruzsálemi városi aera éveinek számai, de *lehetnek a veretési éve is, azonban semmi-esetre sem lehetnek a Simon-féle aera évei.*

Amennyiben ez az aera a zsidóknak syr iga alól való felszabadulásához kapcsolódik (I. Makk., XIII, 41—42: „A 170. évben Izrael felszabadult a pogány iga alól“...) s így Simon I. éve egyszersmind a zsidó szabadság első éve, ezt az aerát לנאלת ישראל = „ligullath Izrael“-nek nevezték. De ezzel nem szabad azokat az érmekeket kapcsolatba hozni, melyek egyik oldalukon „a ligullath Izrael első éve“ felírást viselik, mert ezek egy sokkal későbbi időből származnak, a Hadrian alatti nagy felkelés idejéből (tehát a Barkochba-féle felkelés 132—135. Kr. u.), melynek vezére *Simon* fejedelem és Eleazar pap voltak.¹ Annyi azonban mindenesetre világos, hogy az úgynevezett *Makkabeus*-féle érmekeken lévő évszámok még nem jogosítanak arra a feltevésre, hogy ezek az érmekek későbbi időből valók, mert ha ezek a számok nem is vonatkozhatnak a Simon-féle aera éveire, az érmekek mégis az ő idejéből lehetnek, amennyiben az illető évszámok a *veretési idejére* vonatkozhatnak.

Mahler Ede.

A Nagyhörcsök-pusztai barbárpénzlelet.

Fejér megyében, Nagyhörcsök-pusztán, Káloz határában f. évi április 15-ikén mezei munka alkalmával egy bögre ezüstpénzt — köztük egy aranyat is — leltek a munkások, akik csakhamar elkezdtek túladni a talált pénzen. Egy régiségekkel foglalkozó, ismert nevű emberünk a már-már elkallódó leletnek egyrészét ismét összegyűjtötte és később a m. nemz. múzeumnak beszolgáltatta. Időközben másfelől sokszerűen bonyolult eljárások indultak meg, végül pedig a m. nemz. múzeum és a székesfehérvári múzeum a lelt pénzek egy-egy részét Zichy Antal grófnak hazafias áldozatkészségből eredő ajándékképpen kapta meg és a leletnek tanulmányozása és földolgozása annak úgyszólván teljes áttekinthetése révén lehetőségessé vált.

Amennyire értesülésem terjed, mindössze 130 ezüst- és egy aranypénz volt a Nagyhörcsökön lelt La Tène-kori bögrében. Két különböző fajta ezüst- és egy aranypénznek, melyek később kerültek a nemz. múzeumba, a lelethez való tartozóságát a bemondott tényálladék értelmében kétesnek kell vallanunk és csak numizmatikai valószínűség alapján terjeszkedhettem ki reájuk is e közlemény keretében.

A lelet alkotórészei, a föntiek értelmében ezek:

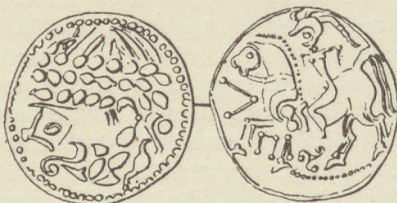
1. 127 darab barbár ezüstpénz (Numizmatikai Közlöny VI. k. 60. 1. 33. kép és Dess. 232—234, 1179—1181. sz.), több bélyegváltozatban.

2. Három darab barbár ezüstpénz. (Num. Közlöny VII. k. 98. 1. 3. kép és Dess. 1187. sz. változata, hátlapjukon VΛΛI és ⚡ felirattal.)

3. Nagy Sándornak egy darab kissé durva mívű aranystaterje (átm. 17 mm., súlya 8.52 gr.), a hátlap baloldali mezejében kurtaszárú, hegyével lefelé fordított tridenssel, mint jeggyel.

¹ Mindezen érmekek irodalmához lásd: *Schürer*, Geschichte des jüdischen Volkes im Zeitalter Jesu Christi. Zweite Auflage. Pag. 635—645.

E három csoportot igen tanulságos lesz tüzetesebben szemügyre venni.

1. Az első csoportbeli (127 darab) ezüstpénzeket (lásd az ábrát) az 1899-ben Dombovár mellett, Mászlony-pusztán (Tolna megye) előkerült eponym vezérlelet alapján mászlonypusztai típusúaknak neveztük. Később Agárdon is (Tolna m.) találtak legalább négy példányt e fajtából. Nagyhörcsök tehát harmadik fontosabb lelőhelyük. E három lelőhely, a pénzeknek némely jellemző tipológiai részleteivel és az alább tárgyalandó átverési esetekkel egybevetve, teljes biztossággal megállapítja e fajnak Pannoniába való tartozását.

A nagyhörcsöki példányok közül 90 darabot pontosan fölmértem; a legsúlyosabbik ezek közül 12·23 gr.-ot (ez átvert példány!), a két legkönnyebbik 10·14 és 8·98 gr.-ot nyom. A 90 darab összes súlya 1049·55 gr., átlagos súlyuk 11·66 gr. A magyar nemz. múzeumnak 12 és a Dessewffy-gyűjteménynek három mászlonypusztai példánya, továbbá a négy agárdi példány és Dess. három egyéb példánya (összesen 22 db.) összesen 256·09 gr.-ot nyom. Átlagos súlyuk 11·64 gr. — Mind a 112 darabnak átlagsúlya tehát 11·657 gr.

A legérdekesebb, amit ezek az érmek nyújtottak, azon megfigyelésem volt, hogy a megvizsgált 90 darab közül legalább 21 darab átvert példány, vagyis hogy üres új lapkák helyett már kész, régibb veretű barbárpénzdarabokra verettek.

E 21 átvert példány közül kettő (11·20 és 11·74 gr.) a saját bélyegeinek az elő- s a hátlapon való váltogatásával, tehát saját típusaival van átverte. — Más négy példányon a mezőben zezugos rovátkás vonalakat találtam (11·35, 11·47, 11·98, 11·98 gr.). — Egy további példánynak előlapján a régi, átvert típus maradványaképen egy igen keskeny, ponttal tetéztet hegyes csúcsban végződő lófejet — (v. ö. Dess. 740. sz.) — s a hozzá-tartozó nyakat, szügyet és egy előlátat különböztettem meg.

A többi átvert példányok jórészen — legalább is nyolc példányon — egy, a varasdi éremleletből ismeretes barbár éremfajnak (Windischgrätz hg. gyűjt. 2841—2843. sz., Dess. 82. és 86. sz., De la Tour 9912. sz.) előlapi típusait — (egyíztben a hátlapit is) — állapítottam meg, mint az átvert régebbi veret maradványait.¹

Egy további érmen (12·04 gr) a Dess. 236., 237. és 1178. sz. éremfajnak hátlapi típusa volt a régebbi, átvert éremkép.² — Végül két példányon egy bajúszos, szakállas fejnek maradványait találtam.

Megjegyzendő, hogy a nemz. múzeumnak más, régibb leletekből származó „máslonypusztai” típusú pénzein is több esetben találtam átverés nyomait.

2. A második csoportbeli három ezüstpénz (melyek közt nem voltak átvert példányok) a Dunától éjszakra eső területen, Nógrád, Heves, stb. megyékben otthonos és széleskörű és több távoli elágazódással bíró Audoleon-csoportbeli barbárpénzeknek egy válfaja.

¹ Ezen nyolc érem összes súlya 94·16 gr. A legsúlyosabbik 12·02 gr., a legkönnyebbik 11·52 gr. Átlagos súlyuk 11·77 gr. — A nemz. múzeum 11 varasdi típusú érmének s az itt idézett hat idegen példánynak (összesen 17 db.) összes súlya 197·51 gr. (10·20—13·01 gr.), átlagos súlyuk 11·618 gr.

² Ezen éremfajnak (jobbra, illetve balra fordult előlapi fejjel) több változata ismeretes. Lelelőhelyeikül Székesfehérvárt és a tolnamegyei Szokolyt és (Koppány-)Szántót ismerem. — A nemz. múzeum és a Dessewffy-gyűjtemény kilenc példányának összes súlya 106·88 gr. (10·68—12·66 gr.), átlagos súlyuk 11·87 gr. — E példányok nagy részének súlya 12 grammon felül van.

A nagyhőrcsöki leletben való előfordulása egy újabb adata az említett éjszakibb terület s a pannóniai barbárpénzek idegen területre való kölcsönös elhurcolásának. Az itt említett három nagyhőrcsöki pénzdarabhoz közelálló változatot Borsodmegyében, viszont más Audoleon-féle fajtát a Dunántúlban Somlyón találtak.

3. Nagy Sándor aranystaterjének leletünkben való előfordulása annyiban érdekes és fontos, mert e tény bizonyos eddig hiányzott kapcsolatot létesít a Horvátországban és az éjszakábbra, különösen Csehországban előforduló Alexandros-típusú görög- és barbár pénzek közt.¹ Dunántúli leletekben eddig nem hallottam Alexandros-féle aranypénzt említeni.

* * *

A nagyhőrcsöki lelet zömét alkotó, úgynevezett mászlonypusztai típusú (N. Közl. VI. k. 60. l. 33. kép és Dess. 232—234., 1179—1181. sz.) éremfaj ismert példányainak tetemes része, amint láttuk, más, régibb barbárpénzek átverése útján készült. Hogy ez így megtörténhetett, annak alapföltétele az volt, hogy e pénzverő népnek, illetve állami hatóságának nagymennyiségű idegen pénz volt a birtokában. Ezt a kincset viszont vagy háborús zsákmány címén, vagy pedig kereskedelme útján szerezhetette. Utóbbi esetben aktív közgazdasági mérlegüknek kellett lennie, mert saját bányászatból nyert ezüsttermelésről ott a Dunántúlban nem lévén szó, a pénzveréshez szükséges ezüstöt vagy hegyvidéki, bányaművelő, vagy legalább pénzverő néptől kellett beszerezniök. Az átvert régibb pénzfajok valóban a közeli, részint közvetlen, részint közvetett szomszédságban voltak forgalomban. Hogy nem hadizsákmányképen jutottak az átverők birtokába, azon körülmény is valószínűvé teszi, hogy a mászlonypusztai, illetve nagyhőrcsöki fajta átveretlen, vagyis friss lapkára vert példányai is azonos, 12 gr. körüli darabolással verettek, ami inkább vall megállapodott békés viszonyokra, mint háborús sikerekre. Továbbá látjuk, hogy más, tolnamegyei fajta pénzeket is átvertek, végül az Audoleon-csoportbeli felvidéki ezüstpénzek és a délről származó Alexandros-féle arany jelenléte e leletben szintén különböző irányú kereskedelmi kapcsolatokra enged következtetni.

Fölmerülhet a kérdés, hogy azon esetben, ha a pénzveréshez szükséges ezüstöt idegenből kell beszerezni, — és főképen, ha nem mint nyersanyagot, hanem már kivert készpénz alakjában szerzik be, — mi érdek fűződhetik a saját típusokkal való átveréshez? — A nyersezüstnek pénzzé verésénél megvan a verési haszon, mely a nyersanyag s a belőle vert pénzmennyiség érték-, illetve árkülönbözetéből származik, a már kivert pénzdarab átverésénél azonban ez a haszon is elmarad, főképen amennyiben abban az időben és azon a vidéken ezüstvaluta uralkodván, kényszerárfolyamról, vagy a pénzdarab nemesfémtartalmát lényegesen meghaladó forgalmi értékről alig lehet szó. Csak két eshetőségre gondolhatunk, úgymint vagy arra, hogy az idegen típusú pénzeket kedveltebb, elfogadottabb típusúra változtassák, vagy pedig hogy a pénzverő néptörzs tekintélyét — amint ma mondanák: presztizsét — nemzeti jellegű típusokkal vert, saját pénzfajok kibocsátása és használata által növeljék. — Az előbbi eshetőség alig alkalmazható ebben az esetben. A friss lapkára vert példányoknak átlagos súlya ugyanis nem mutat föl számbavehető különbséget az átvert példányok súlyához képest, sem pedig régibb használat nyomait, viszonylag nagyobb mértékű elkopást nem észleltem rajtuk. Azt sem állapíthattam meg, hogy netán egyik bélyegváltozat csupa átvert, a másik pedig csupa friss lapkájú példányon fordult volna elő. Egyszerővel nem lehetett kimutatni, hogy előbb csak friss példányok készültek-e (amelyek révén ez a pénztípus közkedveltségre tehetett volna

¹ Ez év nyarán mutattak be a nemz. múzeumban 81, állítólag a zágrábi Plavsits-féle gyűjteményből származó görög és római aranypénzt. Ezek közt számos Alexandros-féle pénz is volt, részint jó stílú, részint durvább kivitelű példányok. Valószínű, hogy legalább részben horvátországi leletekből valók, amennyiben fenntartásuk nem olyan, hogy éremkereskedő raktárból való vásárlást tenne valószínűvé, másrészt úgy is informáltak, hogy ezek odaváló leletekből származnak.

szert), átverték pedig csak későbbben, — sem pedig az ellenkezőt. A fönlemlített másik föltevés: az állami tekintély (presztizs) érdeke és a pénztípusok nacionalizálása, éppen itt a Dunántúlban több valószínűséggel kecsegtet. Dunántúli barbárpénzeink származtatásánál ugyanis nemcsak kelta, hanem pannón néptörzsek is jönnek számításba, ha ezen pénzfajok forgalmi területét, illetve lelőhelyeit egybevetjük úgy a klasszikus írók,¹ mint a modern kutatók² Pannónia hajdani lakóira vonatkozó kutatásainak eredményeivel.³ Magára a mászlonypusztai, agárdi és nagyhőrcsöki barbárpénzfajra nézve a pannón Andizetes-törzsnek a földje, vagy esetleg egy köztük és a szintén pannón Hercuniates közt föltételezendő ismeretlen törzs területe jöhet tekintetbe (N. K. VI. k. 63. l.). — A nagyhőrcsöki lelet kissé éjszak felé bővítette ki ezen éremfaj forgalmának eddig ismert területét, ami azonban nem változtatja meg említett véleményemet. A nevezett terület éjszak felé közvetlenül kelta területtel volt határos, nyugat felé eső legközelebbi szomszédai nem állapíthatók meg, arrább azonban a Taurisci törzsek laktak. A szóban lévő pénzek tehát olyan vidéken verettek, amely körülbelül a pannón s a kelta törzsek határvonalát alkotta, vagy ehhez közel volt. Ezen körülményhez járul aztán még egy, eddig régészeti tekintetből figyelembe nem vett megfigyelés, hogy t. i. a Dunántúlban a barbárpénztípusoknak két csoportja van képviselve: a csupaszkepű fej (úgynevezett „Apollofej”) és a szakállas Zeusfej. Az előbbi volt elterjedve és kevés kivétellel uralkodott Noricumban; de forgalmával és tipológiai hatásaival benyúlt Pannóniába. Ide tartoznak a rákosi, veleimi, varasdi, kozareváci és gyurgyeváci leletek. Az utóbbi fajok Pannónia keleti és éjszaki részére látszanak szorítkozni; ide tartoznak a zichyújfalusi és némely esztergommegyei leleleken kívül a regölyi, gerjeni, szárazdi stb. egymáshoz hasonló leletek és az itt tárgyalt mászlonypusztai pénzfajból álló leletek. — Ennek a differenciálódásnak mindenesetre megvan a maga oka és nem a véletlen szeszélye hozta azt létre. Azt hiszem, hogy itt két, különböző tradíciókkal bíró népcsoport: a pannónok és a kelták összetalálkozása adja meg a helyes magyarázatot. A csupaszarcú noricumai kelta pénztípus nyugatról kelet felé előre nyomulva tesz félkörszerűen átkaroló mozdulatot, míg a Zeusfejes típus a déli szomszédvidékre, esetleg Dácia és a Dunától éjszakra eső vidék révén nyer támogatást.

A jelen esetből azt látjuk, hogy a varasdi csupaszkepű típus régibb a mászlonypusztainál. Láttuk, hogy a Cilli tájáról ismert (Dess. 160. és 1153. sz.) faj a velemszentvidi pénzekkel egykorú, de a tótfalusiaknál — melyeknek mintául szolgált — régibb. Azt is láttuk (Num. Közöny XI. k. 44—48. l.), hogy az átverés szokása eléggé elterjedt ezen a vidéken. Az általános benyomás az, hogy a csupaszkepű pénztípust, mely Noricumtól terjedt át és korábban divott ezen a vidéken, a kelták használták, míg a Zeusfejes pénztípus dél és kelet felől vett impressziók révén valamivel később otthonosodott meg a Dunántúlban a pannón törzsek révén. Hogy a kelták a csupaszkepű fejfel Belenust vagy más istenségüket, vagy valamely vezéremberüket kívánták-e ábrázolni, vagy esetleg csak vakon követtek valamely nyugatról átvett hagyományt és viszont, hogy a pannónok a Zeus-fejen valamely saját istenségüket, vagy torzonborz képű vezérüket vélték-e látni, vagy pedig szintén csak utógondolat nélkül vették át ezt a pénztípust, azon most még széles mederben megindulhat a vita. A két ellentétes csoport határozott irányzata azonban le nem tagadható tény és a nagyhőrcsöki átvert pénzek nagyon plauzibilis tanúbizonyságai e két irányzat találkozásának és a két képviselt pénzfaj viszonylagos korának.

Kíváncos lenne, ha a Dunántúl La Tène-kori régiségeit kutató régészeink is beleszólnának a kérdésbe és magukkal hoznák, latba vetnék archaeológiai tapasztalataikat. Nem valószínű, hogy a régiségleletekben nyomát ne lehetne találni annak a két kulturális

¹ Plinius 3. § 147., Strabo VII. 5. 3., Ptol. 2. 14. 2. és 2, 15—16., Tacitus, Germ. 28, 43.

² Fröhlich: A pannónok földje és népe 20, 37—39. l. — Zeuss 255—256. l. — Müllenhof II. 243. és 273., IV/1. 102. l.

³ Lásd Num. Közöny V. k. 4. és VI. k. 62—64. l.

irányzatnak, mely a Dunántúlban a két pénztípus-csoportot egymással szembeállította és valószínűleg a hörcsökpusztai leletben oly föltűnő mértékben tapasztalt átverésnek is okául szolgált.

Végül: nem szabad egészen figyelmen kívül hagynunk azt a körülményt, hogy a nagyhörcsöki leletben az ezüstpénzekeken kívül egy aranypénz is volt. Barbárpénzleteinkben igen ritkán fordulnak elő együttesen a kétféle nemesfém-ből vert érmek. A jándorfi és nagybisztereci leleteken s a szórványos veleimi pénzekeken kívül alig tudok hazai leletekből több példát említeni. A nagyhörcsöki esetből alig lehet tőkét kovácsolni, mert az az egy Alexandros-arany, mint említém is, kereskedelem útján kerülhetett oda és éppen nem szolgál bizonyítékul arra nézve, hogy a lelet zömét alkotó ezüstpénzek pénzlába esetleg az arany és ezüst egymáshoz való értékviszonyának tekintetbe vételével, vagy állandó jellegű megállapítása alapján alakult volna ki. Ha azonban valaki ilyesminek a lehetőségét kutatni vagy föltételezni kívánná, ez esetben a 8'5—8'6 gr.-os aranyot 10 db. 11'6 gr. átlagú ezüstpénzzel számítva föl, a nemesfémek egymáshoz való viszonyát 1:13'5—13'7 értékviszonyban fejezhetné ki, ami a későbbi Biatic-féle pénzeknek 1:13'3 illetve 3:40 relációjától¹ nem sokkal tér el — az arany javára.

Gohl Ödön.

Egy XVIII. századbéli kincslelet.

Kassa városa a XVIII. század nyolcvanas éveinek közepén a régi városháza helyén új kávéházi és színházi épületet emelt.

Az 1787. év május hó 12-én délelőtt 10—11 óra között a régi falak bontása közben 172 darab aranypénzre bukkantak.

A leletről azonnal értesítették a szepesi kamara ott székelő igazgatóságát, amelynek körébe tartozott a kincsleletek bejelentése.

Az ugyanaznap felvett Specificatio szerint, melyet alább egész terjedelmében leközlünk, a tanács részéről kiküldött két tag s Korponay Sándor kamarai iktató meghatározta a lelt aranyak korát és értékét. Az aranyakat néhai Zsigmond király idejében az 1386—1388. években verték s értékük 774 rajnai forint.

A magyar numizmatikai tudomány multjára némi fényt vető Specificatio így szól:

Specificatio.

Monetae aureae in fundamentis vetustae domus curialis regiae et liberae civitatis Cassoviensis occasione ea, dum nimirum eadem domus in cavenam efformanda subrevertur die 12-a Maii anno 1787-o antemeridiano tempore ac signanter inter 10-am-et 11-am horam adinventae ipsoque eodem momento inclytae camerali administrationi districtuali medio deputatorum magistratuum manifestatae.

Numero 172 aurei simplones piae reminiscenciae imperatoris et regis Hungariae Sigismundi absque designatione equidem anni, in quantum nihilominus credibili historiae traditioni reique monetariae Hungariae deductioni fides adhiberi potest, inter annos 1386 et 1388 excusi, in facie una sancti Ladislai effigiem cum inscriptione eiusdem nominis referentes, in altera vero binam aquilam unicipitem angulariter appositam et quatuor fluvios hungaricos aequae dupliciter expressos, cum insertione circulari Sigismundi Dei Gratia Regis Hungariae repraesentantes.

Adaequato ponderi eorum nihil deest, sequaciter in valore modernorum ordinariorum caesareorum aureorum assumpti constituunt rhenenses florenos 774.

¹ E. Gohl: Note sur les monnaies barbares de la Hongrie. Bruxelles, 1911.

Actum Cassoviae die et anno, quibus supra. Magistratualiter exmissi deputati Joannes senior Klotzko senator (P. H.). Stephanus Stehovics (P. H.).

Coram me Alexandro Korponay emerito registratore camerali (P. H.).

Eredetijét Kassa város levéltára az 1787. évi 2153. számú tanácsi végzés mellett őrzi a város színügyére vonatkozó iratok között.

Kemény Lajos.

Múzeumok, gyűjtemények.

A magyar nemzeti múzeum éremtárának gyarapodása 1914-ben. I. Ókori érmek (739 drb.). Görög pénzek: 102 drb. (10 arany, 49 ezüst, 43 bronz). — Barbárpénzek: 431 drb. (2 arany, 110 ezüst, 319 bronz). — Római köztársasági pénzek: 3 (bronzok). — Római császári pénzek: 203 drb. (2 arany, 185 ezüst, 16 bronz). — II. Közép- és újkori pénzek (2544 drb.). Magyar és erdélyi pénzek: 2483 drb. (13 arany, 2223 ezüst, 247 réz). — Az osztrák tartományok pénzei: 21 drb. (6 arany, 13 ezüst, 2 réz). — Egyéb külföldi pénzek: 40 drb. (7 arany, 22 ezüst, 11 egyéb anyagból). — III. Emlékérmek, emlékérem-szerű zsetonok, rendjelek, jelvények, verőtövek: 875 drb. Ebből hazaiak: 710 drb. (1 arany, 73 ezüst, 636 egyéb) és külföldiek: 165 drb. (6 arany, 55 ezüst, 104 egyéb). — IV. Zsetonok, bárcák, utánzatok: 146 drb. Ebből hazaiak: 119 drb. (1 ezüst, 118 egyéb), külföldiek: 27 drb. (1 ezüst, 26 egyéb). — Vallásos tárgyú érmek: 46 drb. Ebből hazaiak: 5 drb. (3 ezüst és 2 egyéb), külföldiek: 41 drb. (17 ezüst és 24 egyéb). — VI. Papírpénzek és utánzataik: 267 drb. Ebből 241 hazai és 26 külföldi. — Összesen 4617 drb. (47 arany, 2752 ezüst, 1551 egyéb fém és 267 papír).

G— — n

Wickenburg István gróf régipénzgyűjteménye. Az 1914—15-ik évi télen volt alkal-mam meghatározni és rendezni Wickenburg István gróf v. b. t. t. fiumei kormányzó úrnak régipénz-gyűjteményét. A gyűjteményben összesen 1414 darab régipénz van. Ezek közül 7 görög, 1 barbár, 305 római és bizanci, 115 olasz, 318 osztrák, 136 magyar, 161 német és 371 egyéb; köztük 11 arany és 348 ezüst. Nagyobb részük (826) kitűnő és igen jó fonttartású példány. A ritkaságok száma 53; ezek közül 37 nagyobb ritkaság. A gyűjte-mény legérdekesebb darabjai a következők: 1. (1. sz.) Agrigentumi görög pénz (Welzl 896. sz.). 2. (2. sz.) Mamertini (Welzl 973. sz.). 3. (3. sz.) Syria: Antiochus III. (Welzl 6572. sz.). 4. (8. sz.) A Dessewffy gróf művében 480. sz. fajta barbárpénz. A pénz lelő-helye ismeretlen, de semmiesetre sem fiumei. 5. (9. sz.) Római köztársasági quinarius. Cloulia: Babelon 2. sz. (Welzl 8538—40) az előlapon a fej álla alatt F jegy, fölötte és baloldalán 1—1 ponttal. 6. (43. sz.) Pertinax-féle nagy bronz, 7. (44. sz.) Pertinax kis bronzpénze. Főleg ez utóbbi érdekes. Az Avers körirata: IMP · CAES · P · HELV · PERTINAX · AVG · Középen a császár képe. A Revers nem más, mint az Avers negatívja. Incusus érem. Érdekesebb darabok továbbá a Welzl-féle 1249. és 1279. számú viminaciumi érmek Gordianus és Traianus Decius császárok idejéből (52 és 62 számmal megjelölve), továbbá a Welzl 1227. számú Philippus-(Pater)féle dáciai bronz (58. sz. alatt). Az ó-kori különlegesebb érmek sorát (202. sz. alatt) a Welzl 15419. számú Jovianus-féle érem zárja be. A többiek között néhány olasz pénzen kívül az 569. számmal megjelölt, Welzl 9792. számú friesachi fillér (Ernö, 1406—1421) érdemel említést. A többi nevezetesebb pénz mind a magyar sorozatból kerül ki (884, 885, 891, 893, 897 és 898. sz.). Ezek a fenti sorrendben: Salamon: Weszerle VI. 2.; Vak Béla: C. N. H. 59.; IV. Béla: C. N. H. 275.; V. István: C. N. H. 285.; I. Ulászló: Rupp 615.; Hunyadi János: Rupp 467. sz. A gyűjteményhez katalógus készült.

Balkányi Ernő,

Adatok a C. N. H. III. kötetéhez.

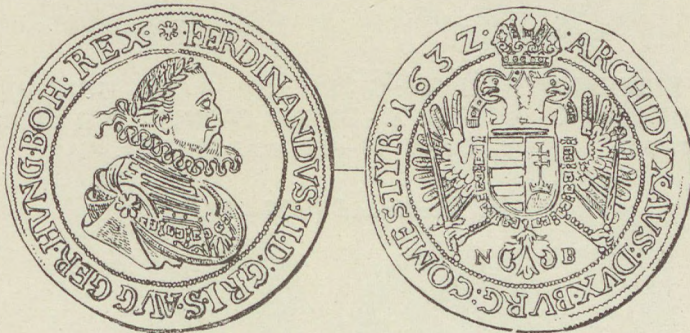
V. közlemény.

103. *Tallér*. Nagybányai veret. Típusa Schoenv. VIII. t. 247., Széch. XXIX. t. 10. sz. Wesz.-ben nincs. A verdejegy a sas lábai alatt a kardon és a kormánypálcán belül. A sas felett és a korona alatt a birodalmi alma.

Előlap: FERDINANDVS · II · D · G · R · I · S · AVG · GER · HVN · BO · REX · *

Hátlap: · ARCHIDVX · AVS · DVX · BVRG · COMES · TYR · 1631 ·

M. N. M. Ezüst. 43·5—44 mm. 28·30 gr.

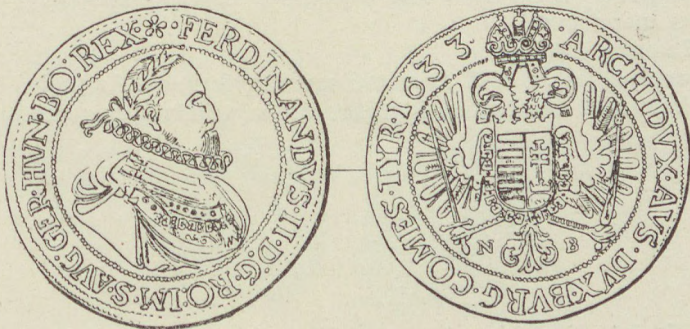

104. *Tallér*. Nagybányai veret. Igen közel áll az előző (103. sz.) típushoz, de a korona alatt nincs birodalmi alma. A sas mellén levő címerpajzs felett korona van. Schoenv. Széch. Wesz.-ben nincs.

Előlap: · FERDINANDVS · II · D · GRI · S · AVG GER · HVNG · BOH · REX · *

Hátlap: · ARCHIDVX · AVS · DVX · BVRG · COMES · TYR · 1632 ·

Dr. Zimmermann L. gyűjt. Ezüst. 43·5—44 mm. 28·05 gr.

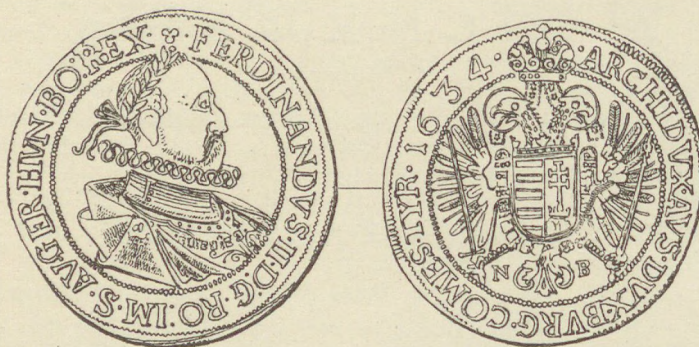
105. *Tallér*. Nagybányai veret. Schoenv. Széch. Wesz.-ben nincs. A 104. sz.-hoz hasonlít, de az előlapon levő mellkép kidolgozása más, a hátlapon levő címer keskenyebb, a korona lecsüggő szalagjai rövidebbek. A címerpajzs felett itt is korona van.

Előlap: · FERDINANDVS · II · D · G · RO · IM · S · AVG · GER · HVN · BO · REX · * (ötlevelű rózsza).

Hátlap: · ARCHIDVX · AVS · DVX · BVRG · COMES · TYR · 1633 ·

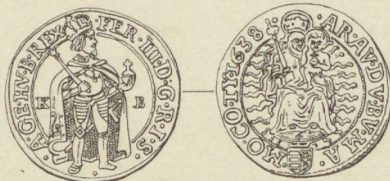
Dr. Zimmermann L. gyűjt. Ezüst. 43·5—44·5 mm. 27·86 gr.

106. *Tallér*. Nagybányai veret. Schoenv. Széch. Wesz.-ben nincs. Az előlapon nagy fej s rövid széles mellkép. A hátlapon a korona szalagjain csillagdísz. A címerpajzs felett korona.

Előlap: FERDINANDVS · II · D · G · RO · IM · S · AV · GER · HVN · BO · REX · ☽.
Hátlap: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVRG · COMES · TYR · 1634 ·
Dr. Zimmermann L. gyűjt. Ezüst. 43—44 mm. 28·11 gr.

III. Ferdinánd (1637—1657).

107. *Aranyforint*. Típusa Schoenv. VIII. t. 250., Széch. XXXI. t. 11., Wesz. C. X. t. 4. sz.

Előlap: FER · III · D · G · R · I · S · A · — · — · A · GE · HV · B · REX

Hátlap: AR · AV · DV · BV · MA · (koronás címer) · MO · CO · TY · 1638 (kormánypálca vége s utána pont).

M. N. M. 23 mm. 3·49 gr.

(III. Ferd. nevével ez az első évszámú egyaranyforintos. Az utolsó évszámú 1659-es. A típus minden közbeeső évszámú körmőczbányai veretnél ez marad.)

108. *Aranyforint*. Nagybányai veret. Típusát v. ö. Wesz. X. t. 5. sz. Schoenv. Széch.-ben nincs. Jézus kezében a birodalmi almáról hiányzik a kereszt.

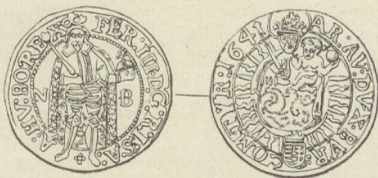
Előlap: FER III · D · G · R · I · S · A · — · ✱ · — · GE · HVN · B · REX

Hátlap: AR · AV DVX BVR · · · (koronás címer) COMES TYR · 1639

(BVR után nem vehető ki a körírt. Amint a kopottság elmosódott betűire következtetni enged talán BVRG ET lehetett benne!)

M. N. M. 22—22·5 mm. 3·43 gr.

(III. Ferd.-nak nagybányai *aranyforintja* még csak a köv. szám (109.) alatti van a m. n. múz. gyűjteményében. Van 10 aranyos Wesz. C. X. t. 9. sz.-hoz hasonló típusban, de 1639-es évszámmal s egyébként is eltérő bélyeggel. A Wesz. X. t. 5. sz. is csak nagyjában hasonlít az itt közölthez.)

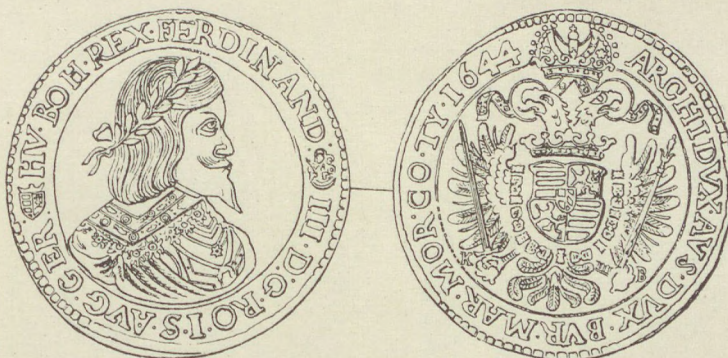

109. *Aranyforint*. Nagybányai veret. Schoenv. Széch. Wesz.-ben nincs. A ritkább darabok közé tartozik. *A király szemben áll.* Képét valószínűleg az véste, aki III. Ferd.-nak szembenéző mellképes N—B jegyű tallérjait, amelyeken a király képe Wallenstein Albert sagani (v. ö. Saurma—Jeltsch, Schles. Münz. u. Med. XXXIX. t.) tallérjaira emlékeztet.

Előlap: FER : III · D : G : R : I : S · A : — ✱ — A : HV : BO : RE — X

Hátlap: AR : AV : DVX · BVR : (koronás címer) COM · TYR : 1641

M. N. M. 22—22·5 mm. 3·42 gr.

110. *Kettős tallér*. Típusát v. ö. *Adatok* a C. N. H. III. 63 sz. A király szakála egyenesen előre áll.

Előlap: FERDINAND : (Madonna) III · D : G · RO · I · S · AVG · GER : (koronás címer) HV · BOH · REX ·

Hátlap: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MOR · CO · TY · 1644

Dr. Zimmermann gyűjt. — Ezüst. 45—46 mm., 3·5 mm. vastag, 56·48 gr.

(Megvan ez a bélyeg hármás és egyszerű tallérban is.) M. N. M. Ezüst.

111. *Denár*. Típusa Wesz. C. X. t. 13., Schoenv. Széch.-ben nincs. Nagybányai veret.

Előlap: FER · III · D · G · R · I · S · A · G · H · BO · REX · ✱

(A köriratból a BO · megrongálás miatt nem látszik.)

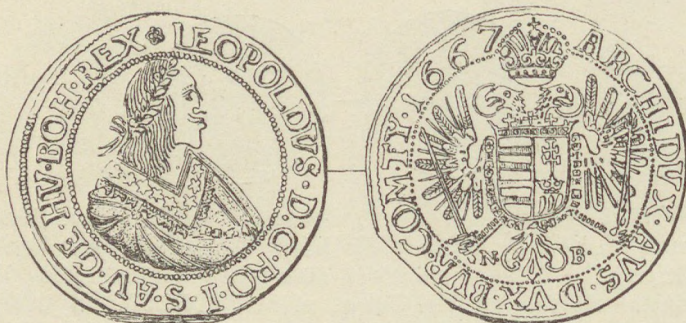
Hátlap: · PATRONA · HVNGAR · 164—0

M. N. M. Ezüst. 14 mm.

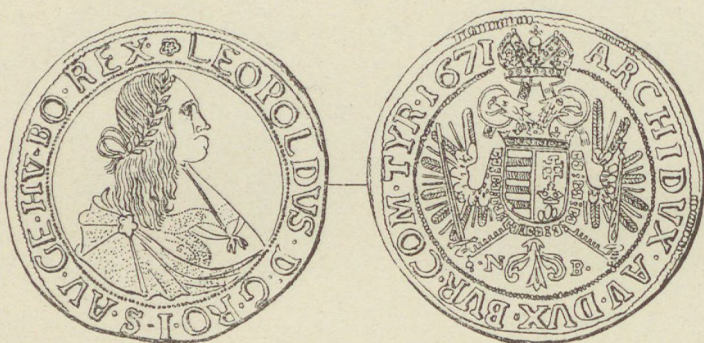
I. Lípót (1657—1705).

112. *Tallér*. Nagybányai veret. Típusa Schoenv. Széch. Wesz.-ben nincs.

Előlap: LEOPOLDVS · D : G · RO · I · S · AV · GE · HV · BOH · REH ✱ (ötlevelű rózsza.)

Hátlap: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · COM · TY · 1667 Alul: N—B · jegy.
Dr. Zimmermann L. gyűjt. Ezüst. 43—44·5 mm. 29·10 gr.
M. N. M. Ezüst. 44—45 mm. 29·05 gr.

113. Tallér. Nagybányai veret. Típusa Széch. XLV. t. 99. sz. Schoenv. Wesz.-ben nincs.
Előlap: LEOPOLDVS · D · G · RO · I · S · AV · GE · HV · BO · REX · * (ötlevelű
rózsa.)

Hátlap: ARCHIDVX · AV · DVX · BVR · COM · TYR · 1671 Alul · N—B · jegy.
Dr. Zimmermann L. gyűjt. Ezüst. 43·5—44·5 mm. 28·40 gr.

A M. N. M. gyűjteményében ennek a típusnak és ennek az évszámnak a köv.
változatai vannak:

a) Előlap: LEOPOLDVS · D · G · RO · I · S · AV · GE · HV · BO · REX · * (ötlevelű
rózsa.)

Hátlap: ARCHIDVX · AV · DVX · BVR · CO · TYR · 1671 · Alul · N—B · jegy.
M. N. M. Ezüst. 41·5—42·5 mm. 27·05 gr.

b) Előlap: u. az.

Hátlap: ARCHIDVX · AV · DVX · BVR · CO · TY · 1671 Alul · N—B · jegy.
M. N. M. Ezüst. 43·5—44 mm. 28·80 gr.

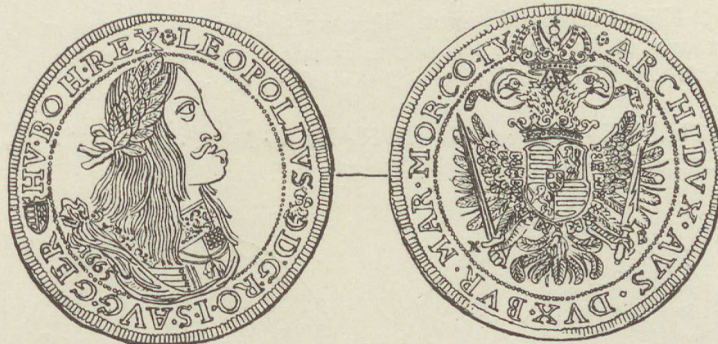
c) Előlap: u. az.

Hátlap: ARCHIDVX · AV · DVX · BVR · COM · TY · 1671 Alul · N—B · jegy.
M. N. M. Ezüst. 43—43·5 mm. 29·13 gr.

d) U. az mint a 113. c) de N · — B · jeggyel.

M. N. M. Ezüst. 43·5—45 mm. 28·68 gr.

114. Tallér. Körmöczbányai veret. Típusát v. ö. Széch. XLV. t. 95. sz. Schoenv.
Wesz.-ben nincs. Ennek a bélyegnek aranyveretét nem ismerem. Széch. rajza valószínűleg
hibás, mert az ott közölt 10 aranyosnak a m. n. múz. gyűjteményében megfelelő darabja

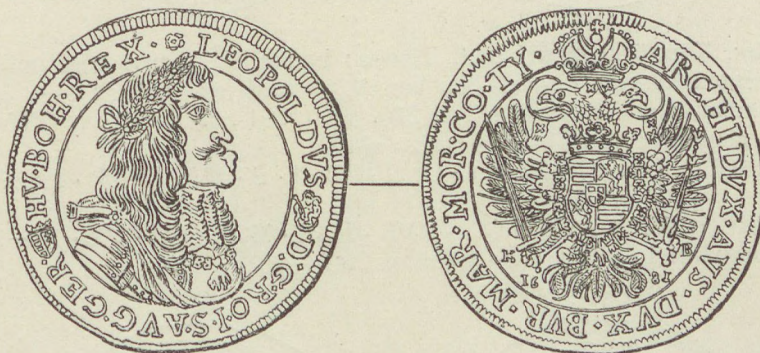

1666 és 1668-as évszámú. Széch. rajza és az itt közölt tallér között elég lényeges bélyeg-változat van.

Előlap: LEOPOLDVS (Madonna) D: G: RO: I: S: AVG: GER (címer) HV: BOH: REX * (rózsa.) Az évszám a vállnál 1665

Hátlap: (négylevelű rózsa) & ARCHIDVX: AVS: DVX: BVR: MAR: MOR: CO: TY A kardon és a kormánypalcán kívül K—B.

M. N. M. Ezüst. 44·5—45 mm. 28·78 gr.

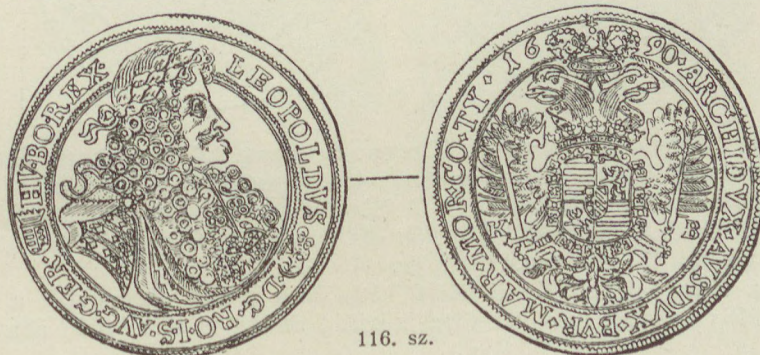
115. Tallér. Körmöczbányai veret. Schoenv. Széch. Wesz.-ben nincs. Ez a típus megvan 10 aranyosban is a m. n. múz. gyűjteményében 1682-es évszámmal

Előlap: LEOPOLDVS (Madonna) · D: G: RO: I: S: AVG: GER · (címer) HV · BOH · REX · * (ötlevelű rózsa.)

Hátlap: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MOR · CO · TY ·

A kardon és a kormánypalcán kívül K—B. Alatta 16—81.

M. N. M. Ezüst. 45·5—46 mm. 28·49 gr.

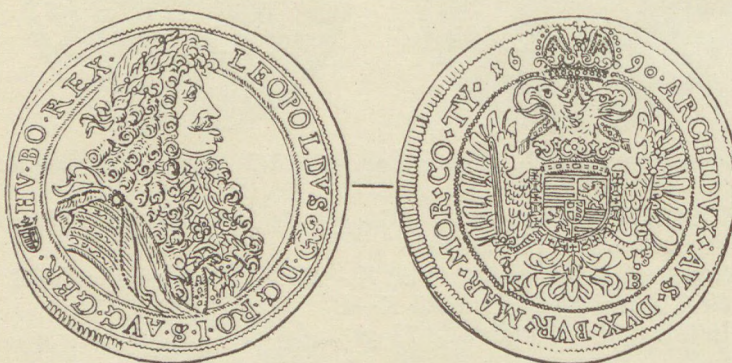

116. *Tallér*. Kőrmöczbányai veret. Típusa: bodor haj, díszes vért, a verdejegy a kardon és a kormánypálcán *kívül*. Schoenv., Széch., Wesz.-ben nincs.

Előlap: LEOPOLDVS (Madonna) · D · G · RO · I · S · AVG · GER · (címer) HV · BO · REX ·

Hátlap: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MOR · CO · TY · 16—90 ·

M. N. M. Ezüst. 45—46·5 mm. 25·89 gr.

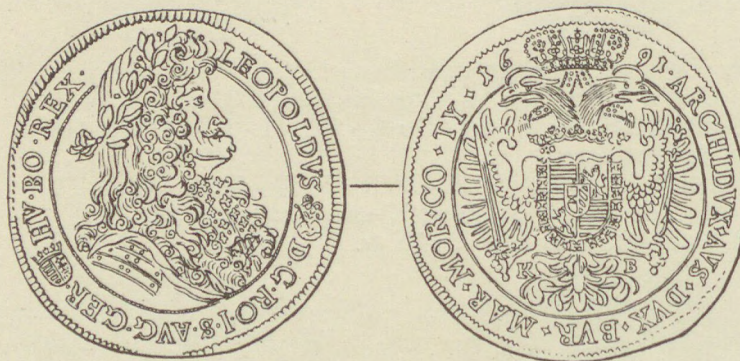

117. *Tallér*. Kőrmöczbányai veret. Típusa: bodor haj, díszes vért (mint a 116. sz. a., melytől főként a karvért díszítésében tér el), a verdejegy a kard és a kormánypálca *vége alatt*. Hátlapját v. ö. Schoenv. IX. t. 270. sz. (1691-ből) és Széch. XLV. t. 101. sz. (1693-ból). A hátlapon jellemző a címerpajzs alakja.

Előlap: LEOPOLDVS (Madonna) · D · G · RO · I · S · AVG · GER · (címer) HV · BO · REX ·

Hátlap: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MOR · CO · TY · 16—90 ·

Dr. Zimmermann L. gyűjt. 45—46 mm. 28·20 gr.

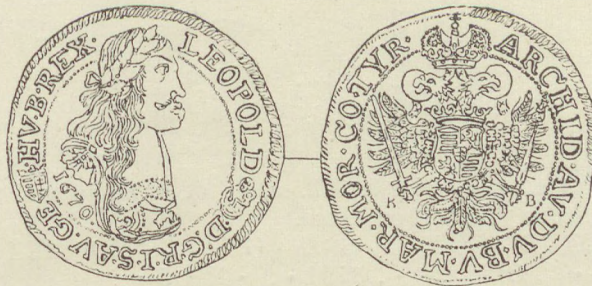
118. *Tallér*. Kőrmöczbányai veret. Típusa: Schoenv. IX. t. 270. sz. Széch., Wesz.-ben nincs. A verdejegy a kard és a kormánypálca *végén belül*.

Előlap: LEOPOLDVS (Madonna) · D · G · RO · I · S · AVG · GER · (címer) HV · BO · REX ·

Hátlap: ARCHIDVX · AVS · DVX · BVR · MAR · MOR · CO · TY · 16—91 ·

M. N. M. Ezüst. 46—47 mm. 28·60 gr.

(Ugyanezen előlappal vert K—B jegyű kéttalléros is van ezen évből a m. n. múz. gyűjt.-ben. A hátlap egészen más verőtővel készült, amiért is róla külön ábra készül.)

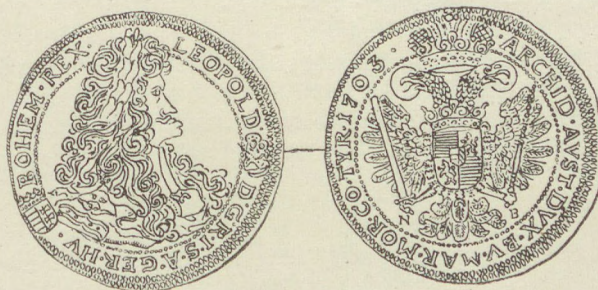

119. Ötös arany féltallér-bélyeggel. Kőrmöczbányai veret. Típusa: Széch. XLV. t. 98. sz. Schoenv. Wesz.-ben nincs.

Előlap: LEOPOLD (Madonna) · D · G · R · I · S · AV · GE (címer) · HV · B · REX · A váll alatt 1670 ·

Hátlap: ARCHID · AV · DV · BV · MAR · MOR · CO · TYR ·
M. N. M. 36·5—37 mm. 17·15 gr.

120. Féltallér. A 119. sz. a. verőtővével készült, így vele teljesen azonos.
M. N. M. Ezüst. 37—38 mm. 14·29 gr.

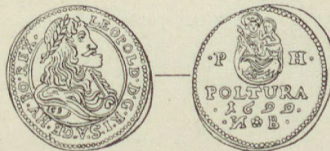

121. Ötös arany féltallér-bélyeggel. Nagybányai veret. Schoenv. Széch. Wesz.-ben nincs.

Előlap: LEOPOLD · (Madonna) · D · G · R · I · S · A · GER · HV · (címer) · BOHEM · REX ·
Hátlap: · ARCHID · AVST · DVX · BV · MAR · MOR · CO · TYR · 1703 ·

M. N. M. 37·5 mm. 17·24 gr.

122. Féltallér. A 121. sz. a. verőtővel készült, így vele teljesen azonos.
M. N. M. Ezüst. 37—39 mm. 14·59 gr.

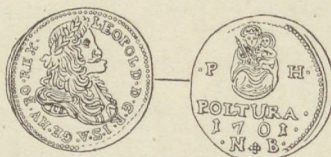

123. Poltura. Típusa: a király mellképe, válla alatt ICB. Schoenv. Széch. Wesz.-ben nincs.

Előlap: LEOPOLD · D · G · R · I · S · A · GE · HV · BO · REX ·

Hátlap: · P — H · , POLTURA, · 1699 · , · II · B · (A verdejegy elválasztója ötlevelű rózsza.)

M. N. M. Ezüst. 18·5—19 mm.

124. *Poltura*. Típusa olyan mint a 123. sz. a., de a király mellképe körül hiányzik a vonalkör. Schoenv. Széch. Wesz.-ben nincs.

Előlap: LEOPOLD · D · G · R · I · S · A · G · E · H · V · B · O · R · E · X ·

Hátlap: · P — H · , POLTVRA · , 1701 · , · N & B ·

M. N. M. Ezüst. 18—19 mm.

125. *Kétkrajcáros*. Kőrmöczbányai veret. Típusa: Wesz. C. XVII. t. 18. sz. Schoenv. Széch.-ben nincs.

Előlap: LEOPOLD · D · G · R — I · S · A · G · H · B · R · E · X

Hátlap: PATRONA · — HVNGAR · 16 — 74 ·

M. N. M. Ezüst.

(Olyan változata is van a m. n. múz. gyűjteményében, amelyen az előlap köriratában... D : G · R van és a REX után is *pont*.)

I. Lipótnak csak ilyen típusú 2-krajcárosai vannak a m. nemz. múzeum gyűjteményében, még pedig csupán 1673 és 1674-es évszámmal!

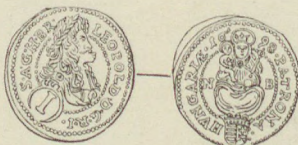

126. *Egykrajcáros*. Nagybányai veret. Típusa: Wesz. C. XVII. t. 19. sz. Schoenv. Széch.-ben nincs.

Előlap: LEOPOLD · D · G · R · I — S · A · G · H · B · R · E · X (Kis ötágú csillag és utána négylevelű rózsza.)

Hátlap: PATRONA · — HVNGAR · 16 * 94

M. N. M. Ezüst.

127. *Egykrajcáros*. Nagybányai veret. Típusa eltér a 126. sz. a.-tól. A király mellképe nagyobb s feje a belső gyöngykört áttöri. Az 1-es szám alakja és nagysága is más. A hátapon a Madonna ülő alakja látható. A címer kisebb. Schoenv. Széch. Wesz.-ben nincs.

Előlap: LEOPOLD · D · G · R · I — S · A · G · H · B · R ·

Hátlap: PATRONA · — HVNGAR 16 — 98 ·

M. N. M. Ezüst.

Dr. Harsányi Pál.

A debreczeni kollégium éremtárának keletkezése és a Kazay-féle gyűjtemény.

A debreczeni ősi kollégium professzorai aránylag igen régen kezdtek a könyvtár mellett tanításhoz való szemléltető eszközökről is gondoskodni. Az iskolának talán legelső fizikai szerei voltak azok, amelyeket 1745 táján szenátorok és más tehetős polgárok konferálásából szereztek. Természeti ritkaságok, történelmi, különösen művelődéstörténelmi emlékek, közöttük érmek gyűjtése, még elébb megindult.¹ Valamelyes rendszer, avagy tervszerűség hiányzott e gyűjtésből. Az iskola nem tekintette azt a maga szoros feladatának, sem életszükségletének. Ha valakinek eszébe jutott, hogy efféle holmit ajándékozzon a kollégiumnak, az előjáróság köszönettel elfogadta és a Bibliotheka praefectusának őrizetére bízta. Míg a könyvtárakat akárhányszor költséges vásárlásokkal szaporították, a múzeumok gyarapodása sokáig tisztán véletlen szerencsétől függött; maguktól jelentkező patronusok, diákok, praeceptorok, prédikátorok, polgárok és nemes urak elegyes ajándékaira szorítkozott.

De már a XVIII. század végén olyan esemény történt, amely a szerény iskolai gyűjteményt egyszerre kiemelte jelentéktelenségéből. A kollégium gondnokai és professzorai megvásárolták Kazay Sámuel könyvtárát és ritkaságokból, régipénzekből álló gyűjteményét. A Collectio Kazaiana országszerte híres volt. Abban az időben a legkiválóbb hazai szaktudósok: Weszprémi István, Weszerle, Kiss Ferenc, Rupp foglalkoztak vele. Olyan előkelő, gazdag gyűjtők, mint gr. Teleki Sámuel, gr. Széchenyi Ferencz, különösen pedig ifjabb Jankovich Miklós törekedtek maguknak megszerezni. E gyűjtemény későbbi sorsa felől — úgy látszik — téves vélemény terjedt el. Az a nézet, hogy Kazay érmei és ritkaságai a Jankovich-féle gyűjteménnyel együtt a nemzeti múzeumba kerültek. — Ezt pedig abból következtették, hogy Kazay Collectiojának leltárát a nemzeti múzeum kézirattárában, tán Jankovich írásai között, megtalálták.² — A valóság pedig az, hogy a debreczeni tudós patikárius szenvedélyes könyv- és ritkasággyűjtésben eltöltött hosszú életének dús eredményét a debreczeni kollégium mondhatja magáénak.

Kazay Sámuel megérdemli, hogy emlékét ismét föllevenítsük azok előtt, akiknek lelkét épp olyan gyönyörűséggel töltik el a numizmak, mint a régi elporladt öreg mesterét. Megérdemli, aki magasan felül emelkedett a hétköznapi élet színvonalán, akit kortársai „igen csodálatos ember“-nek tartottak, hogy nevét egy sorba iktassuk a tudományos, irodalmi munkásságukért régóta elismert, tisztelettel emlegetett XVIII. századbeli legkiválóbb debreczeni polgárokéval.

A polihisztor Kazay Sámuel a hisztórikának olyan mellékágát művelte, amely az ő korában még nagyon is csecsemőkorát élte. Nem írt könyveket, de annál sikeresebben gyűjtötte össze a múlt idők beszédes emlékeit: egykorú kéziratokat, felírást és képes kisebb műtárgyakat. Ezekkel elevenítette meg a görögök és rómaiak történetét, varázsolta maga elé a rég letűnt antik világot. Alapos, komoly tudást, kitartó energiát, tekintélyes polgári vagyonának javarészét és csaknem kilencven éves életet szentelt ő ennek a célnak, mikor még igen kevesen fogták fel az ilyen emlékek tudományos, és kulturális értékét; amikor az effélék gyűjtését leginkább fejedelmekhez, gazdag főurakhoz illő kedvtelésnek tartották.

Sírja szélén tán sok keserűség töltötte el az anyagi bajoktól zaklatott agastyánt, de mégis azzal a megnyugtató tudattal hunyhatta le szemét örök álomra, hogy az ő fíradásainak gyümölcse, ifjúságától fogva késő vénségéig gyarapított kincses gyűjteménye holta után is az ő kedves városában, Debreczenben együtt maradt, a sok százados életre

¹ Már a XVIII. század első évtizedeiben több rendbéli emlékérmek, régipénzek nevezetnek meg az ajándékozókkal együtt, mint a kollégium tulajdonai. Szűcs István: Debreczen város tört. III. kötet 929. lap.

² Num. Közlöny 1903. II. évf. Grün Albert: Kazay S. éremgyűjteménye. 5—7. lap.

hivatott kollégium gondviselése alatt, a tudomány hasznára és a köznek gyönyörűségére. Hogy valósággal ide szánta, erről akkor tett vallomást, amikor könyvtárát és pénzgyűjteményét a kollégium kiküldöttei tőle megvásárolták.¹

*Streczei és klutsói Kazay Sámuel*² a Dunántúlban született; talán annak a Kazai Andrásnak volt a fia, aki a debreczeni kollégium törvényeinek 1703. júl. 3-án subscribált; de azután levetette a tógát és hazament hazájába, a zalavármegyei Komárba.³ Kazai Sámuel a debreczeni polgárok anyakönyve is dunántúli származásúnak, a zalavármegyei Tóth-Vásonyból valónak mondja.⁴ Javakorbéli férfi volt már, körülbelül 37 éves, amidőn 1748 május 21-én a debreczeni kollégiumban tógás diák lett.⁵ Kamarástársa volt Sinai Miklósnak,⁶ aki később professzorságot, majd püspökséget viselt és nem kevésbé szenvedélyes kézirat-gyűjtő, Kazaynak barátja és komája. — Valószínű, hogy mielőtt Debreczenbe jött, tette meg azokat a külföldi vándorlásokat, melyekről a reá vonatkozó halotti anyakönyvi bejegyzés emlékezik meg.⁷ Föltehető, hogy Kazay e külföldi tartózkodása idejében adta magát a patikáriusságra. A városi tanács 1754-ben Csáti Sámuel halála után Debreczen akkor még egyetlen apothekájának vezetésével bízta meg.⁸ Majd 1771-ben, miután a szepesi kamara és a helytartótanács e patikát eladatni rendelte, Kazay azt a Piac-utca nyugati során állott patikaházzal együtt 15950 rh. forinton árverésen megvásárolta; de a helytartótanács akadékoskodása miatt csak 1773 júl. 1-én vehette birtokába.⁹ — Polgári foglalkozása talán mindennap összehozta a debreczeni honoratior-osztály másik nagy-műveltségű, tudós tagjával, *Weszprémi István* tiszti orvossal, aki *Biographia Medicorum* című négykötetes könyvében többször nagy elismeréssel nyilatkozik Kazay gyűjtőszenvédeléről és sikereiről. — Késő vénségében vagyoniilag nagyon megrendült. Előbb gyógyszer-tárától, házától (1793/94.), majd könyvtárától és egyéb gyűjteményeitől volt kénytelen megválni. Könyvtárát és gyűjteményeit jóval kisebb áron tudta eladni, mint amennyire ő azt a beszerzési költségek alapján értékelte s amennyit előbb valaki érette állítólag meg is ígért volt.¹⁰ Összes gyűjteményeit 9000, magát az érem- és ritkaságyűjteményt, a „Cimelium“-ot 3600 rh. forintra becsülte. Utoljára pedig az egészet 250 rh. forinton, 60 frt. évjáradékon és 100 frt. temetési költségen adta el a kollégiumnak.

Érdekesek az adásvétel körülményei. Kazay és a felesége, Keresztesi Sára 1772 jan. 18-án 1000 rh. forint kölcsönt vett föl a kollégiumtól. A hitelező ezt a tartozást 1782-ben öt évről hátralékos kamataival együtt betábláztatta debreczeni jószágaikra. Kazayék a ház és patika eladásakor sem fizetvén ki kollégiumi adósságukat, az iskola kurátorai előbb szóbelileg megintették, azután 1794-ben beperelték őket. A városi tanács az exekuciót el is rendelte ellenök. Hihetőleg e törvényes szorongatástól kényszerítve, Kazay vevőt keresett gyűjteményeire. Ifjabb Jankovich Miklóssal tárgyalt először. Meg is alkudtak 1795 okt. 27-én, 2500 rh. forintban, az elkészített katalogus szerint a Bibliothekára, numizmákra, táblákra, gemmákra, amuletumokra, gyűrűkre, statuákra, egyéb római vas-, réz-, régiségekre, öt rendbeli perspectivumra, egynéhány tükörrre, három rendbeli kardra, két földi és két égi golyóbisra. A szerződés érvényesítését azonban különösen a vevő atyjának, id. Jankovich Miklósnak hozzájárulásától tették függővé, aminek a szerződés keltjétől számított egy hónap alatt kellett megérkeznie.¹¹ Az apai jóváhagyás alighanem elmaradt. Mert máskülönben a becsületes öreg Kazay nem alkudozhatott volna másokkal azután. — Ugyanis később gr. Teleki Sámuelnek 2500 rh. forintért, élelmére 60 rh. forintot és mikor meghal. temetésére 100 rh. forintért odahagyta egész könyvtárát és egyéb gyűjte-

¹ Debr. reform. Consistorium jegyzőkönyve. 1796 júl. 31. 106. l. — ² Az egykorúak felváltva Kazaynak és Kazaynak (olykor i-vel) írják a nevét. — ³ Collegiumi levéltár. Bakóczy J. A debr. ref. főiskola növendékei 1701—1759. II. kötet. Kéziratban. — ⁴ Matricula civium. I. kötet. Piac-utca. 1771. dec. 31. — ⁵ Bakóczy id. m. — ⁶ Révész S. Magyar Prot. Figyelmező 1873. IV. évf. 530 l. — ⁷ Debreczeni ref. halotti anyakönyv. III. köt. 1797. máj. 21. — ⁸ Szűcs I. Debreczen v. tört. III. k. 884 l. — ⁹ Városi levéltár: Protoc. Commissionis Forgachyanae 46. l. — ¹⁰ Num. Közlöny. 1903. II. évf. Grün Albert id. cikke. — ¹¹ Városi levéltár. Protoc. Causarum Civilium. 1797. 169., 259. sz. a.

ményeit.¹ A debreczeni református egyház-tanács, amely akkor felettes hatósága volt a kollégiumnak, tudomást vett ezen alkudozásról. — Domokos Lajos, e nagytekéntélyű világi úr és Szombathy István főbíró jelenlétében, tehát nyomban elhatározta, hogy az iskola részére megvásárolja, annyiival is inkább, mert Kazay a leányával, Zsigmond Pálnéval együtt több mint 2000 frttal volt konvinkálva a kollégium javára. Kazay a nála megjelent deputatusoknak — Sárváry Pál professzor, Simonffy Sámuel szenátor és Kászoni János vice nótárius — kijelentette, hogy „maga is jobb szereti, hogy a Collegiumé legyen; mindig arra igyekezett, hogy oda adhassa“. Örömmel oda is adja azon az áron, amelyiken gr. Telekinek hagyta, semmi gátló kötés nem lévén közte és gr. Teleki között, — csak azt kívánja, hogy a Collegium az adósságnak csupán felét exequálja rajta, felét pedig a leánynak Zsigmond Pálnén.

Harmadnap mulva már ratifikálta is a consistorium a mondott feltételek mellett megkötött szerződést s megbízta ugyanazon deputatusokat a Bibliotheka és Numisma collectio átvételével.² Az ekként megvásárolt gyűjtemények nagysága mellett tanuskodik a Consistoriumnak a következő évben hozott határozata, mely által elrendeli, hogy a kollégiumhoz Darabos-utca felől emeletes új szárny építtessék, „miután a Bibliotheka bővítése, miről már régen gondolkodik a Consistorium, Kazay könyveinek megvétele által *mulhatatlanul szükségessé* vált.“³

Azonban ifj. Jankovich Miklós nem nyugodott bele a becses Kazay-féle ritkaságok elvesztésébe. 1797 febr. 24-én Debreczen város tanácsa előtt tiltakozott az ellen, hogy Kazay a kollégiumnak eladta gyűjteményeit.⁴ Viszont a kollégium kurátorai és professzorai ünnepélyesen reprotstáltak és kontradáltak.⁵ A kollégiumot ez az incidens akadályozta, hogy a gyűjteményeket birtokába vegye.

Jankovich, évek multával, még egyszer megkísérelte, hogy vélt jogait érvényesítse. Péchy Imre egyházkerületi főgondnok-alnádorhoz 1826-ban intézett levelében, a pert kerülni óhajtván, kéri a Kazay-féle könyv- és éremtár visszaadását, amelyet ő — saját állítása szerint — húsz évvel azelőtt 2000 forintot megvett és ebből 600-at le is fizetett.⁶ Jankovich fellépése most is eredménytelen volt.

Az öreg Kazay, ki feleségét még 1785 ápr. 7-én elveszítette, nem sokkal kedves könyvei, numismái, statuái és gemmái elidegenítése után végelgyöngülésben meghalt, 87 éves korában.⁶ Földi részeit a hatvanutczai temetőben hantolták el, ahol Csokonai hamvai is nyugosznak. Koporsója felett Szikszai György, a legszebben imádkozó pap mondott gyászbeszédet.⁷

Kazay, ki nem volt gazdag ember, csak jobbmódú polgár, könyveken és kéziratokon kívül, már csak gyakorlati szempontból is, kevés helyet foglaló feliratos történelmi emlékek gyűjtésére vállalkozhatott. Érmekben, gemmákban, apró szobrocskákban is igazi, mély gyönyörűséget tudott találni. Ezeket talán még gyermekkorában megkedvelte otthon, a szülőföldjén, ahol ásó, kapa, eke nyomán gyakran kerültek felszínre római régiségek. Deákos műveltsége, nagyon természetes, hogy még inkább kifejtette lelkében az antik világ ereklýeinek megbecsülését. De nem kevés buzgalommal, épp olyan szeretettel halmozta

¹ Deb. ref. Consistorium jkve. 1796 júl. 29. 106 l. — ² U. o. 1796 júl. 31. 107 l.

³ Consist. jkv. 1797. 124 l. — ⁴ Városi levéltár. Protoc. Causarum Civilium. 1797. 169. sz. a. A kollégiumi levéltár Jankovich Miklósnak Kazayhoz intézett néhány levelét is őrzi. Ezek 1795 nov. 12. — 1795 dec. 7. — 1796 febr. 10. — 1796 nov. 19. és 1797 febr. 1-ről keltek. Azonban a levéltár most kezdett rendezése miatt hozzáférhetetlenek lévén, tartalmukat nem ismerhettem meg. — ⁵ U. o. 1797. 250 sz. a. — ⁶ Coll. levéltár. Számozatlan iratok és Professoratus jkve. 1826: 583. 584. — 1824: 587. sz. a.

⁶ A halotti anyakönyv ezeket a jellemző sorokat jegyezte fel róla: „Kazai Sámuel, qui peragratis aliquot nationum exterarum oris, collectaque Btheca selectissima, manuscriptis, editionibus rarissimis, splendidissimis tabulis quoad materiam et inscriptiones pretiosis et antiquis, nec non nummis varii generis, instrumentis item mathematicis et physicis, referta, — Apothecarium Civitatis huius, per multos annos egit, demum senio fractus, per exiguum tempus, mortuus, vitae satur, sepultus anno aetatis 87, universalis funere.“ — Deb. ref. egyház halotti anyakönyve. III. k. — ⁷ Sinay Miklós naptári jegyzetei. Révész: Figyelmező. 1873. IV. évf. 530. lap.

össze a magyar és külföldi érmekeket is. A gyűjtött tárgyak anyaga és használati célja tekintetében tehát bizonyos korlátokhoz kötötte magát s előre megszabott irányt követett. De már a tárgyak lelőhelye mellékes volt előtte. Ami ízlésének, szenvedélyének megfelelt, azt megvette, vagy elfogadta. Maga által csinált leltár gyűjteményéről nem maradt utána, vagy pedig valahol lappang. Domokos Lajos szerint, aki kortársa és barátja volt (mindkettőjük családja Zala megyéből származott) „az egész Bibliotheca confusum chaos, a katalogusa is olyan”, — „numisma collectiojának pedig regestruma nincs”.¹ Ezt a tudós különködő hanyagságának tudhatjuk be. Valahogy mégis csak számon tartotta kincseit. Az eladók nyugtáit mindenesetre megőrizte. Vagy ezekre, vagy más lapokra hihetőleg feljegyezte a ritkaságok származását, vagy egyéb körülményeit. Nagy kár, hogy ezek elvesztek.

Barátja Wespri István hagyta emlékezetben, hogy Kazay mester a felírással római emlékeket Sopron, Vas, Zala, Győr, Komárom, Fehér és különösen Veszprém vármegyékben gyűjtötte össze.² Kazay maga is dunántúli fi lévén, az ottani vármegyékben bizonyosan széleskörű összeköttetései voltak. A legjobb lelőhelyek környékén lakó ismerőseivel: lelkészekkel, tanítókkal, rokon-, barát nemes urakkal kollégiumi diákok és vásáros kalmárok közvetítése mellett sűrűn érintkezhetett.

A numophilatium Kazaianum legrégebbi inventariuma kollégiumunkban valószínűleg Budai Esaiástól, a historia professzorától származik, aki azt 1813 körül készítette, talán egy régebbi jegyzék alapján. „Jövendő haszon és tudomány végett tették be az iskolai leveles tárba.”³

Ezen inventáriumnak nevezett jegyzéknek rendje, szerkezete olyan, mint a Nemzeti Múzeum kéziratárából a Num. Közlöny többször idézett cikke után ismert példány, — azzal a különbséggel, hogy a debreczeni leltár majd ezer darabbal több érmet említ. Nem is igen tudunk meg belőle egyebet, csak azt, hogy az egyes katulyákban, melyeknek száma negyven, hány arany, ezüst, réz római, görög és más eredetű érem van. Némelykor a görög és római pénzek egy szám alatt említetnek.

A Kazay-féle pénzgyűjtemény állománya e tökéletlen jegyzék szerint következő volt: aranypénz 78, görög és római ezüst 242, réz 33, római ezüst, consularis 183,⁴ császárkori 362, római réz 459, magyar ezüstpénz 81, egyéb ezüst (numi diversi, de amelyek között ismét voltak magyar származásúak) 698, egyéb réz 167, vegyes ón 30, bizonytalan, hamis és kétes 119, összesen 2452 db. Gemmák száma 165. Ugyanezen jegyzék említ még 1 diptychont, 4 réztáblát, 1 zsidó phylacteriumot, 1 topáz olvasót, 1 rézmetszket,⁵ 5 gyűrűt, 1 Laokoon-szobrot, 1 Jézus-képet, 1 Apolló-szobrot, keleti hiacintusból és 1 réz (bronz) kést. A bronzszobrocskákról, melyek külön tartattak, e jegyzékben nincsen szó.

Tisztább képet nyerünk e gyűjteményről abból a latin összeírásból, amelyet 1838-ban Kalós Mózes könyvtárnok, Edelspacher Mátyás, Szoboszlai Pap István és Komlóssy Dániel jelenlétében készített az egyházkerület számára; valamint Telegdi K. László jelentéséből, amelylyel a gyűjteményeknek Lugosi József új könyvtárnok részére történt átadásáról számol be 1846-ban.⁶

Ez az összeírás fiókonként sorolja föl a 40 fiókba elhelyezett érmekeket, továbbá a kisplasztikai tárgyakat, gemmákat, pecsétnyomókat, öt réztáblát, stb. Az érmekek közt kevés

¹ Num. Közl. id. cikke. — ² Wespri István I. Biographia Medicorum, II. k. 142 l.

³ Koll. levéltár. Professor. jkv. 1813 nov. 13. 239 l. A levéltár számozatlan csomóban Jankovich leveleivel együtt. De megvan az 1832. évi revisio iratai mellett is az egyh. kerületi levéltárban, 2174. sz. csomó.

⁴ A consularis érmekek közül biga, triga, quadriga volt 56, viselt dolgok figurái 48, lovas alak 16, emberfő 7 pénzen. Volt még vagy 45 részben rendezetlen familiaris érem. Az 1832. évi levéltárból.

⁵ A kollégium ritkaságai között említve van egy rézre metszett táblákkal nyomtatott Horatius, 1733. évi londoni kiadás, mint Kazay Bibliothecájából való tárgy is. 1831/32. évi könyvtárnoki számadás lajstroma. (Egyh. ker. levéltár. 2473. sz. cs.)

⁶ Az összeírás és jelentés együtt az egyházkerületi levéltárban. 2473. sz. cs.

görög ezüst- és rézpénz van, egy fiók római köztársasági pénzeket, a többi nagyrészt római császári pénzeket tartalmaz, úgy ezüstöket, mint bronzokat. Az érmek nincsenek időrendi egymásutánban elhelyezve a fiókokban és ugyanazon uralkodó pénzeit több különböző fiókban találhatjuk. Az összeírás áttekinthetősége ennek folytán nehéz és annak szóról szóra való szövegét, vagy magyar fordítását itt bizvást mellőzhetjük.¹ Néhány kiválóbb, vagy jobb darabot mindazáltal érdekes lesz felsorolni. Ezeknek egy részét maga az összeírás szövege is mint ritka, vagy igen ritka érmeket jelöli meg. A fiók eredeti folyószámát zárójelben említem. (10 fiók:) Jovianus br., (12:) Traianus Decius: Stobi, nb., (16:) Sev. Alexander amasiai nb. (maximi moduli. RRR) és Aurelius philoppopolisi nagy ezüstpénze (RR), végül Augustus nagy ezüstérme (R), (18:) Audoleon kis ezüstpénze, (19:) Audoleon nagy ezüstpénze és 26 barbár ezüstpénz, (22:) lengyel pénzek, (23:) ön- és cinnpénzek, (24. és 26:) újabb pénzek, (28:) török pénzek. — A 26. fiókra nézve az 1832. évi revízió alkalmával készült jegyzék szerint a revizorok a fiókbeli documentumok alapján följegyezték azt is, hogy ezen fiókból 1814 jún. 14-én gr. Rhédei Lajosnak kiadott II. Rákóczi György és Telegdi János egy-egy nagy ezüstpénze, Attila nagy rézpénzével együtt. (Egyh. ker. levéltár. 2174. sz. cs.) Később a gróf két darabot küldött vissza, hármat pedig ajándékozott. (Egyh. ker. levéltár. 2473. sz. cs.) — Említésre érdemeseknek tartjuk még a következőket: (31 fiók:) Orbiana ezüstpénze. Julia Donna és Caracalla ezüstpénze (R), (33:) Biatic ezüstpénze, (35:) 28 db. bracteata, 7 db. barbár ezüstpénz, (36:) egy hamis aranypénz Pietas és Vesta alakjával,² továbbá 22 db. római császári aranypénz és 13 magyar arany. (37:) XI. Constantinus nagy (maximi moduli) aranyérme és még 32 bizanci arany, köztük Aelia Eudoxia aranypénze és II. Theodosius dupla aranya (!), Nagy Sándor két aranya és Koson két aranya. — A 38. fiókban 150 vésett kő, a 39-ikben hat réztábla, a 40-ikben 208 db. római köztársasági denár volt. — Több érmet mint hamisat említ a lajstrom és több helyt egyes érmeknek egyik fiókból a másikba való áthelyezéséről, illetve kivetéséről is van szó.

Számos ritkaságról, így a gemmák egy részéről, a réztáblákról és bronzszobrocskákról körülményesebb leírást ad Wespéry István „Bibliographia Medicorum“ c. munkájában. Felsorol itt nevezetesen 12 értékes vésett követ.³

A réztáblák számát Telegdi K. László jelentése hatra teszi; de tulajdonképen öt volt; a láncsal összefűzött diptychont bizonyosan kettőnek vette.⁴ A réztáblák közül Wespéry négyet ír le. Kettőt Tótvázsonyban (Kazay szülőfalujában) találtak, 1757- és 1760-ban.⁵ Másik kettőnek Ó-Buda (Aquincum) a lelőhelye. Ezeket Kazay nem csekély költséggel szerezte meg 1765 körül.⁶ Wespéry előszámlálja Kazay bronzszobrocskáit is,^{7, 8} amelyekről a kollégiumi leltárak csak nagy általánosságban emlékeznek meg.

Ennyit Kazay ritkaságairól és különösen érmeiről.

*

A kollégiumban, jóval előbb Kazay numizmáinak megszerzésénél, volt valamelyes éremgyűjtemény. Gyarapodását különösen a múlt század első évtizedeiben a szórványos feljegyzésekből nyomon követhetjük, követjük is 1840-ig. Az éremtár számos ízben kapott ajándékuul kisebb-nagyobb mennyiségű pénzt. Vásárlásra igen ritkán volt eset.

A legrégibb adomány, melyről én feljegyzést találtam, Furó Sámuel komáromi lakosé, aki 1761-ben egy füzér régiebb és újabb ezüstpénzt küldött. De nem ez volt a legelső

¹ Az összeírást kivonatban közölte Grün Albert a Num. Közlöny II. k. 6. 1., idézett közleményében.

² Talán ez volt az a Livia-féle 12 # súlyú aranyérem, melyet Domokos Lajos látott Kazaynál (Num. Közlöny II. k. 6. 1.), de az összeírás sehol nem említi! — Szerk.

³ Wespéry I. id. m. III. k. 446—447. l.

⁴ Az 1813. évi Budai Esaiás-féle leltár erről így szól: Dipticon unum, catena aerea instructum. Koll. levéltár. Számozatlan csomó.

⁵ Utalok Wespéry id. m. III. k. 436. 438—439. lapjaira. — ⁶ U. o. III. k. 442—443. l., ahol W. a táblák feliratát is közli. — ⁷ Wespéry jellemzése. Id. m. IV. k. 448. l. — ⁸ U. o. III. k. 445. l. stb.

ajándék. Baranyi László, volt szenátor, 1792-ben kelt végrendeletében két nagy arany-érmét, melyeket mint gárdista Mária Teréziától kapott, a kollégiumra hagyta. Ezek azonban a hosszadalmas hagyatéki eljárás során elkallódtak.¹ A kollégium Baranyi után csak 17 db. régi ezüstpénzt kapott.

1803—4 körül Nyikos Ferenc perbeti lelkész 300 db.-nál több ezüst- és rézpénzt, egy *Αναθαρτος παριδος κρισις* feliratú basreliefet és egy Adonis-képet,² 1844-ben Rickl József helybeli kereskedő 328 db, kisebb-nagyobb római rézpénzt,³ pár évvel később Nagy Mihály debreczeni gyógyszerész 483 db. ezüst- és rézpénzt⁴ ajándékoztak. Debreczen városa 2 ezüst-, 1 arany-, gr. Rhédei Lajos is 2 ezüst-, 1 aranypénzzel, Récsei János érmelléki prosenior az ultrajectumi (Utrecht) akadémia jubiláris emlékérmével, Csomay Pál (1833-ban) V. Ferdinánd 15 aranyat nyomó koronázási emlékérmével⁵ gyarapították a főiskolai múzeumot. A kisebb értékű és kevesebb számú adományokat bátran mellőzhetjük.

Vásárlásról két adatunk van. 1801-ben egy paptól, János Zsigmond, Báthori Zsigmond tallérjait és Miksa osztr. főherceg 1614. évi tallérját meg Károly münsterbergi herceg kétfülű aranypénzét vették meg.⁶ A kerületi közgyűlés 1823-ban két régi pénz megvételét engedélyezte 100 (egyszáz) rh. forinton s azt a Collegium Cassajára assignálta.⁷ Sajnos, a nagy áron megvett pénzeknek közelebbi leírása hiányzik.

Már 1840 körül legalább is 2000 darabra volt becsülhető a főiskola éremtárának anyaga, a Kazay-gyűjtemény nélkül. Benne a következő aranypénzek voltak:

1. III. Ferdinánd nagy aranypénze. — 2. Ugyánannak kisebb aranypénze, 1640. — 3. Zsigmond császáré „Clavus Domini” felirással. — 4. XVI. Lajosé, 1675 (kétséges). — 5—10. Hat darab #, közelebbi meghatározás nélkül. — 11. Aranypénz ilyen inskripcióval: „Magister Ulricus Zwingli”. — 12. Münsterbergi arany. — 13—14. Nagy Mihály ajándékai között két darab #. — 15. Debreczen város ajándéka. — 16. Gr. Rhédey Lajos ajándéka, mindkettő #. — 17. V. Ferdinánd 15 # súlyú koronázási emlékérmé.

*

Nem kísérem tovább a kollégium éremgyűjteményének gyarapodását. E szerény dolgozat célja csupán az, hogy a gyűjtemény keletkezését, különösen pedig patikárius Kazay Sámuel gyűjteményével való egyesülését megismertesse.

Sajnálattal kell emlitenem, hogy ez a gazdag, tartalmas és tanulságos éremgyűjtemény, amelyre a debreczeni kollégium méltán büszke lehetne, mindmostanáig rendezetlen, fel-dolgozatlan. Érdeklődő dilettánsok és szaktudósok előtt, egy válogatott kisebb csoport kivételével, amely két szekrényben, az anyakönyvtár nagytermében van egy idő óta kiállítva, úgyszólván teljesen hozzáférhetetlen.

Hivatalos aktákból tudjuk, hogy a Kazay-gyűjteményt még a kezelő könyvtárnokok is csak akkor látták, mikor ezen tisztöket elfoglalták és nekik bizonyos formások között a gyűjteményt átadták. Ilyenkor az évek óta zárva tartott láda pecsétjét ceremóniásan feltörték, a nummusokat megolvasták és a ládát megint hivatalosan lepecsételték. Csak a kezelő könyvtárnok halála vagy nyugalomba vonulása okozta személyváltáskor bontották fel megint.

Az egyházkerületi közgyűlés, a kollégiumot fenntartó hatóság már 1834-ben „igen tökéletlen följegyzésnek” nevezte a pénzgyűjteményről vezetett lajstromot.⁸ Kimerítő pontossággal készíthető leltárt követelt tehát az evégből alakított küldöttségtől, melynek tagjai Komlóssy Dániel főkapitány, Simonffy Dániel szenátor, Sárváry Pál és Ercsei Dániel professzorok, meg a könyvtárnok valának. A küldöttség ismételt sürgetésre csak 1838-ban

¹ Városi levéltár. Jel. 1807. 487. sz. a. — ² Koll. levéltár. Curator. et Professor. jkve. 1803 ápr. 1. és a Coll. ritkaságainak lajstroma. Egyházker. levéltár. 2473. sz. cs. — ³ Koll. levéltár. Curator. et Professor. jkye. 1814 jan. 5. 247. l. — ⁴ Egyházker. levéltár. 2473. sz. cs. Id. lajstrom.

⁵ Egyházkerületi jegyzőkönyv. 1833. 61. l. — ⁶ Curator. et Professoratus jkve. 1801 dec. 28. Coll. levéltár. — ⁷ Egyházker. jkv. 1823 ápr. 19. 32. l. — ⁸ Egyházkerületi jkv. 1838 okt. 8. 226. sz.

készült el félig a pénzgyűjtemény rendbeszedésével. De még 1840-ben sem voltak teljesen készen, ami megtetszik a következő közgyűlési határozatból:

„A választmánynak eddigi fáradozása köszönettel vétetvén és a még hátralévőkre nézve is kéretvén... a további rendbevétel módja iránt tett javaslat elfogadtatik és utasításul adatik. Addig, míg ez végrejutand, a pénztartó polcok készítése függőben marad.”¹

A következő évek jegyzőkönyveiben a rendezési munkálatok továbbfolytatásáról, befejezéséről semmit sem találtam. De nem sikerült megtalálnom az említett küldöttségi jelentést és a kívánt kimerítő katalógust sem. Hacsak nem azonos ezzel az Edelspacher Mátyás és mások jelenlétében készült 1838. évi konskripció, amely azonban csupán a Kazay-gyűjtemény érmeit foglalja magában. De az egyes példányokról szabatos, szakszerű leírást ez sem ad.

A kollégium saját hírnevét öregbíti, a műveltségnek és tudománynak nyit új utat, ha a világháború lezajlása után ezt az eddig rejtve őrzött gazdag éremgyűjteményt szakszerűen rendbeszedeti, katalógusát elkészítteti és hozzáférhetővé teszi. A kollégiumnak kötelessége, hogy az éremtárt hivatása betöltésére alkalmassá, valósággal közkinccsé tegye.

Zoltai Lajos.

É r e m l e l e t e k.

Nagyhörcsök pusztán (Fehér megye) V. Károlynak verdai tallérját találták.

Zimonyban, mint a Monatsblatt 381. száma közli, 1780 március havában földmunka alkalmával 23 drb. ezüst pénz került napfényre, melyek a leírás szerint koszorús Zeus-fejet és Zeus aëtophoros képét viselték vereteikben, vagyis a Philippeusok előlapja s az Alexandros-féle hátlap egyesült rajtuk. Hasonló hibridséget már többször tapasztaltunk délvidéki illetve dáciai barbárpénzekben.

Tököl községben III. András magyar királynak C. N. H. 271 (?) sz. obulusát, továbbá több római császári pénzt is találtak.

Bejcz (Gömör megye) határában szántásközben egy edényben, melyet az eke összetört I. Ferdinándnak több tallérja, egy Mansfeld-féle és egy II. Miksa-féle tallér, továbbá Zsigmondnak magyar aranya, I. Ferdinánd több aranya és egy boroszlói arany került fölszínre.

Tornaalja határában Nero császárnak Jupiter Custos hátlapi feliratú aranyát lelték vagy 20 év előtt, vasútépítés alkalmával. Ugyanott a pályaudvartól a városba vezető Vasút-utcában nagymennyiségű cserepet lelték, melyek Urszinyi Zsigmond ajándékaul a felkai múzeumba kerültek. Ugyanazon határban Zápolya Jánosnak (1526) és I. Mátyásnak egy-egy aranyát is lelték.

Zahnaschowitzon (Holeschaui kerület) Dotschkal Imre földbirtokos kertjében egy öreg körtefa kivágása alkalmával 75 drb. Zsigmond, Aibert, László és Ulászló-féle aranypénzt találtak. (Az Est, 1914 május 15.)

Cíllí mellett, Stájerországban, gyakorlatozó katonák egy bögrében mintegy 300 középkori ezüstpénzt találtak. Volt köztük vagy 30 aquileiai fillér (Petrus de Gerre 1299—1301, Schweitzer 32. sz. — Ottobono 1301—1305, Schw. 34—35. sz. — Bertrando di S. Gennaio, Schw. 49. és 50. sz.), — továbbá bécsi fillérek, köztük Luschin, Wiener Pfennige VI. t. 180., 182., 185., VII. t. 208., 217. sz., IX. t. 251. sz. stb. (nagyobb részük gráci veret). — A lelet szétszóródott; a fönt leírt példányokat nekem bemutatták a nemz. múzeumban. Luschin szerint a lelet 1365 táján ásatott el.

Leányváron (Komárom megye), Komárom és Izsa közt Gordianus Piusnak PROVID AUG feliratú Antoninianusát és Sev. Alexandernek CONCORDIA hátlapi feliratú denárát lelték.

¹ Egyházkerületi jkv. 1840. aug. 10. 211. sz.

Budán a Hármashatárhegyen levő egyik kőbányában Kr. u. IV. századbeli római kis bronzpénzt találtak. Hátlapján CONCORDIA MILITUM felirat olvasható.

Kocséron (Pest megye) Valeria lyukas, kopott aranypénzt lelték a földben. (Hátlapi felirata: VENERI V(ICTRICI).

Budán a Szépvölgy jobboldali lankáján a Mátyáshegy oldalában házépítés alkalmával Löffelholz Vilmos 1541. évi arcképes emlékérmének (aranyozott) sárgaréz példányát találták dr. Bogos Endre máv. titkár telkén.

Az érem elég durva öntvény és füllel van ellátva.

Örs pusztán (u. p. Sárbogárd, Fehér megye) állítólag két (Dess. 232. sz.) barbár ezüstpénzt letek. Úgy mondták, hogy két, 20 és 12 cm. magas cserépedényben keleti feliratú vékony rézpénzzel elegyesen letek a nevezett barbárpénzeket.

Budán, Gülbaba mecsetjében a műemlékek bizottsága megbízásából dr. Bartucz Lajos egyet. m. tanár ásatást folytatott, az épület főtartására irányuló munkálatokkal kapcsolatban.

Az épület közepén falazatlan sírgödörben több emberi csontvázhoz tartozó emberi csontokat letek, melyek már bolygatva voltak. A mecsetben összesen hat ily gödröt letek, szétszórt emberi csontokkal.

A kiásott föld közé keverve 18—19. századi török és magyar pénzeket, továbbá egy közepes nagyságú Ulrik-keresztet (18. századbeli?), egy wessobrunni (Immac. Conc. — Cor. Jesu et Mariae) és egy klosterneuburgi kegyeleti érmet találtak.

G — n.

I r o d a l o m.

Magyar Mínera, a magyarországi múzeumok és könyvtárak címkönyve. Kiadja a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége és orsz. tanácsa. — V. kötet, 1912—13. Budapest, Athenaeum, 1915. 8°, VI és 1123 lap. Eredeti vászonkötésben. — A helynevek betűrendes lajstroma alapján felsorolt könyvtárak, múzeumok és intézeti gyűjtemények rovatán kívül, mely a hazai könyvtár- és múzeumügy örvendetes fejlődéséről és haladásáról tesz tanúságot, a 695. laptól tovább, e kötetnek második része a 2026-ra szaporított hazai népkönyvtárakról közöl sokoldalú, rovatokba összefoglalt kimutatást, melyet a m. kir. földművelésügyi minisztérium által adományozott gazdasági népkönyvtáraknak (3815 könyvtár, 477,708 kötet) címjegyzéke követ. A IV. rész a múzeumi gyűjtemények rendszeres jegyzékét nyújtja (összesen 351 múzeum), rovatosan, szakonként elkülönítve, azonban úgy, hogy az éremgyűjtemények a régiséggyűjteményekkel egy kalap alá véve, közös rovatban vannak feltüntetve. Azt olvassuk például, hogy a m. nemz. múzeum érem- és régiséggyűjteménye 450059 darabból áll s e végösszeg részletezését máshol sem leljük e könyvben. — Úgy véljük, hogy az olvasó tisztább és élesebb képet nyerne s a numizmatika érdekének is jobban megfelelne, ha e könyvnek úgy I., mint IV. a)-részében is külön iennének föltüntetve a régiséggyűjtemények és ismét külön az éremgyűjtemények. Tudjuk, hogy a kimutatásnak összefoglalása egy megszokott régi hagyomány követése, amely még abból az időből való, amikor nálunk numizmatikával inkább csakis gyűjtési érdekből, mintsem tudományos célok követéséért foglalkoztak. Az archaeologia szerény mellékágacsakájának tekintették az érmészetet és így bántak is vele, félvállról nézve, hamupipőke szerepre kárhoztatva. — Vajjon nincsen igazam? — Úgy véljük azonban, úgy itthon, mint külföldön is, hogy elérkezett annak az ideje, hogy a maga lábán járjon a gyermek, — hogy a numizmatika ügyét úgy a múzeumokban, mint az egyetemeken és általában az egész vonalon, különválassuk az archaeológiától, hogy, miként a legkiválóbb európai múzeumok szervezete követendő példaképen bizonyítja, a nagyobb éremtárakat a régiség-táraktól teljesen független, önálló osztályokká kell emelni, saját szakmabeli vezetéssel és igazgatással és a beható tudományos munka lehetővé tételére tisztviselői rangban lévő, meg-

felelő számú és állandóan ott alkalmazott munkaerőkkel, az egyetemeken pedig külön tanszékeket kell szervezni a numizmatika számára, mert különben évtizedek múlnak el, amíg egy-két idevágó előadást hirdetnek a meglevő rendszer mellett. Nem szabad a jövő nemzedék numizmatáinak nevelését az autodidaxis esélyeire bízni, végül a vidéki múzeumoknak igen sok esetben igazán okulásra szomjazó óreit az éremgyűjtemények felügyeletével, szervezésével megbízandó külön szakember útján kell kielégíteni. Az, hogy kellő megbecsülésben részesítjük a numizmatikát, nyerjen adminisztratív és reprezentatív úton is kifejezést, — szerepeljenek a hivatalos kimutatásokban, jelentésekben külön az éremgyűjtemények és ismét külön a régiségtárak. Szükséges, hogy a numizmatikai társulat és esetleg egyéb rokonszerű egyesületek is komolyan magukévá tegyék ezen kívánságokat és hogy szakembereink, illetve szaktársaink ernyedetlenül, vállvetett törekvéssel küzdjenek, kiki a saját hatáskörében, e tudományos cél érdekében, annak teljes elértéig.

Örvendenénk, ha a Magyar Minerva legközelebbi, — előreláthatóan csak néhány év múlva megjelenő VI-ik kötetének rovataiból, beosztásából már az imént hangoztatott kíváncsaink teljesüléséről győződhetnénk meg. — Vidéki éremgyűjteményeinkről, ugyan-csak a Magyar Minerva egyik előző kötetének alapján, évekket ezelőtt nyertünk külön, részletes értesülést a Num. Közlöny lapjain. A gyűjteményeknek úgy száma, mint terjedelme is azóta tetemesen gyarapodott és alkalmadtán szívesen visszatérünk majd a fejlődés tüzetes méltatására.

Balogh Albín: A magyar pénz I. Károly idejében. Ezen értekezés a pannonhalmi főapátsági főiskolának **Zoltvány Iván** igazgató által közzétett évkönyvében jelent meg legújabbban.

M. Bernhard Müller: Medaillen und Münzen im Dienste der Religion című könyv jelent meg legújabbban Berlinben. Egyelőre csak címét közölhetjük, a tárgy iránt érdeklődők kedvéért.

Ötvös Gábor.

Érem- és könyvvásár.

J. Schulman (Amsterdam, Keisersgracht 448): Catalogue LXII. Collections Agustin Diaz Ordoñez à Oviedo et d'un amateur de Tolède. Görög és római pénzek a mellékelt áron. 1277 tétel. Sabatier 100 hollandi forint, a Cohen 1 kiad. (150 holl. frt.) A füzethez 18 fénynyomatú képestábla van mellékelve.

Ugyanazon cég: N. LXIII. Octobre 1915. Catalogue de Monnaies de cuivre et d'argent. Médailles historiques. 1500 tétel. (Svéd, norvég, dán, orosz, svájci, olasz és spanyol pénzek.)

Társulati élet.

Móczár József †. Társulatunknak rendes tagja, jászárokszállási Móczár József, gyógyszerész és numizmatikai iroda-tulajdonos szeptember hó 19-én, 32 éves korában, elhalálozott. Nyugodjék békében!

Bothár Samu dr. †. Magas életkorban, 70 éves korában halálozott el szeptember 30-án Bothár Samu dr., Besztercebánya szab. kir. város nyug. orvosa, társulatunknak alapítása óta lelkes tagja. Hosszú földi életét embertársai szenvedésének enyhítésére áldozta. Kegyelettel őrizzük meg emlékét!

Háborús érem- és jelvénykiállítás. Ujhely Kálmán, társulatunk alapító- s választmányi tagja a most dúló világháború emlékére vert emlékérmekből és jelvényekből páratlanul álló gyűjteményt állított össze, melyet a választmány kérésére a társulatunk

helyiségében levő tárlószekrényekben helyezett el, hogy abban tagjaink is gyönyörködhessenek. Hatalmas gyűjtemény ez hazánk és szövetségeseink háborús jelvényeiből s csak ennek a közel teljes gyűjteménynak áttanulmányozása nyújt megfelelő képet arról, hogy mit produkált e téren a művészet és műipar. A magyar, osztrák, német és török színek és címerek egyenként és kombinálva száz és száz arany, ezüst, bronz, réz, ón s más fémből, valamint celluloidból készült gomblyukdiszeken fordulnak elő, pajzs, zászló és más alakban, de ezek mellett tömörten a másalakú jelvény is, mint kard, fegyver, ágyú, töltény, ágyúgolyó vagy hajót ábrázolva. A szövetséges uralkodók arcképeivel, az 1914. és 1915. évszámokkal díszített, főképen vasgyűrűkből egy külön gyűjtemény van, amely egymaga is meghaladja a száz darabot. A társulat tagjait persze elsősorban az emlékérmek érdeklik, amelyekből hatalmas sorozatok vannak kiállítva. Természetesen elsősorban az uralkodók arcképeivel, de éppoly nagy sorozat az, amely egyes hadvezérek és kiemelkedő jelentőségű csaták emlékére vert érmekből áll. Ki kell emelnünk a legjobb darabok között a Weinberger Antal Bécsben élő hazánkfiának művészi kezétől származó kitűnő emlékérmeket. Ezen rovatunk szűk kerete nem engedi meg, hogy részletesebben számoljunk be ezen igen érdekes kiállításról, hanem felhívjuk tagtársainkat, hogy azt a társulati összejövetelek, vagy a tisztviselők hivatalos órái alatt tegyék beható tanulmányozásuk tárgyává.

Összejöveteleinket a társulat helyiségében (VIII., Csepregy-utca 4. szám, II. em. 15.) a következő napokon rendezzük: 1915 december 9, 1916 január 13, február 10, március 9, április 13, május 11, június 8, július 13, augusztus 10, szeptember 14, október 12, november 9. és december 14-én. — Az összejövetelek után társasvacsora van Frenreisz István éttermében (VIII., József-körút 56.), kivéve július 13. és augusztus 10-én, mely alkalmakkor a vacsorát Gundel Károly (Wampetics utóda) városligeti kerthelyiségében rendezzük.

Kivonat a választmány 1915. évi október hó 14-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből. Elnök: Kilényi Hugó; jegyző: Zimmermann Lajos dr. Jelen vannak még: Babics József, Lippay Károly, Pákozdy Károly dr. és Szentgáli Károly.

A választmány mély részvétellel veszi tudomásul Lajosi Géza rendes tagnak június 5-én az északi harctéren történt hősi halálát. Emlékét kegyelettel őrzi meg. — Mély részvétellel veszi tudomásul Móczár József rendes tagnak szeptember 23-án és Bothár Samu dr. rendes tagnak szeptember 30-án történt elhalálását. — A választmány elhatározta, hogy az elhunyt Despinits Péter dr. választmányi tagnak arcképét, amelyet az elhunyt családja adományozott, a társulat helyiségében helyezi el. — A választmány köszönettel veszi tudomásul, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium az 1915—1916. költségvetési év első felére 500 korona államsegélyt adományozott. — A választmány tudomásul veszi, hogy a társulat az éremkedvelők egyesületével együtt egy közös kérvényt adott be a honvédelmi minisztériumhoz a háborúra készülő hadi emlékérem művészi pályázata tárgyában azon célzattal, hogy arra magyar művészek is nyerjenek megbízást. A honvédelmi minisztérium a kérvényt melegen pártolva tette át a hadügyminisztériumhoz. — A társulat rendes tagjai sorába választottak: *Endrey Béla*, közigazgatási gyakornok, Miskolcz, Debrecenyi utca 10.; *Onodi Weress József* dr., földbirtokos, vármegyei II. főjegyző, Dés; *Schmidt Béla*, főreáliskolai tanuló, Budapest, VIII., Baross-utca 126. és *Trepper Sámuel*, ékszerész, VI., Vilmos császár-út 5.

K. m. f. Kilényi Hugó s. k. elnök. Dr. Zimmermann Lajos s. k. jegyző. Hitelesítjük: Pákozdy Károly s. k., Szentgáli Károly s. k.

Kivonat a választmány 1915. évi november hó 11-én tartott ülésének jegyzőkönyvéből. Elnök: Kilényi Hugó; jegyző: Zimmermann Lajos dr. Jelen vannak még: Finály Gábor dr., Szentgáli Károly és Varga Béla választmányi tagok.

A választmány köszönetet mond a vallás- és közoktatásügyi miniszternek a Révay-Lexikon 12. és 13. kötetéért. — Titkár jelenti, hogy a Tud. Akadémia főkönyvtárosa

meghívása folytán közreműködik a Tud. Akadémia tagjairól vert érmekből készülő gyűjtemény rendezésénél. — A választmány köszönettel veszi tudomásul, hogy szerkesztő „Budapest újabb emlékérméi“ című művének második kötetét a Közlöny következő évfolyamától fogva mellékletképen adja. — A rendes tagok sorába felvették: *Fiedler Imre*, cs. és kir. százados, Arad, Könyök-utca 5. — *Kacz Ignác*, földbirtokos, Beregszász.

K. m. f. Kilényi Hugó s. k. elnök. Dr. Zimmermann Lajos s. k. jegyző. Hitelesítők: Szentgáli Károly s. k. Varga Béla s. k.

Inhalt.

Dr. Eduard Mahler: Zur Chronologie der jüdischen, sogenannten Simon-Münzen. — Bis jetzt sind solche nur mit der Jahreszahl 1—5 bekannt und werden dem Oberpriester Simon zugeschrieben. Das erste Jahr der Simon'schen Aera entspricht dem 170. Jahre der Seleuciden-Aera. Simon's Patriarchat dauerte acht Jahre (170—177 Seleuciden und 143/42—136/35 vor Christi) und so fällt es auf, warum keine Münzen aus den Jahren 6—7 da sind. Gegenüber Merzbacher's Ansicht, dass die Aera Simon's mit dem Jahre 172 der Seleucidischen Aera beginnt, löst der Verfasser diese Frage auf eine andere Weise, indem er die Jahreszahlen der Münzen weder der Simon'schen, noch einer städtischen Aera Jerusalems anpasst, sondern sie als Jahreszahle des Prägungsjahres interpretiert. — Antiochus VII Sidetes kam im Jahre der Seleucidischen Aera „ins Land seiner Väter“ (139 vor Christi und Simon's 5. Jahr), vorgehend gab er aber dem Simon brieflich die Berechtigung, seinem Lande eigenes Geld prägen zu lassen. So kann das erste Prägungsjahr im besten Falle mit dem Jahre 174 der Seleucidischen Aera, das heist mit Simon's 5. Jahre zusammenfallen. Die Jahreszahlen 1—4 der Schekel und Halbschekel Simon's entsprechen demnach den Jahren 174—177 der Seleucidischen Aera, das heist 139/8—136/5 vor Christi. Im Laufe des nächsten Jahres wurde die Münzprägung auf Geheis des Königs von Syrien eingestellt.

Dr. Edmund Gohl: 1. Der Münzfund von Nagyhörcsök. Dieser bestand aus 127 Stücken der abgebildeten silbernen Barbarenmünzen, 3 Stück Silbermünzen (Num. Közlöny VII, S. 98, Nr. 3, Varietät) und einen Goldstater Alexanders. Eine grosse Anzahl (21 St.) der ersteren ist auf Barbarenmünzen Dessewffy, Nr. 82 und 86 (Wind. 2841—43) und auf sonstigen überprägt. — Die Barbarenmünzen Westungarns weisen zwei Gruppen auf: solche mit bartlosem Kopfe und andere mit bärtigem Kopfe. Jene sind in den westlichen, diese in den östlichen Gegenden jenes Landstriches in den Funden vertreten. Verfasser erinnert uns an die aus Pannoniern und Kelten bestehende gemischte Bevölkerung dieses Teiles von Pannonien. Die Grenzen der beiden Gruppen lagen um den Pelso. Wenn also hier die keltischen Münzen mit dem bartlosen Kopfe oft wiederholt mit dem Zeuskopf-Typus überprägt wurden, kann hier mit Wahrscheinlichkeit von einer zielbewussten Tendenz, welche eine Konkurrenz, resp. Antagonismus der beiden Völker- resp. Kulturgruppen verräth, gesprochen werden.

2. Erwerbungen des ungarischen Nationalmuseums im Jahre 1914. (4617 St.)

Ernst Balkányi: Münzensammlung des Grafen Stefan Wickenburg (1414 St.).

Dr. Paul Harsányi: Beiträge zum III. Bande des Corpus Nummorum Hungariae. Münzen Ferdinands II. und III. und Leopolds I.

Ludwig Zoltai: Die Münzensammlung des Kollegs zu Debreczen und die Sammlung Samuel Kazay's. — Geschichte des Kollegial-Museums seit 1745 und Schilderung der im Jahre 1796 erworbenen, meistens aus antiken Münzen bestehenden Sammlung Kazay's.

Dr. Edmund Gohl: Münzfunde.
Gabriel Ötvös: Literatur.
Auktionen- und Lagerkataloge.
Gesellschaftsnachrichten.
Inhaltsverzeichnis und Register.

S o m m a i r e.

Eduard Mahler: Le millésime des monnaies juives de Simon. L'avis de l'auteur est, que ces millésimes signifient ou les années d'une ère de Jerusalem, on bien, ce que semble plus juste, les années du monnayage et nonpas l'année de quelque autre ère fixe, autant de plus, que Simon ne recevait du roi de Syrie: Antioche VII Sidetes, le droit de monnayage, qu'au cours de la cinquième année de son patriarchat (l'an 174 de l'ère Séleucide et l'an 139 a. Chr.). Cela explique aussi, pourquoi ne connaît on que des shekels signés des ans 1—5 et aucun exemplaire des années 6 et 7. C'est parceque après le décès de Simon (l'an 177 de l'ère Séleucide, au 11 mois), les juifs furent privés de leur droit de monnayage.

Edmond Gohl: La trouvaille de monnaies barbares à Nagyhöröcsök, où l'on trouvait 300 monnaies d'argent et un statère en or d'Alexandre. Une partie respectable des monnaies étaient surfrappées. Le type ancien des monnaies surfrappées était une tête imberbe, le nouveau type, au contraire une tête barbue. Les monnaies barbares de l'ouest de la Hongrie, forment deux grands groupes, qui se distinguent tout de même, par la tête imberbe et la tête barbue. Celles là occupent l'ouest, celles ci l'est du territoire. Cette partie de la Pannonie ancienne était habitée jusqu'au lac Pelso par des tribus d'origine pannonienne, l'autre partie par des tribus celtiques.

L'avis de l'auteur, basé sur ces données, est, que c'était probablement une tribu pannonienne, qui surfrappait les monnaies d'une tribu celtique voisine, habitant vers sud-ouest, aux environs de Varasd, et que le but probable de ce procédé n'était que servir et augmenter le prestige et l'autorité de la tribu pannonienne vis à vis des celtes voisins. La surfrappe était bien en mode dans ce pays, comme l'auteur l'a démontré par de nombreux exemples dans le volume XI de cette périodique.

2. Les acquisitions du musée national hongrois en 1904 (4617 p.).

Ernest Balkányi: La collection de médailles du comte E. Wickenburg.

Paul Harsányi: Contributions au Corpus Nummorum Hungariae.

Louis Zoltai: Histoire du médailler du collège de Debreczen et l'acquisition de la collection de monnaies de S. Kazay en 1796.

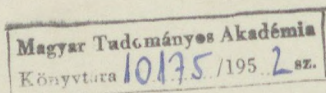
Edmond Gohl: Trouvailles.

Gabriel Ötvös: Littérature.

Nouvelles de la société hongroise de numismatique.

Index et répertoire.

Alle Rechte vorbehalten. — Droits réservés.

44

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY.

A

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GOHL ÖDÖN.

XIV. ÉVFOLYAM.

1915.

I. FÜZET.

BUDAPEST

HORNYÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA

1915.

T A R T A L O M.

1. Réthy László dr.: XIV. Lajos körmői érme	1. lap
2. Gohl Ödön dr.: A dunaszekcsői barbárpénzlelet	2. „
3. Neubauer Zoltán: A Szepesi Takarékpénztár szükségbankói	10. „
4. Dessenffy Miklós gróf: Újabb adatok a koisztobókus pénzek csoportjához	12. „
5. Gohl Ödön dr.: Háborús emlékek (II. közlemény)	15. „
6. Ötvös Gábor: Irodalom	19. „
7. Harsányi Pál dr.: Dr. Réthy László emlékezete	22. „
8. Társulati élet, tiszti- és tagnévsor	28. „
9. E füzet tartalmának német és francia kivonata	39. „

A közleményekben foglalt tud. állítások és az éremleírások helyességeért azoknak szerzői felelősek. — A Numizmatikai Közlöny közleményeinek úgy utánnyomása, mint fordítása, valamint a közölt képek utánnyomása, akár eredeti, akár változtatott nagyságban, tilos. Minden jogot fenntart magának a szerkesztő. — Kéziratok nem adatnak vissza.

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT.

Alakult 1901-ben a numizmatika tudományos művelésére és a hazai éremgyűjtés fejlesztésére.

A társulat folyóirata: a

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

megjelenik évenként négyszer: január, április, július és november hóban.

Szerkesztő dr. GOHL ÖDÖN

tanár és magyar nemzeti múzeumi igazgató-őr (Budapest, I., Márvány-utca 20).

A társulat tagjai tagdíjuk fejében kapják a Közlönyt. A tagok kötelezettsége legalább 3 évre terjed. Fővárosi tagok évenként tíz, vidékiek évenként legalább hat korona tagdíjat fizetnek. Alapító tagok 200 koronát fizetnek egyszerismindenkorra (vagy 4 éven át évenként 50 koronát). Nem tagok évi nyolc koronával fizethetnek elő a Közlönyre.

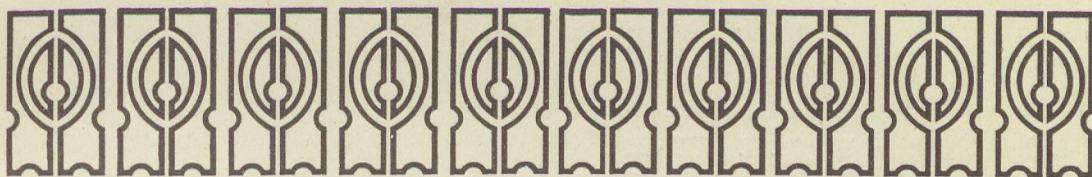
A Közlönybe szánt cikkek és közlemények kézíratai, úgyszintén tudományos ügyekben, továbbá leletek, gyűjtemények és numizmatikai irodalmi termékek dolgában való értesítések és kérdések közvetlenül a szerkesztőhöz küldendők.

Társulati ügyekben és új tagok felvételét illetőleg, úgyszintén hirdetések és esetleges reklamációk dolgában is a társulati titkár: dr. Zimmermann Lajos intézkedik. Hivatalos órát tart a társulat helyiségében (VIII., Csepreghy-utca 4., II. 15.) hétfőn és csütörtökön este 6 órától 7 óráig.

A társulati könyvtár és gyűjtemény a társulat helyiségében, a könyvtár őre: dr. Finály Gábor és a gyűjtemény őre: Szentgáli Károly hivatalos órái alatt, hétfőn és csütörtökön este 6 órától 8 óráig áll a tagok rendelkezésére.

Befizetéseket a társulat pénztárosa (Dr. Zimmermann Lajos, Budapest, IV. ker., Váci-utca 78—80.) vesz át.

Kimutatás a társulat pénztárába befolyt tagsági díjakról.

(Lezáratott 1914 december 31-én.)

Rendes tagok 12 koronás tagsági díjai: 1915-re:
Jeszenszky Géza.

Rendes tagok 10 koronás tagsági díjai: 1913-ra:
Ballagi Aladár dr. — 1914-re: Ballagi Aladár, Erdélyi
nemzeti múzeum érem és régiségtára, Rácsay Géza dr.
— 1915-re: Magyar Kegyes tanítórend, Szabó Otmár,
Thallóczy Lajos.

Rendes tagok 6 koronás tagsági díjai: 1914-re:
Kosztolányi László dr. — 1915-re: M. kir. pénzverő-
hivatal (Körmöcbánya).

A társulat elnöksége felkéri a hátralékos
tagokat, hogy tagsági díjaikat a jelen évfolyam
első füzetéhez mellékelt postautalványon mi-
előbb küldjék be a pénztáros címére.

A tagsági díjakat rendszerint csak a **Közlöny**
borítékán nyugtázzuk. Aki ezenfelül tagsági díjá-
ról nyugtát kíván, a nyugta elküldésének posta-
költségét, ha pedig bélyeges nyugtát kíván, a
megfelelő okmánybélyeg költségét is előzetesen
beküldeni tartozik.

Az **Otto Helbing Nachf.** müncheni éremkereskedő-cég egyik főnöke, Hirsch Mór
elhalálozván, a céget az elhunytinak fivére: Hirsch Henrik fogja ezentúl tovább vezetni.

J. Schulman (Amsterdam, Keizersgracht. 448. sz.) LX. sz. árjegyzéke, 1914 decem-
beri kelettel, „Verzeichnis verkäuflicher Münzen und Medaillen der kriegführenden Länder“
címen megjelent (1382 tétel). A jelenleg háborúskodó számos országnak és ezen orszá-
gok egyes városainak úgy a régebbi, mint a jelen háborúra vonatkozó emlékérméit és
pénzeit tartalmazó lajstromot, melyben magyar érmek is vannak, a közönség figyelmébe
ajánljuk.

EGGER TESTVÉREK (BRÜDER EGGER).

régipénz-kereskedés

WIEN, I., OPERNRING Nr. 7. MEZZANIN.

Régipénz-ár-
verések rende-
zése.

Ajánlja régipénzek és emlék-
érmek minden fajából álló
nagy raktárát. Különlegessé-
gek: ókor, görög és római pén-
zek. ■ Egyes érmek és egész
gyűjtemények vétele. ■ Ár-
jegyzékek kiadása.

TRINKS VILMOS

WIEN, I., LUGECK 7.

Mindennemű régipénzek és érmek vétele és
eladása úgy egyes darabokban, mint egész
gyűjteményekben. — Prehisztorikus és római
ásatások és régiségek. — Választékküldemé-
nyek a gyűjtők rendelkezésére állanak ::

Magyar levelezés. — Magyar levelezés.

Tagtársaink figyelmébe!

A Magyar Numizmatikai Társulat tagsági érme, a legrégebb magyar tallér mintájára verve, a meg-
rendelő tag nevével és a felvétel évszámával, ezüstben 12 korona, bronzban 8 korona áron rendelhető meg. —
A vételárral együtt a vidéki tagok 55 fillér, a helybeliek 32 fillér postaköltséget is szíveskedjenek beküldeni.

A Magyar Numizmatikai Társulat 10 éves fennállására vert zseton arany példányai 30 K 92 f,
ezüst példányai 2 K 20 f és bronz példányai 1 K 40 f áron kaphatók. — Megrendeléskor a zseton árával
együtt a megfelelő postaköltség (vidékre 45 fillér, helyben 22 fillér) is beküldendő.

„Weszerle József hátrahagyott érmészeti táblái“ című műnek a Magyar Numizmatikai Társulat
kiadásában megjelent és 165 képes táblát tartalmazó első kötete — amíg a csekély készlet tart — 30 korona
áron kapható. — A társulati tagok 10% árkedvezményben részesülnek. — A vételárral együtt 78 fillér
postaköltség is beküldendő.

„Gróf Desseffy Miklós barbár pénzei“ című mű első közleményét (18 képes táblával) 10 kor.
áron, — második közleményét (6 képes táblával) 3 korona, harmadik közleményét (18 képes táblával) 10 ko-
rona áron bocsátjuk tagjaink s más érdeklődők rendelkezésére. — A mű árával együtt a vidéki megrendelők
55 fillér, a helybeliek 40 fillér postaköltséget is szíveskedjenek beküldeni.

Dr. Réthy László: Corpus Nummorum Hungariae — II. kötete (Vegyesházi királyok kora)
6 korona kedvezményes áron rendelhető meg a társulat útján. — A vevők ingyen kapják „*Dr. Zimmermann
Lajos: Pótlék a Corp. Numm. Hung. I. kötetéhez*“ című füzetet. — Megrendeléskor a vidékiek kötetenként
55 fillért, a helybeliek 40 fillér postaköltséget is szíveskedjenek beküldeni. (Az I. kötet a kiadónál teljesen elfogyott.)

A „Numizmatikai Közlöny“ régi évfolyamai és pedig az I. évf. 10 kor. áron, a III—XIII. évf. pedig
egyenként 6 kor. áron kapható. A II. évf. teljesen elfogyott. — Megrendeléskor évfolyamonként 30 fillér
postaköltség is beküldendő.

A megrendelések és a fentiekre vonatkozó pénzküldemények a társulat titkára és pénztárosa: **Dr. Zimmer-
mann Lajos** nevére és címére (IV., Váci-utca 78—80.) intézendők.

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY.

A

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GOHL ÖDÖN.

XIV. ÉVFOLYAM.

1915.

II. FÜZET.

BUDAPEST

HORNYÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA

1915.

T A R T A L O M.

1. <i>Harsányi Pál dr.</i> : Adatok a C. N. H. III. kötetéhez (III. közlemény) . . .	41. lap
2. <i>Szablya János</i> : Modern érmek a „Kéve“ müncheni kiállításán . . .	49. „
3. <i>Gohl Ödön dr.</i> : Háborús emlékek (III. közlemény) . . .	51. „
4. <i>Szablya János</i> : A „Kéve“ művész-egyesület hadiérme . . .	55. „
5. <i>Leszih Andor</i> : A miskolci kalapos céh bárcái . . .	57. „
6. <i>Gohl Ödön dr.</i> : Gróf Dessewffy Miklós barbár pénzei (IV. rész) . . .	58. „
7. <i>Különfélék</i> . . .	61. „
8. <i>Múzeumok, gyűjtemények</i> . . .	65. „
9. <i>Éremleletek</i> . . .	70. „
10. <i>Ötvös Gábor</i> : Irodalom . . .	72. „
11. <i>Társulati élet</i> . . .	74. „
12. E füzet tartalmának német és francia kivonata . . .	79. „

A közleményekben foglalt tud. állítások és az éremleírások helyességeért azoknak szerzői felelősek. — A Numizmatikai Közlöny közleményeinek úgy utánnyomása, mint fordítása, valamint a közölt képek utánnyomása, akár eredeti, akár változtatott nagyságban, tilos. Minden jogot fenntart magának a szerkesztő. — Kéziratok nem adatnak vissza.

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT.

Alakult 1901-ben a numizmatika tudományos művelésére és a hazai éremgyűjtés fejlesztésére.
A társulat folyóirata: a

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

megjelenik évenként négyszer: január, április, július és november hóban.

Szerkeszti dr. GOHL ÖDÖN

tanár és magyar nemzeti múzeumi igazgató-őr (Budapest, I., Márvány-utca 20).

A társulat tagjai tagdíjuk fejében kapják a Közlönyt. A tagok kötelezettsége legalább 3 évre terjed. Fővárosi tagok évenként tíz, vidékiek évenként legalább hat korona tagdíjat fizetnek. Alapító tagok 200 koronát fizetnek egyszersmindenkorra (vagy 4 éven át évenként 50 koronát). Nem tagok évi nyolc koronával fizethetnek elő a Közlönyre.

A Közlönybe szánt cikkek és közlemények kéziratai, úgyszintén tudományos ügyekben, továbbá leletek, gyűjtemények és numizmatikai irodalmi termékek dolgában való értesítések és kérdések közvetlenül a szerkesztőhöz küldendőek.

Társulati ügyekben és új tagok felvételét illetőleg, úgyszintén hirdetések és esetleges reklamációk dolgában is a társulati titkár: dr. Zimmermann Lajos intézkedik. Hivatalos órát tart a társulat helyiségében (VIII., Csepregy-utca 4., II. 15.) hétfőn és csütörtökön este 6 órától 7 óráig.

A társulati könyvtár és gyűjtemény a társulat helyiségében, a könyvtár őre: dr. Finály Gábor és a gyűjtemény őre: Szentgáli Károly hivatalos órái alatt, hétfőn és csütörtökön este 6 órától 8 óráig áll a tagok rendelkezésére.

Befizetéseket a társulat pénztárosa (Dr. Zimmermann Lajos, Budapest, IV. ker., Váci-utca 78—80.) vesz át.

Kimutatás a társulat pénztárába befolyt tagsági díjakról.

(Lezáratott 1915 március 31-én.)

Rendes tagok 20 koronás tagsági díjai: 1915-re: Kilényi Hugó, Magyar Iparművészeti Társulat, Vértess Sándor.

Rendes tagok 12 koronás tagsági díjai: 1915-re: Forster Gyula báró, Gramberg Nándor dr., Lippay Károly, Milch Ármin.

Rendes tagok 10 koronás tagsági díjai: 1915-re: Ábrahám Vilmos, Bartalos Gyula dr., Beökönyi Viktor, Békés vármegyei közművelődési egyesület, Boroskay János, Budapest IV. ker. kegyesrendi főgimnázium, Budapest VI. ker. m. kir. áll. főgimnázium ifjúsági könyvtára, Délmagyarországi történelmi és régészeti múzeum társaság, Déri Frigyes, Dobay Ferenc, Egger Ármin, Esztergom vármegye törvényhatósági bizottsága, Édeskuty Jenő, Fikk József, Főfémjelző és fémbeaváltó hivatal (m. kir.), Geszti György, Gundel Károly, Harányi Pál dr., Hámos Pál dr., Hübner Károly, Hüttl Dezső dr., Jeszenszky Alajos, Keppich Gyula dr., Kotlán Sándor, Löwenstein Arnold, Martinovich Róbert dr., Mály János dr., Milleker Bódog, Munkácsy József, Nagy Zoltán, Neumann Károly dr., Neumann Miksa dr., Országos Magyar Iparművészeti múzeum, Országos Régészeti és Embertani Társulat, Ott János, Palágyi Ernő, Pannonhalmi szent Benedek rendi központi főkönyvtár, Pákozdy Károly dr., Pfinn József, Sárvár Oszkár, Schwarz Rudolf, Simonyi Béla, Szalay Imre báró, Szende Gyula dr., Szendrei János dr., Varga Béla, Váry Szabó Elemér, Versec városi múzeum, ifj. Walla József, Walla Vilma, Wertheim Pál, Wirth János és fiai, Woyciechowski Vilmos.

Rendes tagok 8 koronás tagsági díjai: 1915-re: Karcagi ev. ref. főgimnázium, Kállay András, Kecskeméti róm.-kath főgimnázium.

Rendes tagok 6 koronás tagsági díjai: 1914-re: Kiskunhalasi ev. ref. főgimnázium, Nagy József; 1915-re: Bayer Ágost, Bathó Lajos, Biharmegyei és nagyváradai régészeti és történelmi egyesület, Borsod-Miskolci múzeum, Bothár Samu dr., Böhm Jenő, báró Bruckenthal-féle múzeum, Cahn E. Adolf, Csatári Szűcs Bertalan, Császári ház műtörténeti gyűjteményének könyvtára, Csikszeredai róm.-kath. főgimnázium, Daubner József, Dimák Gyula, Dobiaschi József, Éles Géza, Fejér vármegyei és Székesfehérvári múzeum, Felkai Tatra múzeum, Fiumei m. kir. állami főgimnázium, Fogel Ágoston, Forray József Sándor, Frey Imre dr., Grünhut Alfréd, Győri szent Benedek rendi főgimnázium, Helbing Ottó utódai, Hernfeld Miksa, Hess Adolf utódai, Hidvéghi Sándor, Hont vármegye közönsége, Horváth A. János, Jankovich-Bésán Endre, Jánó Béla, Joanneum (Graz), Jókay Endre, Kalocsai J. t. érseki főgimnázium, Kassai (Felsőmagyarországi Rákóczi) múzeum, Komárom vármegye közönsége, Konkoly-Thege Balázs dr., Kopp Ármin, Kristyóry Sándor, Lévai róm.-kath. főgimnázium, Losonc rend. tanácsú városi közkönyvtára, Magurányi József, Mezőtúri ev. ref. főgimnázium, Munkácsi m. kir. állami főgimnázium, Nagy József, Nagyeniedi Bethlen kollégium, Nécsey József, Nyitrai megyei múzeum, Örmény múzeum egyesület, Pap János, Papp Ernő dr., Pazár Zoltán, Pécsi városi múzeum, Pozsony városi múzeum, Pozsonyi kir. kath. főgimnázium, Prileszky Zoltán, Regling Kurt dr., Reisner József, Resch Adolf, Ruisz Gyula, Somogy vármegyei könyvtára, Soproni ev. főgimnázium, Szarvasi ág ev. főgimnázium, Szász városi ev. ref. Kun kollégium, Tokaji Alajárné Borbély Gizella, Tomik Bernardin, Tóth Sándor, Tömörkény István, Tulok Lajos dr., Ungvári kir. kath. főgimnázium, Varannai István, Verseci m. kir. állami főreáliskola, Veszprém megyei múzeum, Voetter Ottó, Zentai községi főgimnázium. — 1916-ra: Váci múzeumegyesület.

A társulat elnöksége felkéri a hátralékos tagokat, hogy tagsági díjaikat a jelen évfolyam első füzetéhez mellékelte postautalványon mielőbb küldjék be a pénztáros címére. — Az alapszabályok 3. § értelmében azon tagok, kik tagsági díjaikat április hó 1-ig be nem fizetik, postai megbízás útján hivatnak fel a fizetésre, mely alkalommal azonban a tagsági díjon felül a postai beszedés költsége (61 fillér) is őket terheli. A postai megbízást május 1-én küldjük szét.

A tagsági díjakat rendszerint csak a Közlöny borítékán nyugtázzuk. Aki ezenfelül tagsági díjáról nyugtát kíván, a nyugta elküldésének postaköltségét, ha pedig bélyeges nyugtát kíván, a megfelelő okmánybélyeg költségét is előzetesen beküldeni tartozik.

EGGER TESTVÉREK (BRÜDER EGGER).

régipénz-kereskedés

WIEN, I., OPERNRING Nr. 7. MEZZANIN.

Régipénz-ár-
verések rendezése.

Ajánlja régipénzek és emlék-
érmek minden fajából álló
nagy raktárát. Különlegessé-
gek: ókor, görög és római pén-
zek. □ Egyes érmek és egész
gyűjtemények vétele. □ Ár-
jegyzékek kiadása.

TRINKS VILMOS

WIEN, I., LUGECK 7.

Mindennemű régipénzek és érmek vétele és
eladása úgy egyes darabokban, mint egész
gyűjteményekben. — Prehisztórikus és római
ásatások és régiségek. — Választékküldemé-
nyek a gyűjtők rendelkezésére állanak ::

Magyar levelezés. — Magyar levelezés.

Tagtársaink figyelmébe!

A Magyar Numizmatikai Társulat tagsági érme, a legrégibb magyar tallér mintájára véve, a megrendelő tag nevével és a felvétel évszámával, ezüstben 12 korona, bronzban 8 korona áron rendelhető meg. — A vételárral együtt a vidéki tagok 55 fillér, a helybeliek 32 fillér postaköltséget is szíveskedjenek beküldeni.

A Magyar Numizmatikai Társulat 10 éves fennállására vert zsetón arany példányai 30 K 92 f, ezüst példányai 2 K 20 f és bronz példányai 1 K 40 f áron kaphatók. — Megrendeléskor a zsetón árával együtt a megfelelő postaköltség (vidékre 45 fillér, helyben 22 fillér) is beküldendő.

„Weszerle József hátrahagyott érmészeti táblái“ című műnek a Magyar Numizmatikai Társulat kiadásában megjelent és 165 képes táblát tartalmazó első kötete — amíg a csekély készlet tart — 30 korona áron kapható. — A társulati tagok 10% árkedvezményben részesülnek. — A vételárral együtt 78 fillér postaköltség is beküldendő.

„Gróf Dessewffy Miklós barbár pénzei“ című mű első közleményét (18 képes táblával) 10 kor. áron, — második közleményét (6 képes táblával) 3 korona, harmadik közleményét (18 képes táblával) 10 korona áron, végre a negyedik közleményét (12 képes táblával) 3 korona áron bocsátjuk tagjaink s más érdeklődők rendelkezésére. A harmadik közlemény külön nem kapható, hanem csak a többiekkel együtt szerezhető meg. — A mű árával együtt a vidéki megrendelők 55 fillér, a helybeliek 40 fillér postaköltséget is szíveskedjenek beküldeni.

Dr. Réthy László: Corpus Nummorum Hungariae — II. kötete (Vegyesházi királyok kora) 6 korona kedvezményes áron rendelhető meg a társulat útján. — A vevők ingyen kapják „Dr. Zimmermann Lajos: Pótlék a Corp. Numm. Hung. I. kötetéhez“ című füzetet. — Megrendeléskor a vidékiek kötetenként 55 fillért, a helybeliek 40 fillér postaköltséget is szíveskedjenek beküldeni. (Az I. kötet a kiadónál teljesen elfogyott.)

A „Numizmatikai Közöny“ régi évfolyamai és pedig az I. évf. 10 kor. áron, a III—XIII. évf. pedig egyenként 6 kor. áron kapható. A II. évf. teljesen elfogyott. — Megrendeléskor évfolyamonként 30 fillér postaköltség is beküldendő.

A megrendelés és a fentiekre vonatkozó pénzküldemények a társulat titkára és pénztárosa: Dr. Zimmermann Lajos nevére és címére (IV., Váci-utca 78—80.) intézendők.

20

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY.

A

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GOHL ÖDÖN.

XIV. ÉVFOLYAM.

1915.

III. FÜZET.

BUDAPEST

HORNYÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA

1915.

KIADJA A MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT.

TARTALOM.

1. <i>Gohl Ödön dr.</i> : Barbárpénzeink prototípusai	81. lap
2. <i>Harsányi Pál dr.</i> : Adatok a C. N. H. III. kötetéhez (IV. közlemény)	89. „
3. <i>Börzsönyi Arnold</i> : A győri főgimnáziumi múzeum és a környékbeli kincs- leletek	97. „
4. <i>Gohl Ödön dr.</i> : Háborús emlékek (IV. közlemény)	101. „
5. <i>Gohl Ödön dr.</i> : Magyar egyházi emlékérmek (III. pótlék)	107. „
6. <i>Érem- és könyvvásár</i>	118. „
7. <i>Társulati élet</i>	118. „
8. E füzet tartalmának német és francia kivonata	120. „

A közleményekben foglalt tud. állítások és az éremleírások helyességeért azoknak szerzői felelősek. — A Numizmatikai Közlöny közleményeinek úgy utánnyomása, mint fordítása, valamint a közölt képek utánnyomása, akár eredeti, akár változtatott nagyságban, tilos. Minden jogot fenntart magának a szerkesztő. — Kéziratok nem adatnak vissza.

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT.

Alakult 1901-ben a numizmatika tudományos művelésére és a hazai éremgyűjtés fejlesztésére.

A társulat folyóirata: a

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

megjelenik évenként négyszer: január, április, július és november hóban.

Szerkesztő dr. GOHL ÖDÖN

tanár és magyar nemzeti múzeumi igazgató-őr (Budapest, I., Márvány-utca 20).

A társulat tagjai tagdíjuk fejében kapják a Közlönyt. A tagok kötelezettsége legalább 3 évre terjed. Fővárosi tagok évenként tíz, vidékiek évenként legalább hat korona tagdíjat fizetnek. Alapító tagok 200 koronát fizetnek egyszersmindenkorra (vagy 4 éven át évenként 50 koronát). Nem tagok évi nyolc koronával fizethetnek elő a Közlönyre.

A Közlönybe szánt cikkek és közlemények kéziratai, úgyszintén tudományos ügyekben, továbbá leletek, gyűjtemények és numizmatikai irodalmi termékek dolgában való értesítések és kérdések közvetlenül a szerkesztőhöz küldendőek.

Társulati ügyekben és új tagok felvételét illetőleg, úgyszintén hirdetések és esetleges reklamációk dolgában is a társulati titkár: dr. Zimmermann Lajos intézkedik. Hivatalos órát tart a társulat helyiségében (VIII., Csepreghy-utca 4., II. 15.) hétfőn és csütörtökön este 6 órától 7 óráig.

A társulati könyvtár és gyűjtemény a társulat helyiségében, a könyvtár őre: dr. Finály Gábor és a gyűjtemény őre: Szentgáli Károly hivatalos órái alatt, hétfőn és csütörtökön este 6 órától 8 óráig áll a tagok rendelkezésére.

Befizetéseket a társulat pénztárosa (Dr. Zimmermann Lajos, Budapest, IV. ker., Váci-utca 78—80.) vesz át.

Kimutatás a társulat pénztárába befolyt tagsági díjakról.

(Lezáratott 1915. évi július 17-én.)

Rendes tagok 10 koronás tagsági díjai: 1915-re: Balassa Ernő, Ballagi Aladár dr., Budapest, VII. ker. (Bacsay-utcai) áll. főgimn. ifj. könyvtára, Durugy Ferenc, Erdély S. és Társa, Erdélyi nemz. múzeum érem- és régiségtára, Ernuszt József dr., Eszék szab. kir. városmúzeuma, Esztergomi főkáptalan, Fraknói Vilmos, Gyulai Noé Hugó dr., Hoffmann Frigyes dr., Hóman Bálint dr., Horváth Mihály, Jakabffy Elemér dr., Koerfer István dr., Kováts Ferenc dr., Magyar nemzeti múzeum érem- és régiségosztálya, Mihalik József, Móczár József, Murányi Gyula, Nagy Mór, Pompéry Elemér, Rácsay Géza dr., Rhé Gyula, Sarbó Leó, Schmideg Alfréd, Steiner Ferenc, Sterk Izidor, Strauss Pál, della Vedella Mihály, Zachár Antal, Zádor Mór, Zwack Ákos.

Rendes tagok 6 koronás tagsági díjai: 1914-re: Lukeschitz Ármin, ifj. Mild Gyula. **1915-re:** Árvamegyei Csaplovics-könyvtár, Balatoni múzeum-egyesület, Bács-Bodrog vármegyei történelmi társulat, Bártfai m. kir. áll. főgimnázium, Besztercebányai városi múzeum, Bodor Antal dr., Bodrogi János, Borsos István, Brenner Ferenc, Csősz Gyula, Czapáry László dr., Daniel Ferenc báró, ifj. Dobák Géza, Eperjesi ág. hitv. ev. kollégium könyvtára, Fekete Győző, H. Fekete Péter, Gálócsy Zoltán, Gömörmegyei múzeum, Hauzer Pál, Hild Viktor, Hiller Gyula, Hirsch Jakab dr., Hódmezővásárhelyi ref. főgimnázium, Holesch István dr., Jankovich József Mihály, Jankovics Marcell dr., Jászberényi m. kir. áll. főgimnázium, Kacska József, Kállai Dezső, Kecskemét t. h. város tanácsa, Kiskunfélegyházi városi múzeum, Kolozsvári kegyestanítórend főgimnáziuma, Kolozsvári ref. kollégium, Kósa Sándor, Kosztolányi László dr., Kovács István dr., Lengyel Béla, Lossonecz Károly, Lukeschitz Ármin, Magyarországi Kárpátegyesület Múzeuma, Marosvásárhelyi ev. ref. kollégium, Mayer Elek, ifj. Mild Gyula, Mosonmegyei történelmi és régészeti egyesület, Múzeumi tót társaság, lázári Nagy Leó, Nagyszombati városi közkönyvtár, Neubauer Zoltán, Orsovai m. kir. áll. fiú- és leányiskola, Payer Endre dr., Pápay Pál dr., Pokorny László, Richter Viktor dr., Schreiber Antal, Schweninger Jakab, Selmec- és Bélabánya szab. kir. város, Siposs Sándor, Stadler János, Stein Pál, Stern László, Szatmáry Kölcsey-kör múzeuma, Szánthó Gábor, Székely nemzeti múzeum, Szirmai Antal, Tolnai Alfréd, Tyll Gusztáv, Vasvármegyei kultúregyesület, Vöröss Gyula, Weizinger X. Ferenc dr., Zilahy ev. ref. Wesselényi-kollégium, Zöld János, Zsoldos Benő. — **1916-ra:** Richter Viktor dr.

A társulat elnöksége felkéri a hátralékos tagokat, hogy tagsági díjaikat a jelen évfolyam első füzetéhez mellékelt postautalványon mielőbb küldjék be a pénztáros címére.

A tagsági díjakat rendszerint csak a Közlöny borítékán nyugtazzuk. Aki ezenfelül tagsági díjáról nyugtát kíván, a nyugta elküldésének postaköltséget, ha pedig bélyeges nyugtát kíván, a megfelelő okmánybélyeg költségét is előzetesen beküldeni tartozik.

EGGER TESTVÉREK (BRÜDER EGGER).

régipénz-kereskedés

WIEN, I., OPERNRING Nr. 7. MEZZANIN.

Régipénz-ár-
verések rende-
zése.

Ajánlja régipénzek és emlék-
érmek minden fajából álló
nagy raktárát. Különlegessé-
gek: ókor, görög és római pén-
zek. □ Egyes érmek és egész
gyűjtemények vétele. □ Ár-
jegyzékek kiadása.

TRINKS VILMOS

WIEN, I., LUGECK 7.

Mindennemű régipénzek és érmek vétele és
eladása úgy egyes darabokban, mint egész
gyűjteményekben. — Prehisztórikus és római
ásatások és régiségek. — Választékküldemé-
nyek a gyűjtők rendelkezésére állanak ::

Magyar levelezés.

Magyar levelezés.

Tagtársaink figyelmébe!

A Magyar Numizmatikai Társulat tagsági érme, a legrégebb magyar tallér mintájára verve, a megrendelő tag nevével és a felvétel évszámával, ezüstben 12 korona, bronzban 8 korona áron rendelhető meg. — A vételárral együtt a vidéki tagok 55 fillér, a helybeliek 32 fillér postaköltséget is szíveskedjenek beküldeni.

A Magyar Numizmatikai Társulat 10 éves fennállására vert zseton arany példányai 30 K 92 f, ezüst példányai 2 K 20 f és bronz példányai 1 K 40 f áron kaphatók. — Megrendeléskor a zseton árával együtt a megfelelő postaköltség (vidékre 45 fillér, helyben 22 fillér) is beküldendő.

„Weszerle József hátrahagyott érmészeti táblái” című műnek a Magyar Numizmatikai Társulat kiadásában megjelent és 165 képes táblát tartalmazó első kötete — amíg a csekély készlet tart — 30 korona áron kapható. — A társulati tagok 10% árkedvezményben részesülnek. — A vételárral együtt 78 fillér postaköltség is beküldendő.

„Gróf Dessewffy Miklós barbár pénzei” című mű első közleményét (18 képes táblával) 10 kor. áron, — második közleményét (6 képes táblával) 3 korona, harmadik közleményét (18 képes táblával) 10 korona áron, végre a negyedik közleményét (12 képes táblával) 3 korona áron bocsátjuk tagjaink s más érdeklődők rendelkezésére. A harmadik közlemény külön nem kapható, hanem csak a többiekkel együtt szerezhető meg. — A mű árával együtt a vidéki megrendelők 55 fillér, a helybeliek 40 fillér postaköltséget is szíveskedjenek beküldeni.

Dr. Réthy László: Corpus Nummorum Hungariae — II. kötete (Vegyesházi királyok kora) 6 korona kedvezményes áron rendelhető meg a társulat útján. — A vevők ingyen kapják **„Dr. Zimmermann Lajos: Pótlék a Corp. Numm. Hung. I. kötetéhez”** című füzetet. — Megrendeléskor a vidékiek kötetenként 55 fillért, a helybeliek 40 fillér postaköltséget is szíveskedjenek beküldeni. (Az I. kötet a kiadónál teljesen elfogyott.)

A „Numizmatikai Közlöny” régi évfolyamai és pedig az I. évf. 10 kor. áron, a III—XIII. évf. pedig egyenként 6 kor. áron kapható. A II. évf. teljesen elfogyott. — Megrendeléskor évfolyamonként 30 fillér postaköltség is beküldendő.

A megrendelések és a fentiekre vonatkozó pénzküldemények a társulat titkára és pénztárosa: **Dr. Zimmermann Lajos** nevére és címére (IV., Váci-utca 78—80.) intézendők.

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY.

A

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GOHL ÖDÖN.

XIV. ÉVFOLYAM.

1915.

IV. FÜZET.

BUDAPEST

HORNYÁNSZKY VIKTOR CS. ÉS KIR. UDVARI KÖNYVNYOMDÁJA

1915.

KIADJA A MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT.

TARTALOM.

1. Mahler Ede dr.: Az úgynevezett „Simon-féle zsidóérmek“ kronológiájához	121. lap
2. Gohl Ödön dr.: A nagyhörcsökpusztai barbárpénzlelet	123. „
3. Kemény Lajos: Egy XVIII. századbeli kincslelet	127. „
4. Múzeumok, gyűjtemények	128. „
5. Harsányi Pál dr.: Adatok a C. N. H. III. kötetéhez (V. közlemény) . .	129. „
6. Zoltai Lajos: A debreczeni kollégium éremtárának keletkezése és a Kazay-féle gyűjtemény	137. „
7. G— —n: Éremleletek	143. „
8. Ötvös Gábor: Irodalom	144. „
9. Érem- és könyvvásár	145. „
10. Társulati élet	145. „
11. E füzet tartalmának német és francia kivonata	147. „
A Numizmatikai Közlöny XIV-ik (1915. évi) kötetének címlapja, tartalomjegyzéke és betűrendes tárgymutatója.	

A közleményekben foglalt tud. állítások és az éremleírások helyességeért azoknak szerzői felelősek. — A Numizmatikai Közlöny közleményeinek úgy utánnnyomása, mint fordítása, valamint a közölt képek utánnnyomása, akár eredeti, akár változtatott nagyságban, tilos. Minden jogot fenntart magának a szerkesztő. — Kéziratok nem adatnak vissza.

MAGYAR NUMIZMATIKAI TÁRSULAT.

Alakult 1901-ben a numizmatika tudományos művelésére és a hazai éremgyűjtés fejlesztésére.
A társulat folyóirata: a

NUMIZMATIKAI KÖZLÖNY

megjelenik évenként négyszer: január, április, július és november hóban.

Szerkesztő dr. GOHL ÖDÖN

tanár és magyar nemzeti múzeumi igazgató-őr (Budapest, I., Márvány-utca 20).

A társulat tagjai tagdíjuk fejében kapják a Közlönyt. A tagok kötelezettsége legalább 3 évre terjed. Fővárosi tagok évenként tíz, vidékiek évenként legalább hat korona tagdíjat fizetnek. Alapító tagok 200 koronát fizetnek egyszersmindenkorra (vagy 4 éven át évenként 50 koronát). Nem tagok évi nyolc koronával fizethetnek elő a Közlönyre.

A Közlönybe szánt cikkek és közlemények kéziratai, úgyszintén tudományos ügyekben, továbbá leletek, gyűjtemények és numizmatikai irodalmi termékek dolgában való értesítések és kérdések közvetlenül a szerkesztőhöz küldendők.

Társulati ügyekben és új tagok felvételét illetőleg, úgyszintén hirdetések és esetleges reklamációk dolgában is a társulati titkár: dr. Zimmermann Lajos intézkedik. Hivatalos órát tart a társulat helyiségében (VIII., Csepregy-utca 4., II. 15.) hétfőn és csütörtökön este 6 órától 7 óráig.

A társulati könyvtár és gyűjtemény a társulat helyiségében, a könyvtár őre: dr. Finály Gábor és a gyűjtemény őre: Szentgáli Károly hivatalos órái alatt, hétfőn és csütörtökön este 6 órától 8 óráig áll a tagok rendelkezésére.

Befizetéseket a társulat pénztárosa (Dr. Zimmermann Lajos, Budapest, IV. ker., Váci-utca 78—80.) vesz át.

Kimutatás a társulat pénztárába befolyt tagsági díjakról.

(Lezáratott 1915. évi október 31-én.)

Rendes tagok 10 koronás tagsági díjai: 1913-ra: Schönwald Imre. 1914-re Beck Márton, Schönwald Imre, Schwarcz Nándor dr. — 1915-re: Éremkedvelők Egyesülete, Schmidt Béla, Schönwald Imre, Schwarcz Nándor dr., Szentgáli Károly, Torontál vármegye közönsége, Trepper Samu.

Rendes tagok 6 koronás tagsági díjai: 1915-re: Alsó-fehérmegyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Egylet, Bars vármegye közönsége, Endrey Béla, Iglói ág. ev. főgimnázium, Merzbacher Jenő dr. utódai, Onodi Weress József dr., Szabadka sz. kir. város, Székesfehérvár sz. kir. város, Walla Ferenc dr., Wersényi Róza. — 1916-ra: Hauzer Pál.

A társulat elnöksége felkéri a hátralékos tagokat, hogy tagsági díjaikat a jelen évfolyam első füzetéhez mellékelt postautalványon mielőbb küldjék be a pénztáros címére.

A tagsági díjakat rendszerint csak a Közlöny borítékán nyugtázzuk. Aki ezenfelül tagsági díjáról nyugtát kíván, a nyugta elküldésének postaköltségét, ha pedig bélyeges nyugtát kíván, a megfelelő okmánybélyeg költségét is előzetesen beküldeni tartozik.

EGGER TESTVÉREK (BRÜDER EGGER).

régipénz-kereskedés

WIEN, I., OPERNRING Nr. 7. MEZZANIN.

Régipénz-ár-
verések rendezése.

Ajánlja régipénzek és emlék-
érmek minden fajából álló
nagy raktárát. Különlegessé-
gek: ókor, görög és római pén-
zek. □ Egyes érmek és egész
gyűjtemények vétele. □ Ár-
jegyzékek kiadása.

TRINKS VILMOS

WIEN, I., LUGECK 7.

Mindennemű régipénzek és érmek vétele és
eladása úgy egyes darabokban, mint egész
gyűjteményekben. — Prehisztorikus és római
ásatások és régiségek. — Választékküldemé-
nyek a gyűjtők rendelkezésére állanak ::

Magyar levelezés.

Magyar levelezés.

NUMIZMATIKAI IRODA. Vezető:

Budapest, VIII., Múzeum-körút 13., III. e. **FEJÉR JÓZSEF**

Ajánlja dúsán felszerelt raktárát régi római, ma-
gyar és külföldi pénzek- és emlékérmekből a gyűjtő
közönség figyelmébe. Vásárol mindenféle régi
pénzt és kiásott régiséget a legmagasabb áron.

Tagtársaink figyelmébe!

A Magyar Numizmatikai Társulat tagsági érme, a legrégibb magyar tallér mintájára verve, a meg-
rendelő tag nevével és a felvétel évszámával, ezüstben 12 korona, bronzban 8 korona áron rendelhető meg. —
A vételárral együtt a vidéki tagok 55 fillér, a helybeliek 32 fillér postaköltséget is szíveskedjenek beküldeni.

A Magyar Numizmatikai Társulat 10 éves fennállására vett zsetón arany példányai 30 K 92 f,
ezüst példányai 2 K 20 f és bronz példányai 1 K 40 f áron kaphatók. — Megrendeléskor a zsetón árával
együtt a megfelelő postaköltség (vidékre 45 fillér, helyben 22 fillér) is beküldendő.

„Weszerle József hátrahagyott érmészeti táblái“ című műnek a Magyar Numizmatikai Társulat
kiadásában megjelent és 165 képes táblát tartalmazó első kötete — amíg a csekély készlet tart — 30 korona
áron kapható. — A társulati tagok 10% árkedvezményben részesülnek. — A vételárral együtt 78 fillér
postaköltség is beküldendő.

„Gróf Dessewffy Miklós barbár pénzei“ című mű első közleményét (18 képes táblával) 10 kor.
áron, — második közleményét (6 képes táblával) 3 korona, harmadik közleményét (18 képes táblával) 10 ko-
rona áron, végre a negyedik közleményét (12 képes táblával) 3 korona áron bocsátjuk tagjaink s más érde-
lődők rendelkezésére. A harmadik közlemény külön nem kapható, hanem csak a többiekkel együtt szerezhető
meg. — A mű árával együtt a vidéki megrendelők 55 fillér, a helybeliek 40 fillér postaköltséget is szíves-
kedjenek beküldeni.

Dr. Réthy László: *Corpus Nummorum Hungariae* — II. kötete (Vegyesházi királyok kora)
6 korona kedvezményes áron rendelhető meg a társulat útján. — A vevők ingyen kapják „Dr. Zimmermann
Lajos: *Pótlék a Corp. Numm. Hung. I. kötetéhez*“ című füzetet. — Megrendeléskor a vidékiek kötetenként
55 fillért, a helybeliek 40 fillér postaköltséget is szíveskedjenek beküldeni. (Az I. kötet a kiadónál teljesen elfogyott.)

A „Numizmatikai Közlöny“ régi évfolyamai és pedig az I. évf. 10 kor. áron, a III—XIII. évf. pedig
egyenként 6 kor. áron kapható. A II. évf. teljesen elfogyott. — Megrendeléskor évfolyamonként 30 fillér
postaköltség is beküldendő.

A megrendelések és a fentiekre vonatkozó pénzküldemények a társulat titkára és pénztárosa: Dr. Zimmer-
mann Lajos nevére és címére (IV., Váci-utca 78—80.) intézendők.